

М. ДАВРОНӢ, М. АЛИЕВА,
Р. РУСТАМОВА, К. ОБИДОВА

ТЕХНОЛОГИЯ

(Таълими меҳнат барои духтарон)

Китоби дарсӣ барои синфи 5-уми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

Наشري сеюм

Вазорати маориф ва илми
Ҷумҳурии Тоҷикистон
тасдиқ кардааст

ДУШАНБЕ
МАОРИФ
2022

ТДУ (УДК) 373(075)+373.167.1+64+371
ТКБ (ББК) 30.6+74.263+37.279+36.99
Р-95

Р-95. Давронӣ (Рӯзиева) М., Алиева М., Рустамова Р., Обидова К. **Технология (Таълими меҳнат барои духтарон)**, китоби дарсӣ барои синфи 5-уми муассисаҳои таҳсилоти умумӣ. Нашри 3-юм. Душанбе, «Маориф», 2022, 192 саҳ.

Хонандагони азиз!

Китоб манбаи донишу маърифат аст. Аз он баҳравар шавед ва тозааш нигоҳ доред! Кӯшиш кунед, ки соли таҳсили оянда ҳам ин китоб ҳамин гуна зебову ораста дастраси хонандагони дигар гардад ва онҳо низ аз он истифода баранд.

Чадвали истифодаи китоб

№	Ному насаб	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (баҳои китобдор)	
				Аввали соли таҳсил	Охири соли таҳсил
1					
2					
3					
4					
5					

ISBN 978-99985-6-894-5
Моликияти давлат

© «Маориф», 2022

ПЕШГУФТОР

Хонандагони азиз, шумо аз ин китоб чигунагии истифодаи чиҳози ошхона, асбобу анҷоми барқӣ, зарфҳои таомхӯрӣ, тайёр намудани таомҳо, хӯришҳо, тарҳҳои эҷодӣ, қоидаҳои ороиши таом ва миз, корҳои тарроҳӣ (конструксионӣ), намунасозӣ, интиҳоби дурусти касб ва муносибати эҷодкорона ба иҷрои корхоро меомӯсед.

Шумо бо дӯхтани дарзу кӯкҳои дастӣ, намуди нахҳо ва матоъҳо шинос шуда, аз онҳо буридани пешдоман, сарпӯш, рӯймол, остинча ва чиҳахро меомӯсед.

Барои он ки маҳсулоти дӯхтаатон зебову босифат ва ба талабот ҷавобгӯ бошад, шумо бояд бо технологияи асбобҳои дӯзандагӣ шинос шуда, дониш малака ва маҳорати худро ташаккул диҳед.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати маориф ва илм пайваста кӯшиш менамоянд, ки низоми таълимро ҳамқадами замон гардонида, барои ба низоми ягонаи таҳсилоти ҷаҳонӣ ворид намудани таҳсилоти миллӣ тадбирҳо андешанд. Соли 2012 Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Стратегияи миллии рушди маориф то соли 2020»-ро ба тасвиб расонд. Таълими ба ташаккули босалоҳият равонагардида, ки ҳарду вазифаҳои таҳсилотро вобаста ба натиҷаи он муайян менамояд, салоҳиятҳои асосии таълими хонандаро дар баробари дониш, маҳорат ва малака ба сифати яке аз натиҷаҳои таҳсилот баррасӣ менамояд.

Мувофиқи стандарти фанни технология (таълими меҳнат) барои синфи панҷум аз рӯи ҷаҳор самт салоҳиятҳои фаннӣ ташаккул дода мешавад, ки дар ҷадвали зайл меоварем:

ҶАДВАЛИ САЛОҲИЯТҲОИ ФАНИИ ТЕХНОЛОГИЯ (ТАЪЛИМИ МЕҲНАТ) БАРОИ СИНФИ 5-УМ

Самт ва салоҳиятҳои фанӣ:
Салоҳияти истифода ва асосҳои коркарди мавод:
5. 1.1. Баъзе воситаҳои технологиро ба таври сода истифода бурда метавонад.
Салоҳияти муносибати эҷодкорона дар таълими меҳнат:
5. 2.1. Дар доираи мавзӯҳои маҳдуд ғояи навро ба таври сода эҷод карда метавонад.
Салоҳияти интихоби касб:
5.3.1. Доир ба баъзе касбҳо маълумоти сода дода тавонанд.
Асосҳои тарбиявӣ
5.4.1. Хусусиятҳои тарбиявии фанро дарк карда, баъзе унсурҳои онро дар амал ба таври сода татбиқ карда тавонанд.

Дар давоми соли таҳсил дар синфи панҷум шумо ду маротиба ба саёҳати таълимӣ, бо мақсади иҷро кардани салоҳияти истифода ва асосҳои коркарди мавод ва интихоби касб, фаро гирифта мешавед. Дар давоми машғулиятҳо ва саёҳатҳо бо касбу ҳунароҳои соҳаҳои вобаста ба мавзӯҳои китоби дарсӣ шинос мешавед ва соҳиби касбу ҳунар вобаста ба шавқу рағбат, дониш, малака ва маҳоратҳои касбӣ мегардед. Бо ин шумо ба пешрафту тараққиёти Тоҷикистони соҳибистиклол ҳиссагузор мешавед. Дар ин китоб аломатҳои шартии зерин гузошта шудаанд:

– Саволу супориш

– Маслиҳатҳои муфид

– Инро дар хотир доред

– Қоидаҳои бехатарӣ

– Оё шумо медонед?

Шумо аз рӯи ин китоб дӯхтани либосҳо ва пухтани хӯроқҳои гуногунро ёд мегиред, ки раванди эҷодкорӣ мебошад.

БОБИ 1. ТАҶҶИЗОТИ ОШХОНА

§1. ТАҶҶИЗОТИ ОШХОНА ВА ХОНАИ ХҶРОКХҶРӢ

Ошхона дар хонаҳои замонавӣ аз рӯи таъйинот ва истифода якчанд вазифаро иҷро мекунад. Дар ошхона ғайр аз хӯрокпазӣ, боз дигар корҳои рӯзгор, ба монанди дарзмолкунӣ, дарздӯзӣ ва корҳои хурди гуногуни хоҷагӣ низ иҷро карда мешаванд. Дар ошхонае, ки ҳам ҷойи хӯрокпазӣ ва ҳам ҷойи хӯрокхӯрӣ аст, бояд барои якҷоя хӯрок хӯрдани аҳли оила мизи хӯрокхӯрӣ гузошта шавад.

Дар ошхона хӯрокпазӣ, шустани дег ва косою табақ заҳмату вақти зиёдро талаб мекунад. Соҳибхоназан хангоми хӯрокпазӣ асосан рост истода кор мекунад. Батартиб гузоштани асбобҳои рӯзгор, дар ошхона вақтро сарфа карда, корро сабук мегардонад. Бинобар ин, ҷобачогузориҳои ҷиҳози ошхона амалан зарур аст. Дуруст ба роҳ мондани кор ва бештар истифода кардани асбобҳои рӯзгор вақти хӯрокпазиро 1-1,5 маротиба кӯтоҳ мекунад.

Ҷобачогузориҳои таҷҷизоти ошхона. Дар ошхона ҳар асбоб бояд ҷойи муайяни худро дошта бошад. Аз ин рӯ, ҷобачогузориҳои ашёи ошхона тартиби муайян дорад. Аммо ороишгари босалоҳият вобаста ба ҷиҳози хонаи хӯрокхӯрӣ метавонад, эҷодкорона онро ҷобачогузорӣ намояд. Таҷҷизоти ошхонаро ба тартиби зерин гузоштан ба мақсад мувофиқ аст: яхдон, ҷойи зарфшӯйӣ, ҷевони корӣ, миз, манқали (плитаи) газӣ ё барқӣ, мизи хӯрокхӯрӣ. Хангоми кор аз чап ба рост ҳаракат кардан қулай аст. Мебел ва дигар ашёи ошхонаро ба якдигар зич ва дар як қатор гузоштан беҳтар аст. Масофаи байни таҷҷизоти асосӣ ва девори муқобил (ё таҷҷизоти иловагии рӯ ба рӯ) бояд аз 110 см камтар набошад. Агар ҳаҷм ва тарҳи ошхона имконият диҳад, таҷҷизотро дар кунҷи байни 2 девори ба ҳамдигар амудӣ ҷойгирифта гузоштан мумкин аст, ки инро ҷобачогузориҳои кунҷӣ низ мегӯянд.

Дар ин маврид метавонед миз-ҷевони кунҷиро низ истифода баред. Дар ошхонаҳои дарозрӯя таҷҷизотро қад-қади деворҳо мегузоранд. Он гоҳ ашёи асосӣ: зарфшӯяк, миз-ҷевони корӣ ва

манқали хӯрокпазиро дар як қатор чойгир мекунад. Ҳангоми дар ошхона чой додани мизи хӯрокхӯрӣ ва дигар чихози иловагӣ, гузоштани роҳрав барои гузаштан ва дар сари миз нишастани одамон мувофиқи мақсад аст, вагарна чихози иловагӣ ошхонаро танг ва озодона кор карданро душвор мегардонад.

Ороиши ошхона. Ҳангоми ороиш ва интихоби ранги таҷҳизот ва асбобу анҷом на танҳо ба самти ошхона ва манбаи равшаниии табиии он бояд диққат дод, балки таъсири нури инъикосшавандаро ба ранги хӯрокворӣ, расм, масолеҳ ва ашёи ошхона низ ба назар бояд гирифт, вагарна кор дар ошхона касро хаста намуда, ба чашм зарар мерасонад. Барои ороиши девори ошхона аз рангҳои равшанӣ, обию эмулсионӣ, гулкоғаз (обой)-ҳои намногузар ё плёнкагӣ, ки махсус барои ошхона таъйин шудаанд, истифода бурдан мумкин аст. Вақтҳои охир масолеҳи ҳозиразамони пластикиро, ки хосияти ба намиву гармӣ тобовар ва муҳимтар аз ин хусусияти гигиенӣ низ доранд, ба таври васеъ дар ороишу рӯйкаши девору сақфи ошхона ба кор мебаранд.

Қитъаи байни чевони рӯйифаршӣ ва чевони девориро бо масолеҳи босифати ба гармию намӣ тобовар ва таркиби химиявиашон устувор (кошиҳои сафолии сирандуд), пластика, гулкоғазҳои ороишӣ, кошиҳои тахтагии сирдор рӯйкаш мекунад. Агар деворҳои ошхона то 2,5-2,7 м баланд бошанд, онҳоро ранг кардан, ё бо гулкоғазҳои девории намногузар, ё бо пластикаҳои ҳозиразамон рӯйкаш кардан мумкин аст.

Ба фарши ошхона масолеҳи зудтозашаванда ва нолағжону садонишон мечаспонанд. Агар барои рӯйкаши фарш кошӣ ё линолеуми рангаш равшан истифода шуда бошад, мебели ошхонаро низ бо чунин ранг ороиш медиҳанд. Ранги фарш баландтар шавад, беҳтар аст. Чорчӯбаи тирезаи ошхонаро бештар бо рангҳои нарму гуворо ранг мекунад.

Мебели ошхона. Андозаи баъзе ҷузъҳои алоҳидаи таҷҳизот ва мебели ошхона на танҳо ба намуди коре, ки дар онҳо иҷро мешавад, балки ба қади кадбону низ бояд мувофиқ бошад. Масофаи байни чевони деворӣ набояд аз 45 см кам бошад. Рафи болоии чевони деворӣ бояд аз фарш дар баландии 190 см гузошта шавад. Баландии аз ҳама мувофиқ барои чихози ошхона 210 см аст. Аз ин баланд фақат чевонҳоеро гузоштан

даркор аст, ки дар онҳо чизҳои кам истифодашавандаро ҷой медиҳанд. Миз-чевонҳои рӯйифаршӣ, ки баландиашон 85 см аст, сатҳи ҳамвор дошта, барои тозаю реза кардани масолеҳи хӯрок, омода кардани хӯроки сард, хӯроккашӣ пешбинӣ шудаанд. Дар қабати поёни миз-чевон зарфҳои калонҳаҷм, олоту асбоб ва ҳар гуна анҷоми ошхона (дастархон, сачоқ ва ғ.)-ро мегузоранд.

Расми 1. а) – ҷойгиршавии мебел, яхдон ва мошини ҷомашӯӣ; б) – ҷойгиршавии манқали газӣ, барқӣ, ҷойи зарфшӯӣ; в) – ҷойгиршавии мизи хӯрокхӯрӣ ва курсӣ

Дар миз-чевонҳо ғалладонҳои пластмассӣ ва тахтачаи маҳсулотрезакунӣ низ бояд муҳайё бошанд.

Дар зери зарфшӯяк чевони иловагӣ сохта, ба дарунаш сатили партов гузоштан мумкин аст. Дар деворҳои паҳлуии чевони зери зарфшӯяк зарфҳои симтӯрӣ меовезанд ва ба онҳо олоти рӯбучин, шустушӯ ва тозакуниро мегузоранд.

Чевони девори дар болои зарфшӯяк ҷойгиршуда аз рафу тағмонаки симии пластикӣ ва табақмонак иборат буда, барои хушконидаи зарфҳо истифода мешавад. Ошхонаро бо мачмуи мебелҳои ҳозиразамон (бо хоҳиши аҳли хонадон) – бо зарфшӯяк, ҳавокаш, ҷароғи деворӣ, соати электромеханикӣ, таймер ва кондитсионер таҷҳизонидан мумкин аст. Ҳавокашро асосан дар болои плитаи барқӣ ё газӣ насб мекунанд.

Ҷароғи девориро дар девор ё ба болои девори чевон насб мекунанд.

Агар дар ошхона бо мақсади хӯрокхӯрӣ миз (андозааш 60x110 см ё 80x120 см) гузоранд, истифодаи курсиҳои бепушт (чорпоя) тавсия карда намешавад, чунки дар онҳо кас бо фароғат нишаста наметавонад ва зуд хаста мешавад.

Дар ошхонаҳои на он қадар калон мизҳои васеъшаванда ва чамъшавандаро истифода бурдан лозим аст. Ҳамчунин дастархонҳои махсусро дар ошхона истифода бурдан мумкин аст.

Касби «Ороишгари дохилӣ (хонаи хӯрокхӯрӣ)». Касби ороишгари дохилӣ лоиҳаҳои навро барои беҳтар кардани шароити зиндагии инсоният таҳия мекунад. Ороишгар бояд қобилияти эҷодӣ, бадеӣ ва дигар сифатҳои шахсиро дошта бошад. Бо мурури замон, як ороишгари муваффақи дохилӣ метавонад муаллифи чандин лоиҳаҳо гардад ва дар оянда коргоҳи худро таъсис диҳад. Ин касб барои онҳое, ки ба рассомӣ, ҳунармандӣ ва фарҳанги ҷаҳонӣ шавқ доранд, мувофиқ аст

Хусусияти касби ороишгари дохилӣ. Кори ороишгари дохилӣ аз якҷанд марҳила иборат аст: гирифтани фармоиш ва фаҳмиши идеяи лоиҳа; таҳияи консепсияи умумӣ ва таҳлили лоиҳаҳои ба ҳам монанд; лоиҳаҳо бояд эҷодкорона пешниҳод карда шаванд; беҳсозии ҷузъҳои лоиҳа ва таркиби ҷамоатсозии онҳо; таҳияи эскиз ва тасдиқи он бо фармоишгар.

Гигиенаи ошхона ва хонаи хӯрокхӯрӣ. Тозагӣ ва нигоҳубини муттасили ошхона ба тарзи ҳаёти солим мусоидат мекунад ва аз маданияти соҳибхоназан ва аҳли оила гувоҳӣ медиҳад. Се намуди рӯбучин ва тоза нигоҳ доштани ошпазхона ва ошхона (хонаи хӯрокпазӣ) мавҷуд аст: тозакунии ҳаррӯза, ҳарҳафтаина ва бахшида ба ҷашнвораю идҳо, ки онро тозакунии умумӣ низ меноманд.

Ҳар яки ин намудҳо аз тоза кардани ҳавои ошхона сар мешавад. Саҳарӣ ва бегоҳӣ тирезаи ошхонаро кушода мемонанд, то ки ҳавои он тоза шавад ва баъд асбобу анҷоми ошхона ва рӯзгорро шуста, дар рафҳо ҷо ба ҷо мегузоранд.

Баъди рӯбучин ҷиҳози чанголудро пок мекунанд, баъд фарши ошхонаро мешӯянд. Ҳангоми тозакунии болои хӯрок ва озукавориро мепӯшанд. Сарпӯши сатили партов бояд доим пӯшида бошад. Зарфҳо ва табакчаҳои ифлосро чамъ карда намемонанд, зеро дар ошхона ва манзил магас, нонхӯрак ва хояндаҳо пайдо мешаванд. Болои хӯрок ва зарфҳои ношустаро пӯшида, хӯроки боқимонда ва партовҳои ошхонаро сари вақт партофтан лозим аст. Болои тафдони хӯрокпазӣ ва зарфшӯякҳоро зуд-зуд пок кардан лозим аст. Ошхонаро ҳафтае

як маротиба бо чӯтка ё латтаи намнок тоза бояд кард. Агар дар хона кӯдакҳои ширхӯр бошанд, ин навъи тозакуниро ҳар рӯз иҷро кардан зарур аст. Дар ин кор чангкашак ё чӯткаи махсуси мӯйдорро барои тоза кардани мебели ошхона истифода кардан мувофиқи матлаб аст. Фаршро бо маҳлули собундор ё маҳлули махсус шустан лозим аст.

Тозакунии кулӣ (генералӣ)-ро дар 1 сол аз 3 то 5 бор иҷро бояд кард. Тозакунии кулӣ дар ҳама ҷойи ошхона иҷро карда мешавад ва ҳамаи асбобу анҷом ва таҷҳизоти ошхонаро ба кулӣ тоза ва пок кардан зарур аст.

Дару шишаи тирезаҳоро дар охир тоза мекунанд. Агар шишаи тирезаҳо ва дарро дар ҳавои салқин – сахарӣ ё бегоҳӣ тоза кунед, беҳтар аст. Аввал бо латтаи намнок чорчӯбаи тирезаҳо ва дарро тоза мекунанд, баъд пештахтаву шишаи тирезаҳоро бо маҳлули махсус мешӯянд.

Шиша ва чорчӯбаҳои тирезаҳоро аввал бо оби муътадил ё ширгарм, баъд бо оби хуноки тоза мешӯянд. Шишаи тирезаҳоро аз тарафи дигари он бо равиши амудӣ пок мекунанд. Ин усул барои хуб тоза шудани шиша мадад мерасонад. Шишаро то чило доданаш бо коғаз ё матоъҳои мулоим пайдарпай тоза мекунанд. Манқалҳои газӣ ё барқиро бо маҳлули махсус мешӯянд.

Дар синфхонаҳои технология (таълими меҳнат)-и муассисаҳои таълимӣ духтарон хӯрокпазӣ ва корҳои амалиро дар мизи корӣ бо истифода аз ҷойҳои шустушӯӣ ва асбобҳои гармкунӣ иҷро мекунанд. Бинобар ин ташкили ҷойи кор вобаста ба кор муайян карда мешавад.

Дар мизи корӣ маҳсулотро ботартиб ва дуруст ҷо ба ҷо гузоштан, ҳолати гузориши асбобу анҷомҳоро ба назар гирифтани зарур аст.

Барои омода кардани хӯрок на танҳо ташкили шароити корӣ, балки ҳолати иҷрои кор низ муҳим мебошад. Дар назди мизи корӣ қоматро рост нигоҳ доштан лозим аст. Пеш аз кор бо технологияи маҳсулот асбобу анҷомҳои заруриро интиҳоб бояд кард.

Расми 2. Намунаи ҷобачо гузори асбобҳои ошхона

Талаботи санитарии гигиенӣ дар ошхона ва хонаи хӯрокпазӣ. Мувофиқи стандарти фанни технология (таълими меҳнат) барои синфи панҷум аз рӯи чаҳор самт салоҳиятҳои фаннӣ ташаккул дода мешаванд, ки яке аз он самти салоҳияти асосҳои тарбиявӣ мебошад. Ин салоҳият ҳангоми иҷрои талаботи санитарии гигиенӣ дар ошхона ва хонаи хӯрокпазӣ бояд ба назар гирифта шавад.

Расми 3. Талаботи санитарии гигиенӣ дар ошхона: вайроншавии хӯрок; ҳушифат нигоҳ доштани хӯрок

Ҳангоми пухтани хӯрок қоидаҳои зерини санитарии гигиениро риоя бояд кард:

1. Пеш аз хӯрокпазӣ ё омода кардани хӯрок дастхоро бо маҳлули собун ё хоқаҳои махсус шустан зарур аст.
2. Либоси корӣ (пешдоман) бояд тоза ва озода бошад, мӯйро ба таги рӯймол ё сарпӯш гирифта бахтар аст.
3. Ба тарзи шустушӯи зарфҳои ошхона ва хонаи хӯрокхӯрӣ диққати ҷиддӣ бояд дод. Бисёр вақт на танҳо масолеҳи бадсифат, балки ҳолати зиддисанитарии ошхона, асбобу анҷоми хӯрокпазӣ, бепарвоию безҳиёгӣ ва бедиққатӣ, ки соҳибхоназан ё хонандагон вақти омода кардани хӯрок зоҳир мекунанд, сабаби бемориҳои шикаму рӯда ва захролудшавӣ мегарданд. Маҳсулотро пешакӣ хеле бодиққат аз назар гузаронидан лозим аст.
4. Корду тахтачаҳоро бо оби гарм нағз шустан лозим аст. Барои пора кардани гӯшт, хамир тахтачаи алоҳида доштан лозим аст.
5. Меваю сабзавотро низ дар оби раван якҷанд бор шустан зарур аст. Хӯроки навпӯштаро бо хӯроки пештар пухта ҳамроҳ кардан мумкин нест.
6. Зарфҳоро (косаю табақро) дар чевонҳои дарашон пӯшида нигоҳ доштан даркор аст.
7. Партовро ба сатили сарпӯшдор рехтан ва зуд онро партофтани лозим аст.
8. Баъди партофтани партов зарфи партовро ҳатман шустан лозим аст.

Расми 4. Манқали газӣ

9. Барои омода кардани хӯрок аз озӯкавории тару тоза ва ё хуб нигоҳ дошташударо истифода намуда пеш аз пухтан онро тоза шустан лозим аст.

Намудҳои манқал. Акнун ба қорҳои ошхона шинос мешавем ва онҳоро иҷро мекунем, чунки шумо дар ошхона ҳуқуқи якхелаи озодона гаштанро доред. Биёед ба назди манқал меравем. Манқалҳо (плитаҳо) газӣ ва барқӣ мешаванд.

Маъмулитарин манқал ин манқали гази табиӣ мебошад. Истифодаи он эҳтиёткорӣ ва дақиқназариро тақозо мекунад. Ҳангоми истифода, газ бояд ҳамеша зери назорат бошад. Агар дар ошхона бӯйи газро ҳис кунед, аввал калидакҳои газпайвастуниро қатъ карда, даричаи тирезаро кушоед ва ҳавои ошхонаро тоза намоед. Ҳеч гоҳ гӯгирдро дарнагиронед, ки таркиши гази чамъшуда ба амал меояд. Бинобар ин, ҳангоми муносибат бо манқали газӣ эҳтиёткор бошед. Имрӯзҳо манқалҳои гази бо системаи муайян коркунанда низ мавҷуданд, ки дар онҳо танзимгари автоматӣ васл карда шудааст ва чунин навиштаҷот доранд: «Qas-contko». Агар оташ бо сабабе хомӯш шавад, он гоҳ ба тариқи автоматӣ интиқоли газ дар манқал қатъ мешавад. Ин ҳолати бехатарии корро дар манқали газӣ таъмин мекунад. Ҳангоми кор дар ошхона ба ин нуқтаҳо аҳамият дода, эҳтиёт шудан лозим аст.

Ба болои манқали барқӣ аз ҳад зиёд ҳам нашавед, чойники вазнинро ба канори манқали барқӣ нагузоред ва доимо бо дастпӯшак кор кунед. Норасоии манқали барқӣ дар он аст, ки қувваи барқро хеле зиёд талаб мекунад ва нозукиҳои худро дорад.

Расми 5. Манқали барқӣ

Манқали барқии изолятсияш содашударо истифода бурдан қатъиян манъ аст. Агар баъди ба шабакаи барқ пайвастан манқали барқӣ гарм нашавад, онро аз шабака чудо намуда, таъмир кардан лозим аст. Нуқсонҳои манқали барқиро бояд мутахассиси барқ дуруст кунад.

1. Пеш аз даргирондани манқал аввал калидакҳоро ҳатман муоина карда, ошхонаро шамол диҳед.
2. Манқали газиро тавре даргиронед, ки алангааш баробар ва кабуд бошад.
3. Пас аз ҷӯшидани хӯрок алангаро пасттар кунед.
4. Манқали даргирондари бе назорат нагузоред.
5. Манқали барқиро дар чойи ба оташ тобовар бояд гузошт.

6. Пеш аз васл қардани манқал симаширо аз назар гузаронед.
7. Душоҳаи ба барқ пайвасткунандаи манқал ва мурватҳои он бояд то охир ба манбаи барқ даромада бошанд ва ҳатман онҳоро бо дасти хушк васлу қатъ бояд қард.
8. Пас аз анҷоми қор қатъ қардани манқалро зинҳор фаромӯш нақунед.
9. Ҳангоми шустани зарфҳо ҳеч гоҳ хоқаҳои ҷомашӯйиро истифода набаред. Зеро хоқаҳои махсус ва маҳлулҳо, барои шустани зарфҳо мавҷуданд.
10. Ҳангоми шустани обро эҳтиёт қунед, маҳлулҳо ва хоқаҳои махсусро сарфакорона истифода намоед!

1. Кадом қоидаҳои тоза нигоҳ доштани ошхонаро медонед?
2. Чӣ хел мебелҳоро барои ошхона интихоб бояд қард?
3. Тарзи ҷобачогузори таҷҳизоти ошхонаро дар синфхонаи асосҳои технология (таълими меҳнат) амалан иҷро намоед.
4. Кадом намуди масолеҳи тозақуниро дар ошхона истифода мебаранд?
5. Дар бораи касби орошигарии дохилӣ маълумоти муфассал диҳед.
6. Дар синфхонаи технология (таълими меҳнат) дар қисми ошхона зарфҳоро эҷодкорона бо кадом роҳ ҷобачо намудед, шарҳ диҳед.
7. Манқали газиро бо кадом масолеҳ тоза мекунанд? Масолеҳро интихоб ва манқалро тоза қунед. Гӯед, ки хоқаҳои тозақунӣ чӣ фарқ доранд? Манқали тозакардаатонро ба омӯзгор ё назоратчи нишон диҳед. Ин корро худатон дар мактаб зери назорати омӯзгор амалан иҷро қунед.

БОБИ 2. ТЕХНОЛОГИЯИ ТАЙЁР КАРДАНИ ХҶУРОКҲОИ МИЛЛӢ

§ 2. ТЕХНОЛОГИЯИ ПУХТАНИ ХҶУРОКҲОИ МИЛЛӢ

Зимни омӯзиши ин боб шумо бо ошхона, ашӯи ошхона, шустушӯю ҷобачогузори асбобу анҷоми ошхона, низоми кори ошхонаҳои умумӣ ва бо касбҳои ошпаз, пешхидмат, зарфшӯӣ, нархгузор ва ғайра шинос мешавед. Инчунин дар бораи қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва талаботи санитарияи гигиени роҷеъ ба нигоҳубини ошхонаю асбобу анҷом, қоидаи беҳдошти шахсе, ки хӯрок тайёр мекунад, аҳаммияти хӯроку об, нон, намаку сабзавот ва тартиби хӯрдани хӯрок маълумоти аниқ мегирид.

Мо ғайр аз он ки дар мактаб синфхонаи пухтупаз дорем боз дар хона низ ошхона дорем, ки онро бояд нигоҳубин намоем.

Ошхона бояд манқали барқӣ ё газӣ, яхдон, ҷевону рафҳои махсус, мизу курсиҳо ё ҷиҳози табақу косашӯӣ, яъне оби гарму хунук дошта бошад. Хучрае, ки дар он озӯқа маҳфуз аст, бояд хушк ва шамолрасу салқин бошад. Дар ошхона маҳсулоти дернапоянда (моҳӣ, ширу маҳсулоти ширӣ, кабудӣ)-ро дар яхдон, ҷойи хушк, хӯришу адвияро (приправа) дар қуттичаҳои сарпӯшида ё халтачаҳо андохта, дар ҷевон нигоҳ медоранд.

Анҷому зарфи ошхона бояд ҳамеша тозаю озода бошанд. Андозаву ҳаҷм ва шумораи зарфу анҷом бояд ба ҳаҷми ошхона ва шумораи аъзои оила мувофиқат кунад.

Дар ошхона асосан хӯрок тайёр мекунанд, ки ин яке аз таомули қадимтарини мардум мебошад. Хӯрокпазиро таббоҳӣ низ меноманд.

Хӯрокпазӣ (ошпазӣ) – касб ё хунари хуштаъм, болаззат ва серғизо пухта тавонистани хӯрок мебошад. Хӯрокпазӣ таърихи қадим дорад. Сарчашмаҳои таърихӣ қайд мекунанд, ки ханӯз дар асри VII то милод мактабҳои хӯрокпазӣ мавҷуд буданд.

Расми 7. Ошпаз

Омода кардани хӯрок аз қадимулайём кори пурифтихор маҳсуб мешавад. Ҳар як халқу миллат дар баробари дигар расму суннату фарҳангаш бо хӯрокҳои миллии худ ифтихор мекунад.

Тарзи омода кардани хӯрокҳои тоҷикӣ аз авлод ба авлод гузашта, вақтҳои охир бо тараққиёти илм унсурҳои хӯришҳои такмилёфта ба он дохил шудаанд. Олими бузург ва табиби маъруфи форс-тоҷик Абӯалӣ ибни Сино дар китоби худ «Ал-қонун» 800 намуди маҳсулоти хӯроквориро ҷудо кардааст, ки ба организми одам таъсири махсус доранд.

Ҳунари хӯрокпазии тоҷикон таърихи чандҳазорсола дорад. Бисёр ошпазҳои бомаҳорат асрори истифодаи маҳсули намудҳои маҳсулотро ба эътибор мегиранд, ки онҳо ба саломатӣ ва бардамии одамон таъсири мусбат мерасонанд. Масалан, сихкабобу палавро бо анор, чормағз, кашнич, сабзичот; гӯшти говро бо караму бодиринг ва турб истеъмол мекунанд. Инҳо аҳаммияти махсус доранд.

Расми 8. Намудҳои хӯрокҳои милли

Дар деҳот қариб дар ҳамаи ҳавлиҳо танӯр ҳаст, ки дар он нон ва самбӯсаҳои гӯштӣ, алафӣ, карамӣ, кадугӣ ва ғайра мепазанд. Ҳамчунин лағмон, тушбера, ҳулбаманту, мантуҳои гӯштӣ, кадугӣ, картошкагӣ, шакароб, қурутуб ва ғайра омода мекунанд. Ҳангоми истеъмоли хӯрокҳои миллии хӯришҳоро истифода мебаранд.

Вазифаҳои асосии ошпаз аз инҳо иборат аст:

- қабули маҳсулот ва ашёи хом ва коркарди он.
- тайёр намудани хӯришҳо, сарфақорӣ маҳсулот ҳангоми пухтани хӯрок, таомҳои гарм.
- пухтани маҳсулоти ҳамирӣ.
- ороиши эҷодкоронаи таом ва тақсимои он.

Ошпаз бояд асосҳои маҳсулоти озука, хусусиятҳо ва аризишҳои биологии маҳсулот, аломатҳои хушсифатии онҳо, мӯҳлатҳои захира ва фурӯши маҳсулоти хом ва тайёрро донанд.

КОРИ АМАЛИИ №1

Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиенӣ оид ба мавзӯ назорат бурда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Технологияи тайёр кардани хӯриш аз шалғамча

Таҷҳизот: корд, тахтачаи сабзавотрезакунӣ, тағорача, хӯришдон.

Миқдори масолах: 3-4 бандча шалғамча, 1 бандча кабудӣ ва мувофиқи табъ намаку мурч.

Рафти кор. Шалғамчаро нағз шуста тунук мебуранд, ба он пиёзи сабз ва сабзичотро майда реза карда меандозанд. Хӯришдонҳо бояд эҷодкорона интиҳоб карда шуда, хӯриши оmodаро ба он андохта, бо сабзичот эҷодкорона оро медиҳанд. Ба хӯриш мувофиқи табъ чурғот ё қаймоқ, тухми пухта, бодиринг реза карда меандозанд. Хӯриши оmodаро ба миз мегузоранд.

i *Нон гизои асосии инсон аст. Дар урфият мегӯянд, ки «ҳар чӣ қадар фикр кунӣ, аз нону намак зиёд чизеро фикр карда намеёбӣ», ё «Бе намак хӯрок бемаза», ё «Бе нон сер намешавӣ», «Дар касалӣ офат нест, агар нон ва об бошад» ва ғайра. Намаки ошӣ дар табиат як маҳсулоти хӯроквории оmodа аст. Калонтарин кони намаки Тоҷикистон кони Ҳоҷамӯъмин мебошад. Дар ноҳияи Ашти вилояти Сугд низ кони намаки баландсифат мавҷуд аст.*

- ?**
1. Хӯрокпазӣ (таббоҳӣ) чиро мефаҳмонад?
 2. Хӯрокҳои миллии тоҷиконро, ки бисёртар истеъмол карда мешаванд, номбар кунед.
 3. Дар бораи касби ошпаз маълумоти муфассал диҳед.
 4. Сифатҳои шахсии ошпазро шарҳ диҳед.
 5. Роҳҳои эҷодкорона ороиши додани хӯриши тайёрро шарҳ диҳед.

§ 3. АҲАММИЯТИ САБЗАВОТ БАРОИ ОРГАНИЗМИ ОДАМ ВА ТАРКИБИ ҒИЗОИИ ОН

Ҳангоми омода кардани хӯрок як қатор корҳои аввалияи хӯрок мавҷуд аст, ки онро раванди технологӣ меноманд. Ин раванд аз коркарди сабзавот сар мешавад. Аҳаммияти сабзавот ба моддаҳои зудҳазм, аз ҷумла ангиштобҳои он вобаста аст. Дар сабзавот витаминҳо ва намакҳои минералии барои организми инсон зарур мавҷуданд. Онҳо инчунин сафеда, кислотаҳои органикии гуногун ва равғани эфир доранд, ки ба ҳазми хӯрок ёрӣ мерасонанд.

Барои он ки арзиши ғизоии сабзавотро нигоҳ дорем, онро пеш аз пухтан дуруст бояд омода намоем. Азбаски микробу ангебандаҳои бемориҳои сироятӣ тавассути сабзавоти хуб коркарднашуда ба организми инсон интиқол меёбанд, сабзавотро пеш аз истеъмол ҳатман бо оби хунук шустан лозим аст. Бехмева ва картошкаро баъди шустан тунук пӯст канда, ҷойҳои пӯсидаву иллатнокашро бурида мепартоянд. Азбаски витаминҳо ва намакҳои минералии дар зери пӯсти сабзавот ҷойгиранд, онро то ҳадди имкон тунуктар пӯст кандан беҳтар аст.

Ҳангоми омода кардани хӯрок боэҳтиёт ва сарфакорона муносибат карда, партови сабзавотро ба мақсадҳои муайян истифода баред. Мисол, партови картошкаро барои ҳосил кардани оҳар (крахмал) ва партови лаблабуи сурхро барои сохтани ранги хӯрокворӣ ва ё ҳамчун хӯроки ҳайвонот истифода мебаранд.

Дар ошхонаҳои хӯроки умумӣ ғизоро дар сеҳҳои хуноку гарм ва қаннодӣ омода мекунанд. Барои коркарди аввалия мошинҳои ба навҳо ҷудоқунанда, сабзавотшӯяк, сабзавотрезакунак ва амсоли инҳоро истифода мебаранд.

Хӯрок барои саломатӣ, фаъолият ва танзими ҳаракату ҳолати инсон ҳатмист. Таркиби хӯрок аз ҳар гуна ғизои муфид, мисли сафеда, чарбу, карбогидрат, моддаҳои минералии, обу витаминҳо иборат аст, ки барои организми инсон заруранд.

Карбогидрат – таъмингари қувваи инсон буда, дар таркиби сабзавот, шираворӣ, ғалладона, асал ва қанд фаровон аст.

Сафед – ғизои табию бағоят муҳимми организми зинда аст. Аз сафед хуҷайра, бофтаҳо ва узвҳои инсон таркиб меёбанд. Сафед манбаи қувва, василаи ҳазми хӯрок ва таъвизгари моддаҳост. Сафед дар таркиби шир, тухм, моҳӣ, гӯшт, биринҷ бештар аст.

Расми 10. Таркиби хӯрок:
1. сафед; 2. равған; 3. карбогидрат;
4. об; 5. моддаҳои минералӣ; 6. витаминҳо

Чарбу – (равған) дар ҳама ҳолатҳои мубодилааш моддаи фаъоли ҳаёт аст. Он организми зиндаро аз сарди муҳофизат мекунад. Чарбу манбаи асосии қувваи (энергияи) организм мебошад. Вобаста ба синну сол, чинс ва фаъолияти корӣ талаботи шабонарӯзии инсон ба равған 80-100 г аст, ки аз он 20-25 г бояд равғани рустанӣ, 20 г маска бошад. Равған дар таркиби бисёр маҳсулоти хӯрокворӣ во меҳӯрад.

Об – қариб 2/3 ҳиссаи вазни бадани инсонро ташкил медиҳад. Мураккабтарин тағйироти сершумори моддаҳои хуҷайра, ки боиси фаъолияти ҳаётии организм мегарданд, танҳо дар маҳлулҳои об ба вуҷуд меоянд. Агар инсон бе хӯрок якчанд ҳафта зиндагонӣ карда тавонад, бе об ҳамагӣ якчанд шабонарӯз зиндагӣ мекунаду бас.

Об дар ҳаёт мақоми хосса дорад. Вобаста ба синну сол, вазни ҷисм ва шароити иқлим инсон дар як шабонарӯз 1,5-2 л ва ё аз ин зиёдтар об истеъмол мекунад. Об дар табиат бисёр аст. Вай дар таркиби меваю сабзавот ва маҳсулоти ширӣ ба миқдори зиёд мавҷуд аст. Барои он ки хӯрок ғоידаовар шавад, речаи хӯрокхӯриро риоя кардан, дар вақти муайян хӯрок хӯрдан муҳим аст.

Витаминҳо, ки ба организми одам заруранд. Витаминҳо пайваستҳои органикӣ буда, манбаи қувваи организми инсон ҳисобида намешаванд, лекин барои мубодилаи муътадили моддаҳо ва ҳаёти организм ниҳоят заруранд. Одам витаминҳо-

ро аз хӯрокҳои гуногуни серғизо мегирад. Витаминҳо ба ҳаёти одам ва нигоҳ доштани саломатӣ ёрӣ мерасонанд. Витамин аз калимаи латинии «*Vita*» гирифта шуда, маънояш «ҳаёт» мебошад.

Расми 11. Таъсири витаминҳо ба

Аксари витаминҳоро шартан бо ҳарфҳои латинӣ (масалан, витаминҳои *A*, *B*, *C* ва ғайра) ишора мекунанд.

На ҳама витаминҳо ғизоҳои устуворанд. Онҳо бо таъсири як қатор омилҳои беруна зуд вайрон мешаванд. Физои тоза назар ба физои консервонида сервитамин аст. Муддати зиёд нигоҳ доштани хӯрокворӣ, хушконида ва пухтани он боиси вайроншавии витаминҳо (махсусан, витамини *C*) мегардад. Бинобар ин барои нигоҳ доштани витаминҳо қоидаҳои пухтупаз ва нигоҳ доштани хӯроквориро риоя кардан лозим аст. Ҳар як витамин хосияти худро дорад.

Витамини *A* (ретинол) – чашро пуркуват ва инкишофи муътадили организмро таъмин мекунад. Агар дар организм витамини *A* нарасад, ранги рӯй парیدا, пӯст хушқу шахшӯл шуда, дар он ҳар гуна рихинакҳо ва думбал мебарояд. Мӯй хушқу бечило, нохунҳо мӯрт мешаванд.

Маҳсулоти чорво (чигари ҳайвонот ва моҳӣ, тухмакҳо ва равғани онҳо, маска ва равғани зард, панир, зардии тухм), сабзӣ, помидор, қаламфур, пиёзи сабз ва ғайра витамини *A* доранд.

Витамини *B* (тиамин) – дар организм барои мубодилаи муътадили моддаҳо (хусусан, ангиштобҳо ё карбогидратҳо) зарур аст. Ҳангоми норасоии витамини *B* одам аз ҳар чиз зуд хашмгин, хаста, ҳазми хӯроқаш душвор мешавад. Тамоман ё хеле кам будани витамин ба бемории вазнини асаб (бери-бери) сабаб шуда, дар охир метавонад ба фалаҷ дучор шуда, ҳаёташ қатъ шавад. Витамини *B* дар таркиби чигар, гӯшт, ғалладона, хамирмояи пиво, хамирмоя ва ғайра бисёр аст.

Витамини *B*₂ (рибофлавин) – мисли дигар витаминҳо барои инкишофи организм зарур аст. Қувваи босираро нисбат

ба рангу рӯшноӣ зиёд мекунад. Ҳангоми норасоии ин витамин панҷаҳо, лабҳо мекафанд, кунҷҳои лаб захм мешаванд, чароҳат ба зудӣ сиҳат намешавад. Витамини B_2 дар хамирмоя, чигар, ширу маҳсулоти ширӣ бисёр аст.

Витамини B_6 (пиридоксин) – Норасоии витамини B_6 организми кӯдакони аз қадкашӣ бозмедорад, онҳо ба бемории камхунӣ, занҳои ҳомила ба газаки пӯсти рӯй, гардан, сина, сар ва ғайра гирифтор мешаванд. Витамини B_6 дар гӯшт, моҳӣ, шир, чигари гов ва бисёр маҳсулоти рустанигӣ мавҷуд аст.

Витамини B_{12} (сианокобаламин) – дар чараёни хунҳосилкунӣ иштирок мекунад. Аз норасоии витамини B_{12} бемории камхунӣ рух медиҳад. Ин витамин дар чигар, гурда, маҳсулоти моҳӣ (хусусан, дар чигар ва тухмҳояш) бисёртар аст.

Витамини B_{15} (пангамати калсий) – табиати химиявӣ ва тарзи таъсири он пурра омӯхта нашудааст. Онро барои муолиҷаи бемории атеросклероз, ихтилоли гардиши хун, гепатит васеъ истифода мебаранд.

Витамини C (кислотаи аскорбин) – Норасоии витамини C сабаби бемории зангила мешавад. Аз ҳад зиёд истеъмом кардани витамини C барои организм зараровар буда, сабаби баъзе бемориҳо мешавад. Манбаи витамини C асосан ғучуммева, мева ва сабзавот аст. Витамини C дар афлесун, лимӯ, ангат, пиёзи сабз ва баъзе ғизоҳои консервонида бисёр аст.

Витамини D (калсиферол) – дар организм ба моддаи гормонмонанд мубаддал шуда, дар чараёни ҳосилшавии намакҳои калсий ва фосфор иштирок мекунад. Витамини D хусусан барои кӯдакони то 3-4-сола хеле зарур аст. Аз норасоии витамини D дар организми кӯдак рахит ташаккул меёбад.

Витамини D_1 – одатан, дар пӯсти одам аз таъсири нурҳои ултрабунафш ҳосил мешавад. Витамини D_1 -ро аз равғани чигари баъзе моҳиҳо мегиранд. Витамини D_1 дар равғани маска ва зардии тухм, равғани моҳӣ камтар аст. Доруи витаминдорро фақат зери назорати духтур истеъмом бояд кард.

Витамини K_1 (филлохинон) – дар чараёни хунбандӣ иштирок мекунад. Дар узвҳои сабзи рустаниҳо (испанох, қарам ва ғайра), инчунин дар сабзӣ, помидор мавҷуд аст.

Витамини P (биофлавоноидҳо) – гурӯҳи моддаҳои хоҳанд, ки

деворчаи рагчаҳои хунгузарро мустаҳкам мекунад. Витамини *P* дар чойи сабз, лимӯ, хурмо, ангур, олу, қаламфур бисёр аст.

Витамини *PP* (никотинамид, кислотаи никотин) – дар чигар, гурда, гӯшт, шир, инчунин нахӯд, орди гандум зиёд аст. Дар организми одам норасоии витамини *PP* ба зуд мондашавӣ, беқувватӣ, бехобӣ, шамолкашии пӯст оварда мерасонад.

Витамини *E* (токоферол) – кори мушакҳо ва ғадудҳои та-носулро вусъат медиҳад. Дар рағани рустанӣ, чормағзи заминӣ, чуворимакка, нахӯд, испаноҳ, чигар, зардии тухм ва шир мавҷуд аст.

Кислотаи фоласин – дар чараёни хунофарӣ иштирок ва аз камхунӣ муҳофизат менамояд. Вай кори рӯдаро ба мувозинат оварда, муътадил мекунад. Дар таркиби помидор, себ, картошка, чигар, гурда ва сабзӣ мавҷуд аст.

Натрийро мо асосан бо намаки ошӣ истеъмол мекунем, лекин онро ба миқдори зиёд истеъмол кардан мумкин нест.

Оҳан – барои ҳаракати хун дар организм хидмат мекунад. Норасоии оҳан дар хӯрок ба камхунӣ оварда мерасонад. Оҳан асосан дар маҳсулоти гӯштӣ мавҷуд аст.

Йод – барои кори муътадили ғадуди сипаршакл, сабзиши қад ва инкишофи организм ёрӣ мерасонад. Норасоии йод боиси вайрон шудани таркиби ғадуди сипаршакл ва инкишофи бемории чоғар мешавад. Йод дар намаки ошӣ бисёртар дида мешавад. Барои пешгирии бемории чоғар ба намаки ошӣ як миқдор йод илова мекунад. Моҳиҳои баҳрӣ, хурмо ва олу бештар дар таркибашон йод доранд. Истифодаи мунтазами онҳо бемории чоғарро камтар мекунад.

Фтор – барои инкишоф ва афзоиши устухон, милк ва сири дандон лозим аст. Онро аз обҳои нӯшокӣ истеъмол кардан мумкин аст. Норасоии фтор ба бемориҳои дандон, даҳон ва милки дандон оварда мерасонад.

Фосфор – барои афзоиши устухон ва дандонҳо хидмат карда, дар маҳсулоти ширӣ бисёртар дида мешавад.

Калсий – барои фаъолияти кори дил ва системаи асаб хидмат мекунад ва бисёртар дар меваю сабзавот вомехӯрад. Калсий барои мустаҳкам кардани устухон ва дандонҳо муфид аст. Дар картошка, каду, тарбуз, мавиз бисёртар аст.

Вазифаи хӯрокпазиро ошпазҳо иҷро мекунанд. Онҳо хӯроки хунук, якум, дюум, шираворихо, хӯришҳо, нӯшокиҳои гарм, масолеҳи нимтайёр барои хӯрок омода мекунанд, коркарди аввалияи сабзавот, гӯшт, моҳӣ, мурғро ба ҷо меоранд ва хӯрокҳои оmodаро ороиш медиҳанд.

Барои ҳамаи ин корхоро тавонистан донишмандони талаботи зерин зарур аст: таркиби масолеҳ, хӯрокҳои нимтайёр, меёр ва вазифаи асосии омода кардани хӯрокҳои ҳархела, риояи қоидаҳои низоми технологияи коркард, қисмҳои таҷҳизоте, ки дар истеҳсолот ҳафт ва тарзи истифода бурдани онҳо, малакаи кор бо таҷҳизоти ошхона ва ғайра. Агар ҳамаи ин талаботро иҷро кунед, касби ошпазиро ёд мегиред ва хӯрокҳои тоҷиконро болаззату фоидабахш мегардонед. Ҳамзамон, касби ошпази дониш, малака ва маҳорати махсус, инчунин эҷодкориву навоарӣ, меҳнатдӯстиву ҳалолкориву талаб менамояд.

Сарнӯши ошпаз дар Англия пайдо шудааст. Дар соли 1727 подшоҳ Георг II фармон баровардааст, ки ошпазҳо бо сарнӯш хӯрок пазанд.

*Хӯроке, ки витаминҳои бисёр ва ба организми одам фоида до-
рад, чигар аст.*

Аз чигари гӯсфанд, гов ва гӯсола хӯрокҳои гуногуни бирён ва яхнӣ тайёр мекунанд. Дар таркиби чигар витаминҳои А, В, В₂, В₁₂, К, РР, Е, калсий ва ғайра мавҷуданд.

КОРИ АМАЛИИ №2

Технологияи тайёр кардани хӯрок аз чигар. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ назорат бурда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: тахтача барои гӯшти хом, корд, дег, зарфҳо барои масолеҳ, манқал.

Миқдори масолеҳ: 500 г чигар, 100 г равған, 4-5 дона беҳпиёз, 300 г помидори тару тоза, намак ва қаламфур – мувофиқи табъ.

Рафти иҷрои кор:

Роҳи 1-ум: Цигарбирён. Цигарро аз парда ва рахҳои заҳра тоза карда, мешӯянду намак мепошанд. Сипас бо пиёзи майда резашуда дар равған 10-12 дақиқа бирён мекунанд. Вақте ки чигар хуб бирён шуд, мурчу намак пошида, даҳони дегро мепӯшонанд ва 10 дақиқа дам медиҳанд. Вақти пухтани цигарро муайян кардан аҳаммияти калон дорад, зеро чигари аз меёр зиёд пухта саҳт мешавад. Мағзи чигари пухта ҳангоми буридан набояд сурхча бошад. Цигарбирёнро ба табақчаҳо кашида, бо пиёзу помидор ба дастархон мегузоранд.

Расми 12. *Хӯроқҳо аз чигар*

Роҳи 2-юм: Чигари обпаз. Чигари гӯсфанд ё говро хуб тоза карда, калон-калон мебуранд. Баъд онро дар об чӯшонда, ба обаш пиёз, сирпиёз, сабзичот (кабудӣ) меандозанд. Баъди пухтан цигарро аз дег гирифта хунук мекунанд. Цигарро реза карда, ба табақчаҳо мегиранд ва ба рӯи он намак, мурчи кӯфта пошида, ба дастархон мегузоранд, обашро истифода намебаранд.

Эзоҳ: *Шумо метавонед ин хӯрокро худатон мустақилона, зери назорати омӯзгор ё калонсолон дар хона пазед.*

1. *Сабзавот барои организми одам чӣ аҳаммият дорад?*
2. *Зарурати витаминҳоро дар организми одам гӯед.*
3. *Вазифаи асосии касби ошпазро баён кунед.*

§ 4. НАВЪҲОИ САБЗАВОТ

Барои пухтани хӯрок навъҳои сабзавот, таркиби онҳо, арзиши ғизоияшон, тарзи коркарду истифодашон дар хӯрок ва ба ин монанд чизҳоро доништан муҳим аст. Ба ҳамин сабаб, дар ин ҷо мо дар бораи анвои сабзавот ва таъсири ғизоию аҳаммияташон маълумот медиҳем.

Картошка қариб дар ҳама ҷо парвариш карда мешавад. Вобаста ба навъ картошкаҳо гуногуншакл (мудаваар, дароз-рӯя) ва гуногунранг (сафед, зард, гулобӣ) мешаванд. Картошка то 17,5% оҳар, инчунин қанд, намакҳои минералӣ ва сафеда дорад. Арзиши ғизоии сафедаи он нисбат ба сафедаи гӯшт камтар бошад ҳам, пурбаҳотарин сафедаи рустанӣ ба шумор меравад. Ватани картошка Амрикои Марказӣ ва Ҷанубӣ буда, онро зиёда аз 14 ҳазор сол пеш истеъмол мекарданд. Ба Аврупо картошкаро дар миёнаҳои асри XVI оварданд. Ҳоло намудҳои зиёди картошкаро парвариш мекунанд. Дар соҳаи ошпазӣ аз картошка хӯроку хӯришҳои гуногунро дар шакли обпаз, буғпаз, дампаз ва бирён омода мекунанд.

Карам сабзавоти серистеъмол аст ва дар ноҳияҳои иқлимашон гарм ду бор ҳосил медиҳад. Бинобар ин карам тамоми сол дастрас аст. Карамро дар ҳазорсолаи сеюми пеш аз милод киштукор ва ҷамъоварӣ мекарданд. Онро ҳамчун сирпиёз аҷдоди қадими мо ба сифати сабзавоти шифобахш истифода мебарданд. Карамро барои табobati ҷароҳатҳои мадданок ва пучакҳо тавсия мекарданд. Ватани карам соҳили Баҳри Миёназамин мебошад.

Расми 13. Навъҳои сабзавот: 1-помидор; 2-сабзӣ; 3-замбӯруг; 4-пиёз; 5-сабза; 6-боимҷони сабз; 7-булғорӣ; 8-картошка; 9-шалғамча; 10-гул-карам; 11-сиртиёз; 12-каду; 13-бодиринг; 14-ҷуворимакка; 15-боимҷон; 16-шалғам; 17-занҷабил; 18-карам

Витамини С-и таркиби карам бо витамини С-и таркиби лимӯ баробар мебошад ва дар навъи карами ранга он ду маротиба зиёд аст. Навъҳои карами сафед, сурх, брүсселӣ, савоягӣ, гулкарам, карамшалғам ва ғайра маълуманд. Дар Тоҷикистон бисёртар карами сафедро истеъмол мекунанд. Карами сафед хусусияти парҳезӣ дорад. Ҳамаи навъҳои карам об, қанд, сафеда, хучайра, намакҳои минералӣ ва витамин доранд. Карамро дар пухтани хӯрокҳои якуму дуюм (дар об, равған, буг), омода кардани хӯриш, гарнир ва очоронӣ (консервонӣ) васеъ истифода мебаранд.

Сабзӣ (бехӣ, зардак, газар)-ро дар ҳама ҷо мепарваранд. Ватани сабзӣ соҳилҳои Баҳри Миёназамин мебошад. Агар ба он равғани рустанӣ ҳамроҳ кунем, витамини А ҳосил мешавад, ки бо ин хусусияташ аз дигар сабзавот бартарӣ дорад.

Сабзӣ ба сабзиши қад мадад мерасонад ва бар зидди ҳар гуна бемориҳои гузаранда мубориза мебарад. Оби сабзӣ барои сабзиши организми кӯдакони ширмак аҳаммияти калон дорад ва ба узви босира қувват мебахшад.

Пиёз – чанд намуди он: бехпиёз, батунпиёз, гандано, шнит-пиёз, шалотпиёз ва ғайра мавҷуд аст. Маъмултарини он бехпиёз мебошад. Пиёз 4 ҳазор сол пеш аз мелод маълум буд.

Дар таркиби бехпиёз сафеда, ҳуҷайра, намакҳои минералӣ хастанд. Бехпиёзро ба навҳои тунд, нимтунд ва ширин ҷудо мекунанд. Равғани эфири таркиби пиёз онро тунд мегардонад. Пусти пиёз ҳар қадар зиёд зич бошад, пиёз ҳамон қадар нағз нигоҳ дошта мешавад. Барои он ки ҳангоми реза кардани пиёз оби чашм нарезад, кордро зуд-зуд ба оби хунук тар кардан лозим аст.

Помидор – сабзавоти маъмулист, ки онро тақрибан дар ҳама ҷо парвариш мекунанд. Ватанаш Амрикои Ҷанубӣ мебошад. Дарёнавардоне, ки помидорро ба Аврупо оварданд, намедонистанд, ки он сабзавот аст. Помидорро дар мамлақати мо аз оғози асри ХХ киштукор мекунанд. Помидор дар таркибаш натрий, калий, калсий, магний, оҳан, мис, фосфор, сулфур, витаминҳои B_1 , B_2 , PP , C (каротин, провитами A) ва ғайраҳо дорад. Помидорро барои пухтани хӯрокҳои гуногун, соусу қайлаҳо, омода кардани хӯришҳои тару тоза, инчунин консервонӣ ё очоронӣ васеъ истифода мебаранд.

Бодирингро қариб дар ҳама ҷо парвариш мекунанд. Бодиринг барои шахсони фарбеҳ маҳсулоти шифобахш ҳисоб меёбад. Дар таркиби бодиринг қариб 1 мг% равғани эфир вучуд дорад, ки боиси бӯйи ба худ хос доштани он мешавад. Дар таркиби бодиринг то 98,2% об, қанд, сафеда, равған, намакҳои минералӣ, 10 мг витамини C мавҷуд аст.

Бодирингро дар ошпазӣ барои омода кардани хӯриш ва дигар газакҳои тару тоза ва очоронида ё намак карда истифода мебаранд.

Қаламфур, занҷабилӣ сурх як навъ рустании бисёр тунд аст. Қаламфурро асосан дар ноҳияҳои ҷануб мекоранд, вале дар минтақаҳои миёна ҳам нағз нашъунамо мекунанд.

Қаламфур тунд ва ширин мешавад. Қаламфури борики дароз аз сабаби дар таркибаш моддаи махсуси капсатсин доштани хеле тунд аст. Қаламфури сурхро яклухт хушк карда ё кӯфта ба хӯрок меандозанд ва ҳамчун адвӣет истифода мебаранд. Қаламфур аз ҳама бештар витамини C дорад.

Қаламфури сабзи серобро (сурхашро камтар) дар як мавсим 6-10 маротиба мечинанд. Ғунучини қаламфурро то сар шудани сармои аввалини тирамоҳ ба итмом мерасонанд.

Қаламфури ширин (булғорӣ) бӯй ва таъми хос дорад. Қаламфури ширинро тару тоза ва очоронида ба хӯриш, шӯрбо, хӯрокҳои гуногуни миллӣ, гӯшти дампаз, соусҳо меандозанд. Аз он омода кардани дӯлма (голубсӣ) дар ошпазӣ расм шудааст.

Боимҷонро дар тамоми минтақаҳои Тоҷикистон парвариш мекунанд. Боимҷон хосияти табобатӣ дорад. Вай миқдори холестерини хунро кам карда, организмро аз бемориҳои чигар, никрози рағҳо эмин медорад. Дар таркибаш қанд, моддаҳои сафеда, намакҳои минералӣ, витамини С дорад. Барои хӯрокпазӣ бештар боимҷони пухтарасида, гӯшташ мулоим ва пӯсташ сахтнашударо истифода мебаранд. Аз он хӯрокҳои гуногуни хуштаъм, газакҳои сабзавотӣ, икра ва ғайра омода мекунанд.

Лаблабуи ошӣ. Лаблабуи сурхи оширо дар ҳама ҷо парвариш мекунанд. Дар таркиби лаблабу сафеда, кислотаҳои органикӣ, клетчатка, витамини Р, витамини С ва намакҳои минералӣ мавҷуданд. Лаблабуи тару тозаи обпаз хусусияти шифоӣ дорад. Онро хусусан ба одамони гирифтори бемории чигар, қабзият ва фишори хунашон баланд ва камхунӣ тавсия мекунанд.

Шалғамча (редиска) – дар ҳама ҷо парвариш карда мешавад. Вай қанд, об, моддаҳои нитрогенӣ, клетчатка, витамини С, намакҳои минералӣ дорад, бинобар ин сабзавоти хуби иштиҳоовар мебошад.

Шахсони гирифтори бемории меъдаву рӯда, чигар ва гурда аз истеъмоли шалғамча бояд худдорӣ кунанд.

Шалғам – шакл, ҳаҷм ва ранги гуногунро дорад. Шалғам сабзавоти тезрас ва серғизост. Шалғам манбаи витамини С аст. Дар он витаминҳои В, В₂, РР, А (каротин) низ мавҷуданд. Дар таркиби шалғам то 90% қанд, то 2% сафеда, намакҳои минералӣ ва ғайра ҳастанд.

Шалғам рустании доругии қадимист. Масалан, бино ба ақидаи Абӯалӣ ибни Сино марҳаме, ки аз тухми шалғам омода

мекунанд, варами қадкашакро мегардонад. Шалғам инчунин ба гурда ва қафаси сина муфид аст. Аз он хӯриш омода меку- нанд ва ба хӯрок (шӯрбо, хӯрокҳои якум) ду-се қисм ё нахӯдӣ карда меандозанд.

Каду. Дар дунё 15 намуди каду мерӯяд. Асосан 3-4 наму- дашро мекоранд: гаҳворакаду, палавкаду, ошкаду ё чӯбкаду. Аз каду хӯрокҳои лазиз мепазанд. Каду то 11% қанд, то 20% оҳар, 0,2-0,7% моддаҳои пектинӣ, намакҳои минералӣ (маҳсу- сан, фосфор, витамин, аз ҷумла каротин), то 40% равғани хӯр- данбоб, то 28% сафеда дорад. Донаи каду ро дар тиб чун доруи киччарон истифода мебаранд.

Сабзичот (кабудӣ) – шибит, кашнич, пиёзи сабз, райҳон, пу- дина, чаъфарӣ ва ғайра, ба миқдори зиёд витамини намакҳои минералӣ, равғани эфир дошта, хӯрокро болаззат мекунанд. Онҳоро ҳам тару тоза ва ҳам хушконида истеъмол мекунанд.

Сир, сирпиёз, сум, саримсоқ, савм. – Дар аксар кишварҳои ҷаҳон кошта мешаванд. Таъму бӯи тунди махсус дорад. Сир- пиёз гурӯҳи витаминҳои *B, C, D*, йод, равғани эфир ва дигар моддаҳо дорад.

Дар ошпазӣ сирпиёзо ҳамчун сабзавоти хуштаъм ва хушбӯйкунандаи хӯришҳо, хӯроки якум, дуом, очоронидану на- маккуни истифода мебаранд. Сирпиёзи поракардари ба хӯрок 3-4 дақиқа пеш аз хӯрок пухтан меандозанд. Сирпиёзо дар тиб истифода мебаранд. Вай моддаҳои махсуси бактерисидӣ (фитон- сидҳо) дорад, ки бисёр микробҳои бемориоварро нест мекунад.

Коркарди аввалияи сабзавот. Дар ҷараёни коркарди авва- лияи сабзавот онро ба навҳо ҷудо мекунанд. Ҳангоми тозаку- нии дастӣ воситаҳои гуногуни ёрирасонро истифода меба- ранд.

Расми 14. *Агроном дар саҳро*

Барои парвариши сабза- воти касбҳои махсус, аз ҷумла: агроном, деҳқон, зироатчи, лаборант вобаста ба соҳаи ки- шоварзӣ машғуланд, ки оид ба касби агроном ба таври муфас- сал маълумот медиҳем.

Таҷҳизот: тахтача барои сабзавот, корд, асбобҳои ёрирасон, зарфҳои барои сабзавот.

Миқдори масолах: сабзавот – интиҳобан

Рафти иҷрои кор:

1. Аз тарафи омӯзгор супориш дода шавад, ки хонандагони ихтиёри оид ба аҳаммияти коркарди сабзавот маълумоти мухтасар диҳанд;
2. Аз байни хонандагон 2 нафар барои иҷрои кори амалӣ даъват карда шавад;
3. Аз тарафи омӯзгор супориш дода мешавад, ки пӯсти сабзӣ тунук гирифта шавад;
4. Иҷрои кори амалӣ зери назорати омӯзгор бошад;
5. Аз тарафи омӯзгор вақти муайян дода шавад;
6. Аз тарафи хонандагон ғолиб муайян карда шавад.

1. *Навъҳои сабзавотро номбар кунед.*
2. *Аҳаммияти коркарди сабзавотро бигӯед ва амалан тунук гирифтани пӯсти сабзиро нишон бидиҳед. Зери назорати омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарии кор бо корд ва қоидаҳои санитарии гигиениро риоя кунед.*
3. *Ҳангоми реза кардани сабзавот кадом воситаҳои ёрирасонро истифода мебаранд?*
4. *Бигӯед, ки дар хонаатон кадом намуди воситаҳои ёрирасон барои реза кардани сабзавот мавҷуд аст?*
5. *Оид ба касби аграном маълумот диҳед.*

§ 5. МАҲУМИ КОРКАРДИ ГАРМИ САБЗАВОТ

Барои омода кардани хӯрок аз сабзавот ҳамаи намуди коркарди гармиро истифода мебаранд: обпаз, дампаз, буғпаз ва дар оби худ пухтан. Сабзавоти пухтаро барои омода кардани хӯришҳо, шӯрбо, хӯрокҳои дуум ва гарнир (хӯрдани иловагӣ) истифода мебаранд.

Технологияи коркарди сабзавот. Барои коркарди сабзавот чунин амалҳо иҷро карда мешаванд: ба навъҳо чудо кардан, шустан, тоза кардан, чудо кардани қисмҳои нолозим, тақрибан шустан, реза кардан ва омода кардани масолаҳои нимтайёр

(полуфабрикат). Ҳамаи ин амалҳоро коркарди гарм меноманд. Пайдарҳамии корро риоя кардан лозим аст. Сабзавотро дар оби равон ё дар сатили обдор бо чанд бор иваз кардани обаш шустан мумкин аст. Барои таровидани оби сабзавот онро аз чавлӣ мегузаронанд. Барои осон кардани раванди тоза кардани сабзавот корди махсус ва асбобҳои шаклу андозаашон гуногун лозиманд. Дар амалияи ошпазӣ тарзҳои гуногуни реза кардани сабзавот мавҷуданд. Барои хӯрокҳои миллии бисёр вақт сабзавотро ба шаклҳои росткунча, чоркунча, халқа, нимхалқа ва ғайра пора мекунанд. Ҳангоми додани хӯрок ва хӯриши хунук ба миз аз сабзавот ва сабзичот (кабудӣ) шаклҳои гуногуни ороишӣ омода кардан мумкин аст.

Таркиби химиявии онҳоро ба ҳисоб мегиранд, чунки таъми хӯрок ва хушбӯйияш ба он вобаста аст. Давомоти интиҳоби ин ё он намуди коркарди гарм ба таркиби масолеҳ ва технологияи омода кардани хӯрок вобаста аст. Ошхонаи миллии тоҷикон намудҳои ба худ хоси коркарди гармӣ дорад: обпаз, булён, дар шир, бо буғ, дар равған ё дуд, дампаз ва ғайра.

Барои буғпаз кардани сабзавот бештар деги мантуро истифода мебаранд. Сабзавоти буғпаз шакли беҳтарини коркарди гарми сабзавот аст. Дар ин ҳолат дар масолеҳи омода қисми зиёди намакҳои минералӣ ва витаминҳо нигоҳ дошта шуда, ба осонӣ дар организм ҳазм мешаванд.

Бирёнкунӣ. Дар ин шакли пухтан масолеҳ дар ҳарорати 140-160°C бо равғани кам пухта мешавад, дар ҳарорати то 160°-180° бо равғани зиёд бирён карда мешавад.

Ҳангоми бирёнкунӣ дар рӯйи масолеҳ пӯсти сурх ҳосил шуда, он таъми махсус ва бӯйи хосса пайдо мекунад.

1. *Сабзавотро барои хӯрок ба оби ҷӯшидаи стода меандозанд. Дар ин вақт ба об каме намак меандозанд ва дар оташи паст мепазанд.*

2. Ҳангоми пухтан сабзавот бояд дар об пурра гарқ шавад ва оби рӯйи он аз 1,5 см зиёд бошад.

3. Ҳангоми бо буғ пухтан, барои нест нашудани витамини С сабзавотро дар зарфи сарпӯшдор мепазанд (масалан, дар деги манту).

4. Ҳангоми бирён кардан дар равған рӯйи масолех сурхча шуда, болаззат мешавад.

5. Дампаз. Ҳангоми дампаз масолехро аввал каме дар равған бирён карда, баъд булён ё адвияро андохта, сарпӯши дегро пӯшонид, то омода шуданиш дам дода мепазанд.

Ҷадвали 1

Мухлати коркарди гарми сабзавот

Сабзавот	Муддати коркарди гарм (дақиқа)
Обпаз: Картошкаи бутун Картошкаи ба шакли чоркунча поракарда	25-30 15-20
Сабзии бутун Сабзии тилимкарда Карами резакарда	25 15-20 20-30
Дампаз: Сабзии наргисӣ Карами резакарда	35 30
Бирён: Картошкаи ба шакли росткунча поракарда Сабзии резакарда Сирпиёзи маҳин резакарда	15-20 10-15

КОРИ АМАЛИИ №4

ОМОДА КАРДАНИ ДАМЛАМАИ ПОМИДОРӢ

Тачҳизот: дег, табақча, корди ошпазӣ, чангак, қошук, табақ тахтача.

Миқдори масолех: 2 кг гӯшт, 1 кг помидор, 33г равған, 1 дона қаламфур, мувофиқи табъ – намак, зиравор ва сабзичот зарур аст.

Дамламаи помидорӣ: Гӯшти лӯнда-лӯнда резашудаю пиёзро дар равғани тафсон бирён намуда намак, барги ғор, якто қаланфур меандозанд ва оташро паст мекунанд. Мағзи помидорро бурида дар рӯйи гӯшт пурра-пурра мечинанд. Хӯрокро дар оташи паст дар 40 дақ. мепазанд.

Дамлама хӯрокест, ки аз гӯшт ё моҳӣ ва сабзавот бо дампартоӣ пухта мешавад. Дамлама хушхӯр ва зудҳазм аст, зеро дар он тамоми моддаҳои ғоиданоки таркиби хӯрок (вита-минҳо, намакҳои минералӣ, қанд, инчунин моддаҳои хуштаъму хушбӯйкунанда) боқӣ мемонанд. Дамлама чанд навъ мешавад: дамламаи гӯшт, моҳӣ, каду, сабзавот ва ғайра.

Сифатҳои муҳимми касби ошпаз чунин аст: табиӣ латиф, шомма ва ломисаи хуб, озодагӣ ва покизакорӣ, қобилияти моҳирона истифода бурдани панҷаҳои даст, сарфакорӣ маҳсулот, муносибати эҷодкорона ба меҳнат, зебоипарастӣ, пуртоқати ҷисмонӣ, ҳисси баланди одоби муомила ва бомаданиятӣ.

Ошпаз бояд ба талаботҳои квалификатсионӣ, санитарӣ ва гигиенӣ ҷавобгӯ буда, ба урфу одатҳои миллии эҳтиром гузорад.

1. Коркарди гарми сабзавотро шарҳ диҳед.

2. Қоидаҳои коркарди сабзавотро шарҳ диҳед

3. Муҳлати пухтани сабзавотро бишӯед.

4. Кадом хӯришҳои миллиро медонед?

5. Барои ошпази моҳир ва эҷодкор шудан чӣ бояд кард?

§ 6. ТАРЗ ВА ТАРИҚИ РЕЗА КАРДАНИ САБЗАВОТ

Ҳангоми иҷрои кор ба тарзи истифодаи корд, ба беҳатарии он ва асбобҳои гармидиҳанда, қоидаҳои беҳдошт бештар аҳаммият дода, мувофиқи дастури расмҳои зерин амал кунед.

Бехмеваҳо (картошка, беҳпиёз, сирпиёз, сабзӣ, лаблабу, шалғам, шалғамча, турб ва ғайра)-ро аз ифлосиҳо тоза карда, баргу пояи зиёдатири бурида бишӯед, пӯсташро бигиред. Баъди пӯст кандан, бори дигар бишӯед.

Сабзичот (кабудӣ)-ро аз алафи бегона ҷудо карда, ҷойи нолозимашро бурида партофта, тоза бишӯед, болои сачок гузошта, обашро таровондан лозим аст.

Ҳар намуди сабзавотро ба таври махсус пора мекунанд. Масалан, беҳпиёзро дар шакли ҳалқача, сабзиву картошкаро дар шакли доирача, тилимча, наргисӣ, ба намуди гул, ситора-ча ва ғайра.

Тарзи реза кардани сабзавот ва ороиши он. Сабзавот барои ороиши хӯришу хӯрокҳо фаровон истифода мешавад.

Бояд қайд кард, ки ҳангоми истифодаи таҷҳизоти техникӣ-барқии ҳозиразамон, истифодабарандагон бояд эҳтиёткор бошанд, мувофиқи дастурамал вобаста ба таҳизотҳои техникӣ корбарӣ намуда, қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва гигиению санитариро дар рафти кор риоя намоянд.

Баъди итмоми кор ҳангоми шустани қисмҳои таҷҳизоти техникӣ, онро ҳатман аз васлаки қувваи барқ ҷудо намоянд.

Беҳпиёз ё дигар навъҳои сабзавоти мудавваршаклро гирифта мешӯем ва агар лозим бошад, пӯст мекунем ва аз мобайн чуқур бо хатҳои дандонадор мебузем. Сабзавоти буридаро ду қисм мекунем, ки шакли гул мегирад.

Рустаниҳои буттагӣ ҳам барои ороиш хеле мувофиқанд. Пиёзи сабзро ҳалқашакл бурида, ба ду ҳисса тақсим мекунем ва ба паҳлу ё болои хӯриш гузошта, ҳар ҷо-ҳар ҷо гулҳои аз беҳпиёз, шалғамча ё помидор омодакарда мегузorem, аз болояш сабзичот (кабудӣ)-и резакарда мепошем. Дар ороиши хӯриш аз тухм низ хуб истифода мебаранд.

Расми 18. Тартиби реза кардани сабзавот: асбоби сабзавот поракунӣ ва шаклҳои резакунии сабзавот

Хӯришҳо. Хӯриш аз як ва ё чанд намуди сабзавоти тару тоза омода мешавад.

Дар омода кардани хӯришҳои омехта баробари сабзавоти тару тоза сабзавоти пухта, гӯшту тухми обҷӯш, чакка, нахӯди сабз ва ғайраро истифода мебаранд.

Сабзавоти обпаз барои омода кардани хӯриш зарур аст. Онро бо пӯсташ пухта ва алоҳида-алоҳида реза карда, баъд

бо дигар маҳсулот омехтан лозим аст. Дар акси ҳол хӯриш зуд турш мешавад. Барои омода кардани хӯриши омехта сабзавотро дар шакли чоркунҷаҳо ва тилимҷаҳои ҳаҷмашон 1 см пора мекунанд.

Хӯришҳои сабзавотии тару тозаро андаке пеш аз истеъмоли бояд омода кард. Одатан, хӯришҳоро бо ҳар хел сабзичот, помидору бодиринги ба шаклҳои гуногун бурида оро медиҳанд.

Дар омода кардани хӯроку хӯришҳо адвии гуногунро истифода мебаранд. Миқдори муайяни адвиёт хӯриш ва хӯрокро болаззату хушбӯӣ ва хуштаъм мекунад. Адвия барои хӯришу хӯрок инҳоанд: намаки ошӣ, мурчу қаламфур, қаламфури тунд, сирко, барги ғор, зира, зирк, сабзичот (кашнич, пиёзи сабз, шибит, пудина, наъно ва ғайра).

Ҳангоми иҷрои кори амалӣ ба қоидаҳои техникаи беҳатарӣ: кор бо корд ва асбобҳои тез, инчунин ба қоидаҳои беҳдошту беҳдор (санитарию гигиенӣ) аҳаммият диҳед.

Косаву табақ ва дигар зарфҳои барои хӯриш ва пухтану истеъмоли хӯрок истифодашударо дарҳол бояд шуст. Аввал пиёлаю чойник, табақҷаҳои хӯриш (хӯришдон) ва баъд зарфҳои равшаниро шустан беҳтар аст. Зарфҳои широлуд ва мохиолудро пеш аз шустан бо оби хунук обгардон кардан лозим аст. Зарф ё деғҳои тағашон гирифтаре ба оби гарм тар карда, муддате нигоҳ дошта, баъд бишӯед. Зарфҳои харошидашударо барои омода кардани хӯриш истифода набаред. Зарфу чинивории ошхонаро бо оби гарм ва содаи хӯроқӣ, хардал, намаки майда, сирко ё маҳлулҳои маҳсули «Рахш», «Фери», «Дау» (Дей) шустан мумкин аст. Дар натиҷаи истифодаи воситаҳои зарфшӯӣ косою табақ покизаву ҷилдор мегарданд ва шустан онҳо осон мешавад. Пас аз шустан зарфҳоро нағз обгардон ва хушк бояд кард.

Хӯришҳоро хӯроқи хунук меноманд. Онҳоро аз як ё якчанд намуди сабзавот, майонез, қаймоқ ё равшани рустанӣ омода мекунанд.

Хӯриши сабзавотӣ на ҳамчун хӯроқи мустақил, балки он чун гарнири (хӯрдани иловагӣ) хӯроқҳои гӯштӣ, моҳӣ ва бо хӯроқи дуҷум дода мешавад.

Хӯриши сабзавотӣ аз ангиштоб, моддаҳои минералӣ ва

витамино бой мебошад. Бисёр вақт хӯришҳоро пеш аз хӯрок медиҳанд. Онҳо иштиҳоро мекушоянд ва ҳазми хӯрокро метезонанд.

Расми 19. Омода кардани хӯриш аз сабзавот ва тарзи ороиши хӯриш (барои кӯдакон)

Барои ҳар кас як табақчаи хӯришхӯрӣ медиҳанд ва аз тарафи рости он чангак, ҳамчунин адвиядонро мегузоранд.

Бо чанд намуди хӯриш ошно мешавем: Хӯришҳоро дар ошхонаҳои милли торафт бисёр истифода мебаранд. Онҳо асосан ба субҳона (хӯроки пагоҳӣ), хӯроки нисфирӯзӣ, хӯроки шом ҳамчун хӯроки мустақил ва ё барои хӯроки дуҷум пешниҳод мешаванд.

Миқдору ҳаҷми хӯроқҳои хунук ва хӯришҳо бояд на он қадар зиёд бошад (барои як кас 150 г). Ҳангоми тартиб додани хӯроқнома (меню) барои субҳона, хӯроки пешин ва шом фасли солро ба назар гирифта лозим аст. Масолеҳи хӯриши хунук бояд мувофиқи сабзавот, анвои асосии хӯрок, хӯришҳои сабзавот интиҳоб карда шаванд. Хӯришро аз як намуди сабзавот ё якчанд намуди сабзавот бо илова кардани тухм, гӯшти пухта,

гӯшти паранда, моҳӣ, панир ва ҳасибҳои гуногун омода кардан мумкин аст, зеро қимати ғизоии ғоидаовараш зиёд мешавад.

Хӯришно, албатта, пеш аз истеъмоли омода мекунанд. Агар онро каме бештар нигоҳ доред, қимати ғизоӣ ва ғоидааш паст мешавад ва намудашно гум мекунанд. Унсурҳои асосии омода кардани хӯришно коркарди аввалияи сабзавот, пора кардан ва ороиш додани он мебошад. Онҳо намуди зебо дошта, мизро хушнамул мегардонанд.

Тарзи ороиш додани хӯришноро асосан ошпазон иҷро мекунанд. Ошпаз бояд аз чиҳати саломатӣ чунин маҳдудиятҳои тиббиро надошта бошад: бемориҳои сироятӣ; бемориҳои асаб; бемории ҷигар, захми меъда ва рӯдаи 12-ангушта; бемориҳои беҳушшавӣ; васеъшавии рағҳои варид (раги гардан) ва ғайра.

Инчунин ошпаз (ороишгари хӯришно) бояд табъ ва завқи зебоипарастӣ, эҷодкорӣ, сарфаю сариштакорӣ, дониш дар бораи навъ ва сифати маҳсулотҳои коркардшаванда ва таҷҳизоти техникаи замонавӣ дошта бошад.

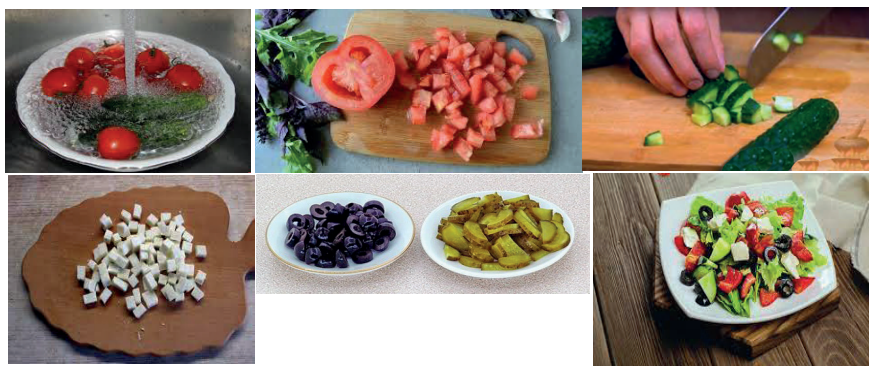
КОРИ АМАЛИИ №5

Хӯриш аз бодирингу помидор. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарияи гигиениии мавзӯ назорат бурда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: тахтача, корд, табақ барои омехтани хӯриш, табақчаҳои хӯришгирӣ, чангак ва зарфҳо.

Микдори масолах: : 4-5 дона помидор, 3 дона бодиринг, зайтун, бринза мувофиқи табъ, 1 бандча пиёзи сабз, мувофиқи табъ – намаку мурч.

Рафти иҷрои кор. Помидору бодирингро шушта, мувофиқи табъ реза мекунанд. Баъд зайтун ва бринзаро ҳалқа-ҳалқа ё секунҷа реза мекунанд, баъд пиёзи сабз ва намаку мурч андохта меомезанд. Хӯриши оmodаро ба хӯришдон ё табақчаҳо андохта, ба рӯяш сабзичот мепоянд. Ба хӯриш сиркои ошӣ, чурғот, қаймоқ низ андохтан мумкин аст. Агар пиёзи сабз набошад, ба хӯриш беҳпиёзро реза карда меандозанд.

Расми 20. *Омода кардани хӯриши аз сабзавот: тарзи реза кардани сабзавот ва ороиши хӯриши аз сабзавот*

КОРИ АМАЛИИ №6

Хӯриши «Тоҷикистон». Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ нозрат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: тахтача, корд, табақ барои омехтани хӯриш, табақчаҳои хӯришгирӣ, чангак, турбтарош ва зарфҳо.

Миқдори масолах: забон ё гӯшти гӯсфанд – 84 г, картошка – 74 г, пиёзи анзури поракарда – 73 г, нахӯди кабуд – 46 г, сабзӣ – 19 г, тухми обпаз – 1 дона, лимӯ – 1/10, бодиринги очоронида – 26 г, майонез – 30 г. Ҳамагӣ – 300 г.

Эзоҳ: Майонезро бо қаймоқ иваз кардан мумкин аст.

Рафти кор. Забон ё гӯшти дар об пухтаро ба шакли кубик пора кунед. Пиёзи анзурро наргисӣ кунед. Картошка, сабзӣ, бодиринги очоронидаро кубикшакл реза карда, ҳамаашро омеzed, нахӯди сабз андохта, ба боляш майонез резед ва омехта кунед. Ҳангоми ба рӯйи миз додани хӯриш, онро дар хӯришдон ё косаи махрутшакл меандозанд ва бо сабзии пухта ба шакли дилхоҳ ороиш медиҳанд. Баъд қаймоқ, тухми майдарезакарда, бодиринги резакарда меандозанд, бо лимӯи ҳалқашакли резакарда, барги кашнич ороиш медиҳанд, сабзичот (кашнич)-ро реза карда ба рӯяш мепошанд.

КОРИ АМАЛИИ №7

Хӯриши «Ҳафтранг». Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиени мавзӯ назорат карда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот ва асбобҳо: манқал, дег, кафлез, корд, қошук, чангак, тағорача, табақ, тахтача, сабзаотрезакунакҳои махсус.

Миқдори масолах (бо грамм): картошка – 100, сабзӣ – 50, лаблабуи сурх – 50, карам – 100, бодиринги очоронида – 50, гӯшт ё ҳасиб – 100, панир – 50, майонез – мувофиқи табъ.

Рафти кор. Гӯшти обпаз ё ҳасиб, панир, лаблабуи сурхи пухташуда, бодиринги тару тоза ё очоронидаро наргиҳои маҳин реза мекунем, карамро реза карда намак бизанед, то ин ки он мулоим шавад. Сипас сабзиро бо сабзаотрезакунани махсус реза карда ё аз турбтароши сӯроҳиаш калон гузаронида, бо пиёзи дар равғани рустанӣ зирбонда биомезед, мувофиқи табъ намаку мурч пошида, онро дам бидихед. Картошкаи хомро шуста, пӯсташро маҳин бигиред, наргисӣ ё ба воситаи сабзаотрезакунак пора карда, дар равған то сурх шуданаш бирён кунед. Сипас ҳар як маҳсулотро дар алоҳидагӣ гирди табақи калон бигузored (ба рангҳои маҳсулоти омодашуда эътибор бидихед). Рангҳои маҳсулоти ҷобачогузошта ҳафтрангро ташкил медиҳанд. Шумо метавонед ба миёнаҷойи табақ нахӯди сабз гузошта, ба рӯйи маҳсулот майонезро ба тарзи ороишӣ бирезед. Хӯриши орододаро ба рӯйи миз гузошта, пеш аз истеъмол омехта кунед.

КОРИ АМАЛИИ №8

Хӯриши «Нафис». Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиени мавзӯ назорат карда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот ва асбобҳо: манқал, дег, кафлез, корд, қошук, тағорача, табақ, тахтачаи сабзаотрезакунӣ, чавлӣ, хӯришдон.

Миқдори масолах (бо грамм): биринҷ – 100, ҷуворимаккаи очоронида – 50, бодиринг – 50, ҷӯбчаҳои харчанги баҳрӣ, тухми обпаз – 2 дона.

Рафти кор. Биринчро шуста, дар об 20 дақиқа чӯшонед. Сипас онро бо оби чӯшидаи хунук шуста, аз чавлӣ¹ гузаронед ва хунук кунед. Тухм ва бодирингро нарғисӣ реза кунед. Ҷуворимақкаи очоронидаро гирифта бо ҳамаи маҳсулоти тайёр ба тағорача андозед, мувофиқи табъ майонезро андохта омехта кунед ва ба хӯришдон гузоред. Шумо метавонед хӯришро бо кабудихо ва зардии тухм оро диҳед.

Тухм маҳсулоти аз ҷиҳати гизоӣ ганӣ мебошад. Дар таркиби он қариб ҳамаи моддаҳои зарурӣ мавҷуданд.

Ҳамаи тухмро як вақт ба тӯрхалтаи филизӣ андохта ба деғҷаи сирдори обаши чӯшида гузоред. Агар 2-4 дона тухмро нимпаз пухтан хоҳед, 3-5 дақиқа ва агар сахт пухтани шавед, 8-10 дақиқа дар об чӯшонед. Тухми дар яхдон нигоҳ дошташударо ба оби ҷӯш намегузоранд, чунки кафиданаши мумкин аст. Агар нӯсти тухм кафида бошад, онро дар оби шӯр мепазанд.

Баъд аз пухтан тухмро ба оби хунук меандозанд, то ин ки нӯшташ тез ҷудо ва ранги зардии тухм нигоҳ дошта шавад. Тухми пухта дар вақти давр занондан бисёр давр мезанад, тухми хом 1-2 давр мезанаду бас.

- 1. Кадом навъҳои хӯриширо медонед?*
- 2. Таркиби хӯришҳо аз чӣ иборат аст?*
- 3. Тарзи реза кардани сабзавотро барои хӯриш бигӯед.*
- 4. Дар бораи сабзавот маълумот диҳед.*
- 5. Ягон намуди хӯриширо ба таври интихобӣ амалан омода кунед.*
- 6. Орошигарии хӯришҳо бояд кадом сифатҳои касбиرو дошта бошад?*
- 7. Кадом намудҳо ва тамғаҳои таҷҳизоти замонавии сабзавотрезакунакро медонед?*
- 8. Барои орошиш додани намудҳои хӯриш кадом намудҳои сабзавотро беитар истифода мебаранд?*

¹ **Чавлӣ** – асбобест сӯрох-сӯрохи дастадор барои истифода дар ошхона

§ 7. ОДОБИ НИШАСТАН ДАР САРИ ДАСТАРХОН

1. Дар сари миз рост нишинед, саросема хӯрок нахӯред, онро нағз хоида фурӯ баред. Ҳангоми хӯрокхӯрӣ нахандед, нӯшокӣ ва хӯроки бисёр гармро истеъмол накунед.
2. Талаботи бехатариро риоя кунед. Бо асбобҳои хӯрокхӯрӣ боэҳтиёт муносибат кунед. Ҳангоми хӯрокхӯрӣ бо қошук, чангак, корд боэҳтиёт бошед.
3. Агар чизе лозим шаваду аз шумо дуртар бошад, даст дароз накунед. Аз шахси дар наздатон нишаста хоҳиш кунед ва баъд аз гирифтани, ба ӯ миннатдорӣ баён намоед.
4. Баъд аз хӯрокхӯрӣ рухсат гирифта аз ҷой хезед ва ба соҳибхона миннатдорӣ баён карда равед.

Оростани дастархон. Оростани дастархон аз омода кардани миз барои тановули хӯрок ва тартиби гузоштани асбобҳо дар рӯйи он иборат аст. Рӯйи миз зебо бошад, ҳолати хуш, таъби гуворо ва иштиҳои томро таъмин мекунад. Ҳангоми оростани дастархон ба рӯйи миз аввал ягон масолеҳи ба гармӣ тобовар мегузоранд. Баъд дастархони рангубораш равшанро аз болои он мегустананд.

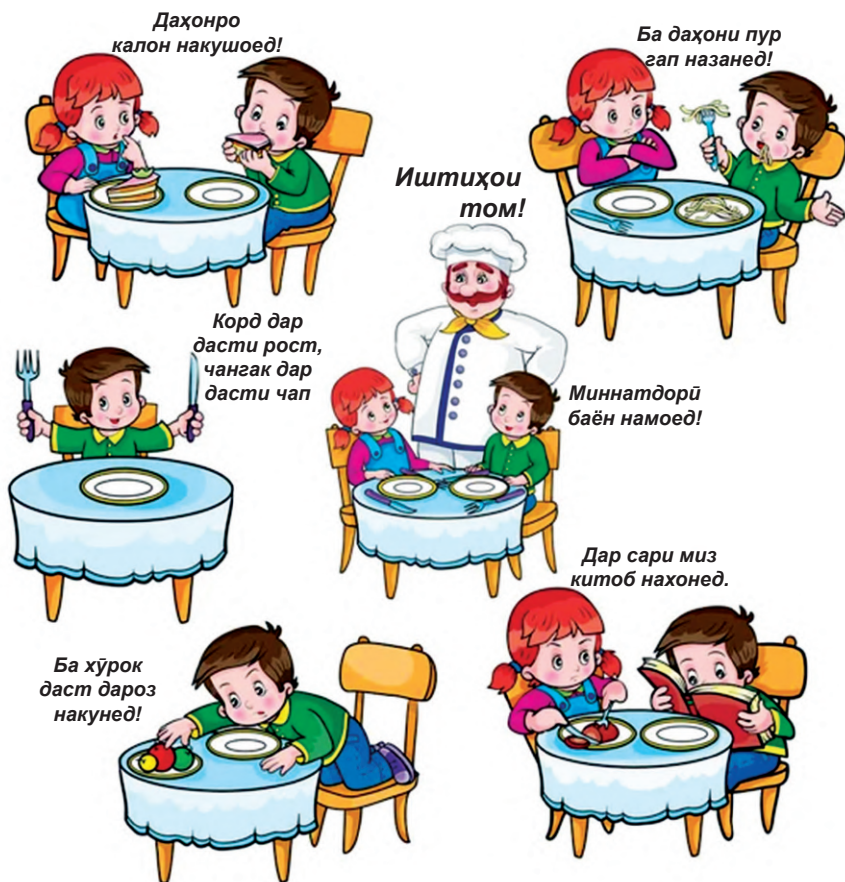
Ба рӯйи миз аввал чизҳои барои тановул зарурӣ, адвия ва асбобҳои хӯрокхӯрӣ ва хӯрокнома гузошта мешаванд, ки миқдори ҷойи нишастро дар миз нишон медиҳанд.

Хӯрокнома – номгӯйи хӯрокҳо, газаку хӯришҳо барои хӯроки пагоҳӣ, нисфирӯзӣ ва шом аст.

Сипас табақчаи хӯрокро назди ҳар кас монда, аз тарафи чап чангак ва аз тарафи рост корду қошук мегузоранд. Ҷой ё нӯшокиҳои дигар, шираториҳо ва меваҳоро баъди истеъмоли хӯрок ба дастархон бояд гузошт, зеро дастархон барои ҳаматон оро дода мешавад, то меҳмон ва ё шахси нишаста ба тановули бомаънию бонизом, истифодаи дурусти қошуку корд ва чангак имкон дошта бошад. Истифодаи ин асбобҳо чандин садсолаҳо идома дорад ва чун унсури одоби хӯрокхӯрӣ қабул шудааст. Истифодаи онҳо на фақат барои ба завқ овардани атрофиён пешбинӣ шудааст, балки ахлоқи одоби хӯрокхӯрии онҳоро нишон медиҳад.

Барои ёд гирифтани ва омода кардани миз барои истеъмоли хӯрок талаботи санитарии гигиенӣ, эстетикӣ ва бехатарии

корро риоя кардан лозим аст. Дастархон яке аз унсурҳои асои ороиш низ мебошад. Дастархонҳо гуногунранг, гуногунматӯ ва гуногуннақш мешаванд. Шумо метавонед онҳоро мувофиқи зарфияташон интихоб кунед. Хонандагон бояд ба дараҷаи ифлосшавии асбӯбу зарфҳои хӯрокхӯрӣ ва ғайра аҳамият диҳанд, пеш аз шустан онҳоро ба навъҳо ҷудо кунанд.

Расми 21. Қоидаҳои одоби нишастан дар сари миз

Навбатдор вазифадор аст, ки ҳамаи асбӯбҳои истифодашудаи синфхонаи технология (таълими меҳнат)-ро тоза ва омода кунанд. Умуман дастархонро на фақат барои меҳмонон ё рӯзҳои иду чашн, балки барои истеъмоли хӯроқи ҳаррӯза низ ороиш додан лозим аст, чунки он тартиби дар миз дуруст ҷо-

бачогузори асбобҳои зарурӣ ва тарзи истифодаи онҳоро меомӯзнад. Зебо гузоштани миз, дуруст гузоштани асбобҳои зарурӣ ва ороиши хӯрок таъби касро болида дошта, иштихоро мекушояд. Дар тарабхона мизро пешхидмат ороиш медиҳад.

Пешхидмат шахсест, ки дар тарабхонаҳо, тӯйхонаҳо, қаҳвахонаҳо, ошхонаҳо хангоми даъват кардани меҳмонони бисёр хидмат мекунад. Инчунин ғайр аз ороиш додани дастархон барои меҳмонон барои интихоб намудани хӯрокҳо аз рӯи таомнома ёрӣ мерасонад.

Расми 22. Пешхидмат

Шахсоне, ки касби пешхидматро пеша мекунад, бояд намуд ва хелҳои нӯшокӣ, хӯришҳо, хӯрокҳо (якум ва дуюм), шириниҳо, инчунин технология ва дастурамали тайёр намудани он, қоидаҳои пешниҳод намудани нӯшокӣҳо ва хӯрокҳо, ороиши мизҳо, номгӯй ва нархҳои хӯрокҳо, молшиносӣ, таббобӣ (ошпазӣ), тарзи хидматрасонӣ; забонҳои хоричӣ, одоби муоширатро донанд.

Либоси пешхидмат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти урфу одатҳои миллӣ дӯхта мешавад. Инчунин пешхидмат бояд хислатҳои навоарӣ ва эҷодкорӣ дошта бошад.

i *Пеш аз хӯрокхӯрӣ дастатонро бо собун шӯед. Хангоми хӯрокхӯрӣ ва баъди ба охир расидани хӯрок даст ва даҳонро бо сачоқча пок кунед. Ҳеч гоҳ дасти тарро наафшонед, чунки макрӯҳ аст.*

- ?** 1. Барои ороиши дастархон кадом намуди асбобҳоро истифода мебаранд?
2. Қоидаи дуруст нишастан дар сари мизро бигӯед.
3. Зарфҳои синфхонаи технология (таълими меҳнат)-ро бишиӯед ва бигӯед, ки кадом маҳдуд ё моеъро истифода бурдед.
4. Дар бораи касби пешхидмат маълумоти муфассал диҳед.
5. Ба фикри шумо касби пешхидмат чӣ гуна сифатҳои касбиро дорад?

§ 8. ОРОИШИ ДАСТАРХОН БАРОИ ХҶРОКҶОИ ТАЙЁР ОРОИШ ВА ГУЗОШТАНИ АСБОБҶО БА ДАСТАРХОН

Ороиши дастархонро аз наҳорӣ сар мекунем. Доир ба аҳаммияти ороиши дастархон олими рус И.П.Павлов гуфта аст: «Аз ҳама хӯроки нағз ва ғоидаовар ин бо иштиҳо ва бо завқ хӯрок хӯрдан аст».

Истеъмоли хӯроки болаззату ҳарҳела ва ороиши зебои дастархон боиси табъи хуш мегарданд. Ороиши дурусти дастархон ботартибии мизро нишон медиҳад.

КОРИ АМАЛИИ №9

Гузориш ва истифодаи асбобу зарфҳои хӯрокхӯрӣ. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ нозрат бурда шуда аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: 1 миз, 6 курсӣ, 1 дастархон, 6 сачоқча, 6-тоғӣ зарфҳо, 6-тоғӣ табақча барои хӯроки яқум, дуҷум ва хӯриш, 6-тоғӣ қошук, корд, чангак, 1 дона гулдон ва ғайра.

Рафти кор. Ба расми 23 бодикқат назар карда гӯед, ки бо ин асбобҳо кадом намуди хӯрокро меҳӯранд. Дастархонро мувофиқи табъи худ ороиш диҳед. Ҷамҷунин ҷӣ гуна доштан, дар кадом ҳолат истифода бурдан ва ҷӣ тарз ба рӯйи миз гузоштани қошук, чангак, кордро доништан лозим аст. Қоидаҳои нишастан дар сари мизро аз худ кунед. Ин қоидаҳоро метавонад як хонанда хонад ва хонандагони дигар ҷавоб диҳанд. Савол: Ба сари миз дер мондани одамон ҷӣ бадӣ дорад? Ҷавоб: Агар касе ба сари миз дер монад, сари миз нишастагонро ба ташвиш мегузорад. Хӯроки омодакарда хунук мешавад, соҳибхоназан маҷбур мешавад, ки онро дуҷумбора гарм карда, ба миз ниҳад. Саволи дигар: Барои ҷӣ ба сари миз башаст нишастан, пойро дароз кардан, курсиро ҷунбонида нишастан, ба сари миз ҳам шудан ва ба болои табақчаи хӯрокхӯрӣ ҳам шудан мумкин нест? Хонандагон ҷавобҳои гуногун медиҳанд.

Яке аз онҳо ҷавоб медиҳад, ки дар сари миз бояд рост нишаним, то ки ба дигарон ҳалал нарасонем. Хонандаи дигар ҷавоб медиҳад, ки дар сари миз рост нишастан ба худӣ одам барои дуруст истеъмол кардани хӯрок мувофиқ мебошад ва ғайра.

Расми 23. *Ороши миз: тарзи ороши миз барои чор кас ва ҷойгиршавии асбобҳои хӯрокхӯрӣ*

Истифодаи асбобҳои хӯрокхӯрӣ. Баъзеҳо фикр мекунанд, ки риояи қоидаҳои хӯрокхӯрӣ, истифода бурдани қошук, чангак ва корд, дониستاني қоидаҳои истифодаи онҳо зарур нест ва онҳоро раванди изофа ва нолозим дар хӯрокхӯрӣ мешуморанд. Аммо ин одоби қабулшуда асрҳо инчониб дар амал санчида шудааст.

Қоидаҳои истифодаи дурусти асбобҳои хӯрокхӯрӣ нафақат барои ба завқ овардани атрофиён заруранд, балки маданият-нокии шахсро нишон медиҳанд.

Агар чангакро бо ангуштони даст нагирифта, ба тарзи дигар гирем, оринҷ бардошта мешавад, ки ин ба шахси дар паҳлуямон нишаста ҳалал мерасонад. Корд, қошук, чангакро ба табақи истифодашаванда мувозӣ мегузоранд. Агар хӯрокхӯриро қатъ накарда, каме дам гирифтани бошед, он гоҳ корд ва чангакро бо нӯгаш ба канори табақча, ё ҳардуи онро барои тоза нигоҳдории дастархон дар шакли зарб ба дохили табақча гузоред. Фақат ҳангоми истифода каме зиракӣ ва хушзеҳнӣ риояи ин қоидаҳоро осон мекунад. Ҳангоми омода кардани миз табақча, қошук, корд ва чангакро дар масофаи 3-5 см аз канори миз мегузоранд.

Барои мизи идона дастархони сафеди тоза дарзмолкардаро мегустуранд. Дастархони ҳарранга ва гулхояш гуногунро ҳам истифода мебаранд. Хӯрокро ҳангоми омадани меҳмон ё дар вақти муайян медиҳанд. Агар хӯрок дар табақча дода шавад, онро аз тарафи рости меҳмон дароз мекунанд. Хӯрок дар табақи умумӣ аз тарафи дасти чап дода мешавад ва ҳар кас

худаш мувофиқи хоҳишаш аз он гирифта меҳӯрад. Умуман, хонандагон бояд бо кадом намуди асбоб хӯрдани кадом навъи хӯрокро донанд.

Расми 24. Намуди қошук: а) барои хӯрокро; б) барои шираворӣ (десерт); в) барои чой; з) барои қаҳва

Намуди қошук. Қошук ханӯз дар асри X маълум буд. Аввалин намуди қошукро аз чӯб барои одамони доро месохтанд. Баъд қошукро барои ҳамаи намуди хӯрокро аз нуқра месохтанд. Тадричан шакл ва андозаи қошукҳо (мувофиқи таъйиноташон) гуногун шуданд. Ҳоло хӯроки обдорро бо қошуке истеъмол мекунанд, ки он барои хӯроқҳои яқум таъйин шудааст. Ҳангоми хӯрдани хӯроки яқум қошукро аз дастакаш ба дасти рост мегиранд. Умуман, ҳамаи намуди шавларо бо қошук меҳӯранд. Барои хӯрдани шираворӣ (десерт) қошуқи десертро истифода мекунанд. Қошукча барои нӯшидани чой ва қаҳва лозим аст. Бо он шақарро омехта мекунанд ва мураббо меҳӯранд.

Агар чойро ба истакон рехта бошанд, ба даруни он қошукчаро мегузоранд, аммо дар пиёла ҳеҷ гоҳ қошукча наменонанд. Бо қошуқи худ аз шақардони умумӣ шақар ё қанди рафинад гирифтани мумкин нест. Қандро бо гирандаи махсус ё бо нӯги даст мегиранд. Барои шақар қошуқи махсус гузошта мешавад. Қошук боз вазифаи дигар низ дорад: бо он донаҳои олуҷа, ангур, афлесун ва ғайраро, ки дар зарф қарор доранд, мегиранд, баъзе мевачот (норинҷ, тарбуз, харбуза ва ғайра)-ро меҳӯранд.

Бо қошуқи махсус хӯриширо аз табақи умумӣ ба табақчаи худ мегузоранд. Барои рехтани қайла (соус) қошуқи махсусро истифода мекунанд. Дигар намуди қошук низ ҳаст. Масалан, кафлесқошук – қошуқи аз ҳама калон мебошад, ки барои рехтани хӯроки яқум ва компот истифода мешавад. Он шакл ва андозаҳои гуногун дорад. Бо қошуқи аз ҳама хурд адвияро мегиранд.

Намуди чангак. Чангакро 700-800 сол инҷониб истифода мекунанд. Дар асрҳои миёна ва баъдан, онро аз металлҳои қimmatбахш, мисли тилло, нуқра ё устухони фил месохтанд. Бино-

бар ин, онҳо асосан дар мизи одамони доро истифода мешуданд. Бисёр одамон дар гузашта хӯрокро бо даст мехӯрданд, зеро чангак пеш на барои ҳама дастрас буд. Чангакҳои қадима нисбат ба ҳозира 1,5-2 маротиба калон буданд. Бо онҳо ҳиссаҳои калони гӯшт ва гӯшти парандаро тақсим мекарданд. Шумораи дандонҳои (шоҳаҳои) асосан 2-то буд. Бо гузашти замон, ки анвои хӯрокҳо хеле зиёд шуданд, вазифаи чангакҳо низ зиёд шуд.

Дар асри XVII дандонҳои чангак сето шуд ва дар асри XIX шумораи дандонҳои то чор расид. Дар Русия чангакро ҳамчун воситаи хӯрокхӯрӣ ба мизи хӯрокхӯрӣ ворид карданд. Ғайр аз ин, чангакҳои махсуси хӯришхӯрӣ мавҷуданд, ки аз чангакҳои одӣ бо андозаашон фарқ мекунанд. Чангаки десертӣ бориктар аст. Чангаки моҳихӯрӣ 3 ё 4 дандона дорад, аммо онҳо кӯтоҳ ва нисбат ба чангаки хӯриш васеътаранд. Чангак барои лимӯ аз он хурдтар аст ва 2 шоха дорад.

Аз ҳама чангаки калон, ки бо он ҳиссаи гӯштро мегиранд, ду дандони калон дорад. Аз ҳама чангаки асил чангак барои хӯриш аст, ки бо он хӯришхоро ба табакчаҳо мегузоранд. Он шакли ниммудаваар дошта, дандонҳои васеи кӯтоҳанд. Чангакҳои махсус низ ҳастанд.

Расми 26. Намуди корд: корди гӯштпорақунӣ; корд барои буридани шираторӣ; корд барои хӯриш; корд барои моҳӣ; корд барои мева

Расми 25. Намуди чангак: а) хӯрокхӯрӣ; б) барои хӯриш; в) барои десерт; г) моҳихӯрӣ; д) барои мева ва лимӯ

Намуди корд. Кордро аз қадимулайём дар ошпазӣ истифода мебаранд. Он аввал аз чӯб, пӯлод, нуқра ва тилло сохта мешуд. Корд ҳангоми хӯрокхӯрӣ барои иҷрои амалҳои гуногун истифода мешавад. Он на фақат барои буридани масолеҳи хӯрок, балки барои иҷрои баъзе ҳолатҳои ёрирасон низ лозим аст. Бо он

ва бо ёрии чангак устухони мохиро чудо мекунанд, равғанро ба нон мемоланд, нонро пора мекунанд, мевачотро пӯст мекунанд ва ғайра. Кордро бо ангушти ишоратӣ ва ангушти миёнаи дасти рост медоранд.

Аз ҳама корди қалон дар ошхона корди гӯштпоракуни аст. Барои хӯришҳо ва буридани шириниҳои қанодӣ (десерт) кордҳои махсус мавҷуданд. Корд барои моҳӣ шакли дигар дорад, қисми охири он мудавваршакл аст. Корд барои мева шакли махсус дорад. Корди равғанмоӣ ба белчаи дарозшакл монанд аст. Корд барои панир 3-то дандончаи кӯтоҳ дорад. Корди дандончадор барои буридани лимӯ ва баъзан барои буридани нон ҳам истифода мешавад. Ҳангоми шиносшавӣ бо асбобҳои ошхона, албатта, қоидаҳои истифодаи онҳоро доништан лозим аст. Қоидаҳои махсуси истифодаи корд ҳангоми хӯрокхӯрӣ мавҷуданд. Мисол, бо корд хӯрокро ба чангак намеандозанд. Он фақат барои хӯриш, ки бо чангак гирифта шуда, ёри мерасонад. Ҳангоми корд ва чангакро истифода бурдан, хӯрокро пурра бо корд бурида, баъд бо чангак хӯред, вагарна дар ин ҳолат рӯи табақ бетартиб менамояд ва ё он чизеро, ки танҳо бо чангак меҳӯранд, бо корд буридан мумкин нест. Масалан, котлет, гелак кабоб, сихкабоб ва ғайра. Онҳоро фақат бо чангак, бо дасти чап меҳӯранд. Бо корд мохиро дар табақча намебуранд. Бо он гӯштро аз устухон чудо карда, баъд бо чангак меҳӯранд. Бо асбоби худ аз табақи умумӣ хӯрокро ба табақатон нагузоред.

Барои ин корд ва чангаки махсус гузошта мешаванд. Дар ин ҳолат кордро дар дасти чап ва чангакро дар дасти рост нигоҳ медоранд. Ҳангоми буридани гӯшти болои табақча (гӯшти саҳт) кордро бо қувваи зиёд паҳш накунад, ки бо теги корд дастро буридан мумкин аст. Ҳангоми буридан равиши корд бояд ба тарафи худатон бошад, аммо теги корд ба канори табақча нарасад. Урфу одатҳои миллиро ба назар гирифта, ба дастархон қадом намуди асбобро гузоранд, онро истифода баред, аммо хоҳиши худро иброз намуда, соҳиби хонаро ба ҳиҷолат намонед, ки ин аз рӯи одоб нест.

Вазифаи пешхидмат ороиши дастархон, инчунин таъмини хӯрок ва нӯшокиҳо ба миз ва қабули меҳмон ба ҳисоб меравад. Сифатҳои муҳимми пешхидмат чунин аст: қобилияти муоши-

рат, хушгуфторӣ, эҳтиром нисбати меҳмонон, таъби зебой ва зебоипарастӣ, зехни тез, бодикқатӣ, тезҳаракатӣ, таҳаммулпазирӣ, чобукдастӣ, покизақорӣ, пуртоқатии ҷисмонӣ.

Қасби пешхидмат ғайр аз вазифа, талабот ва уҳдадорихо инчунин маҳдудиятҳои тиббиро низ дорад: бемории сироятӣ, бемориҳои рӯҳӣ, баъзе бемориҳои низоми асаб, вайроншавии ҳамоҳангсозии ҳаракатҳо, шунавоӣ ва биниши суст.

Барои ороиш додани дастархон аз ҷониби пешхидмат эҷод-корона гузоштани сачоқчаҳо низ аҳаммияти ҷиддӣ дорад, ки таъби меҳмононро болида мегардонад.

Сачоқчаҳоро ҳамроҳи асбобҳои ошхона истифода мебаранд. Аз қадимулайём ба миз сачоқчаро дар шакли секунҷа, чоркунҷа ва ғайра мегузоранд. Онро ба рӯйи табақчаи хурд, ки дар тарафи рост (барои хӯроки дуҷум) аст, гузоштан беҳтар аст.

Ҳеҷ гоҳ сачоқчаро гирди гардан напечонед ё онро ба гирибон нагузоред, ки ин қоидаи кӯҳна шудааст. Сачоқчаро кушода, ба рӯйи зону гузоред. Бо он даст пок накумед, барои ин сачоқчаҳои (салфеткаҳои) қоғазӣ мавҷуданд. Сачоқчаи қоғазиро истифода бурда, баъд онро ба табақчаи истифода кардаатон гузоред. Сачоқчаи матоиро аз тарафи ростии табақчаи истифодабурда мегузоранд. Агар табақчаро гирифта бошанд, дар пеши худ таҳ накарда гузоред.

Ҳангоми гузоштани сачоқчаҳо ба дастархон бояд онҳо тозаву озода буда, дарзмолшуда бошанд ва ба талаботи санитарии гигиенӣ ҷавобгӯ бошад.

Расми 28. Тарзи гузоштани сачоқчаҳои матоӣ ва қоғазӣ

Аз таърихи пайдоиши сачоқча (салфетка). Сачоқча (салфетка, аз калимаи фаронсавӣ «seriette» гирифта шуда, даст-

молча, коғазӣ мулоим) барои пок кардани дасту лаб хангоми хӯрокхӯрӣ ё баъд аз он истифода бурда мешаванд. Онро ру-миҳо аз қадим истифода мебурданд. Ҳозир ҳам сачоқчаҳои коғазӣ ва матоӣ васеъ истифода мешаванд. Барои он ки сачоқча дар миз зебо намояд, қоидаҳои таҳкунии онро бояд донед. Дар расми 28 якчанд намуди ороиши сачоқчаҳо нишон дода шудааст. Шумо метавонед бо хоҳиши худ дар соати кори амалӣ якчанд намуди таҳкунии сачоқчаҳо бо ҳамроҳии дугонаҳоя-тон ва омӯзгоратон иҷро кунед.

1. Вазифаи асбобҳои дар рӯйи миз гузоштаро гуфта диҳед.
2. Ба рӯйи миз гузоштани корд, чангак, қошукро амалан нишон диҳед.
3. Агар дар синфхонаи касбу ҳунар шароит муҳайё бошад, оро-иши дастархон, тарзи гузоштани асбобҳо ва сачоқчаҳо ро ба-роӣ шаши нафар амалан иҷро намоед.
4. Дар бораи маҳдудиятҳои касбии касби пешхидмат шарҳи пурра диҳед.
5. Кадом намудҳои тарзи эҷодкорона таҳ кардани сачоқчаҳо ро медонед?
6. Барои чӣ пешхидмат либоси махсус дар бар мекунад?

§ 9. ТАРЗҲОИ ТАЙЁР КАРДАНИ ХҶРОКИ ЯКУМ АЗ САБЗАВОТ

Омода кардани хӯрокҳои миллӣ аз сабзавот қобилият ва дониши махсусро талаб мекунад. Хусусияти омода кардани хӯроки якум дар ошхонаи миллӣ ба технологияи он вобаста аст. Баъзе намудҳои хӯроки якумро бо ду роҳ омода мекунанд.

Роҳи якум. Аввал гӯшт, пиёз, сабзиро бирён мекунанд, баъд об мерезанд ва баъд сабзавотро меандозанду пиёба тайёр мекунанд. Онро дар оташи паст 1-1,5 соат то тайёр шудан мепазанд ва пас аз 5-10 дақиқа дам додан бо риоя кардани қоидаҳои ороиш ба дастархон мегузоранд.

Роҳи дуюм. Барои омода кардани пиёба пораҳои калони гӯшти устухондорро дар оташи паст 2 соат ё аз он зиёд мечӯшонанд ва пеш аз пухтани пиёба ба он пиёзи маҳин резакарда, сабзавот, сабзичот ва адвияро паси ҳам меандозанд. Моддаҳои

ниҳоят тези гӯшт мазаи маҳсуси ба хӯрок мувофиқро пайдо мекунанд. Муҳлати пухтани хӯрок ба масолеҳи истифодашавандаи он вобаста аст.

Азбаски дар хӯрокҳои якум ба ғайр аз гӯшт, гӯшти мурғ, моҳӣ навъҳои зиёди сабзавот (каду, шалғам, картошка, пиёз, помидор, сабзӣ ва ғайра), адвие́ту сабзичотро истифода мебаранд, онҳо барои организми одам фоидабахш мебошанд.

Маъмулитарин хӯрокҳои якуми миллӣ: шурбо, мастоба, угро мебошанд. Ҳоло номгӯи хӯрокҳои якум зиёд шуда истодааст. Аз ҳисоби истифодаи маҳсулоти макаронӣ ва ҳар хел ҷармаву сабзавот хӯрокҳои гуногуни якумро омода мекунанд.

Ин намуди хӯрокҳоро ошпаз ба ўҳда дорад, ки бояд чунин қобилиятҳоро дошта бошад: ҳассосӣ, хотираи мустаҳкам ва биноӣ, дарки тобиши рангҳо, хотираи таъмӣ; тасаввуроти фазоӣ, қобилияти шинохтани нишонаҳои хурди равандҳои технологӣ аз қиматҳои муайяншуда тавассути аломатҳои аёнӣ ҳангоми интиҳоби маҳсулоти коркардшаванда; қобилияти ҳамзамон дарк кардани якчанд ашё, баназаргирии вақти муайяншуда, тафаккури эҷодӣ; дониستاني ченакҳо, қобилияти зуд ва дақиқ муайян кардани миқдори зарурии моеъ, маҳсулоти ғизоӣ; қобилияти дарк кардани гӯшти сифатан тару тоза, моҳӣ, сабзавот ва меваҳо ва дигар маҳсулот, дониستاني технологияи коркарди маҳсулот; ҳамоҳангсозии хуби ҳаракатҳои ҳар ду даст, мустаҳкамӣ ва устувории даст, самаранокии маҳсулоти меҳнат, истодагариӣ ҷисмонӣ; қобилияти кор кардан дар муддати тӯлонӣ бидуни коҳиш додани кор ва муҳити фазоии ошхона; қобилияти масъулиятшиносӣ, қобилияти гузариш аз як фаъолият ба фаъолияти дигар, саъю кӯшиш кардан дар сатҳи баланди касбӣ, муносибати эҷодкорона ба меҳнат, таъби зебоипарастӣ.

Гӯшти равгандори гӯсфанд ё говро нағз шуста ба деги обдор андозед ва дар оташи паст гузоред. Кафки сафедашро муттасил гирифта лозим аст. Баъд ба дег пиёзи резакардари андозед. Пеш аз пурра пухтани хӯрок ба он чанд барги гор (лавровый лист)-ро барои хушбӯӣ андозед. Вақте ки пиёба қариб тайёр шуд, камтар намак андозед. Ҳангоми чӯшидан равғанро бо қошуқ гирифта, ба косаи алоҳида гузоред.

Шурбо бояд камаш 2 соат бичӯшад, ки ин ба ҳолати пухтани гӯшит вобаста аст. Шурбо хӯроки равгани шитиҳовар буда, нағз ҳазм мешавад ва онро ҳамчун хӯроки якум мехӯранд. Вобаста ба тарзу усули омода кардан шурбо гуногунавъу гуногунтаъм мешавад.

КОРИ АМАЛИИ №10

Технологияи тайёр намудани хомшурбо. Аз тарафи омӯзгор коидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиениии назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Тачҳизот ва асбобу анҷоми зарурӣ: дег ё дегчаи сирдор, корд, тахтачаи гӯштпоракунӣ, қошук, табақчаю коса.

Миқдори масолеҳ: гӯшт-500 г, думбаи карт – 100 г, сабзӣ – 250 г, шалғам – 1-2 дона, қаламфури булғорӣ – 2-3 дона, беҳпиёз – 250 г, картошка – 300 г, помидор – 2 дона ё як қошук қайлаи помидор, кабудӣ – 1 бандча, намаку мурч ё қаламфур – мувофиқи табъ.

Рафти кор. Гӯшти гӯсфанд (гӯшт, қабурға ва каме равғанаш)-ро шуста, ба деги обдор андохта меҷӯшонем. Баъди ба чӯш омадан беҳпиёзро ҳалқа-ҳалқа реза карда меандозем. Ба шурбо аввал сабзӣ, баъд шалғам ва дар охир картошкаро бо фосилаи 10-15 дақиқа ва пеш аз пухтан помидору адвия меандозем. Хомшурбо дар оташи паст пухта мешавад. Ба дег мувофиқи масолеҳ об андохтан лозим аст. Агар гӯшт дар оби гарм андохта шавад, лаззаташ дар ҳудаш мемонад.

Сачоқчаҳои қоғазӣ ва матоиро барои дастпоккунӣ мувофиқи табъ таҳ карда мегузоранд. Баъд аз хӯрок чой, меваи хушк, чормағз, мураббои гуногун ва шираворӣ медиҳанд.

Ҳиссакунӣ (порсиякунӣ) ва ороиши хӯрок қобилият ва дониши маҳсусро талаб мекунад. Албатта, барои дуруст интиҳоб кардани намуди хӯрок омодагӣ дидан ва унсурҳои ороишро ба назар гирифтани лозим аст.

Ҳарорати хӯрок. Хӯрокҳои гарми якум ва дуюмро ба миз дар ҳарорати аз 65° паст намениҳанд. Хӯрокро бо оби чӯшидааш дар дег 2 соат нигоҳ доштан мумкин аст. Агар аз ин муддат зиёд нигоҳ доранд, сифати хӯроки омода паст ва арзиши ғизоию фоидаовариаш кам мешавад. Пеш аз истеъмоли хӯрок си-

фат, ранг ва бӯю таъмашро санчида, баъд бо истифодаи адвия ба рӯйи миз гузоштан лозим аст.

Калориянокии хӯрок. Калориянокии хӯрок дар тақсимоти шабонарӯзии хӯрок аҳаммияти калон дорад.

Расми 29. *Хомшурбо*

Калориянокии хӯрок ҳангоми наҳорӣ (субҳона) ва хӯроки шом бояд як хел (25%) бошад. Хӯроки калориянокиаш баланд (35-36%) бояд дар нисфирӯзӣ истеъмол шавад. Давраи дуҷуми ноништа (барои басти дуҷум) аз ҳисоби умумии якрӯзаи калорияи хӯрок 15%-ро бояд ташкил кунад. Ин тавсияҳоро риоя кардан барои саломатӣ фоидаовар аст.

Номгӯйи хӯрокҳои пагоҳӣ, нисфирӯзӣ ва шомро чӣ тавр бояд тартиб дод. Барои ин тақсимоти хӯрок тавсия карда мешавад.

Ноништаи пагоҳӣ (дар хона) бояд пурра ва серғизо бошад. Дар ноништа (наҳорӣ) хӯрокҳои гуногуни одӣ ва асосан омода тавсия карда мешаванд: ҳасиби борик, тухмбирён, панир, тухми нимҳом, ширбиринҷ ва аз нӯшокиҳои гарм қаҳва, какао, чой, ширчой, шири чӯшида. Ҳамчунин бутерброд бо рағани зард, бо панир, бо ҳасиб, бо мураббои аз витаминҳо бой тавсия дода мешавад, ки калориянокиашон баланд аст.

Ноништаи дуҷум одатан ба танаффуси хониш мувофиқ меояд. Ноништаи дуҷум бояд сабук (15%-и калориянокии хӯроки шабонарӯзӣ) бошад. Ноништаи хонандагон бояд аз хӯрокҳои гарми гӯштӣ ва ё гӯшти моҳии хӯришдор (гарнирдор), шавла, творог, кулча бо 1 истакон нӯшокӣ (чой, қаҳва, какао, оби мева) иборат бошад.

Хӯроки нисфирӯзӣ (35% воҷи хӯроки шабонарӯзӣ) дар воҷи хӯроки шумо бо гуногуниаш сарфи қувваи организмро дар

як рӯзи хониш аз нав таъмин мекунад. Хӯроки нисфирӯзӣ аз хӯрокҳои якум, дуом ва ширинӣ иборат аст.

Хӯриш ба тез чудо шудани шираи меъда ёрӣ мерасонад ва ба тезу беҳтар ҳазмшавии хӯрок мусоидат мекунад.

Хӯроки якум – шӯрбои гӯштӣ, моҳишӯрбо, мурғшӯрбо ва хӯрокҳои бегӯшти хеле болаззат мебошанд. Агар ба онҳо сабзичот, пиёз, шибит, кашнич андозед, боз ҳам болаззаттар мешаванд.

Хӯроки дуом аз хӯроки обчӯш, гӯшти дампази ҳархела, кайла ва хӯриши аз сабзабот омодакарда иборат аст.

Нӯшокии ширин – кисел, шарбат аз меваҳои навпукта, себу бихӣ омодашуда бошад, айни муддаост.

Хӯроки баъд аз пешин (15% вояи хӯроки шабонарӯзӣ) аз чурғот, шир, шарбати мева, чой бо кулча, чой бо самбӯсаи панирӣ, чой бо кулчаи рӯяш чаккадор (ватрушка) иборат мебошад. Ҳамаи инҳо на танҳо бомаза, балки бисёр фоиданоканд. Агар мо ба онҳо боз меваҳои гуногунро илова кунем, болаззаттару фоидаовартар мешаванд.

Хӯроки шом (25% вояи хӯроки шабонарӯзӣ) аз ду хӯрок, творог, тухм, сабзабот, шавла ё хӯроки макаронӣ, шир, кефир, чурғот, нӯшокии ширин (кисел) иборат аст. Хӯроки шом 2 соат пеш аз хоб истеъмол карда мешавад.

Хӯрокҳои гӯштӣ, моҳигӣ, хӯрокҳои сарравған ва равғани маскаро чун хӯроки шом истифода бурдан номатлуб аст, баърои он ки онҳо дар организм дер ҳазм мешаванд.

Ғайр аз ин, сафедаи гӯшти ҳайвон (гӯсфанд, гов) ба асаб таъсири манфӣ мерасонад ва одам шабона ноором хоб мекунад.

Хӯрокро дуруст ва сари вақт хӯрдан лозим аст. Шартҳои асосии дуруст хӯрдани хӯрок аз қатъиян риоя кардани речаи хӯрокхӯрӣ ва тақсими дурусти озуқа дар давоми рӯз иборат мебошад.

Дар як рӯз вобаста ба синну сол ва иштиҳо одамон бояд якчанд маротиба хӯрок хӯранд. Аз ҷумла калонсолон 3-4 маротиба, кӯдакон ва наврасон 4-5 маротиба бояд хӯрок хӯранд. Вақти хӯрок хӯрдан ба саҳар (соати 8-9), чоштгоҳ (соати 12-30-13) ва шом (соати 20-20-30) рост меояд. Илова бар ин соати 10-30-11 ноништаи дуом ва соати 17-17-30 хӯроки гашти пешинро истеъмол бояд кард.

(гарнир) дар хӯрокҳои аз гӯшти моҳию мурғ омодашуда истифода мебаранд.

Сифати хӯрок бояд ба чунин талабот ҷавобгӯ бошад:

1. *Сабзавоти дампаз шакли резакардаашро гум накунад ва аз пухтан нагузарад.*
2. *Бӯйи лаблабуи дампаз бояд ба бӯйи қаймоқ, рағуи котлети сабзавотӣ ба бӯйи сабзавоти пухтагӣ монанд бошад.*

Бояд гуфт, ки ошпази моҳир ва эҷодкор метавонад аз як номгӯйи маҳсулот якчанд намудҳои хӯрок, хӯриш ва ҳатто шириниҳоро омода созад. Барои соҳиб шудан ба чунин хислатҳои касби ошпазӣ бояд фанҳои технология (таълими меҳнат), санъати тасвирӣ, ботаника, математика ва дигар фанҳоро аз худ намояд.

КОРИ АМАЛИИ №11

Карами дампаз бо гӯшт. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарияи гигиениии мавзӯ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: дег, сатилча, карамрезакунак, тахтача барои сабзавот ва гӯшт, корд, кафгир.

Микдори масолах (барои 5 кас): карам – 1 дона, гӯшт – 500г, пиёз – 200 г, равған – 50 г, як бандча сабзичот, намак, адвия – мувофиқи таъб.

Рафти кор. Карами тару тозаро шуста, ба 4 ҳисса тақсим карда, пӯсти сахташро мегирем ва гӯшти тозаи лаҳми гӯсфандро шуста, майда реза карда, дар равғани кам бо пиёз, помидор ё қайлаи он бирён мекунем. Баъд камтар об, намак, адвия андохта, то пухтаниш дам карда, дар оташи паст пухтанро давом медиҳем. Хӯроки оmodаро ба табақ кашида, ба болояш қайлаи помидор ва сабзичот андохта ба миз мегузорем.

1. *Истифодаи аввалияи карамро бигӯед.*
2. *Барои чӣ карамро барои хӯрок маҳин реза намекунад?*
3. *Кадом хӯрокҳои дуҷуми аз сабзавот омодашударо медонед?*
4. *Ошпази босалоҳият кадом хусусиятҳоро бояд соҳиб бошад?*

Камбудӣ: Кор устуворӣ ва масъулияти ҷисмониро талаб мекунад. На ҳама метавонанд дар назди оташдон дар давомӣ рӯз истанд. Дар назди оташдон аз меъёр зиёд истодан ба саломатӣ зарар дорад.

Ошпаз бояд ҳангоми истифодаи маҳсулот ба тозагию озодагӣ аҳаммияти ҷиддӣ диҳад. Чӣ хеле, ки дар боло қайд карда шуд, яке аз омилҳои босалоҳиятии касби ошпаз ин эҷодкорӣ мебошад. Масалан, мувофиқи намунаҳои кори амалӣ аз як номгӯи сабзавот, яъне картошка: картошкабирён, картошкаи бугпаз, пюреи картошка, лӯлакабоб (котлет) ва ғайра омода намудан мумкин аст, ки чунин муносибат аз эҷодкорию навоари босалоҳияти ошпаз шаҳодат медиҳад.

Бо чанд намуди технологияи омода кардани хӯрок аз картошка шинос мешавем.

КОРИ АМАЛИИ № 12

Картошкабирён. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарияи гигиенини ба мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Тачҳизот: дег, сатилча, чавлӣ, кафгир, корд.

Микдори масолах: 1 кг картошка, 300 г равған, намак – мувофиқи табъ.

Рафти кор. Картошкарро шуста, тоза карда, ҳалқашакл ё наргисӣ реза карда, дар чавлӣ гузошта, бо оби равони хунук бишӯед. Барои он ки ҳангоми бирён кардан оҳари картошка пораҳои онро бо ҳам начаспонад, оби онро равонда, тафдонро гарм карда, картошкарро дар равғани доғ то пурра пухтанаш бирён кунед. Картошкабирёнро ҳангоми пухтан намак кунед, хуштаъм мешавад. Онро ба табақчаҳо кашида, бо бодиринг, помидор, ҳар гуна сабзичоти бо оби хуноки равон шуста ва бо оби гарм обгардон карда ороиш бидиҳед.

КОРИ АМАЛИИ №13

Картошкаи бугпаз. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: деги манту, тахтачаҳо, корди ҳархела, сатилча, чавлӣ, тарозу.

Микдори масолеҳ (барои 4-5 кас): картошка – 1 кг, намак, қайлаи ҳулбагӣ – мувофиқи табъ.

Рафти кор. Ба деги манту об андохта, картошкаи тозакардари ба лагани сӯрохдори деги манту пурра ё 2-4 ҳисса карда мечинанд. Сипас намак пошида, сарпӯшашро пурра пӯшида, дар оташи баланд бигузored. Баъди ба чӯш омадани об, оташро пасттар карда, 25-30 дақиқа бипазед.

Картошкаи буғпазро барои тайёр кардани пюре ва котлет истифода мебаранд.

КОРИ АМАЛИИ №14

Тайёр кардани пюреи картошка. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: дег, тахтача, чавлӣ, корди ҳархела, сатилча, тахтачаҳои сабзавотрезакунӣ, истакон, қошуқи чӯбин.

Микдори масолеҳ (барои 4-5 кас): картошка – 1кг, шир – 200 г, равған – 2 қошуқи хӯроқхӯрӣ равғани маска, пиёзи кабуд, кашнич ё шибит – 5 г.

Расми 31. Картошкаи буғпаз

омехта мекунанд.

Пюреи картошка ҳамчун хӯроки алоҳида ё ҳамчун хӯриш (гарнир) бо котлет, забон, ҳасиб ва дигар хӯроқҳои гӯшти хӯрда мешавад. Шумо метавонед картошкаро дар ҳолати пурра ҳам биниҳед.

Рафти кор. Картошкаро тоза карда, пӯст кунед, сипас онро шуста, дар об пухта, обашро резед. Баъд картошкаро хунук намуда дар элак метарошанд ё бо белчаи чӯбин лат медиҳанд. Равғану намак ҳамроҳ карда, ба он пайи ҳам шири гармро рехта истода,

Расми 32. *Пюреи картошкагӣ, картошкабирён*

Ҳисоботи кори иҷрошуда:

1. Барои панҷ порсия картошкаи обпаз, равған ва кабудиро ҳисоб намоед;
2. Тибқи риояи талабот ба хӯроки тайёр баҳо диҳед.

Эзоҳ: *Мо асосан пухтани як намуди сабзавот (картошка)-ро нишон додем. Шумо метавонед дигар намуди сабзавотро бо ин роҳҳо (пухтан, бирён кардан, бугпаз обпаз ва гайра) тайёр намуда, истеъмол кунед.*

1. Ҳангоми тоза кардани картошка ва реза кардани сабзичот қоида ва шартҳои кор бо кордро риоя кунед.
2. Сарпӯши деги маҳдули гарм доштара дуруст кушоед.
3. Сарпӯши дегро бо дастпӯшак гиред.
4. Барои он ки аз картошка витаминҳо ва моддаҳои шифобаҳи шуста нашаванд, ба дег оби зиёд андохтан лозим нест.
5. Картошқаро ба оби хунук наандозед ва сахт начӯшонед.
6. Картошқаро дар деги сарпӯшдор бипазед. Ба пухтани он назорат кунед, то ин ки аз ҳад нагузарад.

1. Коркарди аввалияи картошқаро шарҳ диҳед.
2. Барои чӣ картошкаи тозакардара дар об зиёд мондан мумкин нест?
3. Тарзи омода кардани хӯрок аз картошқаро интихоб намоед. Агар дар синфхонаи технология (таълими меҳнат) шароит бошад, онро амалан иҷро кунед.
4. Афзалияти касби ошпазро шарҳ диҳед.

БОБИ 3. ЗАХИРА КАРДАНИ МАҲСУЛОТИ ХҶРОКВОРИ

§12. ЗАХИРА КАРДАНИ МАҲСУЛОТИ ХҶРОКВОРИ, КОНСЕРВОНИ ВА ОЧОРОНИИ САБЗАВОТ

Истеҳсолоти хҶроквори аз гӯшт, моҳӣ, анвои гуногуни мевачоту сабзавот тибқи дастурамал ва шароити технологӣ бо нигоҳдории сифати фоидаовари онҳо намудҳои гуногуни консерваро истеҳсол мекунад, ки барои организми инсон аҳамияти калон доранд. Маҳсулоти хҶроквориро бо роҳҳои ба намак хобондан, хушконида, пухтан дар шакар, яхкунонӣ, дуддихӣ ва ғайра муддати зиёд нигоҳ доштан мумкин аст. Консервонӣ мева ва сабзавотро дуру дароз аз вайроншавӣ нигоҳ медорад. Дар ҳарорати 0°C микробҳо нест ва дар ҳарорати баланд (40°C) бисёрии онҳо маҳв мешаванд.

Ба намак хобондани сабзавот яке аз роҳҳои одии консервонӣ буда, он муддати зиёд истодани сабзавотро таъмин мекунад. Дар шароити хона усули одӣ ва боэътимоди консервонӣ тамиз кардан (то ҳарорати муайян гарм кардан) мебошад. Барои тамиз кардан маҳсулоти хҶрокарро хом ё пухта ба банкаҳо меандозанд, сарпӯшашро маҳкам карда, то ҳарорати 115-120°C гарм мекунад. Дар натиҷаи ба намак хобондан ва тамиз қимати ғизоии сабзавот бисёр кам намешавад ва витамини С дар онҳо то 80-90% боқӣ мемонад.

Дар шароити хона ҳамаи мева ва ғуҷуммеваҳо ва сабзавотро консервонидан мумкин аст. Пеш аз консервонӣ сабзавотро ба навҳо чудо карда, хуб мешӯянд, намакоб ва адвяро пешакӣ омода мекунад. Асбобҳо, зарфҳо ва бонкаҳои шишагиро аввал тоза шуста, баъд бо оби ҷӯш обгардон ва хушк мекунад.

Захира кардани маҳсулоти хҶроквори, консервонӣ, очоридани сабзавот ва дигар амалиёт ба касби технологияи хҶроквори вобастагӣ дорад.

Технологи соҳаи хҶроквори дар тамоми соҳаи саноати хҶроквори фаъолият бурда метавонад. Касби технологи соҳаи хҶроквори ҳамеша талабот дорад ва аҳамияти он дар шаро-

ити муосир афзуда истодааст. Дар назди саноати хӯроквории кишвар вазифаҳои ниҳоят муҳим гузошта шудаанд. Маҳсулоти хӯрокворӣ гуногун мебошанд. Мувофиқи он, технологияи истеҳсоли онҳо низ гуногун мебошад. Ба монанди, технологияи истеҳсоли гӯшт ва шир, технологияи нон, қаннодӣ ва макарон, технологияи истеҳсоли ферментатсия ва шароб, технологияи маҳсулоти консерваторӣ (аз мевачот ва сабзавот) ва ғайра.

Вазифаи асосии вай пешгирии вайроншавии маҳсулоти коркардшаванда ва меъёри нигоҳдории он, инчунин дуруст омода намудани технологияи коркарди маҳсулоти хӯрокарро назорат намуда, ба сифати маҳсулоти аз ҷиҳати экологӣ тоза ҷавобгар мебошад.

Нигоҳдорӣ ва ба намак хобондани сабзавот. 1. Бодиринги тару тоза тез вайрон мешавад, чунки дар таркиби он то 95% об мавҷуд аст. Бинобар ин барои муддати дурудароз нигоҳ доштан онро дар намак мехобонанд ё консерва мекунанд. Бодиринги намаккардари то ҳосили нав нигоҳ доштан мумкин аст. Помидорро ҳам дар ҳолати тару тоза дурудароз нигоҳ доштан душвор аст. Помидор дар таркиби худ то 93% об, 7% моддаҳои хушк, аз ҷумла 3-4% қанд ва дигар моддаҳо дорад ва аз витаминҳо бой аст. Консервонии помидор хеле васеъ истифода мешавад. Помидорро бо усулҳои дар намак хобондан, очоридан, хушк кардан, омода кардани афшура ва ғайра дер нигоҳ доштан мумкин аст.

Расми 33. *Технологи соҳаи хӯрокворӣ (консерваторӣ) ва маҳсулотҳои тайёр*

КОРИ АМАЛИИ №15

Карамии ба намакхобонда. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиениии ба мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: тахтача, корд, лаганд, дегчаи сирдори ҳаҷмаш 5 – 10 л, санг ё ягон ҷисми вазнин.

Микдори масолах: карам – 5 кг, намак – 0,5 истакон, сабзӣ – 150 - 200 г, мурч – 40 дона, барги ғор ё олуҷа – 10-15 дона, қаламфури тунд – мувофиқи таъб.

Рафти кор. Барои ба намак хобондан карамҳои солиму ҳаҷмашон на он қадар калони нисбатан вазнини навъи дерпазро интихоб мекунем. Қабати болоии ифлосу зардушдаи карамро канда, карами пӯсткандаро бо оби хунук тоза шуста, реза мекунем ва ба он сабзии наргисӣ, намак, мурчи донагӣ, қаламфури тунд, барги ғор ё олуҷа андохта меомезем. Баъди омехтан ба тағи зарф як қабат барги карами тоза, сипас карами омехтаро меандозем. Аз болои карам табақ ва ягон ҷисми вазнин (сангеро) гузошта, зарфро нағз маҳкам мекунем, то ин ки ҳаво надарояд. Ҷисми вазнин карамро фишурда зуд обашро ҷудо мекунад ва карам нағз намак хӯрда, турш мешавад.

КОРИ АМАЛИИ №16

Бодиринги ба намакхобонда. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиении мавзӯи назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

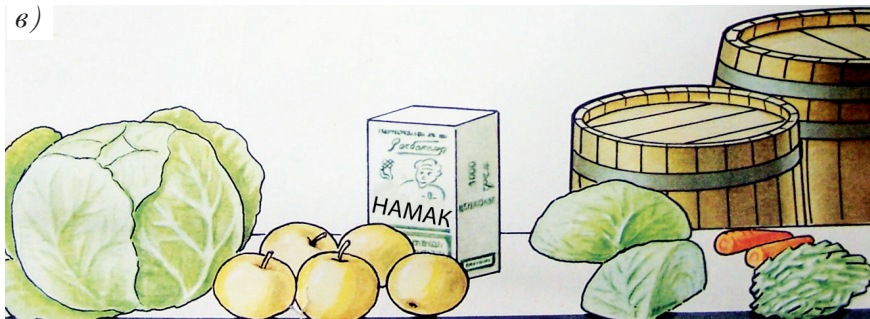
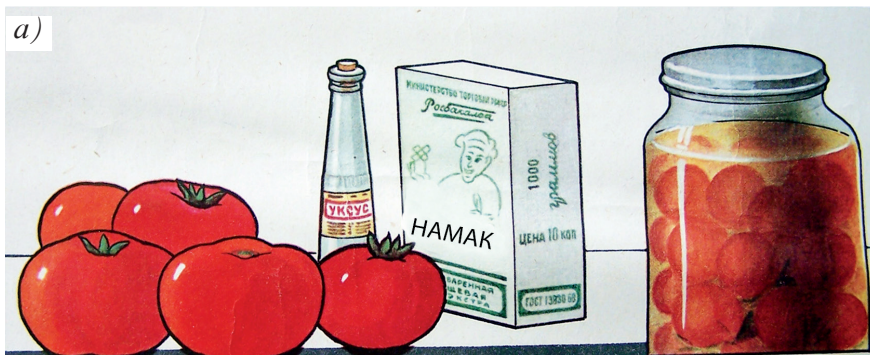
Таҷҳизот: ду дегчаи сирдор, табақча, чавлӣ, тахтача барои реза кардани сабзавоти хом, корд, қошук.

Микдори масолах: барои як литр об 50 г намак, шибит, 2-3 бандча кабӯдӣ, 50 г сирпиёз, 1 дона қаламфури тунд, 8-10 дона барги ғор ё олуҷа, 1 кг бодиринг.

Рафти кор. Барои ба намак хобондан бодирингҳои наву тозаии андозаашон миёнаро гирифта, ба навъҳо ҷудо карда, бо оби хунук мешӯянд. Бодирингро дар зарфҳои ҷӯбӣ, шишагӣ ва сирдор ба намак мехобонанд.

Ба зарф баргҳои ғор ё олуҷа, шибит, кабӯдӣ, қаламфури тунд, бодиринги тоза шуста ва адвияро мегуздоранд. Намакобро алоҳида тайёр мекунанд ва аз доқа гузаронида, ба болои бодиринг мерезанд. Он бояд бодирингро 3-5 см пӯшонанд, болои онро бо сарпӯш маҳкам мекунанд.

Эзоҳ: Агар бодирингро дар зарфҳои шишагӣ маҳкам кардан хоҳед, онро муддати 12-14 соат дар об тар кунед.

Расми 34. Намуди захира кардани сабзавот: 1) консервоӣ; 2) ба намак хобондан; 3) очоронидан

КОРИ АМАЛИИ №17

Ба намак хобондани помидор. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиении мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Тачҳизот: зарфи сирдор, тағорача, тахтачаи сабзавотрезакунӣ, чавлӣ, корд, қошук.

Микдори масолех: помидор – 2 кг ба 2 литр об, 4 кошуқча намак, шибит – 2 бандча, мурч – 10-15 дона, барги олуча ё гор – 8-10 дона, сирпиёз – 4-8 дандона.

Барои ба намак хобондан ҳама намудҳои помидор (пухта, нимпухта ва хом)-ро истифода мебаранд. Пеш аз ба намак хобондан помидорро мувофиқи гӯшт ва рангаш ба навъҳо чудо карда, тоза шуста ба зарф меандозанд, байни онҳо шибит, адвия мегузоранд ва аз болояш намакоб мерезанд. Намакоб бояд шаффоф ва мувофиқи табъ бошад. Баъд даҳони зарфро саҳт маҳкам мекунанд.

Расми 35. *Сабзавотҳои ба намак хобонидашуда*

● *Барги гор ё барги олучаро майда реза карда, сирпиёз гузошта, баъд намакоби гармро, ки дар дегҷаи сирдор омода карда шудааст, ба болои сабзавот бирезед ва онро то хуҷук шудан гузоред. Баъд даҳони зарфро пӯшед. Маҳсулот пас аз ду рӯз омода мешавад.*

Сабзавотро метавонед бо усули очоронӣ дар бонкаҳои шишагӣ маҳкам кунед.

- ❓
- 1. Фарқи очоронӣ ва ба намакхобондан дар чист?*
 - 2. Ҳангоми ба намак хобондан кадом таҷҳизотро истифода мебаранд?*
 - 3. Қоидаҳои ба намак хобондани сабзавотро бигӯед.*
 - 4. Бодиринг ва помидор ба намак бо кадом роҳ хобонида мешавад?*
 - 5. Ҳангоми захира намудани маҳсулот зарфҳоро чӣ гуна истифода мекунанд?*

§13. САЁҲАТИ ТАЪЛИМӢ БА ИСТЕҲСОЛОТИ СОҲАИ ХӢРОКВОРӢ

Бояд гуфт, ки солҳои охир Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯз аз рӯз рӯ ба тараққӣ ниҳода истодааст. Дар давлати соҳибистиклоли мо якҷанд соҳаҳои саноат фаъолият мекунад, ки яке аз он соҳаи истеҳсолоти хӯрокворӣ ба ҳисоб меравад. Бо мақсади шиносӣ пайдо намудани хонандагон бо истеҳсолоти саноати хӯрокворӣ, раванди фаъолият дар коргоҳ, маҳсулоти тайёр ва ашёи хоми он, раванди кори таҷҳизоти муосир, ҳолати санитарияу гигиенини нигоҳ доштани коргоҳ ва таҷҳизот, саёҳати таълимӣ гузаронида мешавад.

Саёҳат яке аз шаклҳои шиносоии хонандагон бо ташкили истеҳсолот, техника, технология ва касбҳои гуногуни соҳаи хоҷагии халқ мебошад.

Вохӯрӣ бо мутахассисони касбҳои гуногун яке аз намудҳои гуногуни пурмаҳсули ташвиқоти касбҳое, ки дар минтақаи додашуда зарурӣ мебошанд, ба ҳисоб меравад ва барои тарбияи хонандагон дар рӯҳияи эҳтироми касбҳо мусоидат менамояд.

Бояд дар назар дошт, ки гузаронидани ин гуна чорабиниҳо бо мақсади касбинтиҳобкунӣ ҳамаи масъалаҳои ба касб тааллуқ доштаре ҳал карда наметавонад, зеро ин як қисми кори касбинтиҳобкунӣ мебошад.

Бояд ба эътибор гирифт, ки пас аз гузаронидани ин гуна чорабиниҳо хонандагон на ҳама вақт аҳаммияти интиҳоби ин касбро дарк карда, ихтисоси дурустро ихтиҳоб мекунад. Чунин чорабиниҳо танҳо барои он аст, ки дар рафти чорабиниҳои касбинтиҳобкунӣ онҳо бо ихтисосҳои гуногун рӯ ба рӯ меоянд ва моҳияти онро мефаҳманд. Умуман онҳо доир ба касби интиҳобшуда маълумот пайдо мекунад, ва бинобар ин касбинтиҳобкунӣ мавзӯи муҳокимаронӣ мешавад. Дар саёҳат хонандагон иштирокчиёни фаъол мешаванд. Дар саволу ҷавоб онҳо кӯшиш мекунад, ки дар бораи корхона ва касбҳои дар он ҷо кор мекарда муфассалтар шинос шаванд. Ана ин гуна ахбороту чорабиниҳо барои ташаккули шавқу завқи хонандагон касб, маълумоти касбӣ оид ба заминаи асосӣ ва пурқувват мегузорад.

Талаботи санитарияу гигиенӣ дар соҳаи истеҳсолоти хӯрокворӣ ва назорати сифати он. Дар ҳамаи истеҳсолоти

хӯрокворӣ бо мақсади нигоҳ доштани талаботи санитарии гигиенӣ ва назорати сифати он якчанд омилҳо мавҷуданд, ки бояд ба инобат гирифт.

Таъмини амнияти озуқаворӣ яке аз вазифаҳои муҳимтарини сиёсати давлат ва ҳам истехсолкунандагони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад, ки ҳадафи чоруми Стратегияи милли-саноатикунонии кишвар ба ҳисоб меравад. Маҳсулоти хӯрокворӣ нозук буда, метавонад дорои микрофлораҳои гуногун бошад. Бисёр бемориҳои сироятии бактериявӣ ва вирусӣ тавассути ғизо мегузаранд, масалан бемориҳои табларза доมนา, дизентерия ва ғайра. Ғизо миқдори зиёди омилҳои афзоиш дорад, аз ҷумла витаминҳо, ки такрористехсоли микроорганизмҳо мусоидат мекунанд. Озод кардани маҳсулоти хӯрокворӣ аз микроорганизмҳо бе тағйири сифатҳои ғизоии онҳо ғайриимкон аст. Сирояти беморӣ бо микроорганизмҳо метавонад дар ҳама марҳилаҳои истехсол, нигоҳдорӣ ва интиқол ҳам аз манбаъҳои сироятӣ: одамон, хазандагон ва ғайра ва ҳам аз таҷҳизоти технологӣ, инвентаризатсия, контейнерҳо, муҳити зист: об, ҳаво, хок ба амал ояд.

Аз ҳамин лиҳоз, риояи қатъии қоидаҳои санитарӣ ва назорати гигиенӣ дар саноати хӯрокворӣ бениҳоят муҳим аст. Барои таъмини беҳатарии маҳсулоти хӯрокворӣ зарур аст, ки раванди истехсоли он ба таври қатъӣ бо риояи талаботи санитарӣ ва гигиенӣ сурат гирад. Талаботи санитарӣ ва гигиенӣ корхонаҳои саноати хӯрокворӣ, аз ҷумла маҳсулотҳои шир, гӯшт, моҳӣ, нонпазӣ, қаннодӣ, меваю сабзавот ва ғайра, дар асоси қоидаҳои меъёрҳои дахлдори санитарӣ, ки як қатор талаботи умумӣ доранд, асос ёфтаанд.

Таҷҳизоти технологӣ, инвентаризатсия, банду баст. Барои таҷҳизоти технологӣ, инвентаризатсия ва бастабандӣ талаботи махсус мавҷуд аст. Онҳо бояд: аз масолеҳе сохта шаванд, ки ба маҳсулоти хӯрокворӣ таъсири манфӣ нарасонад; ба амали моддаҳои шустушӯӣ ва дезинфексия муқовимат кунанд; обногузар бошад; тоза шустан, дезинфексия кардан осон бошад.

Таҷҳизоти технологӣ бояд тавре ҷойгир карда шавад, ки он барои нигоҳдорӣ, шустан ва дезинфексия дастрас бошад ва инчунин ба тоза кардани бино ҳалал нарасонад.

Таъмири таҷҳизоти технологӣ дар раванди фаъолият ва нигоҳ доштани асбобҳо дар сеҳи истехсолӣ дуруст нест. Ба то-
лорҳои истехсолӣ ворид намудани ашёи оҳанӣ, оинаҳо, мод-
даҳои хушбӯӣ ва ғайра, ки ба истехсолоти хӯрокҳои истехсол-
шаванда таъсири манфӣ мерасонанд, қатъиян манъ аст.

Коркарди санитарии қисмҳои маҳсулоти хӯрокворӣ тибқи
дастурамалҳо ва қоидаҳои истифодабарии таҷҳизот амалӣ
карда мешавад. Дар ҷойҳои корӣ дар наздикии таҷҳизоти тех-
нологӣ овехтани қоидаҳо, ёддоштҳо, иқтибосҳои беҳдошт,
огоҳиномаҳо ва эълонҳо бо тасдиқи имзо ва мӯҳри шахсони
муттасаддӣ тавсия дода мешавад.

Ҳолати санитарӣ ҳарҷи зудтар пас аз ба охир расидани ҷа-
раёни технологӣ бояд анҷом дода шавад.

Расми 36. Намӯдҳои гуногуни сеҳҳои истехсолоти соҳаи хӯрокворӣ

Ҳангоми тозакунии бояд қоидаҳои санитарияу гигиенӣ риоя
карда шавад. Ба сифати безараркунанда доруҳои хлордор,
омехтаи намакҳои пероксиди бо хлорҳо, омодагии пероксиди
гидроген ва кислотаи пераксит истифода мешаванд. Илова ба
безараргардонии кимиёвӣ, корхонаҳои саноати хӯрокворӣ аз
оби гарм (85-90 °С), буғи гарм, рентгенҳои ултрабунафш ва
ултрасадо барои безараргардонӣ истифода мебаранд. Имрӯз
дар бозор микдори зиёди доруҳо ва дезинфексияҳо мавҷуданд.
Ҳама маводди тозакунии ва дезинфектантҳо, ки дар корхонаи
хӯрокворӣ истифода мешаванд, бояд ба рӯйхати тозакунии, де-
зинфексия ва воситаҳои тоза барои таҷҳизоти коркард, кон-
тейнерҳо, асбобҳо ва зарфҳои барои маҳсулоти хӯрокворӣ таъ-
йиншуда дохил карда шаванд.

Дар корхонаҳои саноати хӯрокворӣ барои безараргардо-
нии таҷҳизот шустани дастӣ ва механиконидашудаи таҷҳизоти
технологӣ ва инвентаризатсия истифода бурда мешавад.

Назорати истеҳсолӣ имкон медиҳад, ки аз як тараф ифлосшавии бактериявии маҳсулотро саривақт ошкор ва манбаъ ё сабаби онро муайян кунад ва аз тарафи дигар, назорати таъсирбахшии чораҳои андешидашударо барои кам кардани ифлосшавии бактериявии маҳсулот имкон медиҳад.

КОРИ АМАЛИИ №18

Натичаи саёҳати таълимӣ ба коргоҳи истеҳсолӣ. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиении мавзӯи назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Баъди ташриф ба истеҳсолоти соҳаи хӯроквории (интихобан) наздик ба маҳаллаи худ хулосабарорӣ намуда, ба тариқи эссе таассуроти худро пешниҳод намоед. Дар эссе дар бораи раванди технологияи истеҳсолот ва маҳсулоти тайёрмешуда, таҷҳизоти муосири истеҳсолот ва касбҳои, ки дар истеҳсолот фаъолият мебаранд, бояд маълумоти мушаххас оварда шавад.

Дар истеҳсолоти соҳаи хӯрокворӣ аз ҷиҳати эҷодкориву навоарӣ чиро мушоҳида намудед, дар эссе баён кунед.

i *Пеш аз он ки ба саёҳати таълимӣ ба истеҳсолоти соҳаи хӯрокворӣ равед, бояд бо қоида ва талаботҳои техникаи бехатарӣ, санитарии гигиении истеҳсолот шинос шавед. Оид ба истеҳсолоти соҳаи хӯроквории ба нақшагирифта маълумот дошта бошед. Дар раванди саёҳати таълимӣ бе иҷозати омӯзгор ва ё намояндаи вобасташудаи коргоҳ ба ҳеҷ асбобу таҷҳизот, маҳсулоти коркардашаванда даст нарасонед.*

- ?**
1. Дар бораи истеҳсолоти соҳаи хӯрокворӣ маълумот диҳед.
 2. Кадом истеҳсолоти соҳаи хӯрокворӣ дар назди маҳаллаатон қарор дорад?
 3. Кадом касбҳои дар коргоҳи истеҳсолоти ташриф овардаатон ба шумо писанд омад? Барои чӣ?
 4. Дар бораи ҳолати санитарии гигиении истеҳсолоти соҳаи хӯроквории ташрифоварда маълумот диҳед.
 5. Ҳангоми ташриф ба истеҳсолоти соҳаи хӯрокворӣ кадом қоида ва талаботҳоро бояд риоя намуд?

БОБИ 4. УНСУРҲОИ МАТОЪШИНОСӢ

§ 14. ТЕХНОЛОГИЯИ ТАЙӢЕР КАРДАНИ МАТОЪ

Расми 37. Дастгоҳи бофандагӣ

Инсоният аз қадимулай-ём матоъро истифода мебарад. Усулҳои омода кардани матоъ ҳанӯз аз замонҳои ҳеле қадим маълум аст. Кофтуковҳои бостоншиносӣ шаҳодат медиҳанд, ки аҷдоди мо дар асрҳои XV пеш аз милод ба бофандагӣ машғул будаанд. Аввалин нахҳое, ки одамон истифода мебуданд, нахҳои сӯзгиёх ва канабӣ буданд.

Техникаи ресандагию бофандагӣ солиёни зиёд дастӣ буда, танҳо дар асрҳои миёна рӯ ба тараққи нӣҳод. Онҳо аз дуку чархҳо то ҳаллоҷӣ, аз ҳаллоҷӣ то дастгоҳҳои одӣ, аз

онҳо то дастгоҳҳои механикӣю автоматиӣ пуриқтидор такмил дода шуданд. Ҳоло якҷанд намуди нахҳоро истифода мебаранд.

Ба гурӯҳи асли матоъҳое дохил мешаванд, ки аз нахҳои табиӣ, яъне рустанӣ (пахта, зағирпоя, канаб), пашмӣ (мӯйинаи ҳайвонот), пилла бофта шудаанд.

Матоъ дар натиҷаи бофтани риштаҳои тору пуд ҳосил мешавад. Риштаҳои дарози тор ҳангоми кашидан дароз намешаванд. Риштаҳои пуд ҳангоми кашидан меёзанд. Риштаҳои пуд ғафс ва кӯтоҳанд. Дар ду канори матоъ милк мавҷуд аст. Масофаи ду милкро бари матоъ меноманд.

Ҳангоми печонидани риштаҳо дар навард, ҳар тори онҳо аз чашмаки ремизок мегузарад. Вақти ҳаракати ремизок (яке-аш аз боло, дигараш аз дастгоҳи бофандагӣ поён) дар байни риштаҳои кашиданашудаи тор фазо пайдо мешавад. Аз ҳамин

фазо моку зуд ба риштаи пуд мегузарад. Моку ба қайқча монанд буда, думҷай тез дорад. Дар дохили моку найҷай риштадор ҷойгир аст. Ҳангоми ба ҳолати аввала баргардонидани ремизокҳо шона риштаи пудро ҷафс мекунад. Моку баробари ҷой иваз кардани ремизокҳо ба самти ақиб ҳаракат мекунад, ки дар натиҷа матоъ ҳосил мешавад ва матои омода ба наварди молӣ печонида мешавад.

Дар фабрикаҳои бофандагӣ, калобаресҳо, ресандаҳо, торпечҳо, бофандагон ва дигарон кор мекунанд.

Нахи пахта. Пахта нахи табиӣ буда, ватани баромадаш Ҳиндустон аст. Пахта аз асри 1-и то милод асосан дар мамлакатҳои Осиё парвариш ва истеҳсол карда мешавад. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба парваришу истеҳсоли пахта эътибори калон медиҳад. Пахта дар урфият «тиллои сафед» мегӯянд. Пахта ашёи хом ба ҳисоб меравад, ки аз баъзе навъҳои он то 33-55% ва аз навъҳои маҳиннаҳ то 38-40% нахи табиӣ мегиранд. Пахта рустании яқсола буда, дарозии нахаш аз 12-20 то 50-60 мм мешавад. Пахтаи аз ҳама беҳтарин пахтаи нахаш дароз ба ҳисоб меравад. Аз нахи пахта риштаҳои ғафс ва бисёр матоъҳои зебо, ба монанди ҷит, доқа, пилтабахмал (вилвет), духоба ва ғайраҳо истеҳсол мекунанд. Ғайр аз ин аз пахта равған, кунҷора, шулха, собун ва дигар равғанҳои техникӣ истеҳсол мекунанд. Аз партовҳои пахта дар истеҳсолоти селлюлоза лак, ранг, линолеум, киноплёнка, масолеҳи изолятсионӣ истеҳсол карда мешавад.

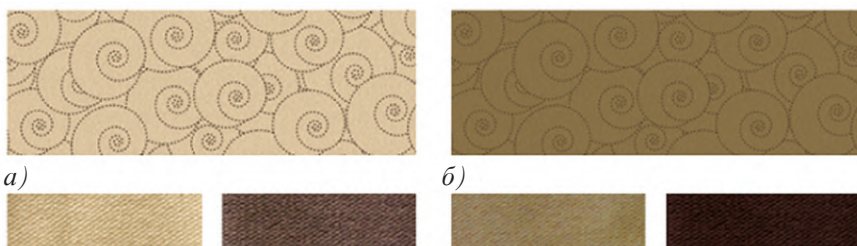
Матоъҳои пахтагӣ нисбат ба дигар матоъҳо хосияти баланди гигиенӣ доранд. Онҳо сабук ва осон шуста мешаванд, намии ҳаво ва гармиро нағз мегузаронанд, пас аз шустан хусусияти гигиенӣ худро зуд ва осон барқарор мекунанд, сабук дарзмол мешаванд, ҳангоми шустан ҳаҷмашон хурд мешавад.

Расми 38. Ниҳоли пахта

Раванди технологии омода кардани нахи пахта бисёр душвор аст. Аввал онро аз чирку ифлосӣ тоза ва наддофӣ² мекунанд, баъд аз он нах ҳосил мекунанд.

Раванди истеҳсоли матои пахтагӣ. Дар фабрикаи бофандагӣ асосан матоъро якранг бофта, сафед мекунанд ва баъд ранг ё гул мемонанд. Агар матои сафедро ранг диҳанд, он ҷилдор ва зебо мешавад. Гулҳо ва нақшҳоро рӯи матоъҳои сафед ва рангдор ба тариқи чоп ё нусхагирӣ мегузоранд. Нақшҳо гуногун мешаванд: гулдор ва рустанигӣ (гул, барг, рустанӣ ва шохаҳо), хандасавӣ (секунча, чоркунча, ромбшакл ва ғайра), мавзӯӣ, нақшҳои ҳайвонот, паранда, одамон ё чизҳои алоҳида ва ғайра.

Расми 39. Намуди матоъ; а) тарафи чапкаи матоъ; б) тарафи ростии матоъ

Матоъҳо ду тараф доранд – тарафи роста ва чаппа, ки онҳоро аз рӯи нақшҳо ва ҷило, пат, коркард ва ғайра муайян мекунанд.

Барои ҳосил кардани нахи пахта ва матои пахтагӣ якҷанд амалиётро иҷро менамоянд:

1. Ғунучини рустанӣ (пахта);
2. Коркарди аввалия ва тайёрӣ:
 - а) сеҳи шонакунӣ;
 - б) сеҳи коркарди лентагӣ;
 - в) сеҳи коркарди росткунанда.
3. Ресидан ва ҳосил кардани нах;
4. Бофтан;
5. Коркарди матоъ:

² **Наддофӣ** – пош додан, зеру рӯ (тит) кардани пашм ва ё пахта бо мақсади нарма кардани он

- а) сафедкунӣ;
- б) рангдиҳӣ;
- в) нақшпартоӣ.

Нахи зағир. Зағир рустании яксола буда, ватанаш Миср мебошад. Зағирро бисёртар дар Русия ва дар ҷумҳурии мо ҳам мекоранд.

Нахи зағир бисёр шуҳрат пайдо кардааст. Нахи зағирро бисёртар тиллоӣ русҳо ё матои шоҳи рус ҳам меноманд.

Барои гирифтани нахи зағир онро бо комбайн медараванд ва дар таштҳои махсус тар карда, мекӯбанд, тит мекунанд ва ғоз медиханд.

Аз матоҳои катонӣ либос медӯзанд, дастархон, сачок рӯйчо (покривало) ва ғайра месозанд, дар рӯи онҳо гулдӯзӣ ва кашидадӯзӣ мекунанд. Нахи зағир дарозу (то 800-1200 мм) мустаҳкам аст. Аз ҳар як бех зағирпоя то 350-650 мм нах гирифта мешавад.

Вақтҳои охир ба нахи зағир нахҳои сунъӣ ва синтетикӣ ҳамроҳ карда, лавсан ҳосил мекунанд, барои ғичим нашудани матоӣ ба он нахи пахта ҳамроҳ мекунанд. Чунин матоӣ тораҷ аз пахта ва пудаҷ аз катон мебошад.

Дар вақти сӯختани нахи зағир алангаи зард ҳосил мешавад, бӯи сӯхтагии коғаз меояд, дуд мекунад ва баъди сӯختан ба хокистар табдил меёбад. Пушидани либоси аз матои катонӣ дӯхташуда ҳарорати баданро рафъ, арақи баданро кам ва хушк мекунад, барои иллатҳои кӯтур, хориши бадан ва варами саҳт ғоида дорад.

Барои ҳосил кардани нахи зағир ва матои катонӣ якҷанд амалиётро иҷро менамоянд:

1. Гунучини зағир;
2. Тар кардани зағирпоя;
3. Коркарди аввалия ва тайёркунӣ:

- а) хушккунӣ;
- б) паҳш ва титкунӣ;
- в) ғоздиҳӣ;

Расми 40. Зағирпоя

4 Ресидан ва ҳосил кардани наҳ;

5. Бофтан;

6. Коркарди матоъ:

а) *сафедкунӣ*;

б) *рангдиҳӣ*;

в) *нақшпартоӣ*.

Истеҳсолоти бофандагӣ дар дастгоҳи бофандагӣ намуди гуногуни бофтанро иҷро мекунад. Дар вақти бофтан тартиби муайяни бофишро ба кор мебаранд. Риштаҳои асосӣ баъзан аз боло ва баъзан аз поён барқад бофта мешаванд. Баъди ҳар як, ду, се ва зиёда бофиш тартиби бофтан такрор мешавад. Агар адади камтарини риштаҳо баъд аз тартиби бофтан такрор шавад, онро раппорт меноманд. Дар матоъ риштаҳои тору пудро фарқ мекунанд.

Бофиши матоъ якчанд хел мешавад: катонӣ, сарчагӣ, сатинӣ, атласӣ, мураккаб, нобофта ва ғайра.

Бофиши катонӣ бофиши одӣ мебошад. Дар он риштаҳои пуду тор байни ҳам бофта мешаванд. Бо ин тарз бисёр матоъҳои пахтагӣ – чит, бумазию патис, мадаполам (суфи пухта) ва баъзе матоъҳои пашмию абрешимӣ ва штапелиро мебофанд.

КОРИ АМАЛИИ №19

СОХТАНИ АППЛИКАТСИЯ

Таҷҳизот ва асбобу анҷом: матоъпораҳои пахтагӣ, катонӣ, якранг, гулдор ва рангоранг бо нусха ва нақшҳои гуногун, чадвал, қалам, қайчӣ, синтефон, ширеш (ПВА, флизилин), дарзмол, қоғаз ва ғайра.

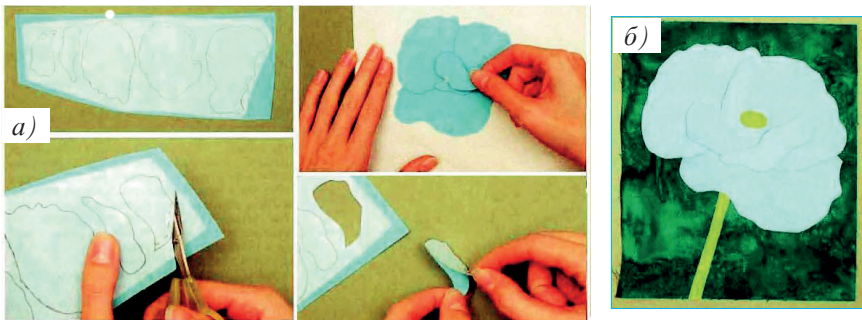
Тартиби кор: расми қаҳрамонҳои афсонавӣ ё интиҳобӣ.

1. Интиҳоби расм барои сохтани аппликатсия. Муайян кардани расм ва андозаи расм; якеаш санчишӣ, дигараш барои буридани чузъҳо.
2. Аз қоғаз буридани расми андозааш калонтар, ки он асос мешавад. Ба асос расми санчиширо гузошта, варақи дуҷонибу чузъҳои алоҳидаро бурида, бо асос мувофиқ мекунонем.
3. Матоъро интиҳоб карда, рангҳои баландро ҷудо менамоем ва ба ҳар як чузъаш матоъро мувофиқ мекунонем.

4. Чузъҳоро ба тарафи рости матоъ гузошта, бо қалам рӯдавон мекунем ва онро мебузем.

Шумо метавонед чузъҳои интихобкардаатонро ба рӯи коғаз ё матоъ бо флезилин гузошта, дарзмол карда, баъд изофаашро бурида, ба ҷойи расми дар асосбуда гузоред.

5. Қисми тайёршударо бо ширеш часпонед.

Расми 41. Намуди аппликатсия аз матоъ: а) намунаи расмҳо барои сохтани қолаби аппликатсия; б) намунаи аппликатсияи сохташуда

! Пеш аз иҷрои кор ба чузъҳои дар расмбуда аҳаммият диҳед, дар кучо, чӣ гуна ҷойгиришави чузъҳоро муайян намоед. Ҳар як чузъро дутогӣ тайёр кунед - якеаш барои қолаб, дигарашро дар асос гузоред. Қолабҳои аз коғаз тайёршударо ба рӯи матоъ гузошта буред ва бо ширеш ба асос часпонед.

Чузъҳои буридашудаи расмро чаппа гузоштан мумкин нест, зеро ба нақшаи асос мувофиқат намекунад.

- ?**
1. Доир ба нахҳои пахтагӣ ва катонӣ маълумот диҳед.
 2. Тарзи сохтани аппликатсияро гуфта диҳед.
 3. Дар соати кори амалӣ интихоби як намуди аппликатсия дар матоъро бо риояи қоидаи техникаи бехатарӣ, кор бо қайчӣ ва ширеш иҷро намоед.
 4. Бофандагӣ чӣ гуна касб аст?
 5. Сифатҳои шахсии касби бофандагиро номбар кунед.
 6. Барои эҷодкорона сохтани аппликатсия чиро бояд ба назар гирифт.

§15. ХОСИЯТИ МАТОЪҲОИ ПАХТАГӢ ВА КАТОНӢ

Вақте ки матои пахтагиро ба як сӯ мекашем, риштаҳои барқади тарафҳои муқобили он аввал ба як тараф, баъд ба дигар тараф (кӯндаланг) бисёртар кашида мешаванд. Аммо дар матои катонӣ ин ҳолат дида намешавад. Матоъҳо бо ришта, пуд ва тор, ранг, нақш, ғафсӣ, мустаҳкамӣ, тарзи бофиш, хосияти гармию намигузаронӣ ва ғайра аз ҳамдигар фарқ мекунанд, ки инро хосиятҳои физику механики матоъ меноманд. Ҳар як матоъ дорои хосияти физику механикӣ, гигиенӣ ва технологӣ аст, ки ба нигоҳубини матоъ далолат мекунад.

Матоъҳои пахтагӣ бисёр мустаҳкам, сабук, мулоим, зебо буда, барои истифода мувофиқ ва гарм мебошанд, намиро зуд мегузаронанд, зуд хушк мешаванд, ҳаворо нағз мегузаронанд, осон шуста ва зуд тоза мешаванд, ба ҳарорати баланд тобоваранд. Сатҳи матоъҳои пахтагӣ ноҳамвори хира буда, бо риштаҳои ғафсиашон якхела бофта мешаванд. Ин матоъҳо қобилияти кашишхӯрии зиёд доранд, тит намешаванд.

Матоъҳои катонӣ аз матоъҳои пахтагӣ мустаҳкамтар буда, кам кашиш меҳӯранд. Тору пудашон як хел шахшӯл буда, вазни гарон доранд, бо вучуди ғафсӣ намкаш буда, зуд шуста мешаванд.

Матоъҳои катонӣ сатҳи суфта доранд, он қадар чилодор нестанд, пӯсти баданро салқин нигоҳ медоранд, тити ғичим мешаванд, аммо зуд дарзмол мешаванд.

Истеҳсолоти бофандагӣ на фақат матоъҳои тозаи пахтагӣ ва катонӣ, балки бо ҳамроҳ кардани дигар масолах, матоъҳои сунъӣ (синтетикӣ), капрон, лавсан низ истеҳсол мекунад. Ин хел матоъҳо намуди берунии зебо доранд, кам тит мешаванд, босифатанд ва ҳангоми шустан кам кашиш меҳӯранд.

Матоъҳои пахтагӣ анвои гуногун доранд. Аз онҳо маснуоти дӯзандагӣ, курта, костюм, палто медӯзанд, қисми ками онҳоро бо мақсади техникӣ (матои тавқи пойафзол) истифода мебаранд. Матоъҳои катонӣ аз рӯйи таъйиноташон рӯзгорӣ ва техникӣ мешаванд. Матоъҳои катонии рӯзгорӣ 40%-ро ташкил мекунанд. Аз матоъҳои пахтагӣ ва катонӣ лавозимоти ошхона, либоси тағ, шабпӯшак, костюм, сачоқ ва ғайра омода мекунанд.

Дар истеҳсолоти бофандагӣ сифатҳои муҳими касби бофандагӣ ба назар гирифта мешаванд: бодикқатӣ, чолокии дастон, покизақорӣ, маҳорати дастӣ, пуртоқати чисмонӣ, чашмони тез, эҷодқорӣ, навоарӣ, таҳаммулпазирӣ.

Дар баробари талаботу вазифаҳо касби бофандагӣ инчунин маҳдудиятҳои тиббиро низ дорад: бемории узвҳои ҳаракат; бемории ирсии дил; бемории буғумҳо; варами рағҳо; бемории чашм; бемории беҳудшавӣ, беморӣ ва ё нуқсон дар даст, ангуштон ва пой.

Расми 42. Намуди матоъҳо а) пахтагӣ б) зағирӣ

Ҷадвали 2

Тавсифи хосиятҳои матоъҳои пахтагӣ ва катонӣ

Хосияти матоъҳо	Матоъҳои пахтагӣ	Матоъҳои катонӣ
<p>Хосияти физикию механикӣ. Мустаҳкамӣ (устувории матоъ ба соиш, шустан, таъсири офтоб, равшанӣ, кашишхӯрӣ)</p> <p>Ғичимшавӣ</p>	<p>Нисбат ба матоъҳои катонӣ камтар</p> <p>Миёна</p>	<p>Мустаҳкам</p> <p>Баланд</p>
<p>Хосияти гигиенӣ Намкашӣ Гармигузаронӣ ва гармингоҳдорӣ</p>	<p>Баланд</p> <p>Миёна</p>	<p>Нисбат ба матоъҳои пахтагӣ каме баландтар</p>
<p>Хосияти технологӣ Титшавӣ</p> <p>Нишастан (кӯтоҳшавии матоъ баъди таршавӣ)</p>	<p>Кам</p> <p>Бисёр</p>	<p>Миёна</p> <p>Бисёр</p>

КОРИ АМАЛИИ №20

Муайян кардани матоъҳои пахтагӣ ва катонӣ. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиениии мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Тачҳизот: 3-4 намунаи матоъҳои пахтагӣ ва катонӣ, пурбин, дафтар.

Рафти кор: 1. Матои пахтагӣ ва катонии намунавиро аз назар гузаронед ва аҳамият диҳед ба: а) намуди беруниашон (цилонокӣ, ҳамвории сатҳи матоъҳо, якхелагии ғафсии риштаҳо); б) бо роҳи палмосидан.

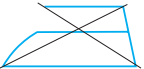

2. Дуруст будани матоъҳоро санҷед. Барои ин аз ҳар як матоъ риштаҳои барқадро кашида гиред ва онҳоро бо пурбин бинед ва муайян намоед, ки кадоме аз онҳо суфта ва кадомашон шахшӯланд. Ҳар як риштаро канед ва бинед, ки нӯги кадомаш тит шудааст ва кадомаш тит нашудааст.
3. Ҳисоботи кори иҷрошуда.
4. Ҷадвали 4-ро пур намоед.

Ҷадвали 4

Матоъҳо	Тарзҳои муайян кардан			Тарафи چاپпа ва ростан матоъ
	Аз намуди берунӣ	Бо роҳи палмосидан	Бо роҳи кандани риштаҳо	
Пахтагӣ				
Катонӣ				

Ҷадвали 5

Рамзҳои ҷаҳонӣ оид ба нигоҳубини матоъ

Рамз	Моҳият ва вазифаи рамз
	Шустан дар мошини ҷомашӯӣ, қатрон ва обгардон кардан дар ҳарорати паст. Матро ҷӯшонидан мумкин аст.
	Бо даст ё мошини ҷомашӯӣ дар ҳарорати 60°C шустан ва обгардон кардан
	Бо даст дар ҳарорати на аз 40°C баланд дар муҳлати кӯтоҳ шустан, баъди обгардон кардан тоб надода оҳиста ғичим кардан.
	Шустан манъ аст
	Сафедкунӣ бо хлор мумкин аст
	Бо роҳи овехтан хушк кардан
	Бо роҳи паҳнкунӣ дар сатҳи ҳамвор хушк кардан
	Дарзмолкунӣ дар ҳарорати на баландтар аз 110, 150, 200° C
	Дарзмол кардан манъ аст
	Тозакунии химиявӣ манъ аст

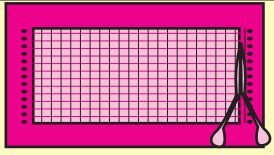
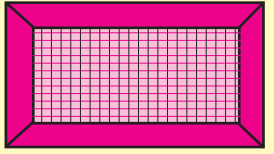
КОРИ АМАЛИИ №21

Тартиб додани намунаи бофти катонӣ. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯро назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот ва асбобҳои зарурӣ: картони 8x8 ё 8x12, қайчӣ, ҷадвал, қалам, сӯзан, риштаҳои рангоранг.

Ҷадвали 6

№	Пайдарҳамии кор	Тасвири графикӣ
1	Тайёр намудани ҷанбараки картонӣ. Аз як порча картон мувофиқи тасвир ҷанбарак месозем ва андозаҳоро дар ҷанбарак гузошта мебарем.	
2	Дар хати миёнаи боло ва поёни ҷанбарак бо қалам дар масофаи 0,5 см аз якдигар нуқтаҳо мегузорем.	
3	Риштаро ба сӯзан гузаронида, ду қабат карда, ба яке аз сӯроҳҳои картон маҳкам карда, ба сӯроҳи муқобил мегузаронем. Мувофиқи тасвир то сӯроҳии охирин риштаро тор мекашем. Тайёр намудани риштаи пуд.	
4	Намуди дигари риштаро ду қабат карда, ба як порча картон чунон ме-печонем, ки нӯги ресмони пуд пайва-ст шавад.	
5	Мувофиқи тасвир ба кунҷи болои тори якум риштаи пудро пайва-ст ме-кунем. Ҳамин тавр найчаи картонро аз байни риштаҳои тор то охир ме-гузаронем.	

6	<p>Баъди то охир бофтан риштаҳоро дар назди сӯрохиҳои чанбарак мекунем. Ҳамаи тарафҳоро бо тасмаҳои қоғазӣ ширеш мекунем.</p>	
7	<p>Пораи тайёршударо ба албом мекунем. Ин кор ба шерозабофӣ ниҳоят монанд аст. Ба ҷойи ин кор шерозабофӣ кардан низ ҷоиз аст.</p>	

- ?** 1. Хусусиятҳои физикию механикӣ ва гигиении матоъро номбар кунед.
2. Аз матоъҳои пахтагӣ ва катонӣ маҷмуаи матоъро соzed.
3. Намуди бофти катониро нишон диҳед.

БОБИ 5. КАСБУ ҲУНАРИ МИЛЛӢ

§ 16. ТЕХНОЛОГИЯИ КОРҲОИ ДАСТӢ – ДАРЗҲОИ ДАСТӢ

Барои дӯхтани маснуот таҷҳизот ва асбобу олот: тасмаи ченакғирӣ, сӯзан, қайчӣ, ришта, сӯзанак, ангуштпона ва ғайра лозиманд. Ҳамаи онҳо бояд дар қуттиҳои махсус нигоҳ дошта шаванд. Ҳангоми кор бояд қуттии таҷҳизоти дӯзандагӣ дар тарафи рости дӯзанда гузошта шавад.

Пеш ва баъд аз кор дастҳоро тоза бишӯед, то ки маснуоти медӯхтаатон тоза ва озода бошад, дар даст мӯякҳои матоъ ва риштаҳои кӯтоҳ намонанд. Баъди анҷоми кор асбобу афзорро гундошта, ҷо ба ҷо кунед.

1. Пеш аз сар кардани кор мизи кориҷо ба тартиб овардан лозим аст.

2. Дар вақти дӯхтани маснуот бояд равшании доимӣ таъмин бошад.

3. Равшаниӣ бояд аз тарафи чап фарояд.

4. Мӯйҳоро зери сарбанд нигоҳ дорад.

5. Пеш аз он ки ба кор сар кунед, санҷида бинед, ки сӯзан ё сӯзанакҳо дар маснуоти медӯхтаатон набошанд.

6. Ба пеш зиёд ҳам шудан манъ аст.

7. Маснуот аз чашими дӯзанда бояд дар масофаи аз 30 то 45 см дошта шавад.

8. Дар сари миз рост нишастан лозим аст.

АСБОБУ ОЛОТИ ДӢЗАНДАГӢ

Ҷойи кор барои иҷрои корҳои дастӣ. Корҳои дастӣ гуногун буда, дар ҳолати нишастан ё рост истодан иҷро карда мешаванд. Ҷойи кор барои иҷрои корҳои дастӣ бояд бо мизу курсӣ ва поймонак мучаҳҳаз бошад. Барои таъмини тарзи муътадили кор баландии мизу курсӣ бояд ҳатман ба талаботи нишондоди антропометрии ҳар хонанда мувофиқ гардонида шавад. Ҳамчунин масофаи зарурии байни сатҳи корӣ, мизу курсӣ ва қисми пеши миз ва курсӣ риоя шавад.

Сатҳи мизи корӣ барои амалиёти дастӣ бояд суфта ва дар он таҷҳизот ва олоти корӣ дуруст ҷойгир бошад. Тамоми

таҷҳизот бояд дар гӯшаи рости миз (барои банд накардани ҷойи кор) гузошта шавад.

Қайчӣ асбоби тези дӯзандагӣ буда, аз замонҳои қадим маълум аст. Қайчӣ барои пора кардани матоъ, буридани чузъҳои алоҳида ва иҷро кардани корҳои дигар зарур аст. Қайчиҳо калону дағал (мисли қайчии пашмтарошӣ) низ мешаванд. Андозаи қайчиҳо аз №1 (калон) то №8 (хурд) мешавад.

Қайчиро аз пӯлод месозанд. Саноат ҳашт рақами қайчиро истеҳсол мекунад, ки ҳар яке аз дигараш бо андоза ва шакл фарқ мекунад. Интиҳоби қайчӣ тибқи рақам вобаста аз намуди коркард ва ғафсии матоъ сурат мегирад, ки дар ҷадвали 7 нишон дода шудааст.

Ҷадвали 7

№	Рақ. қайчӣ	Таъйинот
1	I	Чокбури ва кӯтоҳ кардани матои палтоворӣ дар истеҳсолоти инфиродӣ
2	II	Чокбури ва кӯтоҳ кардани матоъҳои либосворӣ, пашмӣ ва буридани чузъҳои калони либоси болопӯш
3	III	Буридани чузъҳо аз матоъҳои ғафсиашон миёна
4	IV	Чокбурии матоъҳои пашмии пероханӣ
5	V	Буридани чузъҳо аз матоъҳои пашмии нафис, абрешимӣ ва пахтагӣ
6	VI-VII	Буридани чокҳои чузъҳои ноҳамвор ва ғайра.
7	VIII	Буридани нӯги риштаҳо дар маҳсулоти тайёр ва ғайра.

1. Қайчиро дар ҷойи махсус, дар қуттиҳои махсус нигоҳ доштан лозим аст.
2. Ҳангоми кор бо қайчӣ онро нӯшида, муқобили дӯзанда гузоред. Қайчиро ба ҷойи тар гузоштан манъ аст.
3. Қайчиро аз нӯги тезаи гирифта ба ҳамроҳатон дароз кунед.
4. Қайчиро ба тарафи рост ва нӯгҳои тезаиро муқобили худ гузоред. Қайчӣ нӯшида бошад, қушода мондани он мумкин нест, то ин ки дар вақти ҳаракат бо нӯги он дастатонро набуред ва осеб набинед.

5. Назорат кунед, ки қайчӣ дар вақти кор дар таги маснуот намонад, чунки агар маснуотро бардоред ё ҷояширо бечо кунед, қайчӣ афтида, ба шумо ё ҳамроҳатон осеб расонданиш мумкин аст.

6. Дар вақти буридани маснуот ба ҳамроҳатон наздик нашавад, то ин ки диққати ҳамроҳатон ба шумо равона нашавад ва дасташро набурад ё маснуотро хато бурад.

Сӯзан асбоби дӯзандагӣ буда, аз замонҳои қадим истифода мешавад. Одамон аввалҳо барои дӯхтан хори дарахтон, устухони моҳию ҳайвонотро истифода мебарданд. Баъд сӯзанро аз нукра, мис, тилло ва оҳан месохтагӣ шуданд. Дарозии сӯзанҳои қадима то 1 см ва суфта буданд. Сӯзанро дар замонҳои қадим дастӣ месохтанду боэҳтиёт дар сӯзандони махсус нигоҳ медоштанд. Сӯзанро аз асри XIX бо усули фабрикавӣ месозанд. Андозаи сӯзанҳои замонавӣ ҳозира аз №1 то №12 буда, асосан аз пӯлод сохта мешаванд. Вобаста ба сӯрохиҳояшон рақами сӯзанҳо гуногун мешаванд. Сӯзанҳои сӯроҳиашон калонро барои кашидадӯзӣ, гулдӯзӣ ва монанди ин истифода мебаранд. Дар ин қабил сӯзанҳо риштаи нисбатан ғафсро гузаронидан осон аст. Нигаред ба чадвали 8

Чадвали 8

Андоза ва таъйиноти сӯзанҳои дастӣ

№	Рақами сӯзан	Кутр мм	Дарозӣ мм	Таъйинот
1	1	0,6	3,5	Дӯхтани маснуот аз матои нафиси пахтагӣ, абрешимӣ ва пашмӣ
2	2 3	0,7 0,7	30 40	Дӯхтани маснуот аз матоҳои нафиси пахтагӣ, абрешимӣ ва пашмӣ, ҳамчунин аз матои ғафсиаш миёна (трико, камволии нафис ва ғ.)
3	4 5 6 7	0,8 0,8 0,8 0,8	30 40 35 45	Матоҳои ғафсиашон миёна (трико, матои камволии нафис ва ғайра)
4	8 9	1 1	40 50	Дӯхтани маснуот аз матои ғафс, борик ва ғайра

5	10	1,2	50	Дӯхтани халтаҳо, қанорҳо, погонҳо ва ғайра
	11	1,6	75	
	12	1,8	80	

Таҳти мафҳуми калимаи сӯзан мо асосан як асбоби тези филизи хурдери мефаҳмем, ки дар интиҳояш барои гузаронидани ришта сӯроҳ дорад. Онро барои чокдӯзӣ ва пайвастанӣ чузъҳои маснуот истифода мекунанд. Сӯзанҳои низ ҳастанд, ки дар соҳаи тиб истифода мешаванд.

Сӯзанро дар ибтидо аз устухони моҳӣ ё дигар навъи устухон месохтанд. Дар асри санг сӯзанро аз санг тарошида, ба воситаи он нӯсти ҳайвонотро медӯхтанд. Баъд ба ҷойи сӯзанҳои устухонӣ сӯзанҳои биринҷӣ, оҳанӣ ва дар хонадонӣ одамони сарватманд ҳатто сӯзанҳои нуқрагин пайдо шуданд. Аввалин сӯзанҳои нӯлодиро ба Аврупо дар асри XIV арабҳо оварданд. Дар Маскав 25 намуди сӯзан барои дарздӯзӣ дастӣ ва мошинӣ истеҳсол мешавад.

Сарсӯзан (сӯзанак) хангоми чокбурӣ барои ба мистарқолаб ё андоза часпондани матоъ истифода мешавад. Он асбоби филизӣ буда, интиҳояш сарпӯшаки пластмасӣ дорад. Сӯзанак бояд тез ва ҳамвор бошад.

Барои эмин доштани ағушт аз захми сӯзан ағуштпонаро истифода баред.

- 1. Пеш ва пас аз анҷоми кор сӯзанҳо ва сӯзанакҳоро ҳатман шуморед. Агар сӯзан камӣ кунед, онро ҳатман ёфтан зарур аст.*
- 2. Дар хона ба диван ё курсии мулоим нишаста чок надӯзед. Сӯзанҳоро дар маснуот нагузоред.*
- 3. Агар сӯзан дар вақти кор шиканад, онро ҳатман чида, ҳамаи қисмашро ба омӯзгор ё навбатдор супоридан зарур аст. Агар дар хона ин ҳолат рух бидиҳад, албатта, сӯзанпораҳоро ба когази гафс печонида ба ҷойи беҳатар гузоред ё ба сатили партов андозед.*
- 4. Сӯзан ва сӯзанакҳоро дар ҷойи муайянишуда, дар қуттии махсус ё болиштча нигоҳ доштан лозим аст.*
- 5. Сӯзанро дар ҷойи корӣ ва дар рӯйи миз мондан манъ аст.*
- 6. Сӯзан ва сӯзанакҳоро ба даҳон гирифта манъ аст.*
- 7. Бо сӯзани зангада чок дӯхтан манъ аст.*

8. Қолабҳоро ба матоъ бо сӯзанак тавре часпонед, ки нӯкаи аз тарафи муқобили дӯзанда бошад.

9. Баъди буридани қолабҳо сӯзанакҳоро ҳатман аз матоъ бигиред

Ангуштпона ханӯз дар асри XV маълум буд. Аввалҳо ангуштпонаро аз чарм, тилло ва дигар филизот сохта, нақшу нигор меандохтанд. Баъдтар, яъне аз асри XVI ва XVII ангуштпонаро бо усули фабрикавӣ аз арзиз (алюминий), пӯлод, нуқра, пластмасса месохтагӣ шуданд.

Ангуштпона барои тела додани сӯзан ба матоъ ва муҳофизат намудани ангушт аз халидани сӯзан истифода мешавад. Ангуштпонаро мувофиқи ангушти миёнаи даст интихоб намуда, ба ҳамон ангушт меандозанд. Андозаҳои ангуштпона дар ҷадвали 9 нишон дода шудааст.

Ҷадвали 9

Андозаҳои асосии ангуштпона тибқи рақам

№	Рақам	Қутри калон, мм	Қутри хурд, мм	Баландӣ, мм
1	2	15	11	15-19
2	3	16	12	15-20
3	4	17	13	15-20
4	5	18	14	15-21
5	8	17	14	15-21
6	10	18	15	15
7	12	19	16	15

Сӯроҳии сӯзан бо ангуштпона ба таври амудӣ ҷойгир буда, буғиҳои хамшудаи ангушти миёна бояд росткунҷаро ташкил диҳанд. Сӯзанро бо паҳлуи ангуштпона ба матоъ тела дода, аз матоъ аз назди нарангушти дасти чап мебароранд. Ангушти хурди дасти рост дар вақти халонидани сӯзан ҷузъро ба миз пахш мекунад. Баъд бо нарангушт ва ангушти ишоратии дасти рост сӯзанро бо риштааш аз матоъ кашида мегиранд ва гирех мекунанд. Раванди кӯккунӣ тақрор меёбад.

Дарзмол. Намуди зохирии либос ба сифати дарзмолкунӣ вобаста аст. Бинобар ин дуруст анҷом додани ин амал аҳаммияти калон дорад. *Шартҳои техникии дарзмолкунӣ:*

1. Чузъхоро қаблан намнок карда ва буг дода, баъд пурра то бартараф кардани намӣ хушк мекунанд.
2. Аввал ҳар ду тарафи чузъхоро то шакл гирифтан, сипас чокхоро аз тарафи чаппа дарзмол кардан лозим аст. Дар ин ҳолат дарзмол ба чузъ бояд зичтар часпад.

Тасмаи ченакғирӣ соли 1810 ихтироъ шудааст. Он аз картон ё селюфанҳо сохта мешавад. Дарозии тасмаи ченакғирӣ асосан 150 см, бараш 1-2 см буда, дар ду нӯғаш филиз часпонда шудааст. Тасмаи ченакғирӣ барои андозағирӣ, барои чен кардани матоъ ва чузъҳои маснуот истифода мешавад.

Бӯри дӯзандағӣ барои кашидани тарҳи чузъҳо, ҷойи буридани матоъ ва кашидани хатҳо, ҷойгир кардани ҷойи кисаҳо, ангулаи тугмаҳо ва ғайра истифода мешавад.

Он тахту ҳамвор, сафед ва ҳарранга аст. Барои аниқ кашидани хатҳо нӯғи онро тарошида истодан лозим аст. Ба ҷойи бӯри дӯзандағӣ дар ҳолати зарурат аз пораи собун низ метавон истифода намуд.

Чадвал - метр аз тахтаҷӯби тунук сохта мешавад. Дарозии аш аз 20 то 100 см ва аз ин ҳам дарозтар, бараш 3-5 см буда, барои кашидани нақша ва андозаи либос, чен кардани матоъ, кашидани хатҳо дар матоъ ва ғайра истифода мешавад.

Чадвали микёсиро (масштаби 1:4) барои нисбатан хурд карда кашидани нақшаи маснуот дар дафтар ва ё албоми корӣ истифода мебаранд.

Ришта (ресмон). Дар чокбуриву дарздӯзӣ ғайр аз ин асбобу анҷом боз риштаҳои гуногунро истифода мебаранд. Риштаҳо вобаста ба таъйиноташон дӯзандағӣ, гулдӯзӣ, бофандағӣ, руфӯғарӣ мешаванд.

Расми 43. Асбобҳои дӯзандағӣ ва қуттии корӣ

Риштаҳоро аз нахҳои пахтагӣ, пашмӣ, абрешимӣ (пилла), катонӣ, химиявӣ мересанд.

Риштаҳо гуногунранг (сафед, сиёҳ, сабз, кабуд, бунафш, зард) ва борику ғафс мешаванд. Борикию ғафсии риштаро бо рақам ишора мекунад. Риштаҳо аз №10 то №80 ишора карда мешаванд (№10, 20, 30, 40, 50, 60, 65, 70, 80).

Асбобу анҷоми чокбуриву дарздӯзиро дар қуттича ё халтачаи махсус нигоҳ бояд дошт.

Барои босифат дӯхтани маснуот шартҳои зарурии гузаронидани ришта ба сӯзан ва кор бо ангуштпонаро доништан лозим аст. Дарозии ришта дар вақти дарздӯзӣ бояд ба 60-80 см баробар бошад.

Риштаро ба сӯроҳии сӯзан аз тарафи аз ғалтак кандагиаш гузаронед ва гирех кунед. Дар ин ҳолат ришта дар вақти дарздӯзӣ ҳалқа нашуда ҳаракат мекунад. Пеш аз риштаро ба сӯзан гузаронидан охири риштаро бо ангушти ишоратӣ ва нарангушт тоб медиҳанд. Охири риштаҳои пахтагиро аз тарафи худ, риштаҳои абрешимиرو ба тарафи худ тоб диҳед.

Сӯзанро байни нарангушт ва ангушти ишоратӣ, гӯшаки онро ба тарафи ришта доред. Бо дасти чап риштаи тобдодаро ба сӯроҳии гӯшаки сӯзан гузаронда, ба 2/3 дарозӣ мекашанд. Охири риштаро, барои он ки чок баромада тит нашавад, гирех мекунад.

Дарзҳои дастӣ чунин иҷро мешаванд:

Чузи коркардшавандаро ба рӯи миз мегузоранд. Тарафи чаппаи ҷойи коркард бояд ба канори миз мувозӣ мувофиқ ояд ва ба дӯзанда наздик бошад. Ангуштони дасти чап бояд матоъро (дар саршавии чок) ба миз зер карда истанд.

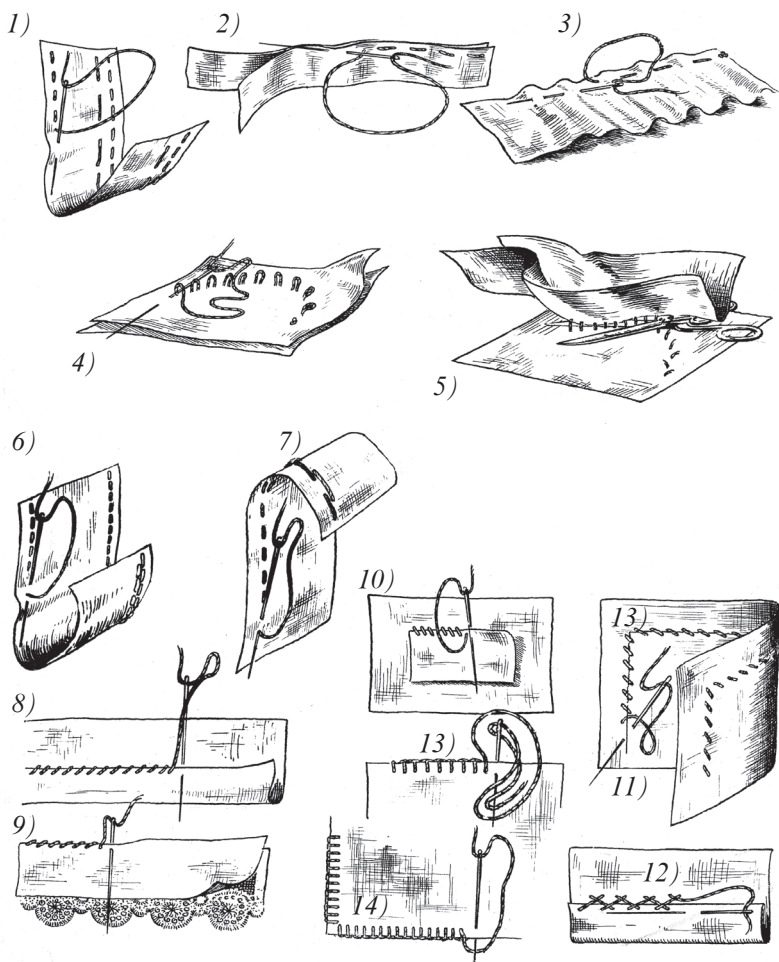
Тайёр кардани сӯзан ба кор. Сӯзанро дар матоъ бо дасти рост ба чап, ба боло ва пеш мебаранд. Сӯзанро бо ангуштпона тела медиҳанд ва бо ангуштони дасти рост кашида мегиранд. Дасти чап матоъро нигоҳ медорад. Ҳамин тариқ чок пайдо мешавад ва ин раванд якчанд бор иҷро шуда, кӯкҳои дастӣ ба вучуд меоянд. Ҳангоми дӯхтани маснуот ба қоидаи техникаи бехатарии кор бо сӯзан, сӯзанак ва қайчӣ аҳаммият додан лозим аст.

Ҳангоми дӯхтани либос онро бо кӯку дарзҳои дастӣ ва мошинӣ мустаҳкам мекунем. Пеш аз дӯхтан дар мошини дарздӯзӣ

маснуотро дастӣ кӯк мекунанд. Вобаста ба таъйиноташон кӯку дарзҳо ба техникую ороишӣ чудо карда мешаванд.

Ба дарзу кӯкҳои дастӣ дохил мешаванд: дарзу кӯкҳои одӣ, кӯки нухагирӣ, дарзи печон, дарзи паси сӯзан, дарзи қаткунӣ, дарзи юрма, кӯки зарбӣ, хомкӯк ва ғайра.

1. Дарзи одӣ барои муваққатан пайваст кардани пораҳои матоъ, дар пораҳои матоъ ишорат кардани хати мобайнии сохтани чин истифода мешавад. Дарозии ин дарз бояд дар матои тунук 0,5-1 см, дар матои ғафс 0,8-1 см бошад.
2. Кӯки нухагирӣ барои ба пораҳои чуфт гузаронидани хатҳо (баъди матоъро буридан ё ҳангоми ченкунӣ) ва гузаронидани хатҳои симметрии тағйирдода (бо мақсади аз рост ба чап гузарондан) истифода мебаранд. Аз тарафи рост ба чап сӯзан мезананд. Дарозии кӯк бояд то 1 см шавад. Кӯкҳоро саҳт накашида, чун ҳалқаҳо 1-1,5 см партофта-партофта бо риштаи дуқабатаи дарозиаш 90 см медӯзанд. Баъди кӯк кардан пораҳоро аз ҷойи кӯк чудо мекунанд, риштаҳо кашида таранг мешаванд. Сипас риштаҳоро бо қайчӣ мебуранд. Барои иҷрои кӯки нухагирӣ риштаи сафедро истифода бурдан беҳтар аст.
3. Дарзи печон начандон калон буда, барои саҳт часпонидан ва дарзбанд кардани канори порчаи матои бурида истифода мешавад. Онро барои аз титшавӣ нигоҳ доштани канори порчаи матои буридашуда низ истифода мебаранд.
4. Дарзи қаткунӣ барои қат карда дӯхтани лаби домани курта, доман, шим, нимтана ва ғайра истифода бурда мешавад. Ин дарз ҳамеша бояд бо риштаи борики ҳамранги либос дӯхта шавад. Лаби доман ва ё остинро аввал 0,5, баъд 5-7 см қат карда, нахуст бо кӯкҳои калон, сипас бо кӯкҳои ноаён медӯзанд. Бо сӯзан аз тарафи рост ба чап, аввал аз матои поёнӣ, баъд каме аз қисми болоии матои қаткарда гирифта медӯзанд. Ҳангоми иҷрои ин амал дарз набояд аз тарафи ростии либос намоён шавад.
5. Кӯки зарбӣ салибшакл буда, барои ороиши либос, дӯхтани доман, нӯги остин, гиребон истифода мешавад. Ин кӯк аз тарафи рост ба чап дӯхта мешавад.

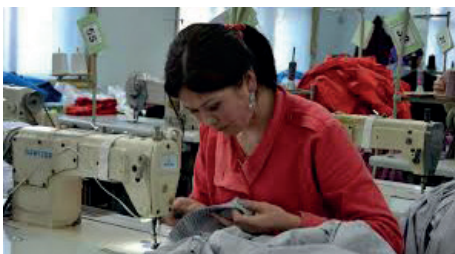
Расми 44. Намуди дарзу кӯкҳо; 1,2 - дарзи одӣ; 3 - кӯки чин-чин 4,5 - кӯки нусхагирӣ; 6,7 - дарзи мошинӣ; 8,9,10,11 - дарзҳои қатқунӣ ва орошӣ; 12 - кӯки зарбӣ; 13,14 - дарзи печон

6. Кӯки чин-чин барои ҳосил кардани чин дар куртаи занона, болои остин, миёнаи доман, шим, дӯхтани қисми болоӣ ва ё миёнаи пешдоман (пешгир) истифода мешавад. Барои ҳосил шудани чин ду хати мувозӣ мекашанд ва бо кӯкҳои калони роста дарозии чокаш 3-7 мм (кӯки аввалро аз буриши маснуот дар масофаи 5-10 мм ҷойгир мекунанд) медӯзанд, (фосилаи байни чокҳо 2-5 мм). Ҳангоми кашидани

риштаҳо чин ташкил меёбад. Онро ба дарозии маснуот ба намуди дарзи одӣ ё дарзи мошинӣ иҷро карда метавонем.

7. Дарзи паси сӯзан аз рӯйи тартиби иҷро чун дарзи мошинӣ буда, шаклан ва ҳаҷман фарқ мекунад. Яъне дарзҳои паси сӯзан ба якдигар зич нею бо фосила дӯхта мешаванд.

Амалҳои корҳои дастӣ ва мошиниро дӯзанда иҷро мекунад. Дӯзанда бо тайёр намудани тарҳҳо, намунаҳо, маснуоти либосҳои гуногун, куртаи сабук, маснуоти мӯина, либоси тағ ва маҳсулоти трикотаҷӣ, маснуоти барои рӯзгор истифодашаванда ва ғайра машғул аст.

Расми 45. Дӯзанда

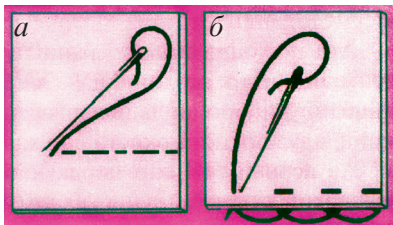
Касби дӯзандагӣ салоҳиятҳои эҷодкориро талаб намуда, дар он хусусиятҳои навоарӣ, зебоипарастӣ, таҳаммулпазирӣ, сарфаю сариштакорӣ ва бодикқатӣ афзалият дорад.

КОРИ АМАЛИИ №22

Дарзи одӣ. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиени мавзуъ назорат карда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: сӯзан, қайчӣ, риштаи рақами 40 ё 50, чадвал, қалам, ду пора матои андозааш 15x10 см.

Рафти кор. Матои пахтагиро мегирем. Аз матоъ ду пораи дарозиааш 15 см, бараш 10 см мегирем. Андозаи намунаро мувофиқи таъби худ интихоб карда метавонем. Чокро аз рост ба чап бо кӯкҳои рост медӯзем. Барои матоъҳои тунук дарозии кӯк бояд 0,5-1 см, барои матои ғафс – 0,8-3 см шавад. Барои ҳосил кардани чин дарозии кӯк то 0,1 - 0,5 см мешавад.

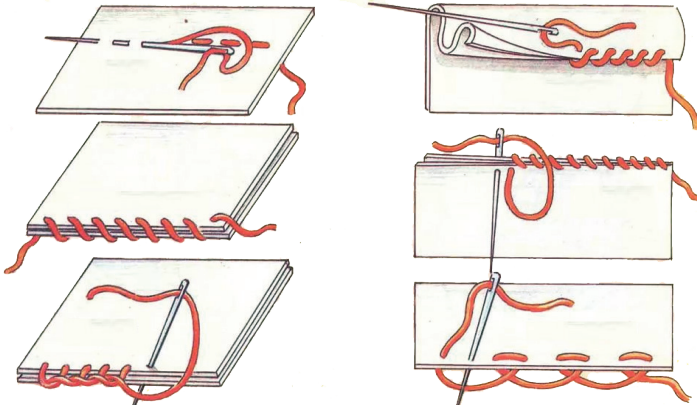
Расми 46. Тарзи дӯختани дарзҳо: а) одӣ; б) дарзи паси сӯзан

ДАРЗИ ПАСИ СЌЗАН

Тачхизот: сўзан, қайчӣ, риштаи рақами 40 ё 50, чадвал, қалам, ду пора матои андозааш 15x10 см.

Рафти кор. Дарзи паси сўзан дар вақти кўк кардани пораҳои рах-рах, катак истифода мешавад. Сўзанро ба ҷойи баромади захми пештара мехалонанд. Дарозии ҳар як кўки тарафи чаппа ба ду кўки тарафи роста баробар аст. Дар тарафи роста кўкҳо ба якдигар зич нею бо фосила дўхта мешаванд. Дарзро аз рост ба чап медўзанд.

Ба хонандагон супориш дода мешавад, ки ба расми пешниҳодшуда назар карда, номгўйи дарзҳоро муайян намоянд.

Расми 47. Намудҳои дарзҳои дастӣ

1. Чанд намуди кўку дарзҳоро медонед?
2. Гарзи ба кор омода кардани ришта ва сўзанро гўед.
3. Дарзҳои одӣ ва паси сўзанро амалан иҷро кунед. Намунаи кўку дарзҳоро ба дафтари кориатон гузоред.
4. Дўзанда кист?
5. Талаботи касби дўзандагиро шарҳ диҳед.

§ 17. МАЪЛУМОТИ МУХТАСАР ДАР БОРАИ ТАЪРИХИ КАШИДАДЌЗӢ (ГУЛДЌЗӢ)

Санъати гулдўзӣ ё кашидадўзӣ таърихи бисёрасра дорад. Бозёфтҳои ҳафрияти бостоншиносӣ дар минтақаҳо аз таърихи хеле қадимӣ доштани ин намуди ҳунари мардумӣ дар

миёни мардуми тоҷик шаҳодат медиҳад. Ин маснуоти ёфташуда аз гулҳои зебо ва нафиси аз риштаҳои зардӯзи дӯхташуда, порчаҳои сарулибос иборатанд. Дар замонҳои қадим либосҳои одамони номдор, подшоҳон, шахсони мансабдорро бо риштаҳои зардӯзи оро медоданд.

Анъанаҳои санъати гулдӯзи мунтазам тараққӣ мекунанд. Дар асрҳои XIV-XVII либосҳои ҳаррӯзаи бо гулдӯзи орододашуда васеъ паҳн шуданд. Санъати гулдӯзи оҳиста-оҳиста дар Ҳама ҷойҳо паҳн шуд.

Аз асри XVIII сар карда гулдӯзи дар сачоқчаҳо, дастархон, сачоқҳои гуногунҷам, ҷойникпӯш, пешдоман, сарбанд, рӯмолу сӯзанӣ, ҷойнамоз ва дигар лавозимоти рӯзгор расм шуд. Усулҳои гулдӯзи аз гул ва рангҳои дар он таҷассумёфта аз авлод ба авлод гузашта, такмил ёфта, намунаҳои нотакрор пайдо мекард.

Гулдӯзи то имрӯз мавқеи худро гум накардааст. Гулдӯзи як намуди ҳунари халқист, ки дастӣ бо сӯзан ё чангаки махсус ва ё ба воситаи мошини махсуси гулдӯзи дар рӯи матоъҳои гуногун, пӯст ва ғайра бо риштаҳои пахтагӣ, абрешимӣ, пашмӣ, нахҳои зарҳалию нуқрагӣ, инчунин бо марҷону сангҳои қиматбаҳо, пулакчаҳои рахшон, марворид, танга ва ғайра иҷро мешавад. Дар матоъҳои дурушт низ гул дӯхта мешавад.

Асбобҳои асосии гулдӯзи сӯзанҳои гуногун, чангак, дирафш, кайчӣ, ангуштпона, чанбарак, қасқон ва чорҷӯба мебошанд. Пеш аз гулдӯзи сӯзан, ресмон ва ғафсии матоъро ба назар гиред. Барои осонии кор ресмон набояд аз 50-60 см дароз бошад, аз қайчиҷаи нӯгтези дарозиаш 10-12 см истифода бурдан лозим аст. Дар бисёр навҳои гулдӯзи чанбаракро истифода намебаранд. Кашидаро бо ангушти дастӣ чап таранг дошта меистанд. Сӯзанро ба матоъ ҳалонда, бо ангушти миёнаи ангуштпонадори дастӣ рост тела медиҳанд. Дар мавриди набудани андоза аз кашидани тайёр нусха бардоштан мумкин аст.

Ҳангоми гулдӯзи ва гулдӯзиҳои гуногун пеш аз оғози кор риштаро бо чунин усул дар матоъ маҳкам мекунанд:

1. Ҷоеро, ки баъдтар бо гулдӯзи пӯшида хоҳад шуд, якҷанд кӯки майда мекунанд.

2. Як кӯки калон гирифта, онро то охир аз матоъ кашида намегиранду нӯги риштаи мондаро бо кӯки дуҷум мепӯшонанд, минбаъд дар ин ҷо гул медӯзанд.

Кашидадӯзии тоҷикиро ба ду навъ чудо кардан мумкин аст: кашидадӯзии тоҷикони кӯҳистон ва кашидадӯзии тоҷикони водинишин.

Кашидадӯзони водӣ бештар ба ороиши чиҳози сарулибос аҳаммият медиҳанд. Аз қадим зиёда аз 700 навъи нақши кашида маълум аст. Махсусан нақшу нигори куртаҳои занонаи Кӯлоб, Қаротегин, Бадахшон, Дарвоз, Хучанд, Истаравшан, Ашт, Мастҷоҳ қимати баланди бадеӣ доранд. Асосан пешбари доман, гиребон, остин, тахтапушти куртаҳои миллий, пешдоман, доман, шим, нимтана ва ғайра оро дода мешаванд.

Умуман, ду намуди кашидадӯзии дастӣ маълум аст:

1. Тору пуди матоъро ҳисоб карда дӯхтани кашида.
2. Ба матоъ нақш кашида, бо кӯки озод гулдӯзӣ кардани он. Кашидаҳои озод ҳамеша аз рӯи расми дар рӯи матоъ, инчунин чарму картон кашидашуда дӯхта мешаванд. Махсусан гулдӯзӣи яктарафа маълум аст. Он аз тарафи рост ба чап дӯхта мешавад.

Расми 48. а) Намуди гулдӯзӣ; б) нусхаи сӯзани бо гулдӯзӣ иҷрошуда

Гулро кӯкҳо дар тарафи роста қариб пурра мепӯшонанд, дар тарафи чаппа фақат тарҳи нақш мемонаду бас. Онро бо мулина (риштаи ғафси 3-6-тора) ё риштаҳои мӯини сурх, кабуд, сабз, зард медӯзанд, ки ба туфайли он хеле ҷозибадор мебарояд.

Гулдӯзии барҷаста барои ороиши либоси тағ, либоси миллии занона, мардона, рӯйҷо, чилди кӯрпа, дастрӯймолча, рӯпӯшҳои нафис ва ғайра истифода бурда мешавад.

Дӯзандагӣ яке аз касбҳои маъмулӣ ба ҳисоб рафта, аз шоҳаҳои зиёд иборат аст, ки яке аз он ҳунари кашидадӯзӣ ва гулдӯзӣ ба шумор меравад.

Гулдӯзии (кашидадӯзии) тоҷикон ҳунари нафиси қадимӣ буда, ҳамчун навъи зуҳуроти муҳимми ҳаёти инсоният ва як намуди санъати амалию ороишии мардумӣ, қисми муҳимми мероси фарҳанги умумичаҳонӣ ба ҳисоб меравад. Муҳимтарин қисми таркибии санъати гулдӯзии (кашидадӯзии) тоҷикӣ нақшу нигори он мебошад, зеро дар нақшу нигори гулдӯзиҳои тоҷикон манзараи сарзамини таърихӣ ва имрӯзаи онҳо, ҷаҳонбинӣ, анъана, афкори таърихӣ зебопарастӣ, орзую омол, ҳамчун чигунагии таъсири равандҳои таърихӣ ба ҷаҳонбинӣ ва фаъолияти амалии онҳо таҷассум ёфта, дар навбати худ нақши гулдӯзиҳо ба сарчашмаи муҳимми илмӣ ва фароғатӣ ва маънавии инсонӣ муосир мубаддал гаштааст.

Ҳунари гулдӯзӣ (кашидадӯзӣ) аз шахс маҳорати баланди касбӣ вусулӣ, таҳаммулпазирӣ, навоарӣ, эҷодкорӣ ва ғайраро металабад. Ҳангоми дӯхтани маснуоти гулдӯзимешуда бояд ҳунарманд тозагиву озодагии гирду атроф, тозагии маснуот, сарфакорӣ риштаву матоъро ба инобат гирад.

Ҳангоми интиҳоби нақш гулдӯзон бояд дар маснуоти дӯхтамешуда урфу одатҳо бо назардошти нақшҳои миллиро аз эътибор дур насозанд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳунармандони машҳур дар ин соҳа, яъне гулдӯзӣ ё кашидадӯзӣ хеле зиёданд.

1. *Кашидадӯзи тоҷикон ба чанд навъ ҷудо карда мешавад?*
2. *Дар кадом аср либосҳои ҳаррӯза бо гулдӯзи орододашуда ва-сеъ паҳн карда шуда буд?*
3. *Асбобҳои асосии барои гулдӯзӣ зарурро номбар кунед.*
4. *Дар гулдӯзи тоҷикон беиштар кадом нақшҳои миллӣ исти-фода мешавад?*
5. *Барои ҳунарманди асил шудан кадом хусусиятҳои касбӣ за-рур аст?*

§18. ДҶҲТНИ КҶКИ ЗАРБӢ

Гулдӯзи ироқӣ. Ин намуди гулдӯзиро дар матоъҳои, ки торҳои риштаи онҳо якдигарро бурида гузаштаанд (мисли суф, матои дурушти дастӣ), медӯзанд, чунки риштаҳои ин гуна матоъҳоро ҳисоб кардан осон аст. Гули ин гуна кашидаҳо аз нақшҳои ҳандасавӣ (хатҳои рости дарозу кӯтоҳ) иборат аст. Намуди чунин гулдӯзӣ ироқӣ ном дорад.

Ҳангоми гулдӯзӣ андозаҳои гуногуни нақшо истифода мебаранд. Нақшҳоро ба матоъ бо роҳҳои гуногун мегузаронанд:

1. Нақши гули дар рӯйи қоғаз кашидаро бо сӯзан якмаром сӯроҳ мекунанд. Баъд андозаро ба рӯйи матоъ гузошта, вобаста ба ранги матоъ бӯр мепоянд.
2. Аз қоғази шаффофи нусхабардорӣ истифода мебаранд.
3. Андозаро ба рӯйи мохут, баҳмал ва шоҳии чилодор монда, аз болои нақш кӯк мекунанд. Баъд қоғазро боэҳтиёт даронда мегиранд. Дар матоъ нақши гул боқӣ мемонад.
4. Барои ба матоъҳои тунуки сафед гузаронидани нақш, андозаро ба рӯйи шиша мемонанд. Аз болояш матоъро мепӯшонанд, аз таги шиша чароғ медоранд ва аз рӯйи нақши равшаншуда қалами сиёҳ медавонанд.

Ҳангоми гулдӯзӣ ё кашидадӯзӣ ҳеҷ гоҳ нӯги риштаро гирех намекунанд.

Намудҳои ин тарзи дӯхт бо номи ироқии чида ва ироқӣ маълуманд. Ироқии чида аз хатҳои уреби ҳамдигарро кӯндаланг бурида иборат буда, одатан, аз рост ба боло дӯхта мешаванд. Ироқии чида низ ду хел мешавад:

1. Санама (ё ироқии чидаи санама). Ин дарз дар тӯр ё матоъҳои, ки тору пуди онҳо кашида тӯрмонанд карда шудаанд,

дӯхта мешавад. Дар аснои дӯхт хатҳои буришдорро ҳисоб карда медӯзанд.

2. Ироқии нақшин (ё ироқии чидаи нақшин) аз рӯи нақшу гули дар рӯи матоъ кашидашуда дӯхта мешавад.

Расми 53. Мавод барои дӯхтани кӯкҳои зарбӣ

Намуди дигари ироқӣ чунин дӯхта мешавад: ба рӯи матоъ ришта партофта, аз болояш кӯкҳои майда мепартоянд, боз дар паҳлуи он ришта партофта, ба ҳамин тарз медӯзанд.

Бо ироқии чида тоқӣ, гирда ва гулҳои майдари медӯзанд.

Ба намуди кӯкҳои зарбӣ аксарияти тоқиҳои миллии дӯхта мешаванд. Дар нақши тоқӣ гулҳои садбарг, муғҷаи гул ва баргҳо бештар интихоб карда мешаванд.

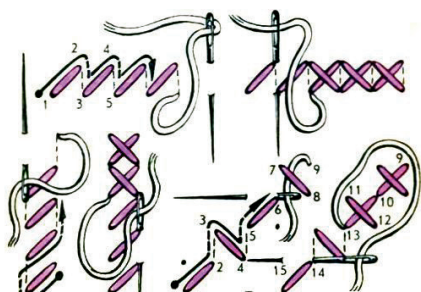
Дӯхтани шероза (чихак). Дар гулдӯзии тоҷикон шероза (чихак) мавқеи муҳим дорад. Он чӯзӣи ҷудонашавандаи либоси занона, мардона, бачагона, пойчома ва каллапӯшҳо буда, бо он ашӣи хурди ороиширо низ зинат медиҳанд.

Нақши шероза хеле рангоранг мешавад, дар он асосан нақшҳои ҳандасавӣ (геометрӣ) маъмуланд. Инчунин тасвири ҳайвонот, паранда, рӯстанӣ ва гоҳе навиштаҷот вомехӯранд.

Шерозаро бо кӯки зарбӣ дар матои мустаҳками зичбофта ё канва (тӯр) медӯзанд. Канва матои махсус буда, барои гузаронидани сӯзан катакҷаҳо дорад.

Кӯки зарбӣ дар натиҷаи болои ҳам омадани ду кӯки уреб

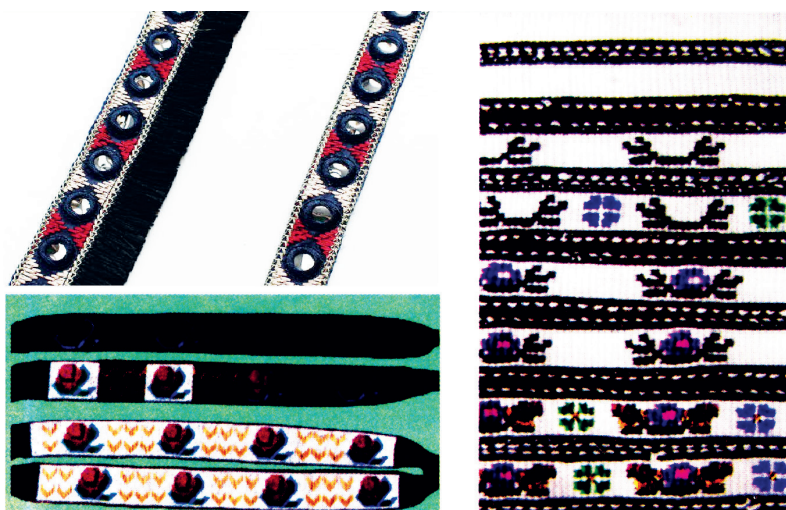
ба вучуд меояд. Ҳамаи кӯкҳои болоӣ бояд дар як самт хобанд. Кӯки зарбии дуруст иҷрошуда дар тарафи чаппаи асос дар як самт хати рости уфуқӣ ё амудиро ташкил медиҳад.

Пайи ҳам дӯхтани кӯки зарб

Барои дӯхтани шероза аввал асоси онро интиҳоб бояд кард. Онро дастӣ ё дар дастгоҳҳои шерозабофии маҳсус мебофанд. Асоси шероза бофтаи зичи сафед, сиёҳ ё ранга буда, катакҷаҳои якхела дорад. Баъди интиҳоби асоси шероза, барои он нусха ё нақши муайяно интиҳоб

мекунанд. Мисол: гули садбарг ва барги он бо илова кардани нақшҳои геометрӣ ё нақшҳои гуногуни интиҳобӣ. Ҳангоми дӯхтани шероза бо тарзи кӯки зарбӣ аввал рангҳои зангори якхела (барои барг ё шоха), баъд асоси гули садбарг ва дигар ороишҳоро медӯзанд. Гулҳо ба равиши уфуқӣ ва уреб дӯхта мешаванд.

Расми 50. Технологияи дӯхтани шероза: а) намуди пурраи шероза ва пайдарҳамаи қоркарди он; б) намуди пайдарҳам дӯхтани нақши шероза бо ороишҳои бисёр (шабаи шишагӣ); в) намуди пайдарҳам дӯхтани нақши гулҳо

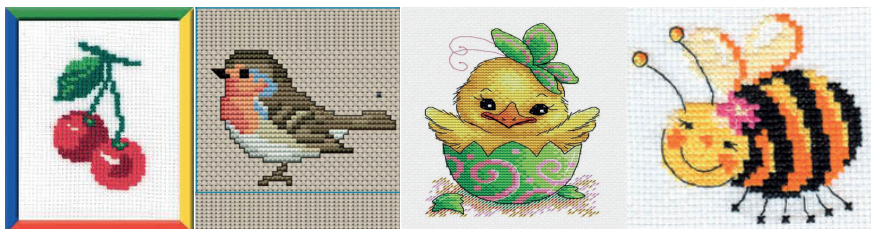
Дар тарафи кор дар се катак кӯки халта ичро кардан мумкин аст.

Зебоии маснуоти ороишии бо кӯки зарбӣ дӯхташуда (саҷоқча, дастархон) ба тозагорӣ вобаста аст.

Агар кӯки зарбӣ бо як хати уфуқӣ дӯхта шавад, он гоҳ ҳамаи кӯкҳоро аввал ба як тараф уреб ичро карда, баъд аз болои онҳо кӯкҳои самти муқобил гузаронида мешаванд. Кӯкҳои уреб ҳамдигарро мебуранд ва кӯки зарбӣ ҳосил мешавад.

Агар кӯки зарбӣ амудӣ дӯхта шавад, он гоҳ як кӯкро аз поён ба боло то охири нақш дӯхта, сӯзанро ба тарафи чаппаи асос мегузаронанд. Сипас сӯзанро ба тарафи ростии асос бароварда, кӯкро аз боло ба поён, ба самти чап уреб ичро мекунанд. Кӯки зарбии уреб душвор аст, чунки дар баъзе мавридҳо кӯки дуҷуми уребро аз зери кӯки уреби аввала гузарондан лозим мешавад.

Доир ба ранг. Омӯхтани рангҳои ришта ҳангоми гулдӯзӣ аҳаммияти калон дорад. Дар ҳама намудҳои гулдӯзӣ риштаро мувофиқи ранги матоъ интихоб бояд кард. Он ба маҳорати дӯзанда вобаста аст, ки инро мувофиқати рангҳо меғоянд.

Расми 51. Намудҳои маснуоти дӯхташуда бо тарзи кӯки зарбӣ

Рангҳои асосӣ сурх, зард, кабуд мебошанд. Бо ҳамроҳ кардани ду ранги асосӣ ранги иловагӣ ҳосил кардан мумкин аст. Мисол, дар натиҷаи ҳамроҳ кардани ранги сурх ва зард ранги норинҷӣ ҳосил мешавад. Ҳардуро бо кабуд омезем, ранги сабз ҳосил мешавад ва ғайра.

Тобиши ранг хосияти рангро муайян мекунад. Ҳангоми интихоби рангҳои нусхаи расми интихобкарда ранги заминаи матоъро ба назар гирифта, рангҳои риштаҳои гулдӯзиро интихоб бояд кард.

КОРИ АМАЛИИ № 23

ИЧРОИ КҶКИ ЗАРБӢ

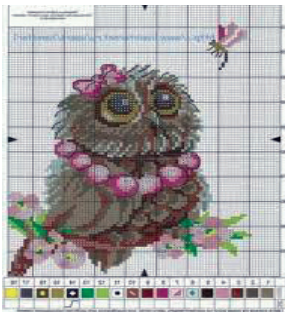
Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиенин назорат карда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Тачҳизот: матои канва (тӯр)-и андозааш 20x30 см, риштаҳои абрешимӣ, қасқон, сӯзани борик бо гӯшаки калон.

Иҷрои кӯки зарбӣ. Машхуртарин дарз дарзи одӣ мебошад. Иҷрои ин дарз вобаста ба номаш ниҳоят осон буда, барои пайвасти кардани пораҳои асосии маснуоти истифода мешавад.

Тарзи иҷрои он чунин аст: Ду пораи рости матоъро болои ҳам рӯ ба рӯ, аз канор 0,5-0,7 см гузошта, медӯзанд. Пеш аз иҷрои дарзи одӣ (ҳангоми навмашқӣ) аввал пораҳоро бо сӯзан (бо кӯки калон) пайвасти карда, баъд бо м?

1. Аз матои канва (тӯр) як ҷузъро бурида гиред, ки андозааш ба нусхаи расми интиҳобкарда бо назардошти ҳаққи чок (барои ҳаққи чок 1 см кифоя аст) мувофиқ бошад.
 2. Нақшаро ба канва (лӯр) ё матои сафед бигузаронед.
 3. Канваро ба матоъ кӯк бизанед.
 4. Риштаҳои мӯина ва абрешимии 3-қабатаро истифода баред ва расмро мувофиқи нақша иҷро кунед, аз рӯи нақшаи мувофиқ ранги риштаро интиҳоб кунед, мисол нақшаи расми қаҳрамонони афсонавӣ.
 5. Кӯкҳои иловагиро қанда партоед.
- Маснуоти дӯхташударо аз тарафи чаппа дарзмол кунед.

а)

б)

Расми 52. Тарзи дӯхтани кӯки зарбӣ: а) намуди нақша; б) аз рӯи нақша бо кӯки зарбӣ дӯхтани нақша

БОБИ 6. УНСУРҲОИ МОШИНШИНОСӢ

§ 19. ТАӢЙИНОТ ВА СОХТИ МОШИНИ ДАРДӢЗӢИ ДАСТӢ

Дар замонҳои қадим либосро дастӣ медӯхтанд. Ин кор вақти зиёдро мегирифт. Ҳамчунин дарз на ҳамеша баробар, мустаҳкам ва шинам дӯхта мешуд. Барои осонии дарздӯзӣ ва тезонидани муҳлати омода кардани либос фикри сохтани мошини дарздӯзӣ пайдо шуд.

Аввалин мошини дарздӯзӣ соли 1765 дар Англия ба истифода пешниҳод шуд. Дар кишварҳои дигар устохонаҳое мавҷуд буданд, ки қисмҳои аз Англия оварда, мошини дарздӯзӣ месохтанд.

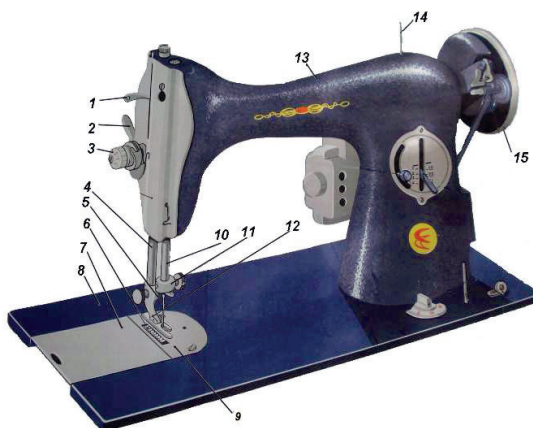
Нахустин лоиҳаи мошини дарздӯзиро дар охири асри XV Леонардо да Винчи тартиб додааст. Дар соли 1834 олими амрикоӣ Уолтер Хайт сӯзани гӯшақдор (сӯроҳдор)-и нӯгаш тез ва мокуро ихтироъ кард. Ин аввалин мошини дарздӯзӣ буд, ки риштаҳои болоӣ ва поёниро истифода мебард. Дар соли 1850 Алена Вилсон ва махсусан Исаак Зингер тарзи кори мошинҳои дарздӯзиро ба ҳолати ҳозира расонданд. Мошинҳо ба ғайр аз ҳаракатдиҳандаи дастӣ, ба воситаи ҳаракатдиҳандаи пойӣ (педал) низ кор мекунад, ки дар ҳолати дувум дасти дӯзанда озод мешавад. Аз соли 1870 фирмаи «Зингер» на фақат дар ИМА, балки дар бисёр давлатҳо, аз он ҷумла дар Русия низ филиалҳои худро ташкил кард. Дар наздикии Маскав, дар шаҳри Подолск фирмаи «Зингер» барои васли қисмҳои мошини дарздӯзӣ корхона сохт, ки он дар як сол 600 ҳазор адад мошини дарздӯзӣ истеҳсол мекунад.

і *Мошини дарздӯзии русӣ баъди Инқилоби Октябр дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ сохта шудааст. Аввалин корхонаи мошини дарздӯзӣ соли 1923 дар шаҳри Подолски вилояти Маскави Русия сохта шудааст. Баъди ҷанги дуҷуми ҷаҳон дар Беларус ҳам корхонаи мошини дарздӯзӣ ба кор даромад.*

Мошини дарздӯзӣ ҳам барои саноат ва ҳам барои рӯзгор истеҳсол карда мешавад. Мошини дарздӯзии саноатиро

дар фабрикаву устохонаҳои дӯзандагӣ ба қор мебаранд. Мошинҳои дарздӯзи якчанд навъ мешаванд:

1. Мошини дарздӯзи дастӣ.
2. Мошини дарздӯзи бо пой ҳаракатдиҳанда.
3. Мошини дарздӯзи барқӣ.
4. Мошини дарздӯзи ҳамақора (универсалӣ).
5. Мошини дарздӯзи махсус.

А) Сохт ва қисмҳои мошини дарздӯзи дастӣ:

1-танзими риштакашаки боло; 2-фишанги болобардорандаи тазйиқдиҳанда; 3-риштакашак; 4-танзими қадами чок; 5-риштапечонак; 6-сӯзангузорак; 7-сӯзандорак; 8-фишорди х (лапка)-и матоъдоранда; 9-лавҳачаи сӯзангузорак; 10-рейкаи матоъҳаракатдиҳанда; 11-моқу

Б) ҳаракатовари дастӣ:

1-чархи майдаи дандонадор; 2-баданаи ҳаракатовари дастӣ; 3-чархи калони дандонадор; 4-гардона; 5-даста; 6-фишанги ҳаракатовар; 7-сӯроҳӣ, 8-тамба; 9-тақя; 10-винти фриксионӣ; 11-чархи гардона

Расми 54. Мошини дарздӯзи дастӣ

Дар мошини дарздӯзи универсалӣ амалиёти гуногуни дӯ-

зандагӣ иҷро карда мешавад, яъне дарзро аз аввал то охир медӯзанд. Онҳо сатҳи дарзро оверлок мезананд, чок медӯзанд, тугмаро мечаспонанд, гулдӯзи мекунанд ва ғайра. Мошинҳои махсус танҳо як амалро иҷро мекунанд, яъне тугма мечаспонанд, баҳя ва ё

Расми 55. Мошини дарздӯзи танҳо чок медӯзанд. дастӣ

Сифати кори мошини дарздӯзӣ ба қоидаҳои дурусти нигоҳубин ва истифодаи он вобастагии калон дорад. Аз ин рӯ қоидаҳои гузаронидани риштаҳои боло ва поён, бо ришта пур кардани найча, дуруст гузоштани найча ба моку, чобачогузори моку, иваз намудани сӯзан, риояи захми чок, тозакуни, равғанмоли ва ғайраро доништан зарур аст. Тарзи дурусти нишастан дар назди мошин, ташкили ҷойи кор ва тартиби кор дар мошини дарздӯзӣ вазифаи асосии дӯзанда мебошанд.

Дӯзанда бояд роҳҳо ва тарзҳои иҷрои корҳои дастӣ, мошинӣ ва дарзмолии ҳамаи намудҳо, талаботҳои, ки ба сифати дӯхти онҳо дархост мешаванд, таъйинот ва хосиятҳои дӯхти матоҳҳои истифодашаванда, намудҳо ва сохти мошинҳо, ҷиҳозҳо, асбобҳо, роҳҳои чобачокунӣ ва танзими онҳоро донад.

ҚОИДАҲОИ САНИТАРИЮ ГИГИЕНӢ ВА КОР ДАР МОШИНИ ДАРЗДӮЗИИ ДАСТӢ

1. Барои нигоҳ доштани саломатӣ ва баланд бардоштани самаранокии меҳнат ҳангоми кор бо мошини дарздӯзӣ тарзи нишастан роли муҳим мебозад.
2. Курсии назди мошинро муқобили риштаравонак (аз канори он 15-20 см дуртар) гузоштан лозим аст.
3. Ҳангоми кор ба курсӣ дуруст нишинед, тахтапуштро ба пуштаки он, пойҳоро ба сатҳи фарш ё тиргак таъя диҳед. Танаро андак қач намуда, сарро ба пеш ҳам кунед. Ҳангоми нодуруст нишастан кори муътадили организм вайрон мешавад.
4. Масофаи байни дӯзанда ва мошини дарздӯзӣ бояд 35-45 см бошад.
5. Мошини дарздӯзиро дар назди тиреза тарзе гузоред, ки равшанӣ аз тарафи чап афтад. Риоя накардани қоидаҳои нишаст дар назди мошини дарздӯзӣ боиси қачшавии тахтапушт ва сутунмуҳра, тез мондашавӣ ва қасалиҳои узвҳои дарунӣ мегардад. Барои он ки дар вақти кор бо мошини дарздӯзӣ ҳодисаҳои нохуш рух надиханд, қоидаҳои зерини техникаи бехатариро риоя кунед.

1. Мӯйи сарро зери сарбанд гиред ва тугмаи остини либосро ҳатман гузаронед.
2. Дар хона фақат бо иҷозати калонсолон мошини дарздӯзиро истифода баред.
3. Пеш аз кор аз болои мизи корӣ асбобҳои нолозим (қайчӣ, ангуштпо-на, мурваттоб, равгандон ва ғайра)-ро гундоред.
4. Аз назар гузаронед, ки сӯзан дар мошин мустаҳкам бошад.
5. Пеш аз кор дар мошини дарздӯзӣ аз назар гузаронед, ки дар матоъ сӯзан ва сӯзанак мавҷуд набошад.
6. Ҳангоми кор дар мошини дарздӯзӣ сарро ба қисмҳои ҳаракаткунанда, навардҳои чархзананда, сӯзан, найчапурукунак, гардона (маховик) бисёр ҳам қардан мумкин нест.
7. Ба лавҳача аҳаммият диҳед, ки он пӯшида бошад. Ҳангоми кор ба ҳолати даст назорат бояд қард, то ки ба ангушт сӯзан нахалад.
8. Ангуштони дастро ба фишордиҳанда (лапка) ва сӯзан наздик нагузоред, чойҳои гафси маснуотро оҳиста дӯзед.
9. Ҳангоми кор ба назди якдигар омада, диққати шахси коркардаистодаро ба худ ҷалб қардан ва ба якдигар асбобҳоро дароз қардан манъ аст.
10. Моширо дар ҳолати поён фаровардани фишордиҳанда бе матоъ ба ҳаракат надароред.
11. Махсусан ба қисмҳои муҳаррики мошин эҳтиёткорона муносибат кунед, дар назди онҳо қайчӣ, сӯзан ва дигар ашёро нагузоред.
12. Ҳангоми истифодаи мурваттоб эҳтиёт кунед, ки нӯги тези он аз мурват геҷида, дастро захмӣ накунад.
13. Ҳангоми ҳаракати мошин тоза қардани он манъ аст. Баъд аз равған молидан моширо дарҳол кор нафармоед.

Расми 55. Мошинаи дарздӯзи дасти муосир

КОРИ АМАЛИИ №24

Кор дар мошини дарздӯзӣ. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиенӣ оид ба мавзӯи назорат бурда шуда аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: мошини дарздӯзӣ, пораи матоъ ва қоғаз.

Рафти кор. Барои он ки мошини дарздӯзии дастӣ ба ҳаракат дароварда шавад, бо дасти рост чархашро оҳиста ҷониби худ тоб дода, баъд ба тарафи муқобил давр занонед. Дар ин ҳолат механизмҳои дарздӯзӣ ба кор мебароянд ва дарз дӯхта мешавад.

Барои омӯхтани кор дар мошини дарздӯзӣ аввал даврзанонии чархро ёд гирифтани лозим аст. Барои ин пайванди байни чарх ва муҳаррикро кушодан лозим аст. Дар ин ҳолат чархи мошинро бо дасти рост аввал ба тарафи худ давр занонда, баъд дарҳол аз дастааш дошта, муқобили худ давр занондан лозим аст. Ин корро якчанд маротиба амалан такрор намуда, малакаю маҳорат пайдо кардан зарур аст.

Баъд аз ёд гирифтани даврзанонии чарх тири онро маҳкам карда, ба зери пошна пораи қоғаз ё матоъро, ки дар рӯи он хатҳо кашида шудаанд, гузошта, бе ришта якчанд маротиба дӯзед. Ин корро ҳам амалан такрор ба такрор иҷро кардан шарт аст.

1. Ҷойи корро чӣ тавр ба тартиб меоранд?

2. Ҳангоми кор дар мошини дарздӯзӣ чӣ тавр нишастан лозим аст?

3. Ҳангоми кор дуруст ё нодуруст нигоҳ доштани бадани одам ба чӣ натиҷа меорад?

4. Қоидаҳои санитарии гигиенӣ ва техникаи бехатариро ҳангоми кор бо мошини дарздӯзӣ бигӯед ва ҳатман риоя кунед.

5. Талаботи касбӣ нисбат ба касби дӯзандагӣ кадомҳоянд?

§20. ҚОИДАИ БА КОР ОМОДА КАРДАНИ МОШИНИ ДАРЗДӮЗӢ

Ҳангоми кор дар мошини дарздӯзӣ ҳатман тарзи гузаронидани риштаҳои болоӣ ва поёнӣ, ҷобачо кардани сӯзан, танзи-

ми сифати дарзҳо, дарозии дарзро доништан лозим аст. Барои гузаронидани риштаи болой паси ҳам якчанд амалҳоро иҷро мекунанд.

Аввал сӯзанро дар ҳолати боло кардани дастаи сарчарх мегузорем. Баъд бо фишанг лапкаи пружиниро мебардорем. Ғалтаки риштаро ба тирчае, ки дар болои дастаи мошин ҷойгир аст, мегузорем. Нӯги риштаро аз ғалтак кашида, ба даруни сӯроҳии риштаравонкунак мефарорем ва аз даруни сӯроҳии пружина мебарорем. Баъди ин риштаро ба боло равона карда, аз даруни сӯроҳии риштакашак мегузаронем, ки он дар ин вақт бояд дар ҳолати боло нигоҳ дошта шуда бошад. Сипас, риштаро ба риштаравонкунак дароварда, баъди он аз сӯроҳии сӯзан мегузаронем. Дар ҳолати риштагузаронӣ сӯзан бояд боло бардошта шуда бошад. Нӯги риштаро 10-15 см дарозтар мемонанд, то ки ҳангоми риштаи пудро баровардан аз сӯзан набарояд.

Бо ришта пур кардани найча. Пеш аз гузаронидани риштаи пуд аввал найчаро бо ришта пур мекунем, ғалтакро ба ғалтакгузорак мегузорем ва риштаро аз байни шайбаи риштагузорак мегузаронем.

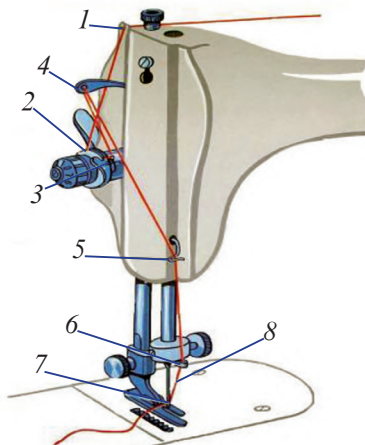
Ҳангоми канда шудани ресмони болой пеш аз ҳама дурустии риштагузориро санчида, баъд тарангии онро суғар кардан зарур аст. Барои ин танзимаро 3-4 бор ба чап тоб додан лозим аст. Ҳангоми аз ҳад зиёд таранг будани риштаи поёнии танзимаи поёнӣ, фанари сараки найчаро каме ҳолӣ бояд кард. Ҳангоми аз ҳад зиёд давр задани ғалтак (дар ин маврид аз ғалтак ришта бештар кушода мешавад) ба зери ғалтак як пора матои ғафс мегузоранд. Бо равиши ақрабаки соат риштаро якчанд маротиба мепечонем.

Найчаро ба шпиндели (наварди) найчапуркунак гузошта, фишораки онро маҳкам мекунем. Сарчархро ба ҳаракат дароварда, найчаро бо ришта пур мекунем. Баъди аз ришта пур шудан найчаро аз ҳаракат боздошта, шпиндели (наварди) найчапуркунакро кушода, найчаро мегирем ва риштаро меканем. Бо ришта пур кардани найчаро машқ кунед.

Гузаронидани риштаи поёнӣ (риштаи пуд). Баъди найчаро пур кардан онро ба моку маҳкам мекунем. Дар ин ҳолат нӯги

риштаи найча ба дарозии 10-15 см аз моку берун бароварда мешавад. Сипас, дар ҳолати боло бурдани сӯзан мокуи найча ба мокухона (сархонаи моку) ҷо карда мешавад.

- 1- меҳвари ғалтак;
- 2-риштаравонкунаки 1-ум
- 3-танзимаи риштакашаки болоӣ;
- 4-фишанги риштакашак;
- 5-фанар (пружин)-и эҳтиётӣ;
- 6-риштаравонкунаки 2-юм
- 7-риштаравонкунаки 3-юм;
- 8-сӯзан.

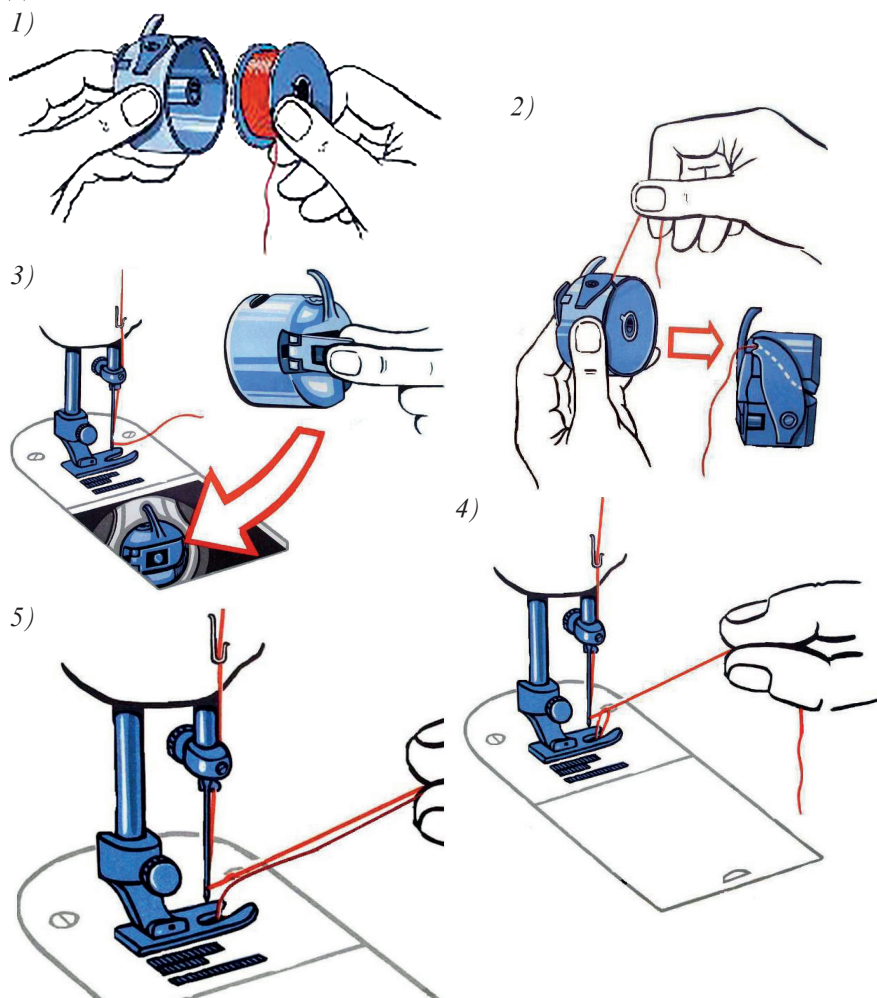
Расми 57. Пайдарҳами гузаронидани риштаи болоӣ дар мошини дарздӯзи дастӣ.

Сарпӯши мокухонаро (мокугузоракро) пӯшида, меҳвари чархро маҳкам карда, нӯги риштаи торро, ки ба сӯзан гузаронида шудааст, бо дасти чап дошта (охиста-охиста бо дасти рост чархро тоб дода), сӯзанро ба ҳаракат мебарорем, яъне риштаи ба сархонаи моку даровардари мебарорем. Дар натиҷа нӯги риштаи пуд мебарояд. Нӯги ҳар ду ришта (риштаҳои тору пуд)-ро баробар карда, ба пушти пошна мегузаронем, мошин ба дарздӯзӣ омода мешавад.

Риштаи поёнӣ дар мавриди нодуруст кор кардани риштапечонак канда мешавад ва дар айни ҳол ба найча аз меёр зиёд ришта мепечад. Риштаро ба найча тавре бояд печонд, ки он дар канори ғалтак аз ҳад зиёд напечад, ба ғалтак ҳамвор ва яххела печад ва канори найча 1,5-2 мм аз ришта холӣ монад.

Тоза кардани қисмҳои мокугузаронак. Ҳаракати вазнини мошини дарздӯзӣ аз сабаби чиркин шудани роҳи мокугузаронак рух медиҳад. Роҳи чиркиншуда дар натиҷаи риштаҳои кандашуда, нодуруст гузаронидани риштаи моку, патҳои матоъ

ва чанг ба амал меояд. Барои тоза кардани роҳи мокугузорак сӯзандоракро ба боло бардоштан лозим аст. Баъд мокуро аз мокугузаронак (қулфи фанарро ба тарафи худ давр занонда) мегирем. Мокухонаро бо чӯтқа ё мӯйқалам аз чангу гард ва риштаҳои кандашуда тоза мекунем. Баъд ҳамаи қисмҳоро бо навбат ба ҷояш мегузorem. Мокухонаро доим тоза карда истодан лозим аст.

Расми 58. Ҷо ба ҷо кардани риштаи пуд: 1-найҷаи пурро ба моку маҳкам кардан; 2-риштаи найҷаро 10-15 см аз моку берун кардан; 3-гузоштани мокуи найҷадор ба мокухона

Вазифаи асбобу механизми танзимаи дарозии (дарз) кӯк ё лаганда. Масофаи байни ду дӯхти сӯзанро кӯк ё лагандачок меноманд.

Матоъҳои ғафсиашон гуногун лагандаи гуногунро талаб мекунанд. Барои матои тунук лагандаи кӯтоҳ (1,5-2 мм), барои матои ғафс лагандаи дарозро истифода мебаранд. Лагандаи дарозтарин дар мошинҳои дарздӯзии дастӣ 4 мм мебошад.

Барои муайян кардани дарозии лаганда мурвати танзимаро ба тарафи чап тоб дода, гӯшаки онро озод нигоҳ медоранд. Баъд рақамҳои чадвалро ба ҳисоб гирифта, гӯшаки танзимаро муқобили рақами зарурӣ мегузоранд ва мурватро ба тарафи рост тоб медиҳанд.

Ҳангоми аз аввалу охир мустаҳкам кардани дарз ва аз тарафи акс лаганда кардан, забончаи танзима ба боло тела дода мешавад.

Ҳангоми дӯхтани дарзи чин-чин забончаи танзима муқобили рақами 4 (поён) бурда мешавад. Дар ин ҳолат риштаи тор бештар ҳолӣ ва риштаи пуд осон кашида мешавад. Чин-чин дар натиҷаи то кадри ҳол кашидани риштаи пуд ба вучуд меояд.

Вобаста ба навъу гурӯҳи мошинҳо танзимаи онҳо низ гуногуншакл мешавад.

Расми 59. Танзимаи ҳаҷми кӯк ё лагандаи мошини дарздӯзии дастӣ

Агар бо сӯзани ғафс матои тунукро дӯзем, матоъ сӯрох мешавад.

Дарозӣ ва шакли сӯзани интиҳобкарда ба намуди кори иҷрошаванда вобаста аст. Колбаи сӯзан аз як тараф суфта ва аз дигар тараф барҷаста мебошад. Ба тарафи суфташудаи сӯзан рақам гузошта мешавад. Колба-сарпӯши сӯзан барои мустаҳкам кардани сӯзан дар сӯзангузораки мошин хидмат

Чобачогузори сӯзани мошини дарздӯзӣ. Сӯзан яке аз қисмҳои асосии мошини дарздӯзист. Вобаста ба ғафсии матоъ ва ришта сӯзанҳои гуногун (аз рӯйи рақам) истифода мешаванд. Барои матои ғафс сӯзани борик гузоштан мумкин нест, зеро сӯзан тез

мекунад. Мустаҳкам кардани сӯзан бо чунин тарз иҷро мешавад: чархи мошинро бо дасти рост оҳиста ба ҳаракат дароварда тоб медиҳем ва сӯзангузоракро боло мебардорем. Суръати сӯзанмонакро камтар мекунем ва сӯзанро ба дохили он мегузорем, ки тарафи чӯякдори он ба ресмонкашак нигаронида шавад ва мурватро саҳт мекунем. Баъд тарзи мустаҳкам шудани сӯзанро месанҷем, сӯзанро ба боло ва ба поён ба дохили сӯроҳии лавҳа мефарорем. Шикастан ва қач шудани сӯзан дар натиҷаи нодуруст истодани дастаки танзима рух медиҳад. Дар чунин мавридҳо мурвати саракдори дастаи танзимаро тавре бояд маҳкам кард, ки он нисбат ба сӯзан ва сӯроҳии сӯзангузорак мавқеи дуруст, дошта бошад. Сӯзани борик дар сурати дӯхтани матои ғафс, дар аснои чокдӯзӣ кашидани матоъ, ба тарафи худ кашида гирифтани матои дӯхташуда ҳам шикастанаш мумкин аст. Сӯзани мошини дарздӯзиро фақат аз рӯйи ғафсиаш фарқ мекунам ва мувофиқи он рақам мегузоранд. Сӯзани дарздӯзӣ бояд рост (сӯзан андаке қат бошад ҳам, чок қач мешавад), сатҳаш хеле хуб сайқалдода ва нӯғаш тез бошад.

Сӯзанҳои мошинро дар ҷойи хушк нигоҳ бояд дошт. Ҳангоми номунтазам (фосиланок) шудани кӯк дурусти мавқеи сӯзан, мувофиқати рақамҳои сӯзан ва риштаро санҷидан, сӯзани кунд ё қачшударо иваз кардан лозим аст.

Танзимаи риштакашак. Риштаҳои дарзи мошинӣ ҳамон вақт зебо, мустаҳкам ва рост мешаванд, ки агар ришта аз ғалтак ва моку муътадил гузарад, ки ин ба тарангии риштаи болоӣ ва поёнийи вобаста аст. Нодурусти тарангии ришта боиси камбудии дарз мешавад, яъне дарз халта, сусти гирехи шуда, боиси кашиши матоъ мешавад. Ҳамаи ин ба танзимаи риштакашак вобаста аст.

Тарангии риштаи болоиро бо гардиши танзимаи риштакашаки болоӣ баргараф менамоянд. Риштаи поёнро тавассути фанари кашиши моку танзим мекунам. Барои танзим кардани тарангии риштаи поёнийи мурвати мокуро таранг ё сусти кардан лозим аст.

Барои дуруст кор кардани мошин, сабук ҳаракат кардани механизмҳои он ва рост будани дарз, онро мунтазам тоза ва

равған кардан лозим аст. Агар ҳаракати мошин вазнин бошад, он гоҳ корҳои зеринро иҷро кунед, мокуро аз риштапораҳои кандашуда ва чанг тоза кунед; мошинро оҳиста ба ҳаракат дароред, баъд қисмҳои муҳаррики мошинро тоза ва ҷойҳои серҳаракатро бо равғани мошин равған кунед. Агар тасмаи ҳаракатовар суст шуда лағжад, онро кӯтоҳтар кунед.

Агар ҷораҳои дар боло зикршуда барои бартарарф кардани нуқсони мошини дарздӯзи натиҷаи дилхоҳ надиханд, дар он сурат ба омӯзгор ё дар хона ба калонсолон хабар диҳед, то ки ба устохонаи хизмати маишӣ муроҷиат кунанд.

Ҳангоми дӯхтани маснуот сифати маснуоти дӯхташудаистодаро дар истехсолоти дӯзандагӣ касби технолог ба зимма дорад.

Технологи соҳаи дӯзандагӣ шахсе мебошад, ки ба истехсолоти дӯзандагии либосҳо ва дигар маснуотҳои дӯзандагӣ роҳбарӣ мекунад.

Талаботҳои асосӣ нисбат ба касби технологи дӯзандагӣ. Дар соҳаи саноати дӯзандагӣ талабот ба ин касб хеле баланд аст, зеро ягон корхонаи дӯзандагӣ бидуни технолог наметавонад кор кунад. Дар истехсолоти дӯзандагӣ ҳангоми дӯхтани либосҳо ба технологҳо ниёз доранд. Дар коргоҳҳои таълимие, ки дӯзандагонро таълим медиҳанд, ба ин касб эҳтиёҷ доранд.

Шахсе, ки ин ихтисосро аз худ кардааст, ҳам дар корхонаҳои дӯзандагии давлатӣ ва ҳам дар сеҳҳои дӯзандагии хусусӣ фаъолият бурда метавонад. Технологҳо инчунин дар хонаҳои мӯд, ателеҳо, салонҳои либосҳои ҷашниву арӯсӣ, ба ибораи дигар, дар ҳама ҷое, ки ба ҷизе дӯхтан ё тарроҳӣ ва ороишӣ лозим аст, зарур мебошанд.

Расми 60. Технологи соҳаи дӯзандагӣ

Шахсе, ки касби технологро аз худ кардааст ва таҷрибаи зиёд дар ин соҳа дорад, метавонад ҳамчун устои минтақавӣ ё дар ташкилотҳое, ки либосҳои стандартунонидашуда ва маҳсулоти истехсолоти дӯзандагиро тасдиқ мекунанд, кор ёбад.

Технологи соҳаи дӯзандагӣ бояд шахси таҳаммулпазир, боодоб, тозақор, мулоҳизақор, масъулиятшинос, эҷодқору навоар ва бо қормандон муомилаи хуб дошта бошад.

КОРИ АМАЛИИ №25

Гузаронидани ришта ба мошини дарздӯзии дастӣ. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиенӣ оид ба мавзӯ назорат бурда шуда қониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: Мошини дарздӯзии дастӣ, риштаи рақами 40, қайчӣ.

Рафти қор. Гузаронидани риштаи болоӣ ва поёниро якчанд маротиба аз рӯйи қоидаҳои гузаронидани риштаи болоӣ ва поёнии матн бо ҳамроҳии омӯзгор машқ кунед.

1. *Вазифаи танзимаи дарозии кӯк ё чок аз чӣ иборат аст?*
2. *Сабабҳои шикастани сӯзани мошинро бигӯед.*
3. *Тарзи тоза кардани чанги моқуҳонаро бигӯед.*
4. *Оид ба қасби устои мошинаи дарздӯзӣ маълумот диҳед.*

§21. УСУЛҲОИ ҚОР БО МОШИНИ ДАРЗДӮЗӢ

КОРИ АМАЛИИ №26

Дӯхтан дар мошини ба қор тайёршуда. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиенӣ оид ба мавзӯ назорат бурда шуда аз қониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот ва масолах: мошини дарздӯзӣ, риштаи рақами 40, як порча матои андозааш 30x30 см, қайчӣ.

Рафти қор. Мошинро бо латта тоза карда, чархашро бо дасти рост оҳиста ҳаракат дода, сӯзанро боло мебардорем, тазйикдиҳандаро ба боло бардошта, матоъро зерин он гузошта, сӯзанро рӯйи матоъ мефарорем. Месанҷем, ки бари дарз оё дуруст муайян шудааст? Бари дарз аз кӯки сӯзан то буриши матоъ чен карда мешавад. Баъди он ки бари дарз аниқ карда шуд, тазйикдиҳандаро поён, ба рӯйи матоъ фароварда, чархро тоб дода, ба дӯхтан шурӯъ мекунем. Ҳангоми дарздӯзӣ матои

дӯхташавандаро ба зери тазйикдиҳанда тела додан ё баръакс ба тарафи худ кашидан мумкин нест, танҳо онро андаке доштан кифоя аст. Наққола (транспортёр) худ матоъро пеш мебарад. Барои он ки дарз рост шавад, ҳангоми дӯхтан на ба ҳаракати сӯзан, балки ба масофаи байни буриши матоъ ва канори чангак бояд назар кард. Вақте ки дарз дӯхта шуд, маснуот аз зери тазйикдиҳанда бароварда мешавад. Барои ин ҳаракати мошинро нигоҳ дошта, сӯзан ва тазйикдиҳандаро боло мебардорем, риштаҳои тору пудро ба дарозии 10-15 см кашида, онҳоро аз беҳи канори матоъ ба пушти тазйикдиҳанда мебарем. Дар ин ҳолат риштаро ҷониби худ саҳт кашидан мумкин нест, зеро сӯзан мешиканад.

Барои пайдо кардани малакаю маҳорати дарздӯзӣ дар як пора матоъ якчанд қатор хати рост кашида медӯзем. Танзи-маи дарозии ҷокро аввал ба рақами калонаш гузошта 2 қатор ва дар охир ба миёнааш, яъне ба адади 3-3,5 гузошта медӯзем, фарқи ин дарзҳоро месанҷем, ки кадомаш дуруст аст. Баъди анҷоми кор зери тазйикдиҳандаи (пошнаи) мошин мағзӣ гузошта, онро дар ҳолати пештара нигоҳ медорем. Мағзии зери тазйикдиҳанда як пора матои якчанд қабат дӯхташуда аст. Онро пеш аз кор аз зери тазйикдиҳанда гирифта, ба ҷойи муайян монда, баъди кор боз зери тазйикдиҳанда мегузорем.

Дарзҳои мошинӣ ниҳоят зиёданд. Намудҳои асосии дарзҳои мошинӣ инҳоянд: дарзҳои одӣ, дукарата, изофадӯхт, домандӯхт, дарзи чудо-чудо, болоиҳам, баҳя ва ғайра.

Технолог баробари ба сифати маснуоти дӯхташуда диққат додан, инчунин ба сифати дарзҳои мошинаи дарздӯзӣ бояд аҳаммият диҳад.

Ўҳдадорҳои касби технологи дӯзандагӣ дар истеҳсолоти дӯзандагӣ. Технологи дӯзандагӣ ба раванди истеҳсолот сарварӣ карда, барои натиҷаи ниҳоии он, алаҳусус барои сифате, ки аз сеҳи дӯзандагӣ бурда мешавад, масъул аст. Вазифаҳои ӯ назорат аз болои истифодаи таҷҳизоти дӯзандагӣ, маснуоти дӯхташуда ва мувофиқати кормандон ба рӯзи корӣ мебошанд.

Тавсифи равандҳои технологияи меҳнат ва нигоҳдории ҳуҷҷатҳои техникӣ ҳам яке аз вазифаҳои технолог мебошад. Нақши роҳбарикунанда ва технологӣ дар ҳама равандҳо, аз

эҷоди қолабҳои бурида барои либосҳо ва то ба итмом расонидани ороиши маҳсулоти истеҳсолшуда муҳим аст.

Сифатҳои касбӣ ва шахсӣ, ки технологи дӯзандагӣ бояд дошта бошад. Агар шумо ба касби технологи дӯзандагӣ ҷалб шуда бошед, шумо бояд маълумоти олии ё миёнаи махсуси ин соҳаро дошта бошед ва технологияи дӯзандагиро хеле хуб донед. Ғайр аз он, дониши барномаҳои дахлдори компютерӣ зарур аст. Технологи бояд малакаҳои муҳими касбӣ, қобилияти ҳисоб кардани маводди истеҳсолӣ, хусусиятҳои физикомеханикии матоъ, навъи ришта, матоъ, амсилаҳои гуногун ва арзиши маҳсулоти дӯзандагиро донанд ва соҳиби салоҳиятҳои муносибати эҷодкорона ба меҳнат ва асосҳои тарбиявӣ бошад.

КОРИ АМАЛИИ №27

Технологияи коркарди дарзҳои мошинӣ. Дарзи одӣ (дарзи рост). Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиенини мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

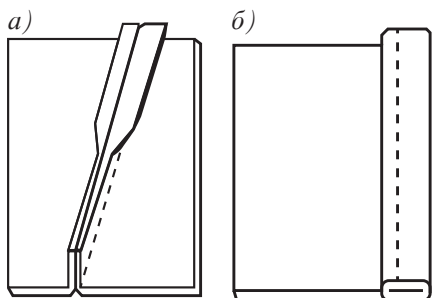
Таҷҳизот: мошини дарздӯзӣ, риштаи рақами 40, ду пора матои андозаашон 30x30, қайчӣ.

Рафти кор. Машхуртарин дарз дарзи одӣ мебошад. Иҷрои ин дарз вобаста ба номаш ниҳоят осон буда, барои пайвасти кардани пораҳои асосии маснуот истифода мешавад.

Тарзи иҷрои он чунин аст: Ду пораи рости матоъро болаи ҳам рӯ ба рӯ, аз канор 0,5-0,7 см гузошта медӯзанд. Пеш аз иҷрои дарзи одӣ (ҳангоми навмашқӣ) аввал пораҳоро бо сӯзан (бо кӯки калон) пайвасти карда, баъд бо мошини медӯзанд. Ғафсии дарз ба матоъ ва таъйиноти маснуот вобаста аст.

Дарзи домандӯхт (кӯки ноён). Ин дарз барои қат кардаи дӯхтани либоси тағ, куртаи мардона, ҷиҳози бистар, баъзан лаби доман, остин, пешдоман, гирди рӯймолҳо ва ғайра истифода мешавад. Канори пораи буридашударо аввал 0,5 см, бори дуюм 0,5-1 см қат карда медӯзанд. Дар баъзе ҳолатҳо вобаста ба матоъ ва таъйиноти маснуот каме зиёдтар қат мекунанд ва аз ҷойи қатшавӣ 0,1 см монда мошин мезананд. Ин дарзро низ аввал бо сӯзан дастӣ, баъд бо мошини дарздӯзӣ дӯхтан мумкин

аст. Бо тартиби дӯхтани дарзҳои дигар дар синфҳои минбаъда шинос мешавем.

Расми 61. Намуди дарзҳо:
а-дарзи одӣ; б-дарзи домандӯхт

Дар айни ҳол дарзҳои одӣ, дукарата ва домандӯхтро иҷро карда, дарзмол мекунем ва ба албоми корӣ мечаспонем. Ҳангоми интиҳоби намуди дарз бояд эҷодкорӣ, зебоипарастӣ, сарфакорӣ маснуот ва вақт ба назар гирифта шавад.

Ҳангоми иҷро намудани намудҳои дарзҳо ва часпонидан ба албоми корӣ бояд ба тозаю озодагии маснуоти иҷрошаванда, ҷойи корӣ ва таҷхизоти истифодабаранда диққати махсус дода шавад.

1. Номи дарзҳо ва тартиби иҷрои онҳоро ба хотир гиред.
2. Дарзи одиро чӣ гуна медӯзанд?
3. Ҳангоми иҷрои қорҳои дастӣ кадом талаботи санитарияи гигиенӣ бояд ба назар гирифта шавад?
4. Ёхдадорҳои касби технологи дӯзандагиро баён кунед.

БОБИ 7. ТЕХНОЛОГИЯИ ЧОКБУРӢ

§ 22. БАНАҚШАГИРИИ ЛИБОСИ МАХСУС БО УНСУРҲОИ АМСИЛАСОЗӢ

Номи умумии чизҳоеро, ки инсон мепӯшад, либос мегӯянд. Ба мафҳуми либос сарпӯш, курта, пойчома, пойафзол, шиму доман ва ғайра дохил мешаванд.

Пайдоиши либос. Ҳафриёти бостоншиносӣ нишон медиҳад, ки либос ҳанӯз дар давраи палеолит (40-25 ҳазор сол пеш аз милод) пайдо шудааст. Барои сарпӯш маводди табиӣ (кадуҳои дарунхӯлӣ, пӯстлохи чормағзи какао, косахонаи сангпушт)-ро истифода мебарданд. Пойафзол баъдтар пайдо шуд.

Либос бадани инсонро қисман мепӯшонанд. Либос ҳамчун василаи муҳофизати инсон аз таъсири гуногуни беруна (гармою сармо, обу оташ, гарду чанг ва ғайра) пайдо шудааст. Либоси аввалини одамони қадим аз пӯсти ҳайвонот, баргу пӯстлохи дарахтон, пару пӯсти парандагон ва ғайра буд.

Баъдтар одамон барои худ аз пашм, пахта, канаб, катон, абрешим либос омода мекардагӣ шуданд. Либосҳо аввал танҳо миёну ронро мепӯшонданд. Баъдтар намудҳои гуногуни либос, аз ҷумла куртаҳои кӯтоҳу дароз, чакман, яктаҳ, пойчома, пешдоман ва ғайра пайдо шуданд.

Либос нишони маданияти моддии одам буда, дар худ хусусиятҳои миллӣ, махсусиятҳои инфиродии эҷодиро таҷассум мекунад ва аз ин рӯ, ҳамеша объекти дарки эстетикӣ мебошад.

Барои нигоҳ доштани ҳаракати озод либосро бо камарбанд мебастанд. Пори ҳамвори матоъ ба чилди ҳаҷмдор табдил меёфт ва бадани одамро мепӯшонд. Ин намуди либос ба тарзи сода тарроҳӣ мешуд.

Тарроҳии либос раванди аз матои ҳамвор омода кардани чилди ҳаҷмдор аст, ки бадани одамро мепӯшонанд. Раванди ҷенкунии бадани одамро андозагирӣ меноманд.

Либос, одатан, ба бадани одам зич намечаспад, ҳамеша байни онҳо каме фосила мемонад. Дар баъзе ҷойи бадан ин фосила зиёд асту дар ҷойи дигар камтар. Фарқи байни ҷенкунии бадани одам ва андозаи либосро илова меноманд. Илова

дараҷаи шинамии либосро дар ҷойҳои мухталифи бадани одам муайян мекунад ва шакли тарзи либосро хеле тағйир медиҳад.

Ғайр аз ин, либос аз рӯи тағйирот ба қорӣ ва ҷойравӣ чудо мешавад.

Либоси қорӣ одамон вобаста ба қасбу қор ва машғулияти онҳо дӯхта мешавад. Масалан, либоси қорӣ табибон, ошпазҳо, фурӯшандаҳо хилъати сафеду қулоҳ (рӯймол)-и махсус буда, либоси сохтмончиёну қорқунони қону нақбҳо аз матои махсуси дағал дӯхта мешавад.

Мақтабиён низ либоси махсус доранд. Ин либос барои духтарон қуртаю пешдомани мақтабӣ ё нимқуртаю доман (юбка), кофтаю сарафан, барои писарон шиму қостюми сиёҳ ё қабуд, қуртаи сафед аст.

Либоси ҳонагиро мувофиқи номаш дар ҳона, қамбиятиро дар қорҳона ва дар мақтаб мепӯшанд.

Либоси ҳонагӣ бояд тавре дӯхта шавад, ки дар он одам ҳудро ҳангоми шинухез, иҷрои қори рӯзгор ва қароғат озоду қароҳат эҳсос қарда тавонад. Либоси ҷойравӣ – либоси идона, меҳмониравӣ, мақлису маърақа буда, қамеша ҳушнақуд, шинам, бо ороишоти иловагӣ дӯхта мешавад. Ба тартиби либоспӯшӣ қароя қардан лозим аст. Пӯшидани либос мувофиқи тағйироташ зебанда аст.

Яке аз либосҳои, ки ҳангоми иҷрои қори рӯзгор мепӯшем, пешдоману сарбанд аст. Пешдоману сарбанде, ки ҳангоми қорҳои рӯзгор мепӯшем, асосан аз матои пахтагии яқранг ё гулдор дӯхта мешавад. Пешдоманро барои ифлос нашудани либос, сарбанд ва қаллапӯшро барои қарешон шуда ба ҳӯроқ наафтидани мӯйи сар истифода мебаранд.

Микдори матоъ вобаста ба қари он ва қусса муайян мешавад. Матоъҳо гуногунбар, яъне аз 60 см то 1 метр, аз 60 см то 2 м мешаванд.

Қашидани нақшаи либос.

Барои қашидани нақшаи либос даставвал андозаи қуссаро қарифтан лозим аст. Қангоми андозагирӣ дар ҳолати

Расми 62. Намуди пешбанд

муқаррарӣ бо либоси сабуки якҷабата истода, миёно мебандем. Барои муқаррар кардани хати миён он бо тасмача, резина ё ришта баста мешавад. Андоза аз тарафи рост гирифта мешавад. Ҳангоми андозагирӣ ченактасмаро таранг кашидан ё суфт (халта) доштан мумкин нест. Ҳангоми андозагирӣ ченакҳои дарозиро пурра ва ченакҳои барро ним баробар менависанд. Зеро нақшаи андоза ба ними ҷусса сохта мешавад. Андозаҳо дар тарафи рости албом (дафтар)-и корӣ навишта мешаванд.

Барои кашидани нақшаи маснуот хатҳои махсуси ишоратӣ истифода мешаванд, ки онҳоро доништан зарур аст.

Баъд аз гирифтани ченак барои кашидани нақшаи маснуот чунин таҷҳизот ва асбобҳои ёрирасон лозиманд: чадвали рост (30 см), чадвали микросӣ (1:4), секунҷа, чадвали кунҷак, қалами сиёҳи ТМ мулоим 2 М саҳт, варақи албом.

Пеш аз дӯхтани маснуот таҷҳизот ва асбобҳои ёрирасонро омода кунед, ба хатҳои дар рафти кашидани нақша истифодашуда (хатҳои яклухти муқаррарӣ, канда-канда, ғафсу борик ва ғайра) аҳамият диҳед. Ғайр аз хатҳои мазкур дар кашидани нақшаи либос аломатҳои ишоратӣ низ истифода мешаванд. Хатҳо ва аломатҳои ишоратии зеринро аз худ кунед.

Чадвали 10

Хатҳо ва аломатҳои ишоратӣ

Номгӯии аломатҳо	Тасвири графикӣ
Нақшахатти яклухти сиёҳ (ғафсиаш то 1 мм)	
Хатти яклухти борики муқаррарӣ (ғафсиаш 1/2-1/3 мм)	
Хатти канда-канда (ғафсиаш 1/2-1/3 мм)	
Аломатҳои баробар, хурд ва калон	
Тахминан баробар	
Аз то	
Кунҷ	
Хатти мувозӣ	

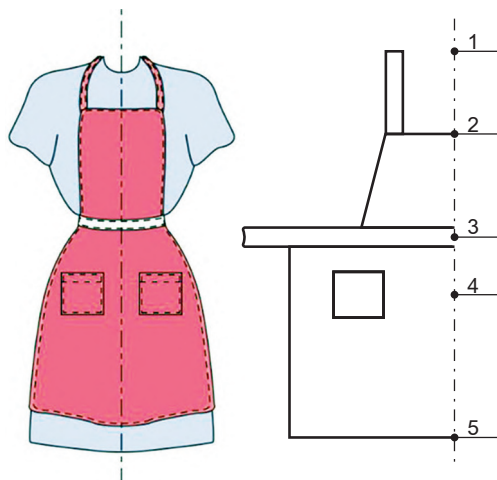
Пеш аз кашидани нақша варақи албомро ба назар бояд

гирифт, ки бо андозаи муайяншуда тасвир шуда бошад. Дар чунин ҳолат нақшаро бо миқёси 1:4 мекашед.

Андозагирӣ барои нақшаи пешдоман. Либоси корӣ барои аз ифлосихоӣ гуногун нигоҳ доштани либоси тоза бояд мусоидат намояд. Барои он ки либоси корӣ зебо ва озода бошад ва дар бадани одам нағз шинад, андозаро аниқ мегиранд. Барои дуруст гирифтани андоза ҳолати хатҳои асосии онро доништан лозим аст.

Ченакҳои асосӣ барои гирифтани андозаи пешдоман дарозии назди сина, дарозии қисми поёнии пешдоман, хатти миён, хатти рон ва ғайра ё масофаи байни онҳо мебошанд. Қоидаҳои асосӣ дар вақти андозагирӣ:

1. Пеш аз андозагирӣ миёро бо тасма ё ришта бастан лозим аст.
2. Вақти гирифтани андоза қомат бояд рост бошад ва шахс рост истода, худро озод ҳис намояд.
3. Андозаро бо ченактасма мегиранд. Дар вақти гирифтани андоза ченактасмаро таранг набояд кашид ва аз ҳад озод гирифтани ҳам лозим нест.
4. Андозаи дарозиро пурра чен карда, андозаи барро (гирди чуссаро) пурра чен карда, нимаширо менависанд, чунки нақшаро ба нимаи чусса мекашанд.

Расми 64. Намуди андозагирӣ: 1. хатти гирди гардан, 2. гирди сандуқи сина, 3. хатти гирди миён, 4. хатти гирди нишешмангоҳ, 5. дарозӣ аз миён то зону

Баъди интихоби модели пешдоман ва матоъ бояд андозаи худро гирем. Зебоии маснуот ба андозагирӣ вобастагии калон дорад. Ҳар қадар андозаро саҳеҳтар гирем, ҳамон қадар маснуоти дӯхташавандаи мо хушсифаттар мешавад. Ҳар қадоми шумо аз ҷуссаи худ андоза гиред ва ба қаду бари худ мувофиқ карда маснуотро дӯzed.

Барои он ки ҳар яки шумо ба асоси андозагирӣ сарфаҳм равед ва зарурати онро муайян кунед, чӣ бояд кард?

Мисол, ба ду духтараки андозаи гуногундошта, яъне қаду барашон фарқдошта, ду пешдомани андозаашон якхеларо ме-пӯшонем ва мебинем, ки як пешдоман ба ҳар ду духтарақ ҳар хел меистад. Аз ин маълум шуд, ки пешдоман ба андозаи яке аз духтарҳо мувофиқ буда, барои дигар духтарақ васеъ аст. Аз ин хулоса бароварда мешавад, ки ба ҳар як хонанда дар алоҳидагӣ андоза гирифта, ба ин андоза мувофиқ пешдоман ё маснуоти дилхоҳ дӯхтан лозим аст.

Андозагириро бо усули гурӯҳӣ, ки аз 3 нафар хонанда иборат аст, гузаронидан беҳтар аст. Як хонанда андозаро аз хонандаи 2-юм мегирад ва хонандаи 3-юм онро ба дафтар менависад. Ин раванди корро баробари омӯзгор иҷро менамоянд. Омӯзгор бо ченактасма ҳамаи ченақхоро аз манекени мактаб мегирад. Дар ҳар як амалиёти андозагирӣ духтарони дар гурӯҳбуда метавонанд қояшонро иваз кунанд. Бо ин усул ҳамаи хонандагон раванди андозагириро тезтар аз худ мекунанд.

Вобаста ба намуна (модел)-и либос андозаҳо илова карда мешаванд.

Андозаи иловагӣ барои озод истодани маснуот, ороиш ва хаворо нағз гузарондан ёрӣ мерасонад.

Андозаи иловагиро дар вақти кашидани нақша ба назар мегиранд ва дигаргуниашон ба ҷуссаи одам вобаста аст. Матоъ ҳар қадар ғафстар бошад, ҳамон қадар ба ҳиссаи чоки иловагӣ зиёдтар гузошта мешавад.

Андозаи иловагӣ фақат ба ҳиссаи чок дода мешавад.

1. Иловагӣ ба гирди рон то 3 см
2. Иловагӣ ба гирди китф то 7 см

Ҳиссаи чокро асосан дар маснуоти яклухт дӯхташуда истифода мебаранд. Пешдоманро асосан барои иҷрои кори хона ё

ки дар вақти тайёр кардани таом истифода мебаранд. Он бояд сарбанд, рӯймол ё сарпӯш ҳам дошта бошад.

Ҷадвали 11

Номгӯии ченакҳои андозагирӣ барои нақшаи пешдоман

№	Номгӯии ченакҳо	Ало-матҳои шартӣ	Тарзи андозагирӣ	Таъйиноти ченак
1	Гирди гардан	Гг	Гирди гардан чен карда мешавад.	Андозаро барои кашидани хатти гардан мегирем.
2	Гирди сандуқи сина	Гсс	Ченактасма гирди сандуқи сина гузаронида мешавад.	Андоза барои буридани ҷойи гиребон кашида, болои пешдоман гирифта мешавад.
3	Гирди миён	Гм	Андоза аз хатти миён гирифта мешавад.	Барои муайян кардани ҷойи бандак ва тасма, миён зарур аст.
4	Гирди рон	Гр	Андоза аз хатти миён поён, гирди хатти рон гирифта мешавад.	Ин андоза барои муайян намудани васеии қисми доман зарур аст.
5	Баландии сандуқи сина	Бсс	Андоза аз хатти сандуқи сина то миён чен карда мешавад.	Баландии сандуқи сина то миён.
6	Дарозии либос	Дл	Дарозии миёну рон ва зону.	Андоза аз хатти миён то хатти рон, аз зону ё то дарозии дилхоҳ чен карда мешавад.
7	Гирди сар	Гс	Андозаи гирди сар, аз болои пешонӣ то пушти сар чен карда мешавад.	Андозаи дарозии рӯймол ё сарпӯш.

Пешдоманҳоро асосан аз матоъҳои пахтагӣ, катонӣ ё аз матои дилхоҳ, ки шустан ва дарзмол карданаш осон бошад, медӯзанд. Пешдоманҳоро бо якчанд намуд амсиласозӣ мекунанд ва бо аппликасия, марҷон, тасмаи гулдӯзӣ, чинҳо, ҳо-

шия, тасмаҳои гуногуни пар-пар, кисаҳои гуногуншакл ва ғайра оро медиҳанд.

Расми 65. Намудҳои гуногуни пешдоман

Дӯзанда асосан дар корхонаҳои дӯзандагӣ ва ателеҳои хурду калон фаъолият мебарад, ки маснуотҳои коркардшавандаи ӯ асосан либоси занона, мардона, бачагона ва ғайра мебошад. Дӯзанда доим аз пешрафти мӯд бохабар шуда, аз мӯдҳои муосир васеъ истифода мебарад. Маҳсулотҳои дӯхташавандаи онҳо бояд зебо, шинам, ба фаслу мавсими сол мувофиқ буда, анъанаҳои миллии либосдӯзӣ риоя шавад. Вай ба талаботи сохти чамбиятӣ, рушди техника, иқтисод ва инчунин ба худ хос будани фарҳанги миллии, хусусияти маишӣ ва анъанаҳои мардумиро инъикос мекунад.

КОРИ АМАЛИИ №28

Гирифтани андоза барои пешдоман. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиениии мавзӯро назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: ченактасма, қалам, дафтар, тасма ё ришта барои бастанани миён.

Рафти кор. Барои гирифтани андоза қоидаҳои андозагириро ба назар гирифта, андозаро барои пешдоман мегирем. Дар вақти гирифтани андоза чунин талаботро иҷро кунед:

- а) гирифтани андоза аз якдигар барои пешдоман ва сарбанд (рӯймол).
- б) нақшаи дастурии пешдоманро дар сутуни андозагирӣ пур кунед.

Нақшаи дастурии №1

Андозагирӣ барои пешдоман

№	Аломати ченакҳо	Номи ченакҳо	Ҷуссаи намунавӣ	Андозагирӣ аз худ
1	Нгсс	Нимченаки гирди сандуқи сина	36	
2	Дс то м	Дарозии сина то миён	16	
3	Нчм	Нимченаки миён	30	
4	Дл	Дарозии либос	45	
5	Нчр	Нимченаки рон	40	
6	Нвс	Нимченаки васегии сина	8	

1. Ба саволҳои варақҳо ҷавоб диҳед.
2. Сутуни андозагирӣ нақшаро пур намоед.
3. Талаботи асосӣ барои соҳиб шудан ба касби дӯзандагиро муайян кунед.

§ 23. КАШИДАНИ ТАРҲИ МАСНУОТ

Нақшаи дастурии №2

Кашидани нақшаи рӯймол (сарбанд) ва пешдоман.

Рӯймол (сарбанд)

Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиенини мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: чадвали миқёсии М 1:4, чадвали калон, қалами ТМ ва 2 М, хаткӯркунак, дафтар, қоғази сафеди албоми андозааш 60x60.

№	Аломати шартӣ	Равиши кор ва номи қисмҳо	Ченак ба ҳисоби см
1	В	Сохтани кунҷи рост дар нуқтаи В	
2	$ВВ_1=ВВ_2$	Дарозии тарафҳои аз 60x60 нуқтаи В пайдошуда	
3	$ВВ_1=В_2В$	Сохтани секунҷа бо хатти фосиланок ва баъд бо хатти яклухт	

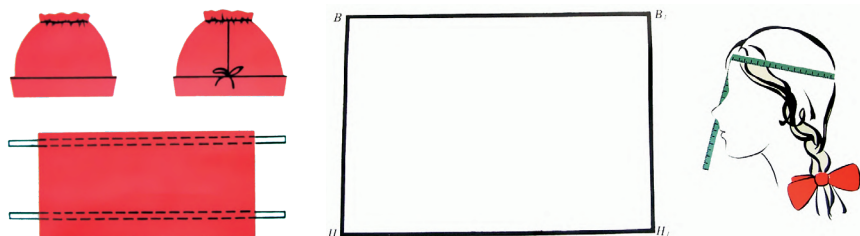
Нақша аввал дар дафтари корӣ (албом) бо микёси М 1:4, баъд дар varaқи калон кашада мешавад. Бо андозаи чадвали М 1: 1.

Варианти 2.

Соختани нақшаи каллапӯш

Таҷҳизот: чадвали микёсии М 1:4, чадвали калон, қалами ТМ ва 2 М, албом, хаткӯркунак.

№	Номи ченакҳо	Аломати шартӣ	Андозаи ченакгирий
1	Гирди сар – аз пешонӣ то пушти сар	Гс	54
2	Илова ба гирди сар	Илова ба Гс	2...4

Расми 66. Нақшаи сарпӯш

Нақшаи дастурии №3

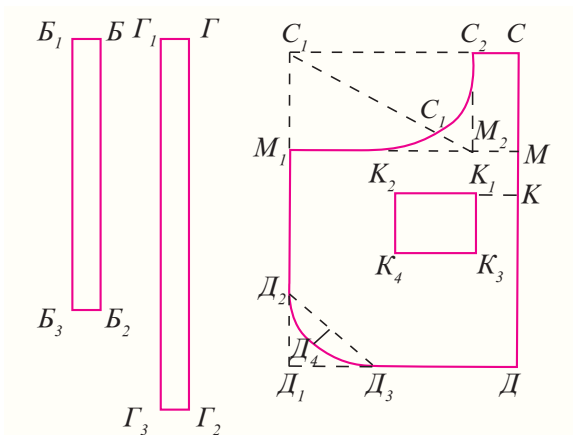
Сарпӯш

№	Аломатҳои шартӣ	Номи ченакҳо	Тасвири графикӣ
1	B	Соختани кунҷи рост дар нуқтаи B_1	
2	BB_1	Андозаи сарпӯш ($Гс + 2$ иловагӣ) $(54+2):2=28$	Иловагӣ =2
3	BH	Баландии сарпӯш, адади доимӣ 20	
4	BH_1, B_1	Соختани тарафҳои росткунҷа бо ду тараф – BB_1 ва BH .	
5		Хатҳои асосиро яклухт кашед	

Нақшаи дастурии №4

Формулаи ҳисобкунӣ барои пешдоман (яклухт)

№	Аломати шартӣ	Номи буриши хатҳо ва нуктаҳо	Ҳисобкунӣ ба андозаи 36
1.	CD	Аз нуктаи C хатти ростро кашида, нуктаи D -ро ҳосил мекунем	51
2.	MD	Барои ёфтани дарозии қисми поён аз ченаки дарозии миён то зону 10-ро тарҳ мекунем	$45-10=35$
3.		Аз хатти миён хаттҳои уфуқӣ мегузаронем	
4.	$DD_1=MM_1$ $MM=CC_1$	Барои ёфтани хатти миён нимченаки ронро ба 2 тақсим ва ба 6 чамъ мекунем. Ин андозаи қисми поёни пешдоман аст	$H_{чр}:2+6$ $40:2+6=26$
5.	CD_1	Хатҳои амуди ро кашида, нуктаҳоро мепаивандем	51
6.	CC_2	Андозаи назди синаро дар нуктаи C муайян мекунем	$ҳиссаи\ чок+7$ $7+1,5=8,5$
7.	MM_2	Андозаи қисми поёни назди сандуки сина	11
8.	C_2, M_2	Хатҳои паҳлуи нуктаи C_2 ва M_2 мепаивандем	
9.	MK_1	Сохтани киса. Масофаи аз хатти миён то киса	7
10.	KK	Аз нуктаи K ба K_1 хатти уфуқӣ мекашем.	7
11.	$K_1K_2, K_1K_3,$ K_3K_4, K_4K_2	Сохтани киса, пайвастании нуктаҳои K_1 ва дохили он, то гузориши киса 15 см нуктаҳоро мепаивандем	<i>Дарозии тарафҳои-15x15</i>
12.	$Г_1Г_1$	Андозаи тасмаи миёнбанд	6 см
13.	$Г Г_2Г_3Г_1$	Дарозии тасмаи миёнбанд, нуктаҳоро мепаивандем..	80 см
14.	BB_1, BB_2 $BB_2, B_2B_3,$ B_2B_p, B_1B	Сохтани гарданбанд, андозаи гарданбанд.	5

Расми 67. Нақшаи пешдомани яклухт

Амсиласозии маснуот. Дигаргунии намуди чузъҳои либос ва ороишу зебоии он (ороишҳои гуногун, гулдӯзӣ, кашидадӯзӣ, аппликатсия бо рангҳои гуногун, шероза)-ро амсиласозии либос меноманд. Ҳангоми амсиласозӣ рангҳо ва ҳангоми дӯختан риштаҳо бояд мувофиқи матоъ бошанд.

Амсиласозӣ ва тарроҳии (конструксия) либос ба тарзи истифодаи он вобаста мебошад, яъне якчанд намуди истифодаи пешдоман мавҷуд аст. Пешдоман барои омода кардани хӯрок бояд васеътар бошад (яъне қисми болоӣ ва қисми поёнии сандуқи сина васеътар бошад), то ки ду паҳлуи ронро пӯшонад.

Амсиласозӣ ба сохти маснуот вобаста аст. Бо ин усул асосан хатҳои сандуқи сина, хатти миён, хатти боло ва поёни пешдоманро дигаргун месозанд.

Амсиласоз – тарроҳ мутахассиси коркарди амсилаҳои нави либосҳои кӯдакона, занона, мардона, сарпӯш, пойафзол ва дигар маснуот ба ҳисоб рафта, амсилаҳои навро коркард менамояд.

Маводди зарурии методиро тайёр мекунад, расм ва анграи маснуотро мекашад, тарзи тайёр кардани маҳсулотро назорат мекунад, агар зарурат пайдо шавад, лоиҳаи худро коркард намуда, имкониятҳои сеҳҳои дӯзандагӣ ё фабрикарро ба назар гирифта, молҳои худро ба намоиш ва фурӯш пешниҳод менамояд. Дар намоишгоҳҳои либос иштирок намуда, амсилаҳои худро намоиш медиҳад.

ДАР ВАҚТИ АМСИЛАСОЗӢ ЯКЧАНД НАМУДИ ОРОИШҲОРО ИСТИФОДА МЕБАРЕМ. ТАРЗҲОИ ОРОИШИ ПЕШДОМАН

Мағзӣ. Мағзӣ аз ду тараф қат карда, дӯхта мешавад, онро якбора дарзмол мекунанд.

Мағзиро ба матои асосӣ мепайвандем. Дигар намуди амсиласозӣ дӯхтани хошия мебошад. Хошияро мувофиқи матои асосӣ интихоб мекунанд. Дар вақти интихоби хошия матоҳои нафисро ба эътибор мегиранд. Хошияро дар ду паҳлуи киса истифода мебаранд, онро оро медиҳанд ё ба намуди пар-пар медӯзанд.

Гулдӯзӣ, кашидадӯзӣ. Гулҳоро аз риштаҳои якранг медӯзанд. Ҳангоми гулдӯзӣ шаклҳои хандасавӣ, гулу барги рустани, тасвири ҳайвонот, парандаҳо, хомкӯк, юрмадӯзӣ, тӯрдӯзиҳои гуногунро истифода мебаранд.

Аппликатсия аз матоҳои зебои якранг, рангу бофташон ва коркардашон гуногун бурида ва дӯхта мешавад. Барои он ки канори матои буридашуда тит нашавад, онро аз тарафи чаппааш пешакӣ дар маҳлули оҳар тар мекунанд, баъди хушк шудан онро дарзмол мекунанд, ё ин ки ба тарафи чаппаи нақши буридашуда бо роҳи дарзмолкунӣ флизилин мечаспонанд. Нақши буридаи оmodаро ба пешдоман бо риштаҳои ҳамранги матои асосӣ дастӣ ё бо мошини дарздӯзӣ медӯзанд.

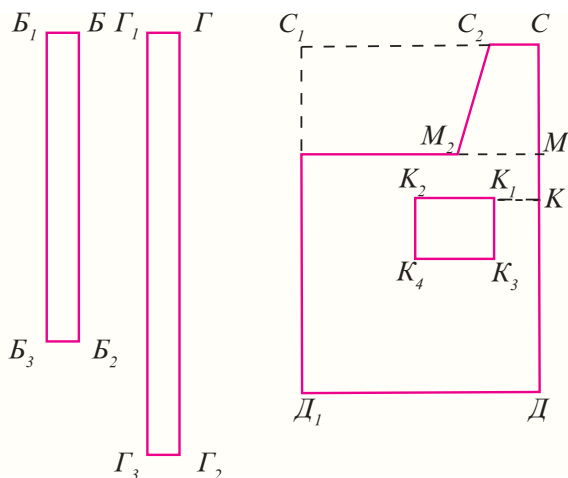
Чин-чин. Пеш аз он ки ба пешдоман намуди чин-чин диҳанд, аввал қисми асосии чиншавандаро чен карда, баъд барои зебо шудани чинҳо тасма ва хошияҳои ороиширо 1,5 - 2 баробар зиёдтар мегиранд.

АМСИЛАСОЗИИ ПЕШДОМАН

Таҷхизот: чадвал, чадвали миқёсии М 1:4, секунҷа, қалам, албом, хаткӯркунак.

Агар амсилаи пешдоманро сохтанӣ бошад, аввал онро ба матоӣ мувофиқ кунед. Барои амсиласозии пешдоман дар фасони нақшаи аввалаи либос хатту буришҳои иловагӣ дохил карда, онро мувофиқи таъби худ оро диҳед. Агар бо ин роҳ либосро оро доданӣ бошад, аввал ба нақшаи асосӣ тағйироти дилхоҳ дохил кунед.

Эзоҳ: Ба ҷойи ороиши чин-чин лентаҳои оmodаро истифода бурдан мумкин аст. Агар лента мавҷуд набошад, лахтакпораҳои дарозиашон 100 см ва барашон 6 см аз худӣ матоъ боқимондаро истифода бурда метавонед. Гирди маснуоти буридашударо дар мошини дарздӯзӣ бо дарзи ороишӣ дӯзед.

Расми 69. Нақшаи пешдомани миёндор

- ?** 1. Барои гирифтани андоза ва кашидани нақшаи пешдоман аз кадом ченакҳо истифода бурдед?
2. Барои ороиши пешдоман кадом намуди ороишхоро истифода бурдед?
3. Дарозиҳои қисми поёни пешдоманро чен кунед.

§ 24. ТАЙЁР КАРДАНИ АНДОЗА ВА СОХТАНИ ҚОЛАБ

Барои гирифтани ченаки андозаи қисми поёни пешдоман ба Нчр (нимченаки рон) ҳиссаи чок дода мешавад, то ин ки пешдоман озод истад ва паҳлуҳои ронро пурра пӯшонад.

Барои он ки хонанда нақшаро хонда тавонад, ин чизхоро донистанаш лозим аст:

1. Чузъҳои пешдоман аз якдигар фарқ доранд, қисми болоии пешдоман нисбат ба қисми поёни он хурдтар буда, ба бадан каме часпида меистад.
2. Қисми он ба чоркунча, қисми поёни пешдоман ба росткунча монандӣ дорад.

3. Ном ва аломатҳои шартии хатҳои ронро муайян карда, онро аз ҷусса ёфтани осонтар аст.
4. Муайян кардани ҳолати буришҳо ва нуқтаҳои нақша дар маснуот. Аввал дар маснуоти омода ва баъд аз ҷусса нишон додан мумкин аст.
5. Муайян кардани бузургҳои ченкунӣ, ки аз рӯйи онҳо дигаргунии нақшаро дидан мумкин аст.

Агар хонанда нақшаро нағз хонда ва хатҳои асосиро фарқ карда тавонад, барои андозаи худ аз ченаки гирифтааш қолаб сохта метавонад.

Дӯзанда – коргари баландхитисосест, ки дар сеҳи таҷрибавӣ кор мекунад. Вазифаи ӯ дӯхтани намунаҳои таҷрибавӣ аст, ки тарроҳон коркард менамоянд.

Қолабтайёркун дар сеҳи таҷрибавӣ фаъолият мебаррад. Вазифаи ӯ тайёр кардани қолабҳои картонӣ ба маснуотҳои нав пешниҳодшуда аст. Ба ҳар як қолаб тамға ва рақами бо тартиби амсилаҳо, андозаи маснуот, равиши тору пуди матоъ, равиши пати матоъ гузошта мешавад. Ҳангоми тайёр кардани қолабҳои картонӣ бояд ба эҷодкориву навоарӣ, дақиқӣ, озодакорӣ аҳаммияти махсус дода шавад.

Тавассути дастгоҳи матоъбурӣ дар як вақт якчанд қолабҳоро ҳамроҳи матоъ мебуранд. Дар сари миз оина гузошта мешавад. Ҳангоми ба рӯйи миз гузоштани матоъ нуқсонҳои он дар оина намудор мешавад. Чойи нуқсондори матоъро нишона гузошта, онро дар қоғаз менависанд ва қоғазро ба матоъ медӯзанд.

Сохтани қолаби рӯймол (сарбанд) ва пешдоман.

Барои буридан ва дӯхтани маснуот, албатта, қолаб лозим аст. Қолаб – нақшаи ҷузъӣ буда, ба андозаи асли баробар аст. Як маснуот аз якчанд ҷузъ иборат мебошад.

Қолабро бе назардошти ҳиссаи ҷок асосан ба ними маснуот омода мекунанд. Ба қолаб номи ҷузъҳоро мегузоранд ва самти равиши риштаҳо, чойи қаткунӣ, миёнаҷойи матоъ ва шумораи қолабҳоро муайян мекунанд.

Қолабҳоро аз қоғази ғафс ё борик (қоғази нусхагирӣ, се-лофанҳои ғафс) месозанд. Қолабҳои асосиро аз рӯйи нақшаҳои асосӣ, ки дуруст андоза гирифта шудаанд, омода мекунанд.

Намуди фасонҳои гуногуни мураккабро аз рӯи қолаби асосӣ бо чадвали секунча (лекало), қалам, хаткӯркунак ва ғайра тағйир додан мумкин аст.

Пеш аз он ки қолабро ба андозаи худ омода кунед, дар дафтар бо чадвали микёсии М 1:4 якчанд маротиба кашидану буридани онро машқ кунед, то ки нисбати буридани қолаб ма-лака пайдо шавад.

Барои дӯхтани либос ва сохтани қолаб хонандагон асосан микёсии 1:4-ро истифода баранд, беҳтар аст. Агар чадвал набо-шад, хонандагон метавонанд аз варақи дафтари одии катакдор истифода баранд. Барои мустаҳкамии варақ ба пушти он кар-тон ё фанер часпондан мумкин аст.

Дар нақша хатҳои асосиро яклухти ғафс кашида, якчанд маротиба чен карда, баъди боварӣ ҳосил кардан онро бури-дан лозим аст. Қабл аз буридани қолаб хонандагон бояд аввал онро ба омӯзгор нишон диҳанд ва хатоҳои содиршударо ислоҳ намоянд.

Баъд аз буридани қолаб онро боз як бор санҷед, ки дар ан-доза тағйироти калон нашуда бошад.

Қолаби оmodаро бо нақшаи асосӣ мувофиқ мекунанд, ки яъне аз гирифтани ченаки дуруст қолаб саҳеҳтар омода мешавад.

Ҳангоми буридани қолаб ба қайчизанӣ аҳаммият диҳед, ки хатҳои буридашудаи қолаб рост, ҳамвор ва бенуқсон бошанд. Қоидаҳои буридан ва кор бо қайчиро доништан лозим аст.

Баъд аз машқ кардан бо чадвали микёсии М 1:4 бо чадвали метрӣ андозаи қолаби асосиро омода мекунем

КОРИ АМАЛИИ №29

Сохтани қолаби пешдоман. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ нозорат ва аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Тачҳизот: чадвали метрӣ, тасмаи ченакгирӣ, қоғаз, қалам, нақшаи асосии пешдоман, қайчӣ.

Рафти кор. Аз рӯи нақшаи асосии пешдоман ва андозаи гирифтаи худ аввал нақшаи сарбанд ё сарпӯш ва пешдоманро кашида, баъд қолаби онро месозем ва онро бо қайчӣ мебузем.

Пеш аз буридани қолаб андозаи қолабро ба омӯзгоратон нишон диҳед, камбудӣ ва норасоихоро бартараф намуда, қолабро буред. Қолаби рӯймол (сарбанд) ё сарпӯшро интихобӣ ва пешдоманро ба андозаи худ созед.

Қолаб, ки барои буридани матоъ лозим буд, ҳанӯз дар асри Х истифода бурда мешуд. Қолабро чеварҳо эҳтиёткорона нигоҳ медоштанд, ки аз рӯйи қолаб нусхабардорӣ кунанд. Аз соли 1860 истеҳсоли қолаб дар корхонаҳо ба роҳ монда шуд. Асосан фирмаи Е. Бавттерика дар солҳои 1826-1903 қолабҳоро мебаровард.

1. Барои сохтани қолаб чиҳоро ба назар мегиранд?
2. Дар вақти кашидани нақшаи қолаб кадом ҷадвалро истифода мебаранд?
3. Қолаби пешдоман ва рӯймол (сарбанд)-ро ба андозаи худ тайёр намоед.
4. Сифатҳои асосии қолабтайёркуно баён кунед.

§25. ТЕХНОЛОГИЯИ ЧОКБУРӢ ВА ДӢХТАНИ ЛИБОСИ МАХСУС

Либос бо пайдарҳамии гуногун тайёр карда мешавад:

1. Тайёрӣ ва интихоби матоъ.
2. Тайёр намудани пораҳои матоъ ва буридани онҳо.
3. Дӯхтани маснуот.

Пеш аз буридану пора кардани матоъ онро хуб аз назар гузаронидан лозим аст, ки ягон ҷойи он доғдор, дарида ва ё қачу килеб набошад. Ҷойҳои нуқсондорро бо бўр ишорат мекунанд.

Пеш аз буридану дӯхтани матоъ дарозӣ ва бари он, равшани рахҳои риштаҳо, хусусияти нақша ва коркарди гармию намии онро ба назар гирифта лозим аст.

Бари матоъҳое, ки истеҳсол мешаванд, аз 60 см то 1 м 60 см мешавад.

Ба эътибор гирифтани бари матоъ дар вақти дӯхтани маснуот барои сарфаю сариштакорӣ ва роҳ надодан ба исрофкориҳои беҳудаи матоъ аҳаммияти калон дорад. Барои дӯхтани

пешдоман матоъҳои барашон аз 75 то 90 см-ро интихоб намо-ед, беҳтар аст. Исрофи матоъ ба дарозии матоъ ва интихоби намуди фасон вобастагӣ дорад. Пеш аз он ки матоъро интихоб ва ба буридан тайёр кунем, матои сарфмешударо ҳисоб кардан лозим аст. Агар матоъ васеъбар (бараш 140 см) бошад, дарозии онро ба дарозии маснуот баробар гирифта лозим аст. Дарозии либосро муайян карда, киса, миёнбанд (тасма) ва гарданбанд ба назар гирифта мешавад. Ҳиссаи чокро барои қисми болоӣ 1,5 см, барои қисми болоии пешдоман 2 см, паҳлу ва қисми поёни 1,5 см мегузоранд.

Буридани нусхаи пешдоман. Пеш аз буридани нусхаи пешдоман матои интихобкардари аз назар гузаронидан лозим аст:

1. Матоъро дарзмол карда, ҷойи қачу қилеб ва милкашро бурида, дуқат карда, бо сӯзанак кӯк мекунем.
2. Ҳангоми қат кардан риштаҳои тору пуди матоъ, гули матоъ ва ҷойҳои нуксондорро ба назар мегирем.
3. Дар вақти густурдани матоъ мизи қорӣ бояд тоза ва ҳамвор бошад. Қолабҳоро ҷо ба ҷо карда, аввал ҷузъҳои қаллон ва баъд ҷузъҳои хурдро тавре ҷо ба ҷо мекунем, ки сарфакорӣ матоъ ба назар гирифта шавад.
4. Қолабҳоро ба риштаю рахҳо ва қаду бари матоъ мувофиқ карда, баъд сӯзанакҳоро маҳкам мекунем. Равиши сӯзанакҳо бояд ба як самт нигаронида шавад.
5. Ба ҷойи дарз аз қанори қолаб 0,8-1 см гузошта, бо бӯри дӯзандагӣ ё собуни маҳсус хат мекашем. Қолабро аз матоъ ҷудо накарда, аз рӯйи хатҳои матоъ низ буридан мумкин аст.
6. Пеш аз буридани матоъ рафти қорро аз назар мегузаронем, рахҳо ва гулҳои матоъ бояд мувофиқат кунанд. Ҷо тавре ки дар урфият мегӯянд: «Ҳафт бор чен куну як бор бур».

Талаботи асосӣ дар вақти буридани маснуот. Ҳангоми буридан кашишхӯриву кӯтоҳшавии матоъро баъди шустан ба назар бояд гирифт.

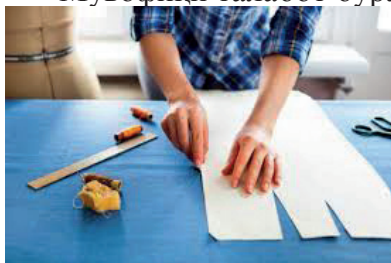
1. Пеш аз буридани матоъ онро дарзмол кардан лозим аст.
2. Пайдарҳамии гузоштани қолабҳо: хатҳои кӯндаланг ва

барқади матоъ ва чойи нуқсондори онро ба назар гирифта-
тан лозим аст.

3. Чузъҳои қолабро танҳо бо бӯри дӯзандагӣ, собун ё бо қалам гирддавон мекунанд.
4. Ҳангоми буридан ҳиссаи чокро мувофиқи чузъҳо ва намуди онҳо ба назар гиред.
5. Матоъро рост буред. Барои он ки маснуоти бурида рост ва саҳеҳ бошад, ба ҳолати даст аҳаммият диҳед.
6. Ҳангоми буридани матоъ ба сарфаю сариштакорӣ аҳаммият диҳед, то ки лахтакпораҳо камтар шаванд (лахтакпораҳо бояд то пурра дӯхтани маснуот эҳтиёт кунед ва баъд аз он лахтакпораҳо маснуоти барои рӯзгор заруриро дӯзед).
7. Ҳангоми буридани матоъ қоидаҳои техникаи бехатарии кор бо қайчӣ, дарзмол, сӯзан ва сӯзанакро ба назар гирифта-
тан лозим аст ва ҳамаи ин аз тарафи буранда иҷро мешавад.

Вазифаҳои асосии касби буранда, ин ба интихоби муди маснуоти матоъгӣ ёрӣ медиҳад, намунаи интихобшударо мекашад, шиносномаи қабулро тартиб медиҳад, андозаи заруриро мегирад, чадвал барои буридан омода менамояд, сифати матоъҳоро санчида ба буридан тайёр менамояд ва дар охир мебурад.

Мувофиқи талабот буранда бояд самти мудҳои замонавӣ, тарзу усулҳои пешқадами бурриш, принципҳои ороиши замонавии сарулибос, тарзи бартараф намудани нуқсони дар нақшҳои матоъ пайдошаванда, ташкили дӯхтро донад.

Расми 70. Буранда

КОРИ АМАЛИИ №30

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №1

Буридани нусхаи пешдоман. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиениии мавзӯ назорат карда шуда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: куттии сӯзанҳо, қайчӣ, сӯзанак, бўр, ченактасма, қолаби пешдоман ва матоъ

№	Тартиби иҷрои кор
1	Тайёр намудани матоъ ба буриш.
2	Аз назар гузаронидани сифати матоъ, ҷойи кандашавии риштаҳои тору пуд, доғҳо, нуксонҳои рангубор, дуруст ҷойгиршавии нақшҳо.
3	Муайян намудани тарафи ростаю чаппаи матоъ.
4	Дарзмол кардани матоъ.
5	Чен кардани дарозию бари матоъ, буридани милки он.
6	Дукат кардани матоъ (тарафи рост ба дарун қат карда, бо сӯзанак маҳкам карда мешавад).
7	Баробар кардани канорҳои матоъ (буридани қачу килебии матоъ), ҷудо кардани миёнбанд (бараш 7 см).
8	Гузоштани пораи асосии қолаб ба рӯйи матоъ (қолаб тавре гузошта мешавад, ки хатти марказ ба тарафи қатшудаи матоъ афтад ва аз тарафҳои дигар барои бари дарз 2 см гузошта шавад), бо сӯзанак ба матоъ часпондани қолаб. Ҳаминро ҳам ба эътибор гирифтани лозим аст, ки сӯзанакҳо амудӣ ва як хел равиш дошта бошанд. Техникаи бехатарии корро риоя намоед.
9	Гузоштани қолаби киса, бандакҳо ва миёнбанд ба матои боқимонда.
10	Ҷойи рӯймол (сарбанд)-ро ҳам ба назар гирифтани лозим аст.
11	Кашидани хатҳо бо гузоштани ҳиссаи чок: 1. Чокҳои китф – 1,5 см 2. Чокҳои паҳлӯӣ– 1-1,5 см 3. Чокҳои поёни – 3 см 4. Ҷойи қати поёнии пешдоман – 1,5-3 см 5. Ҷойи қати қисми болоии киса– 1,5-3 см, қисми поёни – 1,5 см
12	Мувофиқи қолаб хатҳоро бо бўр ё собуни махсус (ҷузъҳоро пайиҳам гузошта) мекашем.

13	Санчиш, буридани нусхаи пешдоман ва қисмҳои он (сарбанд). Кори иҷрокардари боз як маротиба санчида, баъд нусхаи пешдоман ва рӯймодро мебурем.
14	Кашида гирифтани сӯзанакҳо, гирифтани қолаб.
15	Худсанҷӣ: Баҳо додан ба сифати кор: 1) тарзи гузоштани қолаб; 2) тарзи буриши тарафҳо ва тозагии ҷойи буриш; 3) ҷойи хатҳои бӯркашида; 4) баназаргирии ҳиссаи чок.

Расми 71. Тарзи гузоштани қолаб ба матоъ ва буридани нусхаи пешдоман: а) пешдомани яклухт бо рӯймол (сарбанд); б) пешдомани миёндор бо сарпӯш

и Дар вақти буридан матоъ бояд қаду бари муайян дошта бошад. Барои он ки дар вақти буридани ҷузъҳо ҷойи нуқсондор рост наояд, дар он ҳаққи чокро ба назар мегиранд. Матоъро бо қайчиҳои махсус ё мошинҳои махсуси буранда мебуранд.

- ?**
1. Барои чӣ пеш аз буридани матоъ тарафҳо ва бари матоъ муайян карда мешаванд?
 2. Барои буридани матоъ кадом қолидаҳоро ба назар бояд гирифт?
 3. Матои барои пешдоман интиҳобкардари аз назар гузаронед, ки нуқсондор набошад.
 4. Дар бораи касби буранда маълумоти муфассал диҳед.

§ 26. БАРОИ ДҶҲТАН ТАЙЁР КАРДАНИ ЧУЗЪҲОИ БУРИДАШУДА

Омода кардани пораҳо барои дҷҲтан. Технологияи дҷҲтани маснуотро дида мебароем. Он талаботи ба худ хос дорад.

Пораҳоро аввал бо сӯзан бо дарзи одӣ, баъд бо мошини дарздӯзӣ дҷҲтан лозим аст.

Ҳангоми дарздӯзии мошинӣ шартҳои зеринро ба инобат бояд гирифт:

1. Дарзҳои дастӣ бояд бо чокҳои баробар дҷҲта шаванд.
2. Дарзҳои мошинӣ бояд аз паҳлуи кӯкҳои дастӣ рост ва шинаму зебо иҷро карда шаванд.
3. Пас аз иҷрои ҳар дарз онро дарзмол кардан лозим аст.
4. ДҷҲтани маснуот, дарзмол кардани он. Пораҳои омодашуда бо тартиб пайваст карда мешаванд. Кӯкҳои дастиро канда, маснуотро дарзмол мекунем.
5. Баъди иҷрои кор онро месанҷем. Маснуот бояд мувофиқи намуна хушнаму, қисмҳои ҷуфташ баробар ва дуруст ҷой гирифта бошанд. Баъди дарзмол ягон ҷойи қатшуда набояд бошад.

Ҳангоми дҷҲтани кӯкҳои дастӣ захири чокҳо бояд рост ва дар масофаи муайян аз ҷойи буриш ва ҷойи қатъи матоъ ҷойгир шуда бошанд, кунҷҳои ҷойи буриш бояд ҳамвор бошанд, кӯкҳои нусағирӣ ва сӯзанақҳо бояд баъди иҷрои кӯкҳои дастӣ гирифта шаванд, баъди дарзҳои мошинӣ кӯкҳои дастӣ низ бояд гирифта шаванд.

Дӯзанда дар мувофиқа бо технологияи дҷҲт ва тақсимои меҳнат, ки аз тарафи роҳбарияти корхона ва мизочон фармоиш дода шудааст, аз рӯйи намудҳои пешниҳодшуда қисматҳои буридашудаи маснуотро ба ҳам мепайвандад. Тайёр кардани маснуот: дҷҲтан, часпонидан, ороиш додан ва ғайраро дар бар мегирад.

Сеҳи дӯзандагӣ бо мошинаҳои дӯзандагии пайвасткунанда ва махсус мучаҳҳаз мешавад. Дар ин сеҳ дҷҲтани маснуот ба амал меояд. Дар сеҳи коркарди захираи алоҳида ҷузъҳо ва қисмҳои маснуотро тайёр менамоянд.

Ҳангоми дҷҲтани қисмҳои маснуот бояд ба сифати чок ва

маснуоти дӯхташаванда аҳаммияти махсус дода, ба меҳнат муносибати эҷодкорона намоянд. Баъди анҷоми кор ҷойи кориро ба талаботҳои санитарияи гигиени мувофиқ намуда, асбобҳо ва таҷҳизоти истифодашударо дар ҷояш гузоштан лозим аст.

КОРИ АМАЛИИ №31

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №2

Дӯхтани рӯймол (сарбанд). Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиени мавзӯ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: қуттии сӯзанҳо, ришта, қайчӣ, ҷадвал, ченак-тасма, сӯзанак, бўр, ангуштпона, рӯймол ва шероза (1 м) ё тасмаи ороишӣ.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Хатҳои буриши ду тарафи кунҷи рост бо дарзи одӣ дӯхта мешаванд. Ҷойи буриши рости сарбанд (рӯймол)-ро аввал 0,5 см ба тарафи чап қат карда, кӯк мекунем. Баъд аз тарафи чап бо 0,8-1 см қат карда, кӯк ва дарзмол мекунем.
2	Қисми зиёдагии матоъро аз гӯшаҳои сарбанд бурида мепартоем.
3	Аз тарафи чапи матоъ бо бўр 1 см хат кашида, аз ҷойи буриш миёнаҷойи онро муайян мекунем.
4	Аз ҷойи буриши рӯймол (сарбанд) 1 см гузошта, аз тарафи чапаш бо бўр хат мекашем. Миёнаҷойи тасмаро ёфта, бо бўр ё қалам нишона мегузorem.
5	Шерозаро ба тарафи чапи рӯймол тарзе мегузorem, ки канори шероза (тасма) қад-қади хатти кашидашуда ҷойгир шавад ва миёнаҷояш бо ҷойи нишонакарда мувофиқ ояд. Баъд бо даст кӯк мекунем.
6	Аз канори тасма 0,1-0,2 см гузошта, бо мошини дарздӯзӣ дӯхта, охири чокро маҳкам мекунем. Кӯкҳои дастиро меканем.
7	Тасма (шероза)-ро аз тарафи рости рӯймол қат карда, аввал дастӣ кӯк мекунем, баъд бо мошини медӯзем ва дар охир кӯкҳои дастиро меканем.
8	Ҷойи дӯхташударо дарзмол мекунем.
9	Канорҳои шерозаро қат карда, бо чоки ноён дастӣ медӯзем.
10	Кӯкҳои дастиро қанда, рӯймоли тайёршударо дарзмол мекунем.

11	<p>Худсанҷӣ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ба сифати чоки канорҳои рӯймол диққат диҳед. 2. Баробар будани тарафҳои рӯймолро санҷед. 3. Сифати дарзмол кардани маснуотро санҷед.
----	--

Расми 72. Дӯхтани рӯймол бо шерозаи орошиӣ: а) дӯхтани рӯймол бо кӯкҳои дастӣ; б) дӯхтани рӯймол бо мошини дарздӯзи дастӣ ва часпондани шерозаи орошиӣ; в) пурра дӯхтани рӯймол

КОРИ АМАЛИИ №32

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №3

Технологияи дӯхтани сарпӯш. Аз тарафи омӯзгор коидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ нозорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷхизот: куттии қорӣ, қолаби каллапӯш, матоъ, тасма – 60 см, тасмаи борик ё шероза – 1 м 70 см.

№	Пайдархамии қор
1	Тайёр кардани қолаб мувофиқи номгӯи чузъҳо: тарафҳои рости чап ва равиши ресмонҳои барқад.
2	Чо ба чо кардан бо назардошти ҳиссаи чок, бо сӯзанак маҳкам карда, бо бӯр гирдавон кардан.
3	Дурустии чобачогузори қолабро ба назар гирифтан.
4	Технологияи дӯхтани канорҳои сарпӯш. Канорҳои сарпӯшро бо чоки қатқунӣ (васеғии чок 1 см) аввал дастӣ 0,5 см, баъд бо мошин ба дарозии 0,2 см медӯзем. Дарзхоро дарзмол мекунем.
5	Дӯхтани қисми поёнии сарпӯш. Дӯхтани қисми поёнии буриши сарпӯш бо дарзи қатқунии рост, бо дарзи васеяш 2 см маҳкам кардани охириҳои дарз. Дарзмол кардани дарзҳо.
6	Дӯхтани буриши қисми болоӣ. Буриши қисми болоии каллапӯшро каме қат карда медӯзем. Васеғии дарз 4 см, маҳкам кардани дарз.
7	Кӯкҳои дастиро аз канори қисми боло 2 см мегузорем, бо кӯки дастӣ 0,5 см медӯзем.
8	Дарзи мошиниро дар масофаи 0,2 см аз кӯки дастӣ медӯзем.
9	Кӯкҳои дастиро қанда, дарзмол мекунем.
10	Қорқарди охири ва ороиши каллапӯш. Пурра дӯхтани маснуот. Каллапӯшро бо шероза ороиш медиҳем.
11	Қори бандаки сарпӯш (нигаред ба қори амалии №36). Банди борикро аз ҷойи сӯрохиҳои сарпӯш гузаронида, маснуотро дарзмол мекунем.
12	Дар вақти пӯшидани сарпӯш бандакашро мекашем ва мебандем.
13	Худсанҷӣ: А) санҷидани сифати чокҳо; Б) баробарии васеӣ ва баландии сарпӯш; В) дуруст гузаронидани шерозаҳо.

Ҳангоми омода кардани маснуот риояи қоидаҳои дурусти дарзмолкунии маснуот роли асосиро мебозад. Он ба намуди зоҳири маснуот ва сифати он таъсир мерасонад. Баъди иҷро кардани ҳар як дарзи мошинӣ ба рӯи онҳо матоъ ё доқа гузошта дарзмол кардан лозим аст. Кӯкҳои дастиро қанда, ҷойҳои

чинишуда ва қатшудаи маснуотро дарзмол қунед. Ҳангоми дарзмол кардан ба ҳарорати дарзмол аҳаммият диҳед.

- ?** 1. Дар вақти дӯхтани маснуот кадом шартҳоро ба назар гирифтаан лозим аст?
2. Тарзи дӯхтани тасмаро шарҳ диҳед.
3. Талаботҳои санитарии гигиени ҳангоми иҷрои кор кадомҳоянд?

§27. ТЕХНОЛОГИЯИ ДӢХТАНИ ПЕШДОМАН

КОРИ АМАЛИИ №33

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №4

Дӯхтани пешдомани яклухт. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиени мавзӯ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: куттии корӣ, пешдоман, ҷузъҳои пешдоман, мошини дарздӯзӣ, дарзмол.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Дӯхтани буришҳои канорӣ. Буришҳои канорӣ ва қисми болоии ҷузъи пешдоманро аввал 0,5 см, баъд 1 см ба дарун қат карда кӯк мезанем.
2	Канорҳои пешдоман ва қисми болоиро аз ҷойи қатшуда бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
3	Дӯхтани қисми поёнии пешдоман. Қисми поёнии буришро аввал 0,5 см, баъд 1 – 2,5 см қат карда кӯк мезанем, баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
4	Қисми охири чокро мустаҳкам мекунем.
5	Кӯкҳои дастиро меканем.
6	Ҷойҳои дӯхтаи пешдоманро дарзмол мекунем.
7	Худсанҷӣ: 1. баробарии васеии чокҳо дар вақти кӯк задан; 2. роста ва ҳамвории чок; 3. дарзмол кардан.

Дӯхтани гарданбанд дар пешдоман. Гарданбандхоро ду қат баробар карда, аввал бо сӯзан дастӣ ва баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзанд, кӯкҳои дастиро канда, рост ва дарзмол мекунанд.

Ба ҷойи ишорашуда ду кунчи қисми болоии пешдоманро мечаспонем. Ба ҷойи гарданбандҳои матоӣ тасмачаҳои махсуси тайёро низ часпондан мувофиқ аст.

Расми 74. Дӯхтани гарданбанд ва дӯхтани пешдомани яклухт

КОРИ АМАЛИИ №34

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №5

Дӯхтани гарданбанд. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ нозорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Тачҳизот: қуттии афзорҳои дарздӯзӣ, ҷузъҳои гарданбанд, мошини дарздӯзӣ, дарзмол.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Ҷузъи гарданбандро гирифта, барқад гузошта, тарафи ростай онро ба дарун гузошта, аз ҷойи буриш 0,7 см монда, дастӣ кӯк мезанем.
2	Дарзхоро рости хамвор карда, ду тарафи гарданбандро (канор ва як тарафи кунчи онро) бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
3	Кӯкҳои дастиро меканем ва охири гарданбандро бо ёрии қалам рости мекунем.

4	Кунҷҳои гарданбандро роста карда, 0,8 см ба дарун қат намуда, аввал дастӣ, баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
5	Кӯкҳои дастиро меканем ва онро дарзмол мекунем.
6	Гарданбанди тайёрро ба қисми болоии пешдоман дар масофаи 0,8 см аз чойи коркарди маснуот аввал дастӣ, баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
7	Худсанҷӣ: 1. санҷидани сифати чок; 2. ба сифати кунҷҳои гарданбанд аҳаммият диҳед; 3. дуруст пайваст шудани гарданбанд ва қисми болоии пешдоманро санҷед.

- ?** 1. Тарзи дӯхтани қисми поёнии пешдоманро гуфта диҳед.
2. Гарданбандро дар кадом масофа ба қисми болоии пешдоман мепайванданд?
3. Вобаста ба мавзӯ кадом қасб рост меояд?

§ 28. ДҶҲТАНИ ТАСМА (МИЁНБАНД Ё КАМАРБАНД)

Дар тӯли солҳои зиёд либос чун объекти мӯд ба бисёр дигаргунӣҳо дучор шуд. Дар Рум ба ороиши либос бештар аҳаммият меоданд ва камарбанд ҳам ба яке аз ҷузъиёти ороишӣ мубаддал шуд. Камарбандро бо маводди қимат, марвориди хиндӣ, санҷҳои қиматбаҳои суфта, ёқут ва ғайра оро меоданд.

Дар давраҳои пеш аскарони дар муҳориба тарсончаку ноухдабароро дар сафи аскарон бо шармандагӣ аз камарбанд маҳрум мекарданд.

Дар асрҳои миёна, ки ҷайб он қадар маъмулӣ набуду борхалтаҳо кам истифода мебуданд, корд, шона, қайчӣ ва ғайраро бо ришта ё занҷирак ба камарбанд меовехтанд. Аскарон дар камарбандашон шамшер, ханҷар, баъзан зангӯларо меовехтанд. Дар баъзе либосҳои камарбанд (тасма)-ро ҳоло ҳам то ҳадди имкон ба тарзҳои гуногун ороиш медиҳанд.

Умуман камарбандҳо ғайр аз хона, артел, инчунин дар корхонаҳои дӯзандагӣ низ истифода мекунанд. Ба пешрафти истифодаи омилҳои бисёре таъсир мерасонанд, ки муҳимтарини онҳо ҳаҷми маҳсулоти истифодаи мебошад. Ҳангоми истифода

сол намудани маснуот аз тарафи дӯзанда ба сифати чок ва маснуоти тайёршаванда, зебӣ ва талаботҳои санитарии гигиени аҳаммияти ҷиддӣ дода мешавад.

КОРИ АМАЛИИ №35

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №6

Дӯхтани тасма (миёнбанд). Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиени мавзӯ назорат карда, аз қониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: қуттии қорӣ, ҷузъҳои тасма (миёнбанд), мошини дарздӯзӣ, дарзмол.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Ҷузъҳои тасмаро (миёнбандро) гирифта, барқад гузошта, тарафи ростай онро аз қисми буриши он 0,7 см - 1 см ба дарун қат карда, бо қўқи дастӣ медӯзем.
2	Дарзхоро ҳамвор намуда бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
3	Миёнбандро роста карда, 2 тарафи охири онро ба дарун 0,8 см қат карда, 0,5 см аввал дастӣ, баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
4	Тасмаи тайёрро дарзмол мекунем.
5	Худсанҷӣ: 1. ба сифати чокҳо назорат намоед, васеии тасма бояд як хел бошад. 3. ба кунҷи миёнбанд эътибор диҳед.

Расми 75. Дӯхтани миёнбанд

1. Тарзи дӯхтани тасмаро гуфта диҳед.
2. Тасмаро ба пешдоман чӣ тарз мепайванданд?

Эзоҳ: Бо ҳамин пайдарҳамӣ ҷузъи дигари миёнбандро (тасмаро) дӯзед.

3. Ба фикри шумо вобаста ба мавзӯ кадом касб рост меояд?

§ 29. ДҶҲТНИ ЧАЙБ

Асосан ду намуди чайб маълум аст: чайби беруни ва чайби даруни. Онро аз чузъҳои асосии маснуот омода карда, дар болои дарз ва ё чин мешинонанд. Вобаста ба ҷойи дӯхт чайби беруни (чайби боло) аз даруни фарқ мекунад.

Чайби беруни одӣ, рост, хошиядор, хошияш бе нақшу нигор, сарпӯшдор, бесарпӯши бахиядор, чиндор ва ғайра мешавад. Чайб беруноро бо ҳар хел чину гулдӯзӣ, аппликатсия ва ғайра оро медиҳанд. Ҳангоми омода кардани чайб усулҳои пайвастании минбаъдаи онро (вобаста ба шакли чайб ва хусусиятҳои мато, ки аз он чайб дӯхта мешавад) ба назар гирифтани даркор аст.

Барои дӯхтани пешдоман асосан кисаи беруниро интихоб мекунанд.

Ҷой ва андозаи чайбро аз рӯи намунаи гирифташуда ва ҳангоми пӯшида дидани пешдоман муайян мекунанд. Бо ин мақсад мувофиқи андозаи шакли чайбро аз қоғаз мебуранд.

Дӯзанда дар истехсолоти дӯзандагӣ маснуотхоро қисм ба қисм дар алоҳидагӣ коркард намуда, дар охир як маснуоти тайёрро омода менамояд. Ҳангоми омода намудани маснуот муносибати эҷодкорона ба меҳнатро ба инобат гирифта, дар раванди иҷрои кор ҷойи кори аз ҷиҳати талаботҳои санитарияю гигиени мутобик намоянд.

Дар истехсолоти корхонаҳои дӯзандагӣ, артелҳои дӯзандагӣ дӯхтани маҳсулоти фармоишӣ бо мошинҳои дӯзандагии гуногунтама, ҳамакора, алоҳида бо усули пайдарҳам идора ва иҷро карда мешаванд.

КОРИ АМАЛИИ №36

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №7

Дӯхтани кисаҳо. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияю гигиени мавзӯ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Тачҳизот: куттии афзорҳои дӯзандагӣ, чузъҳои чайб, мошини дарздӯзӣ, дарзмол.

№	Тартиби иҷрои қор
1	Аз тарафи рости чайб дар масофаи 0,5 см ва 2 см аз буриши болоии чузъи чайб бо бӯр хатти рост мекашем
2	Хатти буриши даҳони чайбро 0,5 см кӯк мезанем ва бо мошини дарздӯзӣ медӯзем
3	Баъди 2 см боз чаппа қат карда, ду тарафи чайбро низ медӯзем ва роста мекунем
4	Кӯкҳои дастиро канда, дарзмол мекунем
5	Канори кисаро аз тарафи роста 0,8 см ё 1 см қат карда медӯзем
6	Се тарафи дигари чайбро низ як маротиба 0,8 ё 1 см қат карда медӯзем
7	Дарзмол мекунем
8	Бо ҳамин пайдарҳамӣ чузъи дигари чайбро медӯзем
9	Худсанҷӣ: 1. назорат кардан ба сифати чокҳо: ба андоза ва шакли чайб, васеии чок ва захми он; 2. дарзмол кардани маснуот.

Расми 76. Дӯхтани чайб

- ❓ 1. Кадом намуди чайбҳоро медонед?
2. Ҳангоми дӯхтан ба кадом шартҳо аҳаммият додан лозим аст?
3. Дар бораи касби дӯзандагӣ маълумот диҳед.
4. Талаботи санитарии гигиени дӯзандагӣ иҷрои қор дар истеҳсолоти дӯзандагӣ кадомҳоянд?

§30. ПУРРА ДҶҲТНИ МАСНУОТ

КОРИ АМАЛИИ №37 НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №8

Технологияи пайваст кардани чузъҳои пешдоман. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиени мавзӯ назорат ва аз қониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: куттии афзорҳои дӯзандагӣ, чузъҳои чайб, гарданбанд, тасма (миёнбанд), пешдоман, мошини дарздӯзӣ, дарзмол.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Пайваст кардани чайб ба қисми поёни пешдоман, тарафҳои чайбро муайян мекунем, ҷойи пайвастании гарданбанд ба қисми болоии пешдоман, миёнбанд ба қисми паҳлуии пешдоманро муайян мекунем, хатти миёниро бо бӯр ишора намуда, ҷойгиришавии чузъҳоро дар маснуот муайян мекунем.
2	Тарафи чапи чузъи чайбро ба тарафи рости маснуот гузошта, тарафҳои болоӣ ва паҳлуии маснуотро ба назар мегирем.
3	Ҷойи чайбро хат кашида ё муайян намуда, кӯкҳои нусхагирӣ мегузаронем.
4	Аз канори чайб 0,1-0,2 см гузошта, аввал дастӣ кӯк мезанем, баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем, кунҷҳои болоиро ба шакли секунҷа маҳкам мекунем.
5	Кӯкҳои дастиро қанда, маснуот ва чайбро дарзмол мекунем.
6	Миёнбанди тайёро ба маркази ду паҳлуии пешдоман дар масофаи 0,8 см аз канорҳои он дастӣ ва баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем. Маснуоти тайёро дарзмол мекунем.
7	Худсанҷӣ: 1. сифати шинондани киса, миёнбанд ва гарданбандро санҷед; 2. сифати дарзи мошиниро аз назар гузаронед; 3. ба дарзмолкунии маснуот аҳамият диҳед.

Баъди ба итмом расонидани коркарди чузъҳои пешдоман омода мешавад.

Дар замони ҳозира ба истехсоли либос барои аҳоли истехсолоти дӯзандагӣ машғул аст. Инчунин ба ин кор корхонаҳои

Расми 77. Пурра дӯхтани пешдоман

алоҳида, артелҳо, сеҳҳои дӯзандагӣ, ки барои дӯхтани либоси инфиродӣ фармоиш мегиранд, машғул мебошанд.

Дарзмолкунӣ. Дарзмоли барқӣ тавассути унсури гармибахши дохилӣ пас аз васл кардан ба шабакаи барқ метафсад.

Танзими ҳарорат бо рақамҳои римии I, II, III, ё тақсимои шёлк (абрешим), шерсть (пашм), лён (матой катонӣ) ишора шудааст. Тавассути он ҳарорати дарзмолро ба навъи матоъ мувофиқ мекунанд.

Дарзмол барои ҳамвор кардани либос, матой ғичимшуда, дарзмол кардани дарз, гулдӯзӣ истифода мешавад. Ҳангоми дарзмол кардани рӯймол (сарбанд) ва пешдоман қоидаҳои зеринро риоя бояд кард:

Расми 78. Дарзмолкунандаи истеҳсолот

1. Дарзмолро аз назар гузаронед, ки тағаш ифлос ё ягон ҷояш қанда нашуда бошад;
2. Дарзмолро бо дастони хушк васл ва қатъ кунед. Бо дасти тар иҷро кардани ин амалҳо қатъиян манъ аст;
3. Ҳарорати дарзмолро тавассути танзимаи ҳарорат ба навъи матой дарзмолшаванда мувофиқ кунед;
4. Ашӯро аз рост ба чап дарзмол кунед;
5. Ашӯи дарзмолкардаро дарҳол таҳ кардан мумкин нест. Маснуотро дар рӯйи тахтаи махсус дарзмол кунед.

КОРИ АМАЛИИ №38

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №9

Дӯхтани пешдомани камарбанддор. Аз тарафи омӯзгор қо-
идаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиенӣ оид ба мав-
зуъ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: қуттии афзорҳои дарздӯзӣ, бандакҳо, мошини
дарздӯзӣ.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Қисми болоии пешдоманро дар назди сандуки сина аз се тараф аз тарафи буриши паҳлӯӣ дар масофаи 0,7 см кӯк мезанем.
2	Кӯкҳои дастиро меканем, ҷойи буриши тасмаи ороширо қат мекунем ва кӯк мезанем.
3	Чокхоро рӯсту ҳамвор карда, 0,2 см кӯк мезанем. Бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
4	Қисми болоии пешдомани тайёршударо дарзмол мекунем ва кӯкҳои дастиро меканем.
5	Гарданбанди тайёрро ба қисми болоии пешдоман дар масофаи 0,8 см аз канори маснуот дастӣ ва баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
6	Худсанҷӣ: 1. сифати корро санҷед; 2. мувофиқи талабот дӯхта шудани пешдоманро санҷед; 3. санҷидани сифати чокҳо.

Эзоҳ: *Кори гарданбандро монанди гарданбанди пешдомани яклухт иҷро кунед.*

Расми 79. *Кори қисми болоӣ ва пайвасти кардани гарданбанди пешдомани камарбанддор*

КОРИ АМАЛИИ №39
НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №10

Дӯхтани гирди пешдоман. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиении мавзӯро назорат карда, аз ҷониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: қуттии афзорҳои дӯзандагӣ, қисми поёнии пешдоман, мошини дарздӯзӣ, дарзмол.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Қисми поёнии пешдоманро бо тасмаҳои ороишӣ ва ғайра ҳам дӯхтан мумкин аст.
2	Чин-чин кардани қисми болоии пешдоман. Дар пешдоман дар масофаи 1 см бо бӯр ду хатти рости мувозӣ (масофаи байни хатҳои мувозӣ 0,7см) мекашем. Барои ин дарзҳои мошиниро ба 4 мегузоредем ва бо дарзҳои мошини меҳдӯзем, дар охир риштаро ба дарозии 5 см боқӣ мегузоредем.
3	Барои чин-чин кардан риштаҳои поёнии чокро аз як тараф мекашем ва то дарозии муайян онро чин-чин мекунем.
4	Худсанҷӣ: 1. баробарии васегии чокҳо дар вақти кӯк задан; 2. ростии чок; 3. сифатнокии чинҳо ва тақсимооти баробари онҳо; 4. дарзмол кардан.

ТЕХНОЛОГИЯИ БА ҲАМ ПАЙВАСТАНИ ҚИСМҲОИ ПЕШДОМАН

КОРИ АМАЛИИ №40
НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №11

Дӯхтани камарбанд ва чайб. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиении мавзӯро назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: қуттии афзорҳои дарздӯзӣ, қисми болоии пешдоман, чайб, қисми поёнии пешдоман, камарбанд, мошини дарздӯзӣ.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Дӯхтани тасма (камарбанд). Чузъҳои тасмаро барқад гузошта, тарафи ростай онро ба дарун қат мекунем ва охири тасмаро дар масофаи 35 см кӯк мезанем.
2	Охири тасмаро аз ҷойи буриш 1 см меҳӯзем.
3	Кӯкҳои дастиро меканем, қисми изофагии ҷокро аз кунҷҳо дар масофаи 0,2 см аз ҷок меҳӯзем.
4	Охири тасмаро роста карда, кунҷҳояшро рост мекунем ва дар масофаи 0,2 см аз ҷок меҳӯзем.
5	Тасмаи дӯхташударо дарзмол мекунем ва кӯкҳои дастиро меканем.
6	Худсанҷӣ: 1. ба сифати ҷокҳо назорат кунед; 2. васегии тасма бояд як хел бошад; 3. ба кунҷҳои тасма аҳаммият диҳед.

Эзоҳ: Кисаро монанди технологияи дӯхтани кисаи пешдомани яклухт иҷро мекунем, баъд ҷойи кисаро муайян намуда, кисаи тай-ёрро ба пешдоман мепайвандем.

КОРИ АМАЛИИ №41

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №12

Пайваст кардани тасма ба қисми болоӣ ва поёнии пешдомани камарбанддор. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарияи гигиении мавзӯро назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: қуттии афзорҳои дарздӯзӣ, қисми болоии пешдоман, чайб, қисми поёнии пешдоман, камарбанд, мошини дарздӯзӣ.

№	Тартиби иҷрои кор
1	Қисми болоии пешдоманро бо қисми поёнии он мувофиқ карда мегузорем, аз тарафи чап миёнаҷойи чузъҳоро ёфта кӯк мезанем.
2	Ба қисми болоии пешдоман миёнаҷойи тасмаро (аз тарафи росташ) кӯк мезанем, канори поёнии пешдоманро ба хатҳои санҷиши тасма мегузорем ва ҳамаи чузъҳоро бо кӯкҳои дастӣ мепайвандем.
3	Ҷойи изофагии матоъро чин-чин карда, буриши болоӣ, қисми поёнии пешдоманро кӯк мекунем ва сӯзанаҷҳоро мегирем.

4	Чузъҳои пешдоманро аз тарафи қисми поёни дар масофаи 1 см аз хатти буриш медӯзем.
5	Кӯкҳои дастиро меканем ва чокҳоро ба дарун дохил карда, тасмаро қат мекунем.
6	Чойи буриши озоди тасмаро 1 см ба дарун қат мекунем, баъд бо чоки 0,1-0,2 см аз чойи қатшуда медӯзем ва ҳамаи кӯкҳои дастиро меканем.
7	Агар шерозаи ороишӣ бошад, онро ба қисми болоӣ ва поёнии пешдоман аввал дастӣ, баъд бо мошини дарздӯзӣ дӯzed.
8	Баъди пурра дӯхтан пешдоман онро дарзмол кардан лозим аст.
9	Худсанҷӣ: 1. ба сифати пайвастанӣ тасма аҳаммият диҳед; 2. чокҳои аз рӯ дӯхта ноаён бошанд; 3. ба сифати дарзмолкунӣ аҳаммият диҳед.

- ?** 1. Тарзи дӯхтани камарбандро бигӯед.
2. Ҳангоми дарзмол кардани маснуоти тайёр ба чӣ бояд аҳаммият дод?
3. Вазифаҳои асосии шахси дарзмолкун дар корхонаҳои истеҳсоли кадомҳоянд?
4. Ҳангоми пурра дӯхтани маснуот талаботҳои санитарияи гигиенӣ аз назар дур намонад.
5. Қисми поёнии пешдоманро чӣ тарз медӯзанд?
6. Кадом қисми пешдоман чин-чин карда мешавад: паҳлу ё қисми болои он?
7. Агар тасмаи ороишӣ ё шероза дошта бошед, метавонед бо он пешдоманро ороиш диҳед.
8. Дар дафтари кориатон интихобан пешдоманро эҷодкорона тасвир намоед.

§31. ТЕХНОЛОГИЯИ ДҶҲТНИ ОСТИНЧА

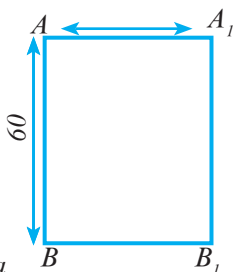
Остинчаро барои часпонидани санбӯса ва нон дар танӯр истифода мебарем, Танӯрҳоро мувофиқи истифода барои санбӯса даҳонашон ба боло, барои нон тарзе мегуздоранд, ки даҳони танӯр рӯ ба ҷониби нонпаз бошад. Барои часпондани нон ба дасти рост остинча мепӯшанд. Барои дӯхтани остинча матои зичбофтаи пахтагӣ ва катониро истифода мебаранд. Остинча-

ро аз матои шиму костюм ва доманҳои (юбкаҳои) аз истифода баромада низ сохтан мумкин аст. Барои рӯй ва дохилаш матоҳои ғафсро ҳам истифода мебаранд. Ба қабати мато пахта мегузоранд.

Аз рӯйи нақша қолаб сохта, баъд қолабро ба мато гузошта, қоидаҳои буридан ва дӯхтани маснуотро бо назардошти риояи техникаи бехатарӣ иҷро намоед.

Нақшаи дастурии №6

№	Аломати шартӣ	Таҳлили қор, номгӯии порчаҳо	Ҳисобкунӣ бо см
1	$\angle A$	Кунҷи рост аз нуқтаи A -ро созад.	Хатти рост
2	AA_1	Васеги остинчаро дар хатти уфуқӣ гузоред.	$AA_1=30см$
3	AB	Дарозии остинча дар хатти амудӣ.	$AB=60см$
4	$AA_1=BB_1$ AA_1B_1B	Нуқтаҳоро ба ҳам мепайвандем, росткунҷаро ҳосил мекунем.	30×60

Расми 82. Нақшаи остинча

КОРИ АМАЛИИ №42

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №13

Дӯхтани остинча. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиении мавзӯ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Тачҳизот: куттии афзорҳои дарздӯзӣ, мато, чадвал, кайчӣ, қолаб, қалам, бӯри дӯзандагӣ.

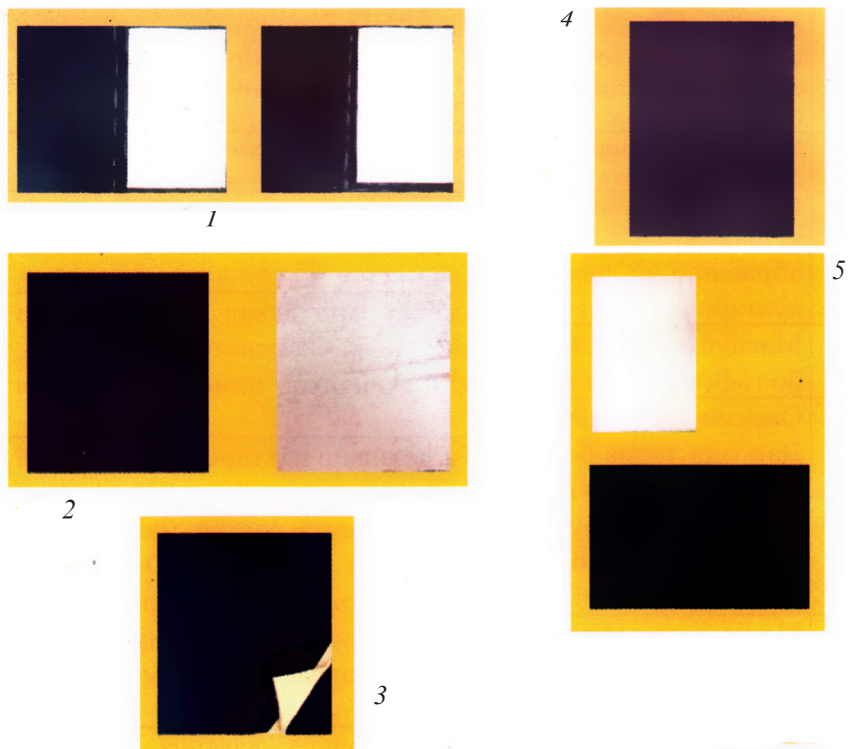
№	Тартиби иҷрои қор
1	Аз матои пахтагини ғафс ё катонии якранги зичбофт росткунҷаи тарафҳои 30x60 тайёр мекунем (ағсар ва абраи маснуот).

2	Пеш аз буридан матоъро аз назар мегузаронем, сифати онро муайян менамоем. Баъд матоъро чорқат карда, ба ҷойи қатшудаи матоъ қолаби тайёрро мегузорем, қолабро бо сӯзанак маҳкам мекунем. Қоидаҳои техникаи бехатариро ба назар гиред.
3	Баъд ҷойи буриши онро бо бўр, бо назардошти ҳиссаи чок, гирдавон мекунем.
4	Баъд бо қайҷӣ онро мебурем ва аз он ду чузъ ҳосил мешавад.
5	Астари остинчаро кушода, абраро аввал 1 см бо кӯки дастӣ медӯзем. Агар матои интиҳобкардаатон кам бошад, абрашро аз дигар хел матоъ интиҳоб намоед. Маснуоти дӯхтаро дарзмол кунед.
6	Маснуотро рост карда, ба дохилаш пахтаро аз ҷойи сӯроҳӣ бо ғафсии 2-3 см мегузорем.
7	Овезаки остинчаро аз тасма ё лента сохтан мумкин аст. Дарозии тасма бояд 12 см, бараш 1 см бошад. Онро тавре тайёр мекунем, ки дар миёнаҷойи қати тасма шакли секунча ҳосил шавад. Нӯғҳои тасмаро дар пушти маснуот аввал дастӣ кӯк карда, баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем. Дарозии тасма бояд 5 см бошад.
8	Маснуоти тайёрро ҳамчун кӯрпача лаганда мекунем, масофаи лаганда ба таъби дӯзанда вобаста аст.
9	Баъд аз лаганда тарафи ростаашро ба дарун дуқат мекунем ва ду тарафи гирдашро ба дарозии чок аз канори маснуот 0,7 см аввал дастӣ, баъд бо мошини дарздӯзӣ медӯзем.
10	Маснуотро аз ҷое, ки даст дароварда мешавад, роста намуда, истифода мебарем.
11	Шумо метавонед ду тарафи маснуотро дӯхта рост кунед, ду тарафи дӯхташударо бо кӯкҳои ороишӣ, кӯки ҳарак ё кӯки одӣ, бо матои якранг гирдавон карда дӯзед.
12	Худсанҷӣ: 1. дарзҳои мошинӣ рост ва ҳамвор бошанд; 2. лаганда бо ҳатти ва масофаи муайян дӯхта шавад; 3. ороиши маснуот зебо ва ба таъби худ мувофиқ бошад.

Шаклҳои остинча гуногунанд. Онҳоро аз рӯйи қолаб амсиласозӣ мекунанд. Асоси остинча дароз, рафидашакл, мудаввар ва андозаҳояш хурд, миёна, калон ва ғайра мешаванд.

Дӯзандаи моҳир ҳангоми дӯхтани остинчаи рафида ва дигар маснуотҳои дӯзандагӣ бояд якчанд сифатҳои асосиро дошта бошад. Дӯзанда бояд дониши хуби санъати тасвирӣ, нақшакашӣ, геометрия, математика, физика, химия, биология,

ботаника, таърих дошта, хосияти матоъ, намуди риштаҳоро донад, навъ ва сифати матоъро фарқ карда тавонад. Ҳангоми банақшагирии нақшу нигори остинча ва рафида бояд нақшу нигорҳои милли ба назар гирифта, нусхаи онҳоро дар маснуоти тайёршаванда эҷодкорона гулдӯзӣ карда шуда, ҷиҳатҳои зебоипарастиву навоарӣ ва интиҳоби дурусти ранг аз назар дур намонад.

Расми 83. *Технологияи коркарди остинча: 1-тарзи гузоштани қолаб ба матоъ; 2-дӯхтани остинча ва ба дохили он гузоштани пахта ё ватин; 3-гузоштани пахта ва абраю астар; 4-лаганда кардани остинча; 5-пурра дӯхтани остинча бо астарчаи сафед*

Харитаи технологиро хонда, амалиётро пайи ҳам иҷро намояд. Босифат иҷро кардани фармоишҳо, донистани навъҳои сӯзанҳо, механизмҳо ва технологияи коркарди онҳо, коркарди намӣ, гармидиҳии маснуотҳоро донад.

Талаботи техникаи бехатарӣ ва санитарии гигиениро риоя намояд. Дӯзанда табъи зебоипарастӣ, тахайюли бадеӣ, ҳаракати мунтазами панҷаҳо, дасту ангуштон, системаи асаби устувор, қувваи босираву сомеаи хуб ва сифати покизакорӣ ва эҷодкорӣ дошта бошад.

Расми 84. Намуди остинҷаи рафида: а) намуди тарафи рости маснуот; б) намуди тарафи чапнаи маснуот; в) намуди остинҷаи одӣ ва асбобҳои зарурӣ барои нонпазӣ

Эзоҳ: Бар ва дарозии остинҷаро каме хурд карда, дарозиаширо 20 см кӯтоҳ карда, дастпӯшак, ҷойникпӯшак сохтан мумкин аст. Агар ба он пахта наандохта, як қабат карда, ҷойи аз ду тараф даст мебарномадагиро қушода монем, нимдастпӯшак ҳосил мешавад.

Нимдастпӯшак либосҳои остиндарозро аз ифлосшавӣ нигоҳ медорад. Дарозии онро аз оринҷи хурд то оринҷи калон чен мекунам. Васегии он бояд аз мушти даст 4 см зиёдтар бошад.

Шумо метавонед барои остини либосатонро аз ифлосӣ нигоҳ доштан нимдастпӯшакро истифода баред.

1. Чанд намуди остинҷаро медонед?
2. Барои дӯхтани остинҷа ба ғайр аз матоъҳои пахтагӣю катонӣ боз кадом навъи матоъро истифода мебаранд?
3. Шумо дар хонаатон бо кадом навъи остинҷа нон мепазед, маълумот диҳед.
4. Шумо метавонед дар дарси амалӣ намуди дилхоҳи остинҷа, нимос-тинҷа, дастпӯшакро интихобӣ дӯзед.
5. Барои дӯхтани остинҷа ва рафида кадом касб саруқор дорад?
6. Кадом нақшу ниғорҳои миллӣ барои остинҷа ва рафида ҳос аст?

§32. САЁҲАТИ ТАЪЛИМӢ БА ИСТЕҲСОЛОТИ СОҲАИ ДӮЗАНДАГӢ

Соҳаи дӯзандагӣ яке аз самтҳои соҳаи саноати сабук ба ҳисоб меравад, ки дар он бештар маҳсулотҳои дӯзандагиро омода менамоянд.

Истеҳсолоти соҳаи дӯзандагӣ яке аз истеҳсолоти пуриқтидоре мебошад, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон афзалият дорад.

Барои боз ҳам муфассалтар ва аниқтар шинос шудани хонандагон бо истеҳсолоти дӯзандагӣ ва мазмуни қор, доир ба касбҳои гуногуни соҳаи дӯзандагӣ гузаронидани саёҳати таълимӣ ба корхонаҳо, сеҳҳо ва ателеҳои дӯзандагӣ аҳамияти калон дорад. Саёҳати таълимӣ бо банақшагирии пешакӣ ва мавзӯҳои аниқ гузаронидан лозим аст. Барномаи саёҳати таълимӣ аз якҷанд ҷанбаҳо иборат аст: мақсад ва вазифаи саёҳати таълимӣ бояд аниқ қарда шавад: пешакӣ ба он тайёри дида шавад, рафти саёҳати таълимӣ, натиҷа ва хулосабарории раванди саёҳати таълимӣ ва ҷамъбасти он.

Намуна аз саёҳати таълимии истеҳсолоти дӯзандагӣ. Хонандагон ҳангоми ташриф овардан ба истеҳсолоти дӯзандагӣ бояд шиносоии худро аз сеҳи буридан оғоз кунанд.

Истеҳсоли маҳсулоти дӯзандагӣ яке аз ҷойҳои муҳимро дар ҷараёни истеҳсоли либосҳо ишғол мекунад. Вазифаи шӯъбаи буридан таъмин кардани сеҳи дӯзандагӣ бо маҳсулоти буридашуда аст.

Расми 85. Истеҳсолоти соҳаи дӯзандагӣ

Мошинаи бурандагӣ метавонад рангҳоро ба боло, рӯйи поён ва рӯ ба рӯйи ҳам гузорад. Рангҳо бе шиддат, таҳрифҳо ва қатҳо дар як қанори матоъ ҳамвор қарда мешаванд. Дар

таҷҳизоти бурандагӣ корди амудӣ мавҷуд аст, ки барои буридани чузъҳои дӯзандагӣ аз матоъҳои гуногуни ороишӣ ва ғайра истифода мебарад. Чунин таҷҳизоти буридан барои буридани қисмҳои хурд ва қисмҳои шаклҳои мураккаб аз қисмҳои пеш буридашуда истифода мешавад. Дар ин ҷо коргар нақшаи қолаби қисмҳоро бо истифода аз намунаҳои картон месозад. Яке аз операторон, як қисми қолабро ба болои матоъ ҷойгир мекунад ва онро ба тасмаҳои конвейери мунтазам ҳаракаткунанда роҳнамоӣ мекунад.

Раванди дигари амалиёти истеҳсолоти дӯзандагӣ дар сеҳи бурандагӣ гузаронида мешавад, ки амалиёти буридани маснуот аст. Дар ниҳоят, маҳз аз ҳамон ҷо маҳсулоти босифат сар мешавад. Пайдарҳамии буридан бояд рақамгузорӣ карда шавад, то нишонаҳо бо рангҳои гуногун набошанд ва дар бастаҳо пур карда шаванд.

Рақами силсилави дар тамға ҷоп карда мешавад, ки ба тарафи пеши қисм дар мошини маҳсус бо тарзи гармӣ ё бо ёрии дастгоҳи маҳсус, дастгоҳи рақамгирӣ часпонида мешавад. Маснуоти пурра буридашуда дар қабати боло ҷойгир карда шуда, дар рафҳои бисёрқабата барои ниғаждорӣ пеш аз фиристода ба сеҳҳои дӯзандагӣ нигоҳ дошта мешавад.

Кормандони маҳсус мавҷуданд, ки қисмҳои асосӣ, қисмҳои дарунӣ ва ҳисоботро дар баста мувофиқи амсилаи маснуот назорат мекунанд.

Сеҳи буридан инчунин картаҳои технологӣ (варақаҳои маршрутӣ)-ро бо якчанд нусха барои ҳар як маҷмуъ барои миқдори муайяни адади маҳсулот дар амсилаи он нусхабардорӣ мекунад, чунин ҳуҷҷати ҳамроҳкунӣ аз аробаҷаҳои сайёр, ки ба сеҳи дӯзандагӣ меравад ва баъд ҳамчун маҳсулоти тайёр аз назорати сифат гузашта, ба анбори маҳсулот оварда мешавад.

Вазифаи асосии сеҳи бурандагӣ ин буридани қисмҳо, насб кардан, тайёр кардани чузъҳо барои маснуотҳои дӯзандагӣ, рақамгузорӣ кардани қисмҳо, танзими шакли онҳо, пур кардани қисмҳо ва таъмини маснуоти буридашуда ба сеҳҳои дӯзандагӣ мебошад.

Пас аз сеҳи бурандагӣ амалиёти коркарди маснуот дар сеҳи дӯзандагӣ ба итмом расонида мешавад.

Дар коргоҳҳои дӯзандагӣ қисмҳои аз сеҳи бурандагӣ ома-

да, коркард карда мешаванд, чузъхоро ба ҳамдигар пайваст карда, равандҳои технологӣ пайиҳам иҷро карда мешаванд ва ба шахси масъули назорати сифат равона мегардад.

Дар натиҷаи гузаронидани назорати сифат қисмҳои либосҳои васлшуда аз назар гузаронида, ҷойҳои нуқсондор дар чузъҳо бо хатҳои ёрирасон таввасути собун ва ё бўр аломатгузори карда мешавад.

Дар сеҳҳои истеҳсолоти дӯзандагӣ мошинҳои дарздӯзии хамакура (универсалӣ) ва махсус, мошинҳои автоматӣ ва ни-мавтоматӣ, инчунин таҷҳизот барои гузаронидани коркарди гармию намӣ, дарзмолҳо, прессҳо ва дарзмолҳои бугии муосир мучаҳҳаз мебошанд.

Баъд аз пурра дӯхтани маснуот дар сеҳи дӯзандагӣ ба бахши назорати маҳсулоти тайёр фиристода мешавад.

Дар сеҳи дӯзандагӣ маҳсулоти тайёр аз як амалиёт ба дигараш дар камарбандҳои ҷудошаванда интиқол дода мешаванд. Дар сеҳи дӯзандагӣ барои амалиёти махсус мошинаҳои махсус ба монанди: тугмадӯзӣ, дарзпечонӣ, ороишӣ ва дарзмолкунӣ фаъолият мебаранд.

Баъд аз гузаронидани амалиёти назорати сифат маснуоти тайёр ба сеҳи коркарди гармию намӣ (WTO) фиристода мешавад.

Вазифаҳои ин бахш: оҳар кардани маснуоти тайёр дар прессҳо ва маникенҳои бугӣ-ҳавоӣ, ки шаклҳои гуногунро мегирад, коркард карда мешавад.

Дар истеҳсолоти дӯзандагии муосир баробари сеҳҳои омода ва дӯхтани маснуот сеҳҳои махсуси амсилаҳои нави маснуотро тайёркунада фаъолият мебаранд, ки бо компютерҳо амсилаҳои навро омода менамоянд.

Истифодаи системаҳои баландсамараи тарроҳии автоматикӣ (CAD) яке аз самтҳои пешрафти илмӣ-техникӣ дар истеҳсоли дӯзандагӣ мебошад. Ба истифодаи технологияҳои муосири компютерӣ асос ёфта, имкон медиҳад, ки равандҳои технологӣ беҳтар карда шаванд.

Истифодаи CAD дар истеҳсоли таҷрибавӣ ба кам шудани вақти зарурӣ барои тайёр кардани амсилаҳо, кам кардани шумораи коргарони асосии истеҳсолӣ, кам кардани масолеҳи ёрирасон (масалан, картон), кам кардани талафот аз пораҳо ва беҳтар кардани сифати буридан кӯмак мекунад.

Чорабиниҳои мазкур барои хонандагон яке аз шаклҳои нави кори роҳнамоии касбӣ мегардад. Мақсад аз шиносӣ бо беҳтарин корхонаи дӯзандагии саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон ташаккули омодагии хонандагон барои интиҳоби дурусти касб мебошад.

КОРИ АМАЛИИ №43

Саёҳати таълимӣ ба истеҳсолоти соҳаи дӯзандагӣ. Пас аз дидан аз корхонаи дӯзандагӣ хонандагон бояд дар бораи раванди истеҳсолот, касбҳои гуногуни ба кор ҷалбшуда маълумот бояд гиранд. Коркарди либос як раванди хеле мушкилест, ки дар он шумораи зиёди касбҳо вобаста ба соҳаи дӯзандагӣ фаъолият мебаранд.

Баъди гузаронидани саёҳати таълимӣ ба хонандагон супориш дода шавад, дар бораи раванди технологияи коркарди маснуот дар истеҳсолоти дӯзандагӣ ба шакли мукамал эссе нависанд.

Ҷама чизро аз экранҳои компютерӣ ё телевизор дидан як чиз аст ва тамос бо истеҳсолоти воқеӣ тамоман чизи дигар аст. Ин бешубҳа, ба ташаккули шахсияти эҷодкоронаи хонандагон, қобилияти онҳо, ташаккули завқ ва интиҳоби дурусти касб таъсири мусбӣ мерасонад.

Вазифаи омӯзгорон аз он иборат аст, ки хонандагонро бо ин намуди касб ҳавасманд кунанд, то хангоми интиҳоби касб саволе ба миён наояд: «Оё ин бароям ҷолиб аст ва ман ҳам метавонам?» Хоҳиши пайваст кардани ҳаёти ояндаи худ бо истеҳсолоти соҳаи дӯзандагӣ имконпазир аст, агар хонанда бодикқат, боғайратона ва дақиқ бошад. Инчунин ба он бояд эътибор дод, ки касби дӯзандагӣ на танҳо шавқовар, балки дар бозори меҳнати имрӯза талаботи калон дорад.

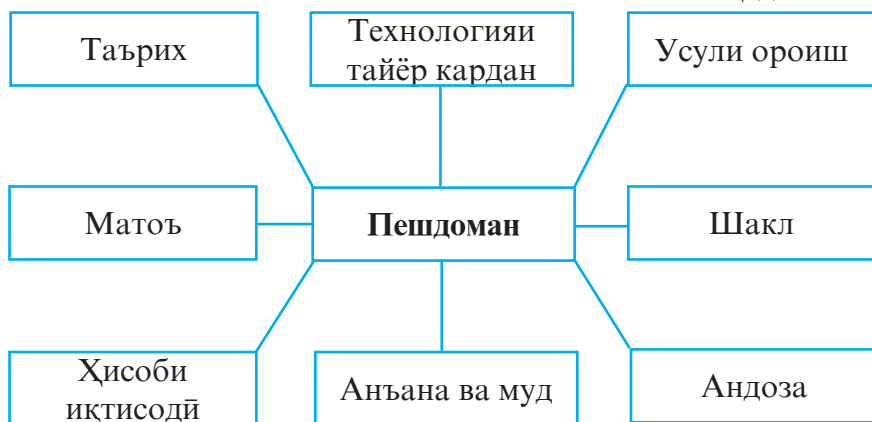
- 1. Саёҳати таълимӣ бо кадом мақсад гузаронида мешавад?
2. Дар бораи истеҳсолоти соҳаи дӯзандагӣ маълумот диҳед.
3. Дар сеҳи бурандагӣ кадом намуди касб фаъолият мебарад?
4. Аз саёҳати таълимии таширфоварда қаноатманд ҳастед?
5. Барои соҳиби касби тарроҳ шудан кадом хусусиятҳоро бояд ба назар гирифт?

БОБИ 8. ЛОИҲАИ ЭҶОДӢ

§ 33. ЛОИҲАИ ЭҶОДӢ ДОИР БА ДӢХТАНИ ПЕШДОМАНИ ОРОИШӢ (КУНЧАҚДОР)

Интиҳоб ва асоснок кардани маснуот. Хона ва ошхонае, ки мо зиндагӣ мекунем ва хӯрок меҳӯрем, бояд тоза, ботартиб, бо таъби баланд ороишдода, аз чиҳати гигиенӣ тоза ва озода бошад. Барои ин маблағи зиёд сарф кардан шарт нест. Ба ҳар як соҳибхоназан барои кор дар ошхона, барои тоза нигоҳ доштани сарулибоси асосӣ либоси махсуси корӣ, ба монанди пешдоман, сарбандак ё каллапӯш, нимостинча ва ғайра лозим аст. Ҳар як соҳибхоназан онро худаш мувофиқи таъби худ дӯхта метавонад. Ҳангоми дӯختани пешдоман, барои он ки он арзону камхарҷ, аз чиҳати экологӣ безарар ва ба талаботи санитарияи гигиенӣ мувофиқ бошад, шартҳои зеринро, ки дар нақша нишон дода шудаанд, ба назар гиред.

Ҷадвали 12

Таърихи пайдоиши пешдоман. Дар давраҳои қадим, замони ҳукмронии подшоҳӣ (солҳои 3000-2400 пеш аз милод) пешдоман либоси асосии мардҳо ҳисобида мешуд. Онро аз матоъҳои катонӣ ва чармӣ дӯхта, бо камарбанд маҳкам карда мебастанд.

Ин либос «схенте» ном дошт. Дар ҳайкали Ранефера оро-

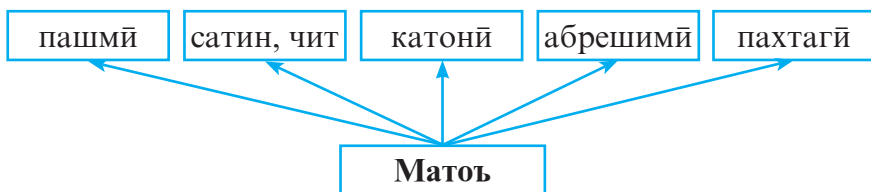
иши канори пешдоман пар-пар дошт, ки ин фарқияти либоси фиръавнҳо (шахсони давлатманд)-ро аз либоси одамони одии Миср нишон меод. Аз ҷиҳати тарзи дӯхт пешдоман фарқ мекард.

Барои он ки пешдоманҳои гуногунро дӯзем, мо бояд лоиҳаи эҷодиро аз бар намоем.

Дӯхтани пешдоман. Пешдоманро аз матои пахтагии гулдор меӯзем. Барои ороиш қисми поёнии пешдоманро ба 5-кунча монанд карда, қисми болоияшро ба боло васеъшуда мебарем. Барои боз ҳам зебо намудан ба пешдоман аппликасияро меҷаспонем, гирди пешдоманро бо шероҳҳои ороишӣ ороиш медиҳем.

Аз рӯйи нақшаи асосӣ аз картон ё қоғази ғафс қолабро меҷозем, ки он аз 5 ҷузъ иборат мебошад: қисми поёнӣ ва болоии пешдоман, тасма, гарданбанд ва ҷайб. Дар вақти дӯхтани пешдоман масолеҳи зерин истифода бурда мешаванд.

Ҷадвали 13

Пешдоман аз матои пахтагӣ буда, қисмҳои он - қисми болоӣ - ба боло васеъшуда, қисми поёнӣ - кунҷшакл (панҷкунҷа), миёнбанд, ҷайб ва гарданбанд мебошанд.

Дар истеҳсолоти соҳаи дӯзандагӣ баъд аз пешниҳоди лоиҳаҳо дар сеҳи озмоишӣ (эксперименталӣ) бо мақсад гузаронидани озмоиш барои дӯхтан фиристода мешавад. Дар ҳолати ба талаботҳои стандартӣ ҷавобгӯ будан барои истеҳсоли маҷмуии дӯхтани маснуот иҷозат дода шуда, он аз истеҳсолот бароварда мешавад. Дар истеҳсолоти соҳаи дӯзандагӣ сеҳҳои махсуси озмоишӣ (эксперименталӣ) фаъолият мебаранд.

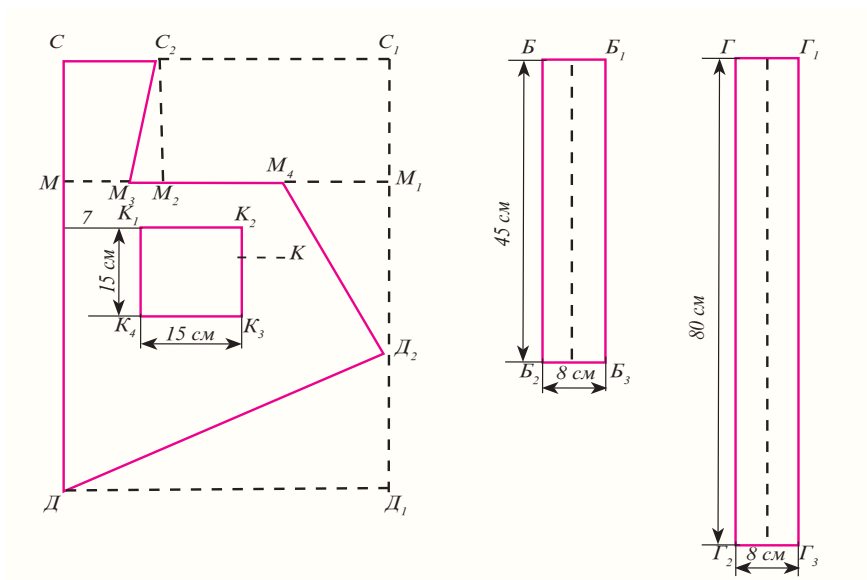
Қорғарони сеҳи озмоишӣ (эксперименталӣ) аз “Ҳонаи амсила” намунаи либосро гирифта, бо лекало, талабот ва қоидаҳои дӯхтани либос (ҳуҷҷатҳои техникӣ ва ғайра) шинос ме-

шаванд. Баъд ба ҳар як андоза лекало тайёр карда мешавад. Ба он тамғагузори намуда, ҷобачогузори санчишӣ ба матоъро бо мақсади муайян намудани меъёри сарфи матоъ дар маснуоти додашуда тахминан иҷро менамоянд. Дар сеҳи озмоишӣ (эксперименталӣ) якчанд касбҳо фаъолият мебаранд: таррох, амсиласоз, буранда, дӯзанда, дарзмолкунанда (коркарди гармию намии маснуот) ва назораткунандаи сифати маснуот ва ғайра.

КОРИ АМАЛИИ №44

Андозагирии пешдомани ороишӣ (қунҷшакл)

1. Нимченаки гирди сандуқи сина (Нгсс) - 36
2. Нимченаки миён (Нчм) - 30
3. Нимченаки рон (Нчр) - 40
4. Дарозии аз сина то миён - 16
5. Васегии қисми болоии сандуқи сина - 11
6. Нимченаки васегии сина (Нвс) - 8
7. Дарозии либос - 45 см

Расми 86. Нақшаи пешдомани ороишӣ

КОРИ АМАЛИИ №45

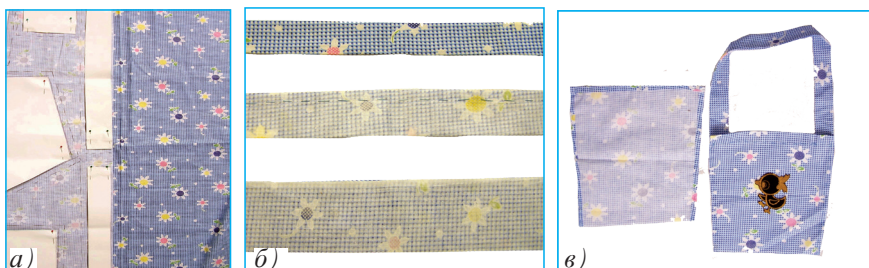
НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №14

Пайдархам дӯхтани чузъҳои пешдомани ороишӣ. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи беҳатарӣ ва санитарии гигиени мавзӯ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷхизот: қуттии афзорҳои дарздӯзӣ, қолабҳои чузъҳои пешдоман, матоъ, қайчӣ, дарзмол, мошини дарздӯзӣ.

Тартиби иҷрои кор

1. Тайёр кардани аппликатсия.
2. Коркарди гарданбанд ва қисми болоии пешдоман.
3. Коркарди қисми болоӣ ва поёнии пешдоман.
4. Пайваст кардани қисми болоӣ ва поёнии пешдоман.
5. Коркарди камарбанд (тасма) ва пайваст кардани он ба пешдоман.
6. Коркарди киса ва пайваст кардани он ба пешдоман.
7. Дарзмолкунӣ.

Расми 87. Технологияи коркарди пешдоман: а) гузоштани қолаб ба матоъ; б) коркарди гарданбанд; в) коркарди қисми болоӣ ва пайваст кардани гарданбанд

№	Тартиби иҷрои кор
1	Матоъро интихоб намуда, ба он қолабро ҷо ба ҷо гузошта, бо назардошти ҳиссаи ҷок мебурем. Қисми болоии пешдоманро коркард менамоем.
2	Тасмаи ороиширо ба қисми болоӣ ва канорҳои пешдоман 0,7 см дарунтар аз канор медӯзем.
3	Гирди гарданбандро аз тарафи чап дар масофаи 0,7 см аз канор медӯзем, тарафи поёни гарданбандро 6 см надӯхта мемонем.

4	Кунҷхоро рост намуда, гарданбандро роста мекунем. Ҷойи нодӯхтаро медӯзем ва дарзмол мекунем.
5	Гарданбанди тайёрро ба тарафи чаппаи қисми болоии пешдо-ман пайваст менамоем.
6	Аппликатсияро мечаспонем. Барои тайёр кардани аппликатсия матоъҳои гуногун, лахтакпораҳои рангаро интихоб намоед. Аз қолаби тайёркарда матоъро буред, онро тайёр намуда, канори ҷузъи интихобшударо бо дарзи мошинии ороишӣ дӯзед. Агар аппликатсия гузоштан нахоҳед, гулдӯзӣ ё ягон ороишро истифода баред.
7	Худсанҷӣ: 1. санҷидани сифати дарзҳои мошинӣ; 2. санҷидани дарзи гирди гарданбанд; 3. санҷидани дуруст шинондани гарданбанд.

Эзоҳ: Агар дар синфхонаи асосҳои касбу ҳунари мошини дарздӯзи ороишӣ набошад, он гоҳ канори маснуотро дастӣ бо дарзи печон дӯхтан мумкин аст.

 Барои омода кардани аппликатсия иңро ба назар гирифта тан лозим аст:

1. Барои аппликатсия расмро интихоб намуда, ҷузъҳои онро аз картон ё коғаз буред.

2. Матои ба расм ва ба матои асосӣ мувофиқро интихоб намоед.

3. Ба зери ҷузъҳои омодакарда матоъ (флизелин) гузошта, бо сӯзанак маҳкам намуда кӯк занед. Агар ҷузъҳо мураккаб бошанд, он гоҳ ҷузъҳои расмро дар алоҳидагӣ кӯк занед.

4. Канорҳои ҷузъи интихобнамударо бо дарзи ороишии мошинӣ дӯзед.

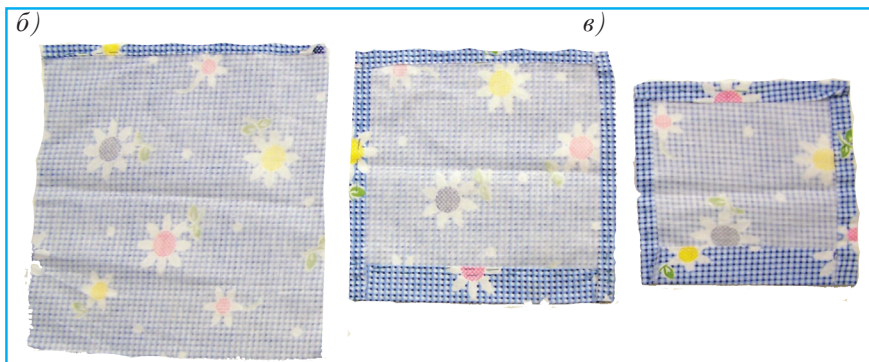
5. Шумо метавонед аппликатсияи оmodаро аз магоза дастрас намуда, онро ба маснуот часпонед.

КОРИ АМАЛИИ №46
НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №15
КОРКАРДИ ЧАЙБ

№	Тартиби иҷрои кор
1	Қисми болоии чайбро коркард намуда, канорҳо ва қисми поёнии чайбро аз тарафи чап аз канор медӯзем ва баъд онро дарз-мол мекунем.
2	Ҷузъи чайбро коркард намуда, аппликатсияи тайёр кардари мечаспонем.
3	Чайб тайёршударо ба қисми поёнии пешдоман пайваст меку-нем, 0,2-0,3 см дарунтар аз канори чайб бо мошин медӯзем.
4	Маснуоти тайёро дарзмол мекунем
5	Худсанҷӣ: 1. санҷидани сифати дарзҳои мошинӣ; 2. санҷидани ҷобачогузории чайб, гарданбанд, камарбанд ва сифати дарзҳо; 3. санҷидани сифати дарзмолкунӣ.

Эзоҳ: Қисми поёнии пешдоман ва коркарди чайбро ба монанди чайб ва қисми болоии пешдомани яклухт аввал дастӣ кӯк карда, баъд бо дарзи мошинӣ медӯзем.

Расми 88. Коркарди қисмҳои пешдоман: а) коркарди қисми поёни пешдоман; б) коркарди чайб; в) пайваст кардани чайб ба қисми поёни пешдоман

КОРИ АМАЛИИ №47

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №16

ИНТИХОБИ ОРОИШ ВА КОРКАРДИ КАМАРБАНД

№	Тарғиби иҷрои кор
1	Тасмаи ороширо чин-чин намуда, ба рӯи тарафи рости қисми болоӣ ва поёни пешдоман гузошта, 1 см дарунтар аз канор меҳӯзем. Баъд аз дарзи мошинӣ онро бо дарзи орошиӣ (качмакаҷ) меҳӯзем.
2	Қисми болоӣ ва поёниро мепайвандем. Масофаи байни чинҳои қисми болоии поёни пешдоман бояд ба 40-45 см баробар шавад.
3	Қисми болоӣ ва поёниро ба рӯи тарафи рости маснуот гузошта, бо сӯзанак маҳкам намуда, миёнаҷояшро муайян мекунем.
4	Бо кӯки дастӣ 1 см дарунтар аз канор ва бо дарзи мошинӣ 0,7 см дарунтар аз канор меҳӯзем, бо дарзи орошиӣ маҳкам менамоем ва дарзмол мекунем.
5	Камарбандро тайёр мекунем, дарзҳои паҳлуиро 0,7 см дарунтар аз канор дӯхта, қисми поёни тасмаро (камарбандро) ба масофаи 6 см надӯхта мекунем.
6	Тасмаро рости карда, кунҷҳои онро дуруст мекунем, тарафи надӯхтаи онро меҳӯзем ва дарзмол мекунем.
7	Тасмаи тайёршударо ба тарафи рости маснуот гузошта, хатти миёнаҷойи тасмаро ба пешдоман мувофиқ намуда, онро кӯк мекунем.

8	Тасмаро 0,2—0,3 см дарунтар аз канор бо мошини дарздӯзӣ меҷӯзем. Маснуотро бо лентаи ороишӣ меҷӯзем.
9	<p>Худсанҷӣ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. санҷидани баробар тақсимшавии чинҳо дар қисми болоӣ ва поёнии пешдоман; 2. санҷидани дурустии шинондани камарбанд; 3. санҷидани сифати дарзҳои мошинӣ.

Расми 89. Камарбанд

Расми 90. Маснуоти омода (тасма)

Расми 91. Коркарди сарпӯш: а) дӯхтани кӯкҳои дастӣ; б) дӯхтани дарзи мошинӣ; пайвасти кардани шерозаи ороишӣ; в) пурра дӯхтани сарпӯш

Технологияи коркарди каллапӯш. Барои дӯхтани каллапӯш аз нақшаи технологии №3-и мавзӯи пештара истифода баред.

1. Барои омода кардани маснуот кадом шартҳоро ба назар гирифтадан лозим аст?
2. Барои дӯхтани пешдоман кадом ченакҳоро гирифтадан лозим аст?
3. Оид ба сеҳи озмоишӣ (эксперименталӣ) маълумоти муфассал диҳед.
4. Касбхоеро, ки дар сеҳи озмоишӣ (эксперименталӣ) фаъолият мебаранд, номбар кунед.
5. Аҳаммияти интиҳоби матоъ ҳангоми иҷрои лоиҳаи эҷодӣ дар чист?

§ 34. ҲИСОБИ ИҚТИСОДӢ

Матои интиҳобкардаи мо пахтагӣ мебошад. Матои пахтагин об, ҳаво ва гармиро нағз мегузаронад ва шустану дарз-молкуниаш осон аст. Баъд аз шустан хосияти гигиениашро аз нав барқарор мекунад, ба саломатии инсон безарар ва арзон мебошад.

Барои буридани нусхаи пешдоман матои пахтагии бараш 1,40 см-ро мегирем.

Нархи 1 м матоъ 2 сомонӣ. Барои пешдоман 70 см кифоя мебошад.

1. $S_1 = 70 \text{ см} \times 2 \text{ сомонӣ} = 1 \text{ сомониву } 40 \text{ дирам}$ S_1 — 1 сомониву 40 дирам.
2. $S_2 = 1 \text{ м тасмаи ороишӣ} = 30 \text{ дирам}$
 $S_2 = 3 \text{ м} \times 30 \text{ дирам} = 90 \text{ дирам}$ $S_2 = 90 \text{ дирам}$.
3. $S_3 = 1 \text{ ғалтак} = 30 \text{ дирам}$, барои дӯхтани пешдоман 80 м кифоя аст. $S_3 = 25 \text{ дирам}$
4. Аппликатсияро аз лахтакпораҳо тайёр мекунем, ки ба он 50 дирам сарф мешавад. $S_4 = 50 \text{ дирам}$.

Пешдоманро бо мошини дарздӯзии дастӣ медӯзем ва аз равшаниии табиӣ истифода мебарем. Бинобар ин қувваи барқро ба ҳисоб намегирем.

Нархи аслии пешдоман

$$S = S_1 + S_2 + S_3 + S_4 = 140 + 90 + 25 + 50 = 3 \text{ сомониву } 5 \text{ дирам.}$$

Эзоҳ: *Вобаста ба намуд ва сифати матоъ ва маснуотҳои орошии нархҳо тағйир меёбанд.*

Дуруст ҳисоб намудани харочоти маснуоти тайёршуда ба касби иқтисодчӣ вобастагӣ дорад, ки он сарфи матоъ, ришта, қувваи барқ, меҳнати коргар ва дигар амалиётро ба эътибор гирифта, нархи аслии маснуотро муайян менамояд.

Вазифаҳои асосии касби иқтисодчӣ ин аз ҷамъ намудан, коркард ва ба тартиб даровардани ахбор оиди ҳолатҳо ва ҷараёнҳои иқтисодӣ, таҳлили рафт ва натиҷаҳои фаъолияти иқтисодӣ, баҳогузори имкониятҳо ва комёбиҳои фаъолияти хоҷагидорӣ ва харочоти маснуоти тайёرمешуда, банақшагирии дурнамо мебошад.

Инчунин иқтисодчӣ бояд соҳиби чунин донишҳо бошад: асосҳои назарияи иқтисод, илмҳои ҷамъиятӣ, демография, омор, математикаи амалӣ ва олий ва он соҳае, ки дар он минбаъд кор мекунад.

ЛОИҲАИ ЭҶОДӢ

варианти 2

ЛОИҲАИ ЭҶОДИИ

«ДӢХТАНИ БОЛИШТҶА БАРОИ ДИВАН»

1. Асоснок намудани масъалаҳои ҳалталаби пайдошуда ва талабот нисбат ба онҳо. Ба наздикӣ рӯзи таваллуди модаркалонам аст. Ман бояд тухфаи маҳсусро интиҳоб карда, ба ӯ тақдим кунам.

Мо дар дарсҳои технологияи таълими меҳнат дӯхтан ва амсиласозии маснуотро омӯхта истодаем. Дар хона модаркалонам ҳамроҳи мо зиндагӣ мекунад ва дар лаҳзаи фароғат дар диван нишаста дам мегирад. Бинобар ин ман барои дивани модаркалонам болиштҷа дӯхта, тухфа кардан мехоҳам.

2. Муайян намудани масъалаҳои аниқ ва тавсияи онҳо. Ман бояд роҳе ёбам, ки тухфаро бо дастони худам созам, зеро дӯхтанро омӯхта истодаам.

Дар давоми сол ман дӯхтани пешдоман, остинча, дастпӯшак ва гулдӯзиро омӯхтам. Ба ҳамин сабаб, ман дар назди худ мақсад гузошам, ки барои диван болиштча дӯзам.

3. Муайян намудани андозаҳои асосӣ ва маҳдудият. Акнун бояд донам, ки болиштчаҳои интихобкарда чӣ гуна бошанд:

- а) болиштчаи диван бояд зебо ва ба талаботи мӯди ҳозира мувофиқ бошад;
- б) тарҳи болиштчаи диван ба модели интихобкарда мувофиқ бошад;
- в) болиштчаи диван набояд ҷойи зиёдро ишғол кунад ва он ғайриодӣ бошад;
- г) норасоҳои дар вақти дӯхтан бавучудомадаро сари вақт бартараф кардан лозим аст;
- ғ) болиштчаи диван бояд тарзе дӯхта шавад, ки онро дар ҳар кучо истифода бурдан мумкин бошад. Масалан, дар вақти дамгирӣ, барои меҳмон, барои хоб ва ғайра.
- д) болиштчаи диван бояд арзон, босифат ва зебо бошад.

4. Муайян намудани анъанаҳо, урфу одат ва таърихи онҳо. Модаркалонам ба ман пешниҳод намуданд, ки болиштчаи диван бо услуги хуб дӯхта шавад. Ман намедонистам, ки услубаш чист ва он чӣ гуна бояд бошад. Ба китобхона рафтам. Ба ман китоберо доир ба таърихи мӯд ва ҷиҳозу либос доданд, ки он шавқовар буд.

Болиштчаи диван аввалин бор дар мамлакатҳои Осие дар давраи қадим пайдо шудааст. Дар интерйери хонаи туркҳо ягон хел таҷҳизот ва мебел дида намешуд. Онҳо дар фарши хона қоллину палос ва болиштчаҳои гуногуншаклро истифода мебуданд.

Болиштчаҳои болои диванро «миндер» меноманд. Дар Лубнон дар хонаҳои махсуси меҳмонқабулкунӣ асосан диван мавҷуд буд, ки дар он болиштчаҳои ҳамворро бо рӯйкашҳои зебою ороста истифода мебуданд. Ин болиштчаҳои диванро дар Русия «думка» ё «думочка» меноманд. Ин хел болиштчаҳоро тоҷикон ҳам аз қадимулайём истифода мебуданд. Онҳоро «лӯлаболишт» меноманд, чунки дарозрӯя мебошанд. Ҳоло болиштчаҳои гуногуншакли росткунча, чоркунча, дарозрӯя, се-кунча, ҳамвор ва ғайраро истифода мебаранд.

Барои дӯхтани болишт бояд ягон услубро интихоб кунам ва мафҳуми услубро донам.

Калимаи «стиль» (Stylos)-услуб ба мо аз Юнони қадим омадааст. Маънояш чӯбчаи нӯгтез барои мактубҳои бо мум маҳкамкарда мебошад. Дар замони ҳозира услуб гуфта хислати хос ва кирдору рафтори муаллифи мактуб, хусусиятҳои асарҳои бадеӣ, рассоми (наққошӣ)-ро меғоянд.

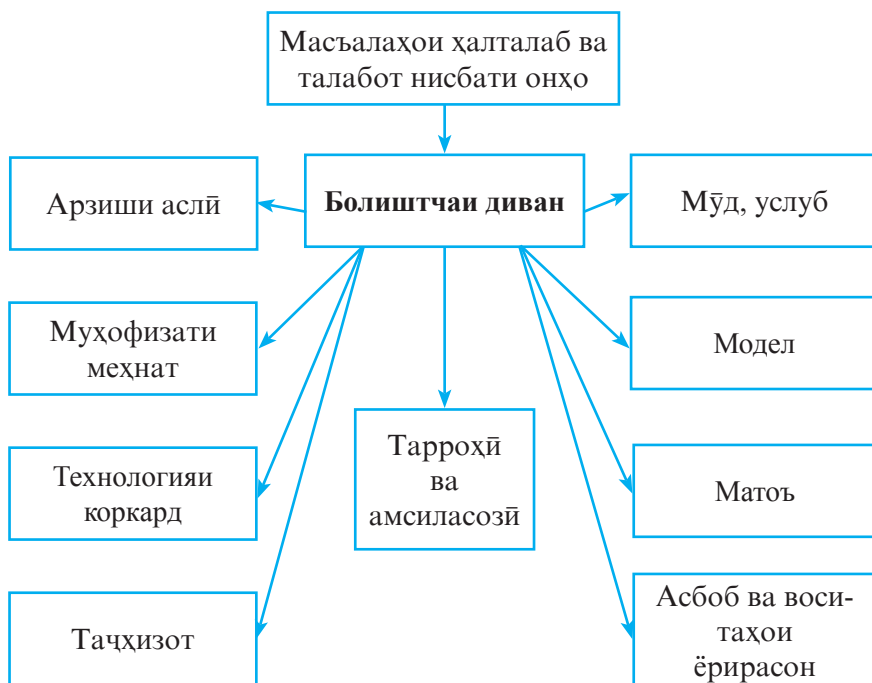
Услуб (стил)-ро дар мебел, чиҳози хона, бино, либос дидан мумкин аст. Дар либос се услуб нишон дода шудааст: классикӣ, варзишӣ, романтикӣ.

1. Ба услуби классикӣ базеб пӯшидан хос мебошад. Дар тӯли асрҳо ин услуб дигар нашуда, он чизе, ки алҳол дар мӯд нест, боқӣ мондааст.
2. Услуби варзишӣ на фақат барои дарсу машқҳои варзишӣ, инчунин барои озодона ҳаракат кардан, корҳои гуногун ва дамгирӣ мувофиқ аст.
3. Услуби романтикӣ бо тахайюл, ҷустуҷӯ ва ёддошту хотира вобаста аст. Ба ин услуб истифодаи унсурҳои таърихӣ маснуот ва либоси миллию фолклорӣ дохил мешаванд. Ҳамаи номгӯи услубҳо метавонанд дар як либос ё маснуоти интихобкарда дарҷ ёбанд. Аз ин лиҳоз маснуоти интихобкардаи ман бештар ба услуби романтикӣ хос мебошад.
5. Тартиб додани нақшаи мулоҳизавӣ.
6. Таҳияи вариантҳо (намунаҳо).

Намунаҳо гуногунанд. Болиштчаҳои диван аз матои мӯинаи сунӣ бо гулдӯзӣ, кашидадӯзӣ, тасмаҳои ороишӣ, атлас, ласҳои гуногун, шохҳои ғафси якраг, бахмал, духоба, матоҳои пахтагин ва катонии гулдор, ба шакли бозичаҳо, мевачот, ҳайвонот ва ғайра дӯхта мешаванд. Ба дохили онҳо пахта ё поролон, лахтакпораҳои матоҳои гуногун ва ғайраро мегуздоранд. Аз якҷанд намуна мо бояд яктоашро интихоб намоем.

Намунаи №1. Болиштчаи диван бо гулдӯзӣ, тасма ва канаб. Болиштчаҳо аз матоҳои ғафси якраг ё матоҳои гуногунранг сохта мешаванд. Онҳоро бо расмҳои қолабӣ ё бо роҳи гулдӯзӣ ороиш медиҳанд.

Намунаи №2. Болиштчаҳо аз матоҳои гуногун ва шаклҳои гуногун. Аз матои ороишӣ дӯхта мешавад. Аз мато ба шакли мудаввар, росткунҷа, чоркунҷа қолаб месозанд ва ба онҳо нақшҳоро медӯзанд. Намуди ришта (одӣ, зардӯзӣ ва ғайра) ба таби шаҳс вобаста аст.

Аз матое қолаб месозанд, ки ранги тарафи рости аз тарафи чап фарқ кунад. Қолаб ба ҷузъҳои болишт бояд мувофиқ ояд. Болиштҷаҳои атласӣ зебо ва рангашон мувофиқ мебошанд.

Намунаи №3. Болиштҷаҳо ба шаклҳои гуногун. Болиштҷаҳои кати бачагона ё дивани меҳмонхона ба шакли лӯхтак, писарча ё духтарча, тасвири ҳайвонот, мева ё сабзавот ороиш дода мешаванд. Болиштҷаҳо бо он фарқ мекунанд, ки ҳар кас по, дастак, шилшила, шоха, барг ва дигар ҷузъҳои онро мувофиқи таби ҳуд месозад.

Намунаи №4. Болиштҷаҳо аз лахтакпора. Барои тайёр кардани ин хел болиштҷаҳо матоҳои баъди дӯхтани маснуот боқимондари истифода баред. Ҷузъҳои ин намуди болиштҷаҳо аз матоҳои ҳархела медӯзанд. Ин тарзи дӯхтан бо номи қуроқдӯзӣ машҳур шудааст. Қуроқдӯзӣ аз авлод ба авлод гузашта, то замони мо омада расидааст. Техникаи қуроқдӯзӣ ин аст, ки маснуотро аз пораҳои майдаи зиёди мато тайёр мекунанд. Шартҳои асосии он бомуваффақият дӯхтан ва ороиши

зебо мебошад. Дар ин ҳолат ба шакли геометрӣ аҳаммият додан лозим аст. Раванди тайёр кардани болиштча аз мо дониш, маҳорат ва малакаи зиёдеро талаб мекунад.

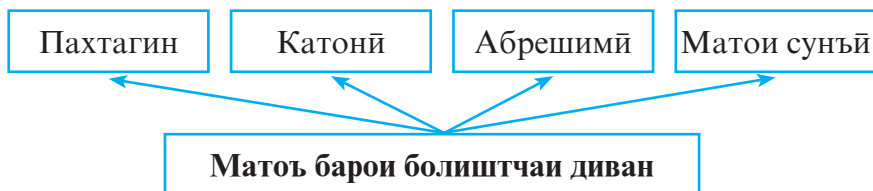
Ҳамин тариқ, тарзи дӯхтан, шакл ва матоъро мувофиқи таъби худ интихоб менамоем.

Расми 92. Намунаҳои болиштчаҳои диван: 1) болиштчаи диван ба шакли гулдӯзӣ; 2) болиштчаи диван аз матоъҳои гуногун ба истифодаи тасма ва канаб; 3) болиштчаи диван аз матои абрешими атлас; 4) болиштчаи диван ба шакли себ; 5) болиштчаҳои диван аз лахтакпора

7. Таҳлили идея ва интихоби варианти беҳтарини лоиҳа. Аз якчанд намунаи болиштчаи диван якешро интихоб намуна, ба модаркалонам нишон додам. Ба ӯ намунаи №4 – шакли мева (себ) писанд омад.

8. Интихоби матоъ, асбобу воситаҳои ёрирасон, таҷҳизот
А. Интихоби матоъ

Матогъҳои гуногун барои дӯхтани болиштча мавҷуданд. Ман бо модаркалонам матои бахмалро интиҳоб кардем ва лахтақҳои дар хона бударо истифода мебарем, чунки бахмал арзон аст.

Б. Асбобу воситаҳои ёрирасон, таҷҳизот

1. Мошини дарздӯзӣ.
2. Тахтаи дарзмолкунӣ, дарзмол, обпошак.
3. Сӯзани №3, сӯзанак, қайчӣ, ангуштпона, қуттии корӣ.
4. Риштаҳои пахтагии № 50 барои дарзҳои мошинӣ, риштаи № 60 барои кӯкҳои дастӣ.
5. Ченактасма, чадвал, бӯри дӯзандагӣ, метри чӯбин.
6. Китоб, дафтари корӣ, варақи албом, қоғаз барои сохтани қолаб, маводи иловагӣ, маҷаллаҳо, интерйери хона ва ғайра.

9. Пайдарҳам тайёр намудани маснуот. Барои тайёр кардани болиштчаи диван матои астари пахтагин ё бахмал (ватин ё маҷалка, пахта)-ро мувофиқи табъи худ интиҳоб мекунем. Онро пеш аз буридан шустан ва дарзмол кардан лозим аст, ки кашиш нахӯрад ва баъд аз буридан аз рӯи қолаб шаклаш тағйир наёбад.

Барои тайёр кардани болиштча андозаи онро муайян мекунем, ки тахминан 45 x 45 мебошад. Қолаб ба шакли болиштча бояд мувофиқ бошад. Аз рӯи модели интиҳобкарда асоси нақшаро мекашем, қолаби маснуотро тайёр мекунем ва онро мебузем.

Барои абра матои сунъии бараш 50 см, барои астар матои бараш 50 смро интиҳоб мекунем. Матои астарӣ бояд арзонтар, якраңг ва ба ранги абра мувофиқ бошад. Ман бахмали дарозиаш 50 см ва бараш 1 м 40 смро интиҳоб намудам. Мо метавонем абра ва астарро аз матогъҳои рангашон гуногун интиҳоб намоем.

КОРИ АМАЛИИ №48

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №17

Тайёр кардани болиштчаи диван. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарию гигиени мавзӯ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

№	Пайдархамии ичрои кор
1	Интихоби расм.
2	Чобачогузории қолаб ба матоъ, ҳиссаи чокро гузошта, бо сӯ-занақ маҳкам кардани он.
3	Буридани маснуот аз рӯйи қолаби тайёр.
4	Технологияи коркарди ба ҳам пайвастанӣ чузъҳо бо кӯкҳои дастӣ қисми пеш, ақиб ва коркарди барги он.
5	Бо дарзҳои мошинӣ ба асос пайваст кардани барг, бо пахта пур кардани дохили он.
6	Пайвастанӣ чузъҳо бо дарзи мошинӣ, гузоштани ҳиссаи ҷойи ангула аз тарафи ақиб ё паҳлу, ё қисми поёнии маснуот.
7	Ба қисми дохили маснуот аввал бо кӯки дастӣ ва баъд бо дарзи мошинӣ часпондани занҷирақ.
8	Дарзмол кардани маснуот.
9	Ба дохили болиштча гузоштани пахта ё ватин.
10	Худсанҷӣ: 1) санҷидани дурустии интихоби матоъ; 2) санҷидани сифати чок; 3) санҷидани дуруст омадани шакли болиштча баъди ба даруни он гузоштани пахта; 4) санҷидани дарзмолкунӣ.

10. Асосноккунии маснуот. Ҳисоби иқтисодӣ. Нархи болиштчаи диванро, ки аз матоъҳои ҷит ва баҳмал дӯхта шудааст, бо чунин тарз ҳисоб мекунем. Матоъ: нархи 1 метр баҳмал - 4 сомонӣ. Барои маснуот 50 см кифоя аст. Он гоҳ, нархи матоъ 2 сомонӣ мешавад.

Нархи пахта 1 сомониву 80 дирам. Ба мо 1 кг лозим аст. $S_1 = 1 \times 1,80 = 1$ сомониву 80 дирам.

Як дона ғалтак 0,50 дирам - 100 м. Риштаи сарфшуда 50 метр. Нархаш 0,25 дирам. $S_3 = 0,25$ дирам. 1 дона занҷирақ. Нархаш 1 сомонӣ. $S_4 = 1$ сомонӣ.

$S = S_1 + S_2 + S_3 + S_4 = 2$ сомонӣ + 1,80 + 0,25 дирам + 1с = 5 сомониву 0,5 дирам.

Эзоҳ: *Вобаста ба намуд ва сифати матоъ ва маснуотҳои орошиӣ нархҳо тағйир меёбанд.*

Расми 93. Технологияи коркарди болиштчаи диван: а) ҷобачогузории қолаб ба матоъ; б) гузоштани қолаби барг; в) ҷузъҳои буридашуда; г) коркарди ҷузъҳои буридашуда, пайваст кардани ҷузъҳо ва часпондани занҷирак.

Аз сабаби он ки мошини дарздӯзии дастиро истифода мебарем, сарфи қувваи барқро ҳисоб намекунем.

11. Назорат ба сифати маснуот. Муҳокима намудани сифати маснуот, баҳо додан ба сифати болиштчаи дӯхташуда, нишон додани норасоӣ ва камбудихои он.

12. Тайёр намудани маснуот. Ҳама амалиётҳои тайёр намудани болиштчаро аз рӯи харитаи технологӣ бо назардошти коидаҳои техникаи бехатарии кор бо асбобҳои дӯзандагӣ пайдархам иҷро мекунем.

13. Ислоҳ намудани маснуот. Лоихаи тайёркардари бо намунаи интиҳобкарда муқоиса намуда, норасоихоро ислоҳ мекунем.

14. Санҷиш. Коркарди охири болиштчаро иҷро менамоем. Маснуоти дӯхтаро ба модаркалонам тухфа намудам. Барои дӯхтани маснуот модаркалонам миннатдорӣ карданд.

15. Таҳияи василаҳои таблиғоти маснуот. Агар дар оянда хоҳам, ки дӯзанда шавам, ба рӯзнома бо чунин мазмун эълон медиҳам. “Дӯхтани болиштча барои диван, босифат, зуд ва арзон, покизаву бо намунаи ҳозиразамон”.

16. Ороиши лоиҳаҳои эҷодӣ. Ба талаботи ороиши лоиҳаи эҷодӣ шинос шуда, онро иҷро мекунем. Гирди болиштчаро бо тасма, шероза ё дигар намуд метавонем ороиш диҳем.

17. Худбаҳоидиҳӣ. Ба кори худ ин тарз баҳогузорӣ мекунам. Шартҳои иҷрошударо таҳлил намуда, ба худ баҳогузорӣ менамоем. Месанҷам, ки оё лоиҳаи эҷодиро ба пуррагӣ иҷро намудаам ва аз кори худ қонеъ ҳастам ё дигаргунӣ даровардан лозим аст. Ба ҳамаи ин саволҳо ҷавоб гирифта, қаноатманд мешавам.

Эзоҳ: Шумо метавонед дигар намунаи болиштчаро интихоб намуда дӯзед. Матоҳои духоба ё сунғиро истифода баред, ба ҷойи пахта ватин ё дигар масолеҳро гузоред, масолеҳи дар хонаатон бударо истифода баред. Ба ҷойи занҷирак метавонед тугма шинонед. Ҳангоми дӯхтани маснуот шумо метавонед ашёҳои истифодашиавандаро мувофиқи эҷодкориҳои худ иваз намуда, арзиши зебоии маснуотро аз даст надихед.

1. Лоиҳаи эҷодӣ чист?
2. Ҳангоми иҷро кардани лоиҳаи эҷодӣ кадом пайдарҳамиро риоя кардед?
3. Мувофиқи хоҳиши худатон лоиҳаи эҷодии дилхоҳатонро иҷро кунед.
4. Дар бораи касби иқтисодчӣ маълумоти муфассал диҳед.
5. Барои иқтисодчии хуб шудан кадом фанҳоро беиштар аз худ намудан лозим аст?

БОБИ 9. НИГОҲУБИН ВА ТАЪМИРИ ЛИБОС

§ 35. ТАЪМИРИ ЛИБОС

Сари вақт таъмир кардан ва нигоҳубин кардани либос муддати истифодаи онро дароз мекунад. Инсон нисбат ба либоси дарида, бо либоси ботартиб зебо менамояд.

Барои истифодаи дурударози либос онро эҳтиёт ва нағз нигоҳубин кардан лозим аст. Барои ин сари вақт тугма, чангак, ангулаҳоро таъмир кардан, чокҳои кандашударо дӯхтан, ҷойи дарида ва сӯрохшудаи либосро дарбеҳ кардан зарур мебошад.

Агар ҷойи сӯрохӣ ё ҷойи беҳад калон дарида дарбеҳ карда нашавад, ба рӯйи маснуоти дарида ва сӯрохшуда ё аз таги он матои дарбеҳӣ гузошта, ҷойи даридаро дарбеҳ кардан мумкин аст.

Вобаста аз дараҷаи фарсудашавии ҷузъҳои маҳсулот ҳамаи либосҳои барқароршаванда ба таъмири хурд, миёна ё калон дучор мешаванд.

Таъмири хурд – корҳои марбут набуда тағйири сохт ва фасони маҳсулотро дар бар мегирад. Дӯхтани тугмаҳои кандашуда, чангак ва ангулаи фулузӣ, барқароркунии фарсудаҳо, маҳкамкунии нӯгҳои чайбҳои дарун, таъмири гӯшаҳои поёни шим ва ғайра.

Таъмири миёна – дарбеҳкунии ҷойҳои фарсуда, иваз кардани ҷузъҳо, тағйироти андаки андозаи маҳсулот ё ҷузъҳои асосии онро дар бар мегирад.

Ба таъмири калон – корҳои алоқаманд ба тағйирдиҳии андоза ва фасони ҷузъҳои ҷудогона тааллуқ доранд.

Дарбеҳ дастӣ ё бо ёрии мошинаи дарздӯзӣ дӯхта мешавад. Дарбеҳро агар аз болои маснуот иҷро кунанд, он гоҳ матои дарбеҳшавандаро ба табъи худ интихобӣ гирифтани мумкин аст. Матоҳо ва маводди ороишӣ бояд бо маводди асосӣ тибқи ранг ҳамоҳанг карда шаванд, тибқи зичӣ ва тобиш муносиб оянду ба қонун ва қоидаҳои сохти либос ҷавобгӯ бошанд.

Таъмири либос, агар дар матоъ сӯроҳии калон пайдо шуда бошад, (асосан дар ҷӯроб, намудҳои либос, либоси таг, лавозимоти хоб ва ғайра) он дарбеҳ карда мешавад. Ҳангоми дар-

беҳ кардани матоъ риштаҳои мулоим, якранг аз чихати сифати маснуот, ба ғафсии риштаи матоъ мутобикро бояд интихоб намуд.

Усулҳои таъмир метавонанд гуногуншакл бошанд: руфукунӣ, яккакӯк, бофти хунарӣ ё даврадӯзии дарбеҳ.

Ду роҳи дарбеҳ кардани маснуот вучуд дорад:

1. Дарбеҳкунӣ бо тарзи одӣ;
2. Дарбеҳкунӣ бо тарзи ороишдиҳӣ.

Либоси зиёд фарсудашуда ё чузъҳои сустшударо набояд таъмир кард, зеро ки арзиши таъмир гарон мешавад.

Тугмаҳо ва таъмири он. Тугмаҳоро, одатан, ба матои дуқабата, баъзан ба як қабати он (масалан, палтои беастар) медӯзанд. Дар мавриди охирин аз тарафи чапи бари либос як порча матоъ ё тугмаи қутраш майда мешинонанд. Умуман тугмаро тарзе мешинонанд, ки он аз канори маснуот баромада истад. Тугмаро ба риштаи ҳамранги матоъ медӯзанд. Азбаски ангуларо аз мобайни бар (ё пушт) ба масофаи муайян (0,2- 0,3 см) ишора мекунанд, тугмаҳоро аз рӯйи хатти мобайни бар (ё пушт) дӯхтан лозим аст.

Тугмаҳои барҷастаи бесӯроҳ (ҳалқадор)-ро ба либос ҷафс медӯзанд. Ҳангоми дӯхтани тугмаи сӯроҳаш дутарафа риштаро саҳт кашида намедӯзанд, чунки байни ришта ва тугма боз ришта печонидан лозим меояд. Дар акси ҳол агар тугмаро ба маснуот зич дӯзанд, гузаронидани ришта мушқил ва маснуот ғичим мешавад. Матоъ ҳар қадар ғафс бошад, риштаи тугмаро ҳамон қадар суст монда медӯзанд. Барои дӯхтани тугмаи барҷастаи қафояш ҳалқадор аз матои ҳамон маснуот тасмача бурида, аз сӯроҳи тугма мегузаронанд ва худи ҳамон тасмачаро ба либос медӯзанд. Барои ба либоси мӯина дӯхтани тугма (барои он ки мӯякҳои он ҳангоми дӯхтан ҳалал нарасонанд) коғази тунук монда, сипас тугмаро медӯзанд ва баъд коғазро даронда мегиранд.

Агар дарзи либосҳоятон қанда шавад, онро бо риштаи ҳамранги матоъ кӯк кунед. Баъди дуруст ва ҳамвор будани кӯки дастиро санчидан ҷойи дарзро бо риштаи ҳамранги матоъ дар мошини дарздӯзӣ дӯзед.

Тугмаҳоро ба либос медӯзанд ва барои ороиш ҳам истифода мебаранд.

Тугмаҳо якчанд намуд доранд. Тугмаҳое ҳастанд, ки ду ё чор сӯроҳӣ доранд. Онҳо ба либос ё маснуот дӯхта мешаванд. Тарзи дӯхтани онҳо ҳам гуногун мебошанд.

Тугмаҳои чорсӯроҳаро бо се ё панҷ халқай кӯк ба ҳар як чуфти сӯроҳӣ медӯзанд.

Тугмаҳое, ки пояча доранд, зарурати бо пояча дӯхтан доранд. Одатан тугмаҳоро мувофиқи ранги матоъ интихоб мекунанд.

Тугмаҳо бо мошини махсус дар либос дӯхта мешаванд, лекин онҳоро бо кӯки дастӣ низ часпондан мумкин аст.

Барои гузаронидан ва зинатдиҳӣ тугмаҳо дар пояи баландиаш 2-8 мм вобаста ба ғафсии канораи маснуот дӯхта мешаванд.

Тугмаҳои ороишӣ зич дӯхта мешаванд. Интихоби матоъ ва тугмаро ба назар мегиранд. Агар тугма ду сӯроҳӣ ё гӯшак дошта бошад, онро бо 5-6 кӯк маҳкам мекунанд; теъдоди кӯки печон 4-5 торро ташкил медиҳад.

Тугмаи чорсӯроҳаро бо 3-4 кӯки мувозӣ дар ҳар чуфти сӯроҳӣ маҳкам менамоянд.

Тугмаи қирсаки филизӣ (кнопка)-ро низ баъзан ба ҷойи тугма дар либос истифода мебаранд. Тугмаи қирсаки филизӣ бо 3-5 кӯк дӯхта мешавад, дар ҳар сӯроҳӣ бо 3-4 кӯк маҳкам мекунанд.

Масолехи дӯхташаванда, тугмаҳои гуногуншаклу гуногунандоза, чангак, тугмаҳои қирсаки гуногун, ҷузъҳои ороишӣ филизӣ, чармӣ, бахмалӣ ва пластмассӣ, ки барои либоси занона истифода бурда мешаванд, ғайр аз вазифаи асосӣ, инчунин хусусияти ороишӣ доранд. Барои маҳкам кардани тугмаҳо, чангакҳои филизӣ, қирсақҳо дар баробари риштаҳои пахтагӣ дигар риштаҳоро низ истифода бурдан мумкин аст: риштаҳои нахашон омехтаи №40 истифода бурда шаванд.

Баробари таъмири хурд ва миёнаи маснуот дар хона, шумо метавонед таъмири калонро дар сеҳҳои таъмири либос барои барқарор намудани ҳолати аввала ва рӯйпӯш намудани нуқсонҳои он муроҷиат намоед. Дар сеҳҳои таъмири либос таъмиргарони касбӣ фаъолият мебаранд. Сеҳҳои таъмири либос дар хама шаҳру ноҳияҳо вучуд доранд. Барқарорсозии либос аз

чониби таъмиргарони касбӣ бо истифода аз таҷҳизоти замонавӣ дар кӯтоҳтарин муддат амалӣ карда мешавад. Ба туфайли маҳорати касбии кормандон, ҳама гуна мураккабӣ зуд ва босифат анҷом дода мешавад. Новобаста аз намуди таъмир, сеҳҳои таъмири либос метавонад намуди аслии ҳама гуна либосҳоро барқарор кунанд. Хизматрасониҳои бештари сеҳҳои таъмири либос инҳоянд: таъмир, танзими либосҳо, иваз кардани тугмаҳо ва ангулаҳо, танзими дарозӣ ва паҳнии маснуот. Дар сурати зарурӣ, дӯзандагон нуқсонҳои дилхоҳро бартараф мекунанд. Чизи аз ҳама муҳим дар таъмир, ин бозгардонидани либос ба намуди аввалааш ва пинҳон кардани аломатҳои берунӣ нуқсонҳои маснуот мебошад.

Барои зебову шинам ва мувофиқи талаботи фармоишгар барқарор намудани ҳолати аввалаи маснуот ба таъмиргарони касбӣ маҳорати баланди эҷодкориву навоарӣ зарур аст.

Дӯхтани тугмаи чорсӯроҳа ба матои тунук.

1. Риштаро маҳкам намуда, сӯзанро аз сӯроҳии тугма гузаронед.
2. Сӯзанро аз сӯроҳии дуюм ба тарафи чаппаи матоъ гузаронед.
3. Аз тарафи чаппаи матоъ сӯзанро аз сӯроҳии сеюми тугма гузаронед.
4. Аз сӯроҳии чорум ба тарафи чаппаи матоъ гузаронед ва ин амалро якчанд маротиба такрор намоед ва риштаро аз тарафи чаппаи матоъ гиреҳ кунед.

Мустаҳкам кардани ришта

1. Сӯзанро ба тарафи чаппаи матоъ гузаронед, дар зери кӯк риштаро ду-се маротиба дар нӯги сӯзан печонед.
2. Риштаро кашед.
3. Боз як бор сӯзанро аз таги кӯк гузаронед. Риштаро гузаронед ва онро буред.

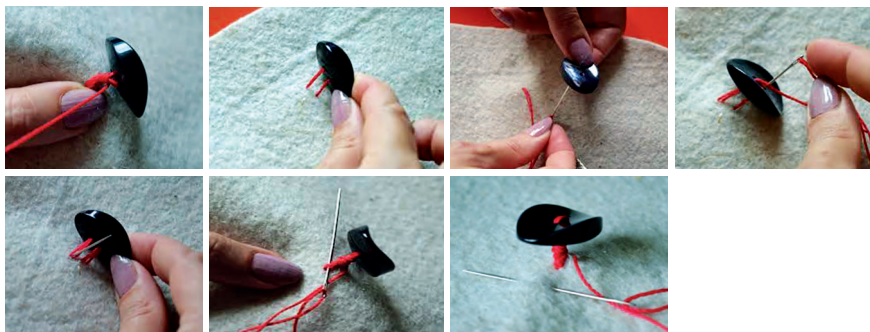
КОРИ АМАЛИИ №49

НАҚШАИ ТЕХНОЛОГИИ №18

Тарзи дӯхтани тугма. Аз тарафи омӯзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиенини мавзӯ назорат карда, аз чониби хонандагон риоя шавад.

Таҷҳизот: куттии асбобу анҷомҳои дарздӯзӣ, матоъ ё маснуоти дилхоҳ, ришта, кайчӣ, тугмаҳои гуногуни ду, чорсӯроҳа ва поядор

№	Тарғиби иҷрои кор
1	Муайян кардани ҷойи дӯхти тугмаҳо.
2	Риштаро гирех кунед. Сӯзанро аз сӯроҳии тугма гузаронед.
3	Сӯзанро ба тарафи чапи маснуот гузаронед.
4	Сӯзанро аз тарафи чапи матоъ ба тарафи рости матоъ, аз дохили сӯроҳии тугма гузаронед.
5	Сӯзанро аз тарафи чапи матоъ ба тарафи рости матоъ гузаронид, бо воситаи ришта поячаро ташкил кунед.
6	Ин амалиётро 5-7 маротиба такрор намоед.
7	Сифати поячаи тугмаи омодакардашударо аз назар гузаронед.

Расми 95. Раванди тарзи дӯхтани тугма ба тарзи пояча

Мавқеи ангулаҳо ва тугмаҳоро ба мавқеи хатҳои қафаси сина, камар ва ронҳо мувофиқ мекунад.

- ?**
1. Таъмири либос чанд хел мешавад?
 2. Ба таъмири хурд кадом қисми навъи маснуот дохил мешавад?
 3. Кадом тарзи дӯхтани тугмаро медонед?
 4. Фарқи дӯхтани тугмаи чорсӯроҳа дар матоъҳои гуногунро биҷӯед.
 5. Намунаи тугмаи дилхоҳро гирифта, онро шарҳ дода, дар пораи суф дӯхта, ба албоматон часпонед.
 7. Дар бораи касби таъмиргари либос маълумоти муфассал диҳед.
 8. Талаботҳои асосии касби таъмиргари либос кадомҳоянд?

БОБИ 10. ГИГИЕНАИ ДУХТАРОН

§36. ТАРЗИ ШУСТАНИ МҶӢ ВА МОЛИДАНИ ӢСМА

Нигоҳубин ва гигиенаи инсон. Пӯст мустаҳкамӯ чандир буда, вобаста ба синну сол, ҳолати организм ва таъсири шароити беруна тағйир меёбад, бинобар ин нигоҳубини он (гигиенаи бадан, таҷзия ва муҳофизат) кори ҳар як шахс мебошад.

Барои шустушӯи бадан собунҳои мушқин (хушбӯӣ)-и саҳт, моеъ ва хока истифода бурда мешавад. Собуни мушқини саҳт 74-78 ғоиз кислотаҳои ҳаднок (равғани гов, норғил, саломас), моддаҳои хушбӯӣ ва рангкунанда дорад. Баъзе собунҳои мушқин хосияти шифобахшӣ доранд. Барои шустушӯи бадан аз собунҳои «Детское», «Малиш», «Чебурашка» ва собунҳои хушбӯӣ ҳозиразамони “Oriflame-Soap”, “Dove”, “Сamaу”, “Экзотика”, “Луговые травы”, гелҳои (барои шустушӯи бадан) “Тысячелетник”, “Яблоко”, “Крапива” ва ғайра истифода баред.

Маҷмуи тадбирҳои мавҷуданд, ки барои обутоб додани организм ва ба шароити номусоиди обу ҳаво, иқлим устувор гардондани он, равона карда шудаанд.

Организмро асосан тавассути ҳаво, об, нури офтоб обутоб медиҳанд. Агар ба ин омилҳо машқҳои ҷисмонӣ илова шаванд, обутобёбии организм торафт самарабахштар мегардад. Омилҳои асосии обутоби бадан об буда, дар ин бобат нисбат ба ҳаво муфидтар аст. Об нисбат ба ҳаво 28 маротиба зиёдтар гармӣ мегузаронад. Дар хона барои обутоб додани организм ба бадан об рехтан, бо латтаи тар пок кардани он ва оббозӣ дар душ, ванна ва ғайра муфид аст.

Барои шустушӯи бадан чанд навъи ванна (ваннаҳои буғӣ, шифой бо қиёми дарахти сӯзанбарг, перманганати калий, хардароб, оҳарӯ сода ва ғайра)-ро истифода мебаранд.

Барои беҳдошти санитарии гигиении организм баданро ҳар рӯз шустан лозим аст.

Шустани мӯӣ. Барои шустани мӯӣ онро нағзакак тар кунед, оҳиста бо оби равон, душ ё бо асбоби маҳсус ба шустан омода кунед. Ҳозир бисёр шампунҳои гуногуни кӯдакона мавҷуданд. Ҳар яки онҳо таркиби хос доранд ва пӯсту мӯйро нарм ва

муҳофизат мекунанд. Хангоми шустан чашмро пӯшед. Ҳоло ба гайр аз шампунҳои кӯдакона шампунҳои ҳозиразамони “Кокос”, “Крапива”, “Берёза”, “Каштан”, “Ромашка”-и истеҳсоли хориҷӣ ва навъҳои гуногун мавҷуданд.

Шампунро камтар ба кафи даст гиред, аввал ба болои сар ва баъд ба ақби он ва қисми дигарашро ба кафи дигар гирифта, ба пешонии рости чап бимолед, бо ин роҳ шампунро баробар тақсим кунед ва ба ҳамаи мӯй пурра бимолед. Вақти шустан мӯйро тоза шӯед, ки шампун боқӣ намонад, мӯйро камтар фишурда обашро биравонед. Мӯйро хушк кардан лозим аст. Аввал сарро бо сачок печонед ва камтар (тахминан 10 дақиқа) биистед. Ҳеч гоҳ мӯйро тар шона накунад. Дар ин ҳолат он беқувват мешавад ва бисёртар мерезад. Мӯйи хушкро шона кардан осон аст.

Расми 97. Навъҳои собун ва шампун

Мӯйро ҳеч гоҳ дар назди газ, асбобҳои гармкунанда ё ягон нуқтаи гармӣ, дар офтоб хушк накунад. Мӯйро бо фен хушк накунад, ки ба шумо зарар меоварад. Мӯйро дар ҳавои муътадили хона бояд хушк кард.

Шона бояд тез ва дандонҳояш наздик набошад.

Шона бояд доим тоза бошад. Онро дар ду-се рӯз як маротиба бо чӯткачаи махсус (ё бо чӯткаи дандоншӯии кухна) ва собун бишӯед.

Шонаи худро ба ҳеч кас надихед, чунки касалиҳои мӯй таваассути шона ба дигар кас мегузаранд. Дар пӯсти сар касалии шукуфа мавҷуд аст, аз он обила пайдо мешавад ва сар тез ша-

мол мекашад, сабӯсак пайдо мешавад. Аз шукуфа ҳар чоҳар чойи мӯй мерезад. Агар дугонаатон шонаи шуморо пурсад, надихед, ба ӯ хавфи сироятёбии сарро гӯед, то ин ки хафа нашавад.

Мӯйҳо се хел мешаванд: муътадил, равғаннок, хушк. Мӯйи муътадил доим зебою дароз буда, нағз шона карда мешавад. Мӯйи равғаннок баъди ду-се рӯз намудаширо гум карда, равғаннок мешавад. Мӯйи хушк нӯгаш тез шукуфта, борик мешавад.

Касби машшота (ороишгари мӯй). Машшота, мутобики мӯд ва хусусиятҳои тарҳи рӯй мӯйи сарро кӯтоҳ, ранг, шона мезанад, ороиш медиҳад, баъди масҳ ва шустушӯ ба мӯйҳо маҳлулҳои махсус мемоланд.

Ороишгари мӯй бояд соҳиби чунин донишҳо бошад: сохт ва хусусиятҳои пӯст ва мӯйро донанд, қоидаҳо, тарзҳо ва усулҳои иҷрои корро мувофиқи талабот ба анҷом расонанд, меъёри маҳлулҳои рангкунанда ва маҳлулҳои химиявӣ ва инчунин, таъсири мусбӣ ва манфӣ онҳо ба мӯй ва пӯстро хуб донанд, асосҳои ёрии аввалаи тиббиरो донанд ва дар амал татбиқ карда тавонанд.

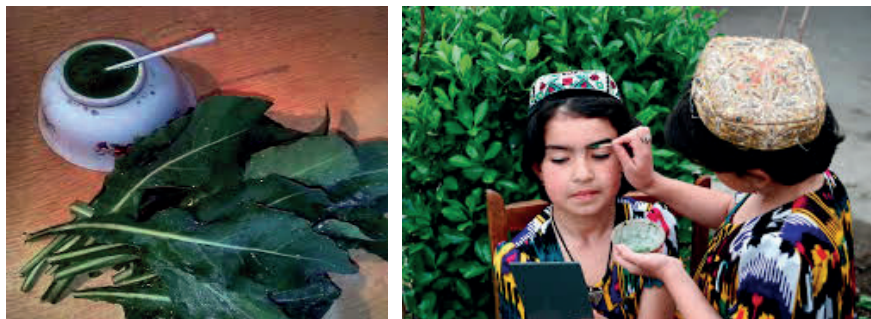
Сифатҳои муҳими касби машшота (ороишгари мӯй): таъби эстетикӣ, тасаввуроти эҷодкорӣ, покизакорӣ, меҳрубонӣ, қобилияти хуби муошират, ҷаққон ва саҳеҳ, қобилияти диққат, пуртоқатиро доро бошад ва инчунин ҳувияти миллӣ дошта, тарзи ороиши миллии тоҷикиро бештар истифода барад.

Маҳдудиятҳои тиббии касби машшота (ороишгари мӯй): реаксияи манфӣ ба маводди химиявӣ, бемориҳои пӯст, вайроншавии аппарати таъҷоҳӣ-ҳаракатӣ, бемории варами рағҳо, вайроншавии мутобикати ангиштони даст, асабоният, бемории шадиди чашм.

Тарзи молидани ӯсма. ӯсма (вусма) гиёҳест, ки занону духтарон баргҳои онро фишурда, оби сабзашро ба абрувон ва пӯсти худ мемоланд. Баландии гиёҳи ӯсма то 25 см расида, поя ва баргҳояш ранги сабзи нилгун доранд. Пас аз шинондан соли дуом аз охири моҳи апрел то июл гул мекунад, ранги гулаш зард аст. ӯсма (вусма) дар Осиёи Марказӣ ва Қафқоз бештар истифода бурда мешавад, тухми онро асосан дар заминҳои обӣ мекоранд.

Дар давраи пеш сарватмандон ва дарбориён ўсмагираки махсуро истифода мебуданд, ки онро косибон аз чинӣ, нукра, мис, тилло месохтанд. Одамони одӣ ўсмаобкунакҳоро аз чўб ва сафол месохтанд.

Ўсмаобкунакро аз танайи чўби дарахтон ба шакли мудаввар, чоркунча ва ғайра бурида, дарунашро кофта, дар он ўсмаро об мекарданд. Барои молидани ўсма ба абрў (қош) устухонҳои моҳӣ, пати парандагон (қаноташ) ва ғайраро истифода мебуданд.

Расми 98. Ўсма ва тарзи молидани ўсма ба абрў

КОРИ АМАЛИИ №50

Технологияи молидани ўсма. Аз тарафи омўзгор қоидаҳои техникаи бехатарӣ ва санитарияи гигиениии мавзӯ назорат ва аз ҷониби хонандагон риоя карда шавад.

Таҷҳизот: ўсма, пахта, ўсмаобкунак ё пиёла, оина, чўбчаи нўгтез барои пахтапечонӣ ва молидани ўсма, сачоқ.

Рафти кор. Ўсмаро аввал шуста, қоидаҳои санитарияи гигиениро риоя намуда, камтар офтоб медиханд. Баъд онро дар ўсмаобкунак ё пиёла об мекунанд.

Ҳангоми молидани ўсма дастро барои он дар об тар мекунанд, ки кабудии ўсма дар даст намонад. Барои молидани ўсма аз гўгирдчўб, чўбчаи борик, ки ба як нўгаш камтар пахта печонда мешавад ва бо нўги дигар изи абрўро мекашанд, истифода мебаранд.

Ўсмаро ба абрў бо чўбчаи ўсмадор канда-канда пайи ҳам мемоланд.

Баъди молидани ўсма ўсмамолакро ба ўсма тар карда, фақат аз кунчи абру об медавонанд. Баъди 2-3 бор об давондан (баъди ҳар 5-8 дақиқа) ўсмаро хушк намуда, бо об оҳишта мешўем ва бо сачоқ сахт пок намекунамд, то ки сиёҳӣ ва кабудии ўсма наравад. Баъд асбобҳои истифодашуда (ўсмаобкунак, чўбчайи ўсмакашӣ)-ро нағз шуста, дар селофан гузошта, дар ҷойи муайян нигоҳ медоранд.

Ҳосиятҳои шифобахшии ўсма. Ин рустаниро об карда ё кўфта ба сар моланд ё банданд, бод ва балғами сарро рафъ менамояд. Инчунин ба байза ном дарди сар, ки тамоми сарро фаро мегирад, шифо мебахшад. Ўсмаро сўхта, дудашро нафас бикашанд ё кўфтаи онро ба сар бимоланд, зукомро рафъ ва мўйи сарро мустаҳкам мекунад. Оби баргаш беҳтарин маводдест барои ранг кардани мўй ва сиёҳ шудани (сабзидани) абру.

Оина панҷ ҳазор сол пеш маълум буд. Ба сифати оина санг, металл, тилло, биринҷӣ, булўри кўҳӣ ва гайраро истифода мебарданд. Дар асри XIII нахустин оинаи мукамал дар Венетсия пайдо шуд, ки қасрҳои боёнро зеб меод. Он замон нархаи беҳад қимат буд. Дар Русия корхонаҳои оинабарорӣ дар давраи Пётри I сохта шуданд ва оинаро васеъ истифода мебарданд.

Оинаро дар меъморӣ, рўзгор, дар техника, заррабин, орошии мўй, либос ва гайра истифода мебаранд.

1. Кадом намуди собунро медонед?
2. Чанд намуди мўйро медонед?
3. Шумо дар хона аз кадом шампун ва собунҳо истифода мебаред?
4. Талаботҳои санитарии гигиенӣ ҳангоми шустани мўйро шарҳ диҳед.
5. Барои чӣ ўсмаро истифода мебаранд ва аҳамияти он дар чист?
6. Барои молидани ўсма синну солро ба эътибор мегиранд ё не, сабаби дар чист?
7. Пеш аз ба мактаб рафтан ҳар рўз камтар ўсмаро гирифта, об карда ба абрўятон молед, абрўятон нағз месабзад.
8. Дар бораи касби машишта (орошигари мўй) маълумот диҳед.

АДАБИЁТ

1. Азизов А. А. Барнома ва модули намунавии таълимии курси омӯзишӣ барои омӯзгорони фанни технология (таълими меҳнат) оид ба муносибати салоҳиятноки ба таълим [Текст]: /А. А. Азизов, М. Д. Рӯзиева, Ш. Ю. Азизов, М. Насимӣ, А. Риоев// -Душанбе: Маориф, 2017.-140 с.
2. Барномаи касбу ҳунар (барои синфҳои 5-11), [Текст]: /А. А. Азизов, С. Раҳимов, С. Исломов// Душанбе.-2003-226 с.
3. Белинская. И. А. Декоративное искусство горного Таджикистана. Душанбе: Ан Тадж. СССР, 1965.-91 с.
4. Добрицкая Е.А., Современная энциклопедия для девочек, [Текст]: /Е. А. Дробицкая, Н. М. Волчек// Москва: Современный литератор, 1999.-165 с.
5. Калашникова Г. Н., Настольная книга для девочек. [Текст]: /Г. Н. Калашникова// Москва: Эксмо, 2004.-322 с.
6. Раҷабалиева, “Меҳнат”, синфи 5. [Текст]: /А. Раҷабалиева, К. Обидова// Душанбе, Ирфон, 1990.-174 с.
7. Рӯзиева М. Д. Технология (таълими меҳнат барои духтарон), китоби дарсӣ барои синфи 5, нашри 2 [Текст]: /М.Д.Рӯзиева, К. Ҳ. Обидова, С. Исломов// - Душанбе: Маориф, 2016.-192 с.
8. Рӯзиева М. Д. Раҳнамои фанни технология (барои духтарон) синфи 5-ум [Текст]: /М. Д. Рӯзиева, М. Насимӣ// - Душанбе: Маориф, 2017.-180 с.
9. Рӯзиева М. Д., Технологияи коркарди матоъ (дастури таълимӣ барои омӯзгорони фанни технология/таълими меҳнати мактабҳои пилотӣ) [Текст]: /М. Д. Рӯзиева, С. Ҳакимходжаев// Душанбе, 2011.-110 с.
10. Рӯзиева М. Д. Асосҳои коркарди матоъ. Қисми 1. Тарроҳӣ ва дӯхтани либос. Модули таълимӣ барои курсҳои тақмили ихтисос ва бозомӯзии омӯзгорони фанни технология (таълими меҳнат), [Текст]: /М. Д. Рӯзиева// Душанбе, 2016.-185 с.
11. Рӯзиева М. Д. Асосҳои коркарди матоъ. Қисми 2. Тарроҳӣ ва дӯхтани либос. Модули таълимӣ барои курсҳои тақмили

ихтисос ва бозомӯзии омӯзгорони фанни технология (таълими меҳнат), [Текст]: /М. Д. Рӯзиева// Душанбе, 2016.-179 с.

12. Ходжиев В. Фирменные блюда и напитки Таджикистана, [Текст]: /В. Ходжиев// Душанбе: Маориф, 1988.-264 с.
13. Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. Сарредаксияи илмии Энциклопедияи советии тоҷик, Душанбе, 1988.
14. Януш А. «Мы шьём сами», [Текст]: /А. Януш// Гизлегпром, 1963.
15. Истифода аз интернет.

МУНДАРИЧА

Мукаддима	3
-----------------	---

БОБИ 1. ИНТЕРҲЕРИ ОШХОНА

§ 1. Чиҳози ошхона ва ҳонаи хӯрокхӯрӣ	5
---	---

БОБИ 2. ТЕХНОЛОГИЯИ ОМОДА КАРДАНИ ХҶРОКҲОИ МИЛЛӢ

§ 2. Технологияи пухтани хӯрокҳои миллӣ	14
§ 3. Аҳаммияти сабзавот барои организми одам ва таркиби ғизоии он .	17
§ 4. Навъҳои сабзавот	24
§ 5. Мафҳуми коркарди гарми сабзавот	30
§ 6. Тарз ва тариқи реза кардани сабзавот	33
§ 7. Одоби нишастан дар сари дастархон	41
§ 8. Ороиши дастархон барои хӯрокҳои омода	44
§ 9. Тарзи омода кардани хӯроки якум аз сабзавот	50
§ 10. Хӯрокҳои дуум аз сабзавот	55
§ 11. Хӯроки дууми хӯришаш (гарнираш) аз сабзавот	57

БОБИ 3. ЗАХИРА КАРДАНИ МАҲСУЛОТИ ХҶРОКВОРӢ

§ 12. Захира кардани маҳсулоти хӯрокворӣ, консервонӣ ва очоронӣ сабзавот	61
§ 13. Саёҳати таълимӣ ба истеҳсолоти соҳаи хӯрокворӣ	66

БОБИ 4. УНСУРҲОИ МАТОЪШИНОСӢ

§ 14. Технологияи омода кардани матоъ	70
§ 15. Хосияти матоъҳои пахтагӣ ва катонӣ	76

БОБИ 5. КАСБУ ҲУНАРИ МИЛЛӢ

§ 16. Технологияи корҳои дастӣ – дарзҳои дастӣ	82
§ 17. Маълумоти мухтасар дар бораи таърихи кашидадӯзӣ (гулдӯзӣ) .	92
§ 18. Дӯхтани кӯки зарбӣ	96

БОБИ 6. УНСУРҲОИ МОШИНШИНОСӢ

§ 19. Таъйинот ва сохти мошини дарздӯзии дастӣ	101
§ 20. Қоидаи ба кор омода кардани мошини дарздӯзӣ	105
§ 21. Усулҳои кор бо мошини дарздӯзӣ	112

БОБИ 7. ТЕХНОЛОГИЯИ ЧОКБУРӢ

§ 22. Банақшагирии либоси маҳсул бо унсурҳои амсиласозӣ	116
§ 23. Кашидани тарҳи маснуот	123
§ 24. Тайёр кардани андоза ва сохтани қолаб	128

§ 25. Технологияи чокбурӣ ва дӯхтани либоси махсус	131
§ 26. Барои дӯхтан омода кардани чузъҳои буридашуда	136
§ 27. Технологияи дӯхтани пешдоман	140
§ 28. Дӯхтани тасма (миёнбанд ё камарбанд)	142
§ 29. Дӯхтани чайб	144
§ 30. Пура дӯхтани маснуот	146
§ 31. Технологияи дӯхтани остинча	151
§ 32. Саёҳати таълимӣ ба истеҳсолоти соҳаи дӯзандагӣ	156

БОБИ 8. ЛОИҲАИ ЭҶОДӢ

§ 33. Лоихаи эҷодӣ доир ба дӯхтани пешдомани ороишӣ (кунҷакдор) .	160
§ 34. Ҳисоби иқтисодӣ	168
Лоихаи эҷодӣ	169

БОБИ 9. НИГОҲУБИН ВА ТАЪМИРИ ЛИБОС

§ 35. Таъмири либос	178
---------------------------	-----

БОБИ 10. ГИГИЕНАИ ДУХТАРОН

§ 36. Тарзи шустани мӯй ва молидани ўсма	183
Адабиёт	188

ДАВРОНИ (РУЗИЕВА) МАВЛУДА, АЛИЕВА МУНЗИФАХОН,
РУСТАМОВА РУХШОНА, **ОБИДОВА КЛАРА**

ТЕХНОЛОГИЯ

(Таълими меҳнат барои духтарон)

**Китоби дарсӣ барои синфи 5-уми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ**

Мухаррир

Мусахҳех

Мухаррири техники

Таррох

С. Некқадамов

Д. Қодирбек

Қ. Назаров

М. Чунайздода

Ба чоп 25.07.2022 иҷозат дода шуд. Коғази офсет.

Чопи офсет. Андоза 60x90 $\frac{1}{16}$. Чузъи чопӣ 12.0

Адади нашр 60 000 нусха. Супориши № 014/2022

Нарх 23 сомонӣ 09 дирам

Муассисаи нашриявии «Маориф»-и

Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон.

734024, ш. Душанбе, кӯчаи Аҳмади Дониш, 50.

Тел: 222-14-66 E-mail: nashriya@maorif.tj

Дар матбааи ҚДММ “Душанбе-принт” ба таъб расидааст.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ш. Душанбе, кӯчаи Айни 128/1